Barcode : 99999990066739
Title - The Samyutta Nikaya
Author - Kashyap, Bhikkhu J.
Language - sanskrit
Pages - 537
Publication Year - 1959
Barcode EAN.UCC-13
9 999999 006673

नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्थमालाय

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायपालि

(२-३. निदानवग्गोखन्धवग्गो च)

000809

पधानसंसोधको

भिक्खु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासिता

बु० २५०३ १९५९ वि० २०१६

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAṂYUTTA NIKĀYA
(2-3. NIDĀNAVAGGA & KHANDHAVAGGA')

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2503

1959

V. E. 2016

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life ? Why should I live ? Why should I do anything ? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death" ? Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote : "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death ? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of tṛṣṇā or taṇhā. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat-tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action,

Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative feeedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramanī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
Musāvādā veramanī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Surā-merayamajja-pamādatthānā
veramanī sikkhāpadaṁ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease By practising the Buddha's pañcaśīla we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇaṁ paramaṁ sukham : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṁsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows:

> "When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I come to know : "Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself." Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the second and the third Chapters of the Saṁyutta Nikāya, namely—Nidāna-Vagga and Khandha-Vagga. As we have already given an introduction to these in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text:—Burmese—Chaṭṭha-Saṅgāyana publication, 1954; Sinhalese—edited by Rev. Bandaramulle Amaraseeha Mahāthera, 1926; Siamese—Mahāmakuṭa Government publication, 1926; Roman—edited by M. Leon Feer (P.T.S. 1888, 1890).

** ** **

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M. A. and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi.
7. 9. 59.

Bhikkhu J. Kashyap.

सम्पादकीय

इस भाग में संयुत्तनिकाय के अगले दो वर्ग—निदानवग्ग और खन्धवग्ग—प्रकाशित किये जा रहे हैं। इनका परिचय पहले भाग की भूमिका मे ही दे दिया है। उसके विषय में यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नही है।

यह संस्करण निम्नलिखित ग्रन्थो के आधार पर तैयार किया गया है —वर्मी-सस्करण, छट्ठ-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-संस्करण, भिक्षु वन्दरमूल्ले अमरसीह महाथेर द्वारा सम्पादित (१९२९), रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन फियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८८८, १८९०)।

** ** **

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अवधि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने मे हमारे विद्वान् सम्पादक श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बड़ा परिश्रम किया है।

वाराणसी
७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, भ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ dha	ण na
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ la	अं aṁ

VOWELS IN COMBINATION

क ka   का kā   कि ki   की kī   कु ku   कू kū   के ke   को ko

ख kha   खा khā   खि khi   खी khī   खु khu   खू khū   खे khe   खो kho

---

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्य dhya	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्झ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट, ट्ट ṭṭa	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ट्ठ ṭṭha	न्थ ntha	य्य yya
ख्य khya	ड्ड, ड्ड ḍḍa	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ड्ढ ḍḍha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट ṇṭa	न्ध ndha	ल्य lya
ग्घ ggha	ण्ठ ṇṭha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड ṇḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ṇṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ्क ṅka	ण्ह ṇha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख ṅkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङ्ग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्य tya	ब्ब bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द, द्द dda	ब्य bya	ह्म hma
ज्झ, ज्झ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ञ ñña	द्य dya	म्प mpa	ळ्ह ḷha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ा=ā;   ि=i;   ी=ī;   ु=u;   ू=ū;   े=e;   ो=o

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

———:o:———

संयुत्तनिकायपालि

(२. निदानवग्गो)

सूची

	पिट्ठङ्का
१२. निदानसंयुत्तं	
१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं	३
२. विभङ्गसुत्तं	४
३. पटिपदासुत्तं	६
४. विपस्सीसुत्तं	६
५. सिखीसुत्तं	१०
६. वेस्सभूसुत्त	१०
७. ककुसन्धसुत्तं	१०
८. कोणागमनसुत्तं	११
९. कस्सपसुत्तं	११
१०. गोतमसुत्तं	११
तस्सुद्दानं	१२
११. आहारसुत्तं	१२
१२. मोळियफग्गुनसुत्तं	१३
१३. समणब्राह्मणसुत्तं	१५
१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१६
१५ कच्चानगोत्तसुत्तं	१७
१६. धम्मकथिकसुत्तं	१७
१७. अचेलकस्सपसुत्तं	१८
१८. तिम्बरुकसुत्तं	२१
१९. बालपण्डितसुत्त	२२
२०. पच्चयसुत्तं	२३
तस्सुद्दानं	२५
२१. दसबलसुत्तं	२५
२२. दुतियदसबलसुत्तं	२६
२३. उपनिससुत्तं	२७
२४. अञ्ञतित्थियसुत्तं	२९
२५. भूमिजसुत्तं	३३
२६. उपवाणसुत्तं	३६
२७. पच्चयसुत्तं	३७
२८. भिक्खुसुत्तं	३८
२९. समणब्राह्मणसुत्तं	३९
३०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	४०
तस्सुद्दानं	४१
३१. भूतसुत्तं	४१
३२. कळारसुत्तं	४३
३३. ञाणवत्थुसुत्तं	४८
३४. दुतियञाणवत्थुसुत्तं	५१
३५ अविज्जापच्चयसुत्तं	५२
३६. दुतियअविज्जापच्चयसुत्तं	५४
३७. नतुम्हसुत्तं	५५
३८. चेतनासुत्तं	५६
३९. दुतियचेतनासुत्तं	५६
४०. ततियचेतनासुत्तं	५७
तस्सुद्दान	५८
४१. पञ्चवेरभयसुत्तं	५८

	पिट्ठङ्का
४२. दुतियपञ्चवेरभयसुत्तं	६०
४३. दुक्खसुत्तं	६१
४४ लोकसुत्त	६२
४५. ञातिकसुत्तं	६३
४६. अञ्ञतरब्राह्मणसुत्तं	६४
४७. जाणुस्सोणिसुत्तं	६५
४८. लोकायतिकसुत्त	६५
४९. अरियसावकसुत्त	६६
५०. दुतियअरियसावकसुत्तं	६७
तस्सुद्दान	६८
५१. परिवीमसनसुत्त	६९
५२. उपादानसुत्त	७३
५३. संयोजनसुत्तं	७४
५४. दुतियसयोजनसुत्तं	७४
५५. महारुक्खसुत्तं	७५
५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं	७६
५७. तरुणरुक्खसुत्त	७७
५८ नामरूपसुत्त	७७
५९. विञ्ञाणसुत्तं	७८
६०. निदानसुत्त	७९
तस्सुद्दान	८०
६१ अस्सुतवासुत्तं	८०
६२. दुतियअस्सुतवासुत्तं	८२
६३ पुत्तमंससुत्तं	८३
६४. अत्थिरागसुत्त	८६
६५. नगरसुत्त	८९
६६. सम्मससुत्त	९२
६७ नळकलापीसुत्तं	९६
६८. कोसम्बिसुत्तं	९८
६९. उपयन्तिसुत्तं	१०२
७०. सुसिमपरिब्बाजकसुत्तं	१०२
तस्सुद्दानं	१११

	पिट्ठङ्का
७१ जरामरणसुत्तं	१११
७२–८१. जातिसुत्तादिदसकं	१११
तस्सुद्दानं	११२
वग्गुद्दानं	११२
८२. सत्थुसुत्तं	११२
८३–९२. दुतियसत्थुसुत्तादि-दसक	११२
९३–१०३ सिक्खासुत्तादिपेय्याल-एकादसकं	११३
तस्सुद्दानं	११४
१३ अभिसमयसंयुत्तं	
१. नखसिखासुत्तं	११५
२. पोक्खरणीसुत्तं	११५
३. सम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
४. दुतियसम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
५ पठवीसुत्तं	११७
६. दुतियपठवीसुत्त	११७
७. समुद्दसुत्तं	११७
८. दुतियसमुद्दसुत्तं	११८
९. पब्बतसुत्त	११८
१० दुतियपब्बतसुत्त	११९
११ ततियपब्बतसुत्तं	११९
तस्सुद्दान	१२०
१४ धातुसंयुत्तं	
१ धातुनानत्तसुत्तं	१२१
२ फस्सनानत्तसुत्त	१२१
३. नोफस्सनानत्तसुत्तं	१२१
४ वेदनानानत्तसुत्तं	१२२
५. दुतियवेदनानानत्तसुत्तं	१२२
६. बाहिरधातुनानत्तसुत्तं	१२३
७. सञ्ञानानत्तसुत्तं	१२३
८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं	१२४
९. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं	१२५

पिट्ठङ्का

१० दुतियबाहिरफस्स-नानत्तसुत्तं १२६
तस्सुद्दान १२७
११. सत्तधातुसुत्तं १२७
१२. सनिदानसुत्तं १२८
१३. गिञ्जकावसथसुत्तं १३०
१४. हीनाधिमुत्तिकसुत्तं १३१
१५ चङ्कमसुत्तं १३२
१६. सगाथासुत्तं १३३
१७. अस्सद्धसन्दनसुत्तं १३५
१८. अस्सद्धमूलकसुत्तं १३६
१९. अहिरिकमूलकसुत्त १३७
२० अनोत्तप्पमूलकसुत्तं १३८
२१. अप्पस्सुतमूलकसुत्तं १३९
२२. कुसीतमूलकसुत्तं १३९
तस्सुद्दानं १४०
२३. असमाहितसुत्तं १४०
२४. दुस्सीलसुत्तं १४०
२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं १४१
२६. सत्तकम्मपथसुत्तं १४१
२७. दसकम्मपथसुत्त १४२
२८. अट्ठङ्गिकसुत्तं १४२
२९. दसङ्गसुत्तं १४३
सत्तन्न सुत्तन्तानं उद्दानं १४३
३०. चतुधातुसुत्तं १४३
३१. पुब्बेसम्बोधसुत्तं १४४
३२. अचरिंसुत्तं १४५
३३. नोचेदंसुत्तं १४५
३४ एकन्तदुक्खसुत्तं १४७
३५ अभिनन्दसुत्तं १४७
३६. उप्पादसुत्तं १४८

पिट्ठङ्का

३७. समणब्राह्मणसुत्तं १४८
३८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं १४९
३९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं १४९
तस्सुद्दानं १५०
१५. अनमतग्गसंयुत्तं १५१
१. तिणकट्ठसुत्तं १५१
२. पठवीसुत्तं १५२
३. अस्सुसुत्त १५३
४. खीरसुत्तं १५३
५. पब्बतसुत्तं १५४
६. सासपसुत्तं १५४
७. सावकसुत्तं १५५
८ गङ्गासुत्त १५६
९. दण्डसुत्तं १५६
१०. पुग्गलसुत्तं १५७
तस्सुद्दान १५७
११. दुग्गतसुत्तं १५७
१२. सुखितसुत्तं १५८
१३. तिंसमत्तसुत्तं १५९
१४. मातुसुत्तं १५९
१५. पितुसुत्तं १५९
१६. भातुसुत्तं १५९
१७. भगिनिसुत्तं १६०
१८. पुत्तसुत्त १६०
१९. धीतुसुत्तं १६०
२०. वेपुल्लपब्बतसुत्तं १६२
तस्सुद्दानं
१६. कस्सपसंयुत्तं १६३
१. सन्तुट्ठसुत्तं १६४
२. अनोत्तप्पीसुत्तं १६५
३. चन्दूपमासुत्तं

	पिट्ठङ्का
४. कुलूपकसुत्तं	१६७
५. जिण्णसुत्तं	१६९
६. ओवादसुत्तं	१७०
७. दुतियओवादसुत्तं	१७२
८ ततियओवादसुत्तं	१७४
९ झानाभिञ्ञसुत्तं	१७६
१० उपस्सयसुत्तं	१८०
११. चीवरसुत्त	१८२
१२. परम्मरणसुत्त	१८५
१३. सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्त	१८७
तस्सुद्दानं	१८८
१७ लाभसक्कारसंयुत्तं	
१. दारुणसुत्तं	१८९
२. बळिससुत्त	१८९
३. कुम्मसुत्तं	१९०
४ दीघलोमिकसुत्तं	१९१
५ मीळ्हकसुत्त	१९१
६. असनिसुत्तं	१९२
७. दिद्धसुत्तं	१९२
८ सिङ्गालसुत्त	१९२
९. वेरम्भसुत्तं	१९३
१० सगाथकसुत्त	१९३
तस्सुद्दान	१९४
११. सुवण्णपातिसुत्त	१९४
१२. रूपियपातिसुत्त	१९५
१३–२० सुवण्णनिक्खसुत्तादि-अट्ठक	१९५
तस्सुद्दान	१९५
२१ मातुगामसुत्त	१९५
२२ कल्याणीसुत्त	१९६
२३. एकपुत्तकसुत्त	१९६

	पिट्ठङ्का
२४. एकधीतुसुत्त	१९६
२५. समणब्राह्मणसुत्तं	१९७
२६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	१९७
२७ ततियसमणब्राह्मणसुत्तं	१९८
२८. छविसुत्तं	१९८
२९ रज्जुसुत्तं	१९८
३०. भिक्खुसुत्त	१९९
तस्सुद्दान	१९९
३१ भिन्दिसुत्तं	१९९
३२. कुसलमूलसुत्त	१९९
३३. कुसलधम्मसुत्त	२००
३४. सुक्कधम्मसुत्त	२००
३५ अचिरपक्कन्तसुत्त	२००
३६ पञ्चरथसतसुत्तं	२०१
३७ मातुसुत्तं	२०२
३८–४३. पितुसुत्तादिछक्क	२०२
तस्सुद्दान	२०२
१८. राहुलसंयुत्तं	
१ चक्खुसुत्त	२०३
२ रूपसुत्त	२०४
३ विञ्ञाणसुत्त	२०४
४ सम्फस्ससुत्तं	२०५
५ वेदनासुत्त	२०५
६. सञ्ञासुत्तं	२०५
७ सञ्चेतनासुत्त	२०६
८ तण्हासुत्तं	२०६
९ धातुसुत्तं	२०७
१० खन्धसुत्त	२०७
तस्सुद्दान	२०७
११ चक्खुसुत्तं	२०८
१२–२० रूपादिसुत्तनवक	२०८

	पिट्ठङ्का
२१. अनुसयसुत्तं	२०९
२२. अपगतसुत्तं	२१०
तस्सुद्दानं	२१०
१९. लक्खणसंयुत्तं	
१. अट्ठिसुत्तं	२११
२. पेसिसुत्तं	२१२
३. पिण्डसुत्तं	२१२
४. निच्छविसुत्त	२१३
५. असिलोमसुत्त	२१३
६. सत्तिसुत्तं	२१३
७. उसुलोमसुत्तं	२१३
८. सूचिलोमसुत्तं	२१३
९. दुतियसूचिलोमसुत्तं	२१४
१०. कुम्भण्डसुत्तं	२१४
तस्सुद्दानं	२१४
११. ससीसकसुत्तं	२१४
१२ गूथखादसुत्तं	२१५
१३. निच्छवित्थिसुत्तं	२१५
१४ मङ्गुलित्थिसुत्तं	२१५
१५. ओकिलिनीसुत्तं	२१५
१६. असीसकसुत्तं	२१६
१७. पापभिक्खुसुत्त	२१६
१८. पापभिक्खुनीसुत्त	२१६
१९. पापसिक्खमानसुत्तं	२१६
२०. पापसामणेरसुत्तं	२१७
२१. पापसामणेरीसुत्तं	२१७
तस्सुद्दान	२१७
२०. ओपम्मसंयुत्तं	
१. कूटसुत्तं	२१९
२. नखसिखसुत्तं	२१९
३. कुलसुत्तं	२१९
४. ओक्खासुत्तं	२२०
५. सत्तिसुत्तं	२२०
६. धनुग्गहसुत्त	२२१
७. आणिसुत्तं	२२२
८. कलिङ्गरसुत्तं	२२२
९. नागसुत्त	२२३
१०. बिळारसुत्तं	२२५
११. सिङ्गालसुत्तं	२२६
१२ दुतियसिङ्गालसुत्तं	२२६
तस्सुद्दानं	२२६
२१. भिक्खुसंयुत्तं	
१. कोलितसुत्तं	२२७
२ उपतिस्ससुत्त	२२८
३. घटसुत्तं	२२८
४. नवसुत्तं	२३१
५. सुजातसुत्त	२३१
६. लकुण्डकभद्दियसुत्तं	२३२
७. विसाखसुत्तं	२३२
८. नन्दसुत्तं	२३३
९ तिस्ससुत्तं	२३४
१०. थेरनामकसुत्तं	२३५
११. महाकप्पिनसुत्तं	२३६
१२. सहायकसुत्तं	२३७
तस्सुद्दान	२३७

३. खन्धवग्गो

२२. खन्धसंयुत्तं	
१. नकुलपितुसुत्तं	२४१
२. देवदहसुत्तं	२४५
३. हालिद्दिकानिसुत्तं	२४८
४. दुतियहालिद्दिकानिसुत्तं	२५१

	पिट्ठङ्का
५. समाधिसुत्तं	२५२
६. पटिसल्लाणसुत्तं	२५३
७ उपादापरितस्सनासुत्तं	२५४
८. दुतियउपादापरितस्सना-सुत्तं	२५६
९. कालत्तयअनिच्चसुत्तं	२५७
१०. कालत्तयदुक्खसुत्तं	२५७
११. कालत्तयअनत्तसुत्त	२५७
तस्सुद्दान	२५८
१२ अनिच्चसुत्तं	२५८
१३. दुक्खसुत्त	२५८
१४. अनत्तसुत्त	२५८
१५. यदनिच्चसुत्तं	२५९
१६. यंदुक्खसुत्तं	२५९
१७. यदनत्तासुत्तं	२५९
१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं	२६०
१९. सहेतुदुक्खसुत्तं	२६०
२०. सहेतुअनत्तसुत्त	२६०
२१. आनन्दसुत्त	२६०
तस्सुद्दान	२६१
२२ भारसुत्त	२६१
२३ परिञ्ञसुत्त	२६२
२४. अभिजानसुत्तं	२६२
२५. छन्दरागसुत्तं	२६२
२६. अस्सादसुत्तं	२६३
२७. दुतियअस्सादसुत्तं	२६४
२८. ततियअस्सादसुत्तं	२६५
२९. अभिनन्दनसुत्त	२६६
३०. उप्पादसुत्तं	२६६
३१. अघमूलसुत्तं	२६६
३२. पभङ्गुसुत्तं	२६७
तस्सुद्दानं	२६७

	पिट्ठङ्का
३३ नतुम्हाकसुत्त	२६७
३४. दुतियनतुम्हाकसुत्त	२६८
३५. अञ्ञातरभिक्खुसुत्तं	२६८
३६. दुतियअञ्ञातरभिक्खु-सुत्तं	२६९
३७. आनन्दसुत्तं	२७०
३८ दुतियआनन्दसुत्त	२७१
३९. अनुधम्मसुत्त	२७३
४०. दुतियअनुधम्मसुत्तं	२७३
४१. ततियअनुधम्मसुत्त	२७४
४२ चतुत्थअनुधम्मसुत्तं	२७४
तस्सुद्दान	२७४
४३. अत्तदीपसुत्त	२७४
४४. पटिपदासुत्तं	२७६
४५. अनिच्चसुत्तं	२७६
४६. दुतियअनिच्चसुत्त	२७७
४७. समनुपस्सनासुत्तं	२७८
४८. खन्धसुत्तं	२७८
४९ सोणसुत्तं	२७९
५० दुतियसोणसुत्तं	२८१
५१. नन्दिक्खयसुत्त	२८२
५२. दुतियनन्दिक्खयसुत्त	२८३
तस्सुद्दान	२८३
तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्दान	२८३
५३. उपयसुत्तं	२८४
५४ बीजसुत्तं	२८४
५५ उदानसुत्तं	२८५
५६. उपादानपरिवत्तसुत्तं	२८८
५७ सत्तट्ठानसुत्तं	२९१
५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं	२९४
५९. अनत्तलक्खणसुत्तं	२९५

	पिट्ठङ्का
६०. महालिसुत्तं	२९७
६१. आदित्तसुत्तं	२९९
६२. निरुत्तिपथसुत्तं	२९९
तस्सुद्दानं	३०१
६३. उपादियमानसुत्तं	३०१
६४. मञ्ञमानसुत्तं	३०२
६५. अभिनन्दमानसुत्तं	३०३
६६. अनिच्चसुत्तं	३०४
६७. दुक्खसुत्तं	३०४
६८. अनत्तसुत्तं	३०५
६९. अनत्तनियसुत्तं	३०६
७०. रजनीयसण्ठितसुत्तं	३०६
७१. राधसुत्तं	३०७
७२. सुराधसुत्तं	३०७
तस्सुद्दानं	३०८
७३. अस्सादसुत्तं	३०८
७४. समुदयसुत्तं	३०८
७५. दुतियसमुदयसुत्तं	३०९
७६. अरहन्तसुत्तं	३०९
७७. दुतियअरहन्तसुत्तं	३१०
७८. सीहसुत्तं	३१०
७९. खज्जनीयसुत्तं	३१२
८०. पिण्डोल्यसुत्तं	३१६
८१. पालिलेय्यसुत्तं	३१९
८२. पुण्णमसुत्तं	३२३
तस्सुद्दानं	३२७
८३. आनन्दसुत्तं	३२७
८४. तिस्ससुत्तं	३२८
८५. यमकसुत्तं	३३१
८६. अनुराधसुत्तं	३३७
८७. वक्कलिसुत्तं	३४०

	पिट्ठङ्का
८८. अस्सजिसुत्तं	३४४
८९. खेमकसुत्तं	३४६
९०. छन्नसुत्तं	३५१
९१. राहुलसुत्तं	३५४
९२. दुतियराहुलसुत्तं	३५४
तस्सुद्दानं	३५५
९३. नदीसुत्तं	३५५
९४. पुप्फसुत्तं	३५६
९५. फेणपिण्डूपमसुत्तं	३५८
९६. गोमयपिण्डसुत्तं	३६०
९७. नखसिखासुत्तं	३६३
९८. सुद्धिकसुत्तं	३६४
९९. गद्दुलबद्धसुत्तं	३६५
१००. दुतियगद्दुलबद्धसुत्तं	३६६
१०१. वासिजटसुत्तं	३६८
१०२. अनिच्चसञ्ञासुत्तं	३७०
तस्सुद्दानं	३७
तस्स मज्झिमपण्णासकस्स वग्गुद्दानं	३७२
१०३. अन्तसुत्तं	३७२
१०४. दुक्खसुत्तं	३७३
१०५. सक्कायसुत्तं	३७३
१०६. परिञ्ञेय्यसुत्तं	३७४
१०७. समणसुत्तं	३७४
१०८. दुतियसमणसुत्तं	३७४
१०९. सोतापन्नसुत्तं	३७५
११०. अरहन्तसुत्तं	३७५
१११. छन्दप्पहानसुत्तं	३७५
११२. दुतियछन्दप्पहानसुत्तं	३७६
तस्सुद्दानं	३७६
११३. अविज्जासुत्तं	३७६

		पिट्ठङ्का
११४	विज्जासुत्तं	३७६
११५.	धम्मकथिकसुत्तं	३७७
११६	दुतियधम्मकथिकसुत्त	३७७
११७.	वन्धनसुत्तं	३७८
११८	परिपुच्छितसुत्त	३७९
११९	दुतियपरिपुच्छितसुत्तं	३७९
१२०	संयोजनियसुत्तं	३८०
१२१.	उपादानियसुत्त	३८०
१२२	सीलवन्तसुत्त	३८०
१२३	सुतवन्तसुत्त	३८२
१२४	कप्पसुत्त	३८३
१२५	दुतियकप्पसुत्त	३८३
	तस्सुद्दान	३८४
१२६	समुदयधम्मसुत्तं	३८४
१२७	दुतियसमुदयधम्मसुत्त	३८५
१२८.	ततियसमुदयधम्मसुत्त	३८६
१२९	अस्सादसुत्तं	३८६
१३०.	दुतियअस्सादसुत्त	३८७
१३१.	समुदयसुत्तं	३८७
१३२.	दुतियसमुदयसुत्त	३८७
१३३	कोट्ठिकसुत्तं	३८८
१३४	दुतियकोट्ठिकसुत्त	३८८
१३५	ततियकोट्ठिकसुत्त	३८९
	तस्सुद्दान	३९०
१३६	कुक्कुळसुत्त	३९०
१३७	अनिच्चसुत्त	३९०
१३८.	दुतियअनिच्चसुत्त	३९०
१३९	ततियअनिच्चसुत्तं	३९१
१४०	दुक्खसुत्तं	३९१
१४१	दुतियदुक्खसुत्तं	३९१
१४२.	ततियदुक्खसुत्त	३९१

		पिट्ठङ्का
१४३	अनत्तसुत्त	३९१
१४४	दुतियअनत्तसुत्त	३९१
१४५.	ततियअनत्तसुत्तं	३९२
१४६	निब्बिदाबहुलसुत्तं	३९२
१४७.	अनिच्चानुपस्सीसुत्तं	३९२
१४८	दुक्खानुपस्सीसुत्त	३९३
१४९	अनत्तानुपस्सीसुत्त	३९३
	तस्सुद्दान	३९३
१५०	अज्झत्तसुत्तं	३९३
१५१	एतममसुत्त	३९४
१५२	सोअत्तासुत्त	३९५
१५३	नोचमेसियासुत्तं	३९६
१५४.	मिच्छादिट्ठिसुत्त	३९७
१५५.	सक्कायदिट्ठिसुत्त	३९८
१५६	अत्तानुदिट्ठिसुत्तं	३९८
१५७	अभिनिवेससुत्त	३९९
१५८	दुतियअभिनिवेससुत्त	३९९
१५९	आनन्दसुत्त	४००
	तस्सुद्दान	४०१
	तस्स उपरिपण्णासकस्स वग्गुद्दान	४०१
२३	राधसंयुत्तं	
१	मारसुत्त	४०२
२	सत्तसुत्त	४०३
३	भवनेत्तिसुत्त	४०३
४	परिञ्ञेय्यसुत्त	४०४
५.	समणसुत्त	४०४
६.	दुतियसमणसुत्त	४०५
७.	सोतापन्नसुत्त	४०५
८.	अरहन्तसुत्त	४०५
९.	छन्दरागसुत्तं	४०६

	पिट्ठङ्का
१०. दुतियछन्दरागसुत्तं	४०६
तस्सुद्दानं	४०७
११ मारसुत्तं	४०७
१२. मारधम्मसुत्तं	४०७
१३. अनिच्चसुत्त	४०८
१४ अनिच्चधम्मसुत्त	४०८
१५ दुक्खसुत्तं	४०८
१६. दुक्खधम्मसुत्तं	४०८
१७ अनत्तसुत्तं	४०९
१८. अनत्तधम्मसुत्तं	४०९
१९ खयधम्मसुत्तं	४०९
२०. वयधम्मसुत्तं	४०९
२१. समुदयधम्मसुत्तं	४१०
२२. निरोधधम्मसुत्तं	४१०
तस्सुद्दानं	४१०
२३–३३. मारादिसुत्तएकादसकं	४१०
३४. निरोधधम्मसुत्तं	४११
तस्सुद्दानं	४१२
३५–४५. मारादिसुत्तएकादसकं	४१२
४६. निरोधधम्मसुत्तं	४१३
तस्सुद्दानं	४१३
२४. दिट्ठिसंयुत्तं	
१. वातसुत्तं	४१४
२ एतंममसुत्तं	४१६
३. सोअत्तासुत्तं	४१६
४. नोचमेसियासुत्तं	४१७
५ नत्थिदिन्नसुत्तं	४१८
६ करोतोसुत्तं	४२०
७ हेतुसुत्तं	४२२
८. महादिट्ठिसुत्तं	४२३
९. सस्सतदिट्ठिसुत्तं	४२४
१०. असस्सतदिट्ठिसुत्तं	४२५
११. अन्तवासुत्तं	४२६
१२. अनन्तवासुत्तं	४२६
१३. तंजीवंतंसरीरंसुत्तं	४२७
१४. अञ्ञंजीवंअञ्ञंसरीरंसुत्तं	४२७
१५. होतितथागतोसुत्त	४२७
१६ नहोतितथागतोसुत्तं	४२७
१७. होतिचनचहोतितथागतोसुत्तं	४२७
१८. नेवहोतिननहोतितथागतोसुत्तं	४२८
तस्सुद्दान	४२९
१९. वातसुत्तं	४२९
२०–३५. पुरिमवग्गे विय अट्ठारस वेय्याकरणानि वित्थारेतब्बानि	४३०
३६. नवहोतिननहोतिसुत्तं	४३०
३७. रूपीअत्तासुत्तं	४३१
३८. अरूपीअत्तासुत्तं	४३१
३९ रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं	४३२
४० नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं	४३२
४१. एकन्तसुखीसुत्तं	४३२
४२. एकन्तदुक्खीसुत्तं	४३२
४३. सुखदुक्खीसुत्तं	४३२
४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं	४३२
तस्सुद्दान	४३३
४५. नवातसुत्तं	४३३

पिट्ठङ्का

४६–६९. दुतियवग्गे विय चतु-
वीसति सुत्तानि
पूरेतब्बानि ४३४

७०. अदुक्खमसुखीसुत्तं ४३४

७१. नवातसुत्तं ४३५

७२–९५. दुतियवग्गे विय चतु-
वीसति सुत्तानि
पूरेतब्बानि ४३६

९६. अदुक्खमसुखीसुत्तं ४३६

२५. ओक्कन्तसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं ४३९

२. रूपसुत्तं ४३९

३. विञ्ञाणसुत्त ४४०

४. सम्फस्ससुत्तं ४४०

५ सम्फस्सजासुत्तं ४४०

६ रूपसञ्ञासुत्तं ४४१

७. रूपसञ्चेतनासुत्तं ४४१

८. रूपतण्हासुत्तं ४४१

९. पठवीधातुसुत्त ४४१

१०. खन्धसुत्तं ४४१

तस्सुद्दान ४४२

२६. उप्पादसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं ४४३

२. रूपसुत्तं ४४३

३. विञ्ञाणसुत्तं ४४३

४. सम्फस्ससुत्तं ४४४

५. सम्फस्सजसुत्तं ४४४

६. सञ्ञासुत्तं ४४४

७. सञ्चेतनासुत्तं ४४५

८. तण्हासुत्तं ४४५

९. धातुसुत्तं ४४५

पिट्ठङ्का

१० खन्धसुत्तं ४४६

तस्सुद्दान ४४६

२७ किलेससंयुत्तं

१. चक्खुसुत्त ४४७

२. रूपसुत्त ४४७

३ विञ्ञाणसुत्त ४४७

४ सम्फस्ससुत्तं ४४८

५ सम्फस्सजसुत्त ४४८

६ सञ्ञासुत्तं ४४८

७ सञ्चेतनासुत्त ४४८

८ तण्हासुत्त ४४८

९ धातुसुत्तं ४४९

१० खन्धसुत्तं ४४९

तस्सुद्दान ४४९

२८. सारिपुत्तसंयुत्तं

१. विवेकजसुत्तं ४५०

२ अवितक्कसुत्त ४५०

३ पीतिसुत्तं ४५१

४ उपेक्खासुत्त ४५१

५ आकासानञ्चायतनसुत्त ४५२

६ विञ्ञाणञ्चायतनसुत्तं ४५२

७. आकिञ्चञ्ञायतनसुत्तं ४५२

८ नेवसञ्ञानासञ्ञायतन-
सुत्त ४५२

९ निरोधसमापत्तिसुत्त ४५३

१०. सूचिमुखीसुत्तं ४५३

तस्सुद्दानं ४५५

२९. नागसंयुत्तं

१ सुद्धिकसुत्त ४५६

२ पणीततरसुत्त ४५६

३. उपोसथसुत्त ४५६

पिट्ठङ्का

४. दुतियउपोसथसुत्तं ४५७
५. ततियउपोसथसुत्तं ४५७
६. चतुत्थउपोसथसुत्तं ४५७
७. सुतसुत्तं ४५८
८. दुतियसुतसुत्तं ४५८
९. ततियसुतसुत्तं ४५८
१०. चतुत्थसुतसुत्तं ४५९
११–२०. अण्डजदानूपकार-सुत्तदसकं ४५९
२१–५०. जलाबुजादिदानूपकार-सुत्तत्तिसकं ४५९
तस्सुद्दानं ४६०

३०. सुपण्णसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं ४६१
२. हरन्तिसुत्तं ४६१
३. द्वयकारीसुत्तं ४६१
४–६. दुतियादिद्वयकारी-सुत्तत्तिकं ४६२
७–१६. अण्डजदानूपकारसुत्त-दसकं ४६२
१७–४६. जलाबुजदानूपकार-सुत्तं ४६३
तस्सुद्दान ४६३

३१. गन्धब्बकायसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं ४६४
२ सुचरितसुत्तं ४६४
३ मूलगन्धदातासुत्त ४६४
४–१२ सारगन्धादिदाता-सुत्तनवकं ४६५
१३–२२. मूलगन्धदानूपकार-सुत्तदसकं ४६६

पिट्ठङ्का

२३–११२. सारगन्धादिदानूप-कारसुत्तनवुतिकं ४६६
तस्सुद्दानं ४६७

३२. वलाहकसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं ४६८
२. सुचरितसुत्तं ४६८
३–१२. सीतवलाहकदानूपकार-सुत्तदसकं ४६८
१३–५२. उण्हवलाहकदानूप-कारसुत्तं ४६९
५३. सीतवलाहकसुत्तं ४६९
५४. उण्हवलाहकसुत्तं ४७०
५५. अब्भवलाहकसुत्तं ४७०
५६. वातवलाहकसुत्तं ४७०
५७. वस्सवलाहकसुत्तं ४७०
तस्सुद्दानं ४७१

३३ वच्छगोत्तसंयुत्तं

१. रूपअञ्ञाणसुत्तं ४७२
२ वेदनाअञ्ञाणसुत्तं ४७२
३. सञ्ञाअञ्ञाणसुत्तं ४७३
४. सङ्खारअञ्ञाणसुत्तं ४७३
५. विञ्ञाणअञ्ञाणसुत्तं ४७४
६–१०. रूपअदस्सनादिसुत्त-पञ्चकं ४७४
११–१५ रूपअनभिसमयादि-सुत्तपञ्चकं ४७५
१६–२०. रूपअननुबोधादिसुत्त-पञ्चकं ४७५
२१–२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्त-पञ्चकं ४७५
२६–३०. रूपअसल्लक्खणादि-सुत्तपञ्चकं ४७६

	विट्ठङ्को
३१–३५ रूपअनुपलक्खणादि-सुत्तपञ्चकं	४७६
३६–४० रूपअपच्चुपलक्खणादि-सुत्तपञ्चकं	४७६
४१–४५. रूपअसमपेक्खणादि-सुत्तपञ्चकं	४७६
४६–५०. रूपअपच्चुपेक्खणादि-सुत्तपञ्चकं	४७६
५१–५४ रूपअपच्चक्खकम्मादि-सुत्तचतुक्कं	४७६
५५. विञ्ञाणअपच्चक्खकम्म-सुत्तं	४७७
तस्सुद्दानं	४७७
३४. झानसंयुत्तं	
१. समाधिमूलकसमापत्ति-सुत्तं	४७८
२. समाधिमूलकठितिसुत्तं	४७८
३. समाधिमूलकवुट्ठानसुत्तं	४७९
४. समाधिमूलककल्लितसुत्तं	४७९
५. समाधिमूलकआरम्मण-सुत्तं	४८०
६. समाधिमूलकगोचरसुत्तं	४८०
७. समाधिमूलकअभिनीहार-सुत्तं	४८०
८. समाधिमूलकसक्कच्चकारीसुत्तं	४८१
९. समाधिमूलकसातच्चकारी-सुत्तं	४८१
१०. समाधिमूलकसप्पायकारी-सुत्तं	४८२
११. समापत्तिमूलकठितिसुत्तं	४८२
१२. समापत्तिमूलकवुट्ठान-सुत्तं	४८२
१३. समापत्तिमूलककल्लित-सुत्तं	४८३
१४. समापत्तिमूलकआरम्मण-सुत्तं	४८३
१५. समापत्तिमूलकगोचर-सुत्तं	४८३
१६. समापत्तिमूलकअभिनीहार-सुत्तं	४८४
१७. समापत्तिमूलकसक्कच्च-सुत्तं	४८४
१८. समापत्तिमूलकसातच्च-सुत्तं	४८४
१९. समापत्तिमूलकसप्पायकारी-सुत्तं	४८५
२०–२७ ठितिमूलकवुट्ठान-सुत्तादिअट्ठकं	४८५
२८–३४. वुट्ठानमूलककल्लित-सुत्तादिसत्तकं	४८६
३५–४०. कल्लितमूलकआरम्मण-सुत्तादिछक्कं	४८६
४१–४५. आरम्मणमूलकगोचर-सुत्तादिपञ्चकं	४८६
४६–४९. गोचरमूलकअभिनीहार-सुत्तादिचतुक्कं	४८६
५०–५२ अभिनीहारमूलकसक्कच्च-सुत्तादितिकं	४८७
५३–५४ सक्कच्चमूलकसातच्च-कारीसुत्तादिद्वयं	४८७
५५. सातच्चमूलकसप्पायकारी-सुत्तं	४८८
तस्सुद्दानं	४८८
वग्गुद्दानं	४८९

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायो

(निदानवग्गो)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

निदानवग्गो

१२. निदानसंयुत्तं

१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच – "पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1]; तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच – B.243, R.vol.II;1

"कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं; नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो[2]।

"अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो; विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो; नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो; B 244, R 2

---

१ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो०। २ समुप्पादो – रो०।

ञातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'' ति ।

२. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति ।

---

२ विभङ्गसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । "पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि विभजिस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी'' ति । "एवं, भन्ते'' ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"कतमं च भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो
R.3 संहानि इन्द्रियानं परिपाको, अयं वुच्चति जरा । या[1] तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स उपच्छेदो[2]; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा, इदं च मरणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं ।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जाति सञ्जाति ओक्कन्ति निब्बत्ति[3] अभिनिब्बत्ति खन्धानं पातुभावो आयतनानं पटिलाभो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, जाति ।

B. 245 "कतमो च, भिक्खवे, भवो ? तयो मे, भिक्खवे, भवा – कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भवो ।

---

१ यं – सी०, रो० । २–२ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ३ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि ।

"कतमं च, भिक्खवे, उपादानं? चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि – कामुपादानं, दिट्ठुपादानं, सीलब्बतुपादानं, अत्तवादुपादानं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपादानं।

"कतमा च, भिक्खवे, तण्हा? छयिमे, भिक्खवे, तण्हाकाया – रूपतण्हा, सद्दतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोट्ठब्बतण्हा, धम्मतण्हा। अयं वुच्चति, भिक्खवे, तण्हा।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घाणसम्फस्सजा वेदना, जिव्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना। अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना।

"कतमो च, भिक्खवे, फस्सो? छयिमे, भिक्खवे, फस्सकाया – चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, घाणसम्फस्सो, जिव्हासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो। अयं वुच्चति, भिक्खवे, फस्सो।

"कतमं च, भिक्खवे, सळायतनं? चक्खायतनं, सोतायतनं, घाणायतनं, जिव्हायतनं, कायायतनं, मनायतनं – इदं वुच्चति, भिक्खवे, सळायतनं।

"कतमं च, भिक्खवे, नामरूपं? वेदना, सञ्ञा, चेतना, फस्सो, मनसिकारो – इदं वुच्चति नामं। चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादायरूपं। इदं वुच्चति रूपं। इति इदं च नामं, इदं च रूपं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, नामरूपं। R.4

"कतमं च, भिक्खवे, विञ्ञाणं? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाणं, सोतविञ्ञाणं, घाणविञ्ञाणं, जिव्हाविञ्ञाणं, कायविञ्ञाणं, मनोविञ्ञाणं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाणं।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा।

"कतमा च, भिक्खवे, अविज्जा? यं खो, भिक्खवे, दुक्खे अञ्ञाणं, दुक्खसमुदये अञ्ञाणं, दुक्खनिरोधे अञ्ञाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जा।

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया B. 246 विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ..पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

३. पटिपदासुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । मिच्छापटिपदं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सम्मापटिपदं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसिकरोथ, भासिस्सामी" ति । "एवं भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं . .पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ।

R.5 "कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा ? अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा" ति ।

---

४. विपस्सीसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । "विपस्सिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव[1] सतो एतदहोसि – 'किच्छं वताय लोको आपन्नो जायति च जीयति च मीयति च चवति च उपपज्जति च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु[2] नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति ?

"अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरणं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया[3] जरामरणं' ति ।

B 247 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि

---

१. बोधिसत्तस्स – रो० । २ कुदस्सु – स्या०, रो० । ३ जातिपच्चया – सी० ।

नु खो सति जाति होति, किंपच्चया जाती' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'भवे खो सति जाति होति, भवपच्चया जाती' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति भवो होति, किंपच्चया भवो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'उपादाने खो सति भवो होति, उपादानपच्चया भवो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति उपादानं होति, किंपच्चया उपादानं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय R 6
अभिसमयो–'तण्हाय खो सति उपादानं होति, तण्हापच्चया उपादानं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति तण्हा होति, किंपच्चया तण्हा' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'वेदनाय खो सति तण्हा होति, वेदनापच्चया तण्हा' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति वेदना होति, किंपच्चया वेदना' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'फस्से खो सति वेदना होति, फस्सपच्चया वेदना' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति फस्सो होति, किंपच्चया फस्सो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सळायतने खो सति फस्सो होति, सळायतनपच्चया फस्सो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – B 248
'किम्हि नु खो सति सळायतनं होति, किंपच्चया सळायतनं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो सति सळायतनं होति, नामरूपपच्चया सळायतनं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति नामरूपं होति, किंपच्चया नामरूपं' ति ? अथ खो,

भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति विञ्ञाणं होति, किंपच्चया विञ्ञाणं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सङ्खारेसु खो सति विञ्ञाणं होति, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं' ति ।

R. 7 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति सङ्खारा होन्ति, किंपच्चया सङ्खारा' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो –'जातिया खो असति जरामरणं न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

B 249 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जाति न होति, किस्स निरोधा जातिनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'भवे खो असति जाति न होति, भवनिरोधा जातिनिरोधो' ति[१] ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति भवो न होति, किस्स निरोधा भवनिरोधो' ति ?

१ होति – रो० ।

अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'उपादाने खो असति भवो न होति, उपादाननिरोधा भवनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति उपादानं न होति, किस्स निरोधा उपादाननिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'तण्हाय खो असति उपादानं न होति, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – [R 8] 'किम्हि नु खो असति तण्हा न होति, किस्स निरोधा तण्हानिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'वेदनाय खो असति तण्हा न होति, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति वेदना न होति, किस्स निरोधा वेदनानिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'फस्से खो असति वेदना न होति, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति फस्सो न होति, किस्स निरोधा फस्सनिरोधो' ति ? अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु [B. 250] पञ्ञाय अभिसमयो – 'सळायतने खो असति फस्सो न होति, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति सळायतनं न होति, किस्स निरोधा सळायतननिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो असति सळायतनं न होति, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति नामरूपं न होति, किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा

अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो असति नामरूपं न होति, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति विञ्ञाणं न होति, किस्स निरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सङ्खारेसु खो असति विञ्ञाणं न होति, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ।

R. 9 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति सङ्खारा न होन्ति, किस्स निरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ।

"इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती ति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि" ।

(सत्तन्नं पि बुद्धानं एव वित्थारेतब्बो ।)

---

५. सिखीसुत्तं

६. सिखिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

B 251 ...पे० . ।

---

६. वेस्सभूसुत्तं

७ वेस्सभुस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

.. पे०... ।

---

७. ककुसन्धसुत्तं

८ ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

.. पे०.. ।

---

८. कोणागमनसुत्तं

९. कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ...पे०... ।

---

९. कस्सपसुत्तं

१० कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स . .पे०... ।

---

१०. गोतमसुत्तं

११. "पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'किच्छं वताय लोको आपन्नो जायति च जीयति[1] च मीयति च चवति च उपपज्जति च, अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरण नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु[2] नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरण पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति ? R.10

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरण होति, किंपच्चया जरामरणं' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरण' ति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जाति होति ...पे०.. भवो .. उपादानं ... तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्ञाणं ... सङ्खारा होन्ति, किंपच्चया सङ्खारा' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – B 252
'अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"इति हिद अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ..पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि –'किम्हि नु खो असति जरामरण न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं

---

१. जिय्यति – स्या० । २ कुदस्सु – स्या०, रो० ।

भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो
असति जरामरणं न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।
R 11 तस्स मय्हं[1], भिक्खवे, एतदहोसि –'किम्हि नु खो असति जाति
न होति . पे० भवो उपादानं तण्हा . वेदना फस्सो सळाय-
तनं . नामरूपं . विञ्ञाणं सङ्खारा न होन्ति, किस्स निरोधा
सङ्खारनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु
पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति,
अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ।

"इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी" ति ।

बुद्धवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

देसना विभङ्गपटिपदा[2] च, विपस्सी सिखी च वेस्सभू[3] ।
ककुसन्धो कोणागमनो[4] कस्सपो, महासक्यमुनि[5] च गोतमो[6] ति ॥

---

११ आहारसुत्तं

B 253 १२ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा
सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो[7]
आहारो[7] ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना
ततिया[8], विञ्ञाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतानं
वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय ।
R 12 "इमे खो[9], भिक्खवे, चत्तारो आहारा किंनिदाना किंसमुदया
किंजातिका किंपभवा ? इमे चत्तारो आहारा तण्हानिदाना तण्हासमुदया

---

१ मय्हे – सी० । २ विभङ्ग पटिपदा – सी०, रो०, विभङ्ग पटिपद – स्या० । ३ वेस्सभु – रो० । ४ कोनागमनो – सी०, रो० । ५ महयसो सक्यमुनि – सी०, महासक्यमुनी – स्या० । ६ गोतम – रो० । ७ – ७ कवळीकारो आहारो – स्या०, कबळिङ्कारहारो – सी०; कवलिङ्कारो आहारो – रो० । ८ ततियो – रो० । ९ च – स्या०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि ।

तण्हाजातिका तण्हापभवा[१]। तण्हा चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा ? तण्हा वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा। वेदना चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा ? वेदना फस्सनिदाना फस्ससमुदया फस्सजातिका फस्सपभवा। फस्सो चायं, भिक्खवे, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? फस्सो सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनपभवो। सळायतनं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं ? सळायतनं नामरूपनिदानं नामरूपसमुदयं नामरूपजातिकं नामरूपपभवं। नामरूपं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं ? नामरूपं विञ्ञाणनिदानं विञ्ञाणसमुदयं विञ्ञाणजातिकं विञ्ञाणपभवं। विञ्ञाणं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं ? विञ्ञाणं सङ्खारनिदानं सङ्खारसमुदयं सङ्खारजातिकं सङ्खारपभवं। सङ्खारा चिमे, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा ? सङ्खारा अविज्जानिदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा।

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो B. 254 होती" ति।

१२. मोळियफग्गुनसुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति। "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं R. 13 वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय। कतमे चत्तारो ? कबळीकारो आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना ततिया, विञ्ञाणं चतुत्थं। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाया" ति।

एवं वुत्ते, आयस्मा मोळियफग्गुनो[२] भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते विञ्ञाणाहारं आहारेती" ति ?

१ तण्हाप्पभवा – सी०। २ मोलियफग्गुनो – स्या०, रो०।

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'आहारेती' ति अहं न वदामि । 'आहारेती' ति चाहं वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, आहारेती' ति । एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य – 'किस्स नु खो, भन्ते, विञ्ञाणाहारो' ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं– 'विञ्ञाणाहारो आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया पच्चयो, तस्मिं भूते सति सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो'" ति ।

"को नु खो, भन्ते, फुसती" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'फुसती' ति अहं न वदामि । 'फुसती' ति चाहं वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, 'फुसती' ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य– 'किंपच्चया नु खो, भन्ते, फस्सो' ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं – 'सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना'" ति ।

"को नु खो, भन्ते, वेदयती[१]" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'वेदयती' ति अहं न वदामि । 'वेदयती' ति चाहं वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, वेदयती' ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य – 'किंपच्चया नु खो, भन्ते, वेदना' ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं – 'फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा'" ति ।

B 255 "को नु खो, भन्ते, तसती[२]" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'तसती' ति अहं न
R 14 वदामि । 'तसती' ति चाहं वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो–'को नु खो, भन्ते, तसती' ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य – 'किंपच्चया नु खो, भन्ते, तण्हा' ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं – 'वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं'" ति ।

"को नु खो, भन्ते, उपादियती" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'उपादियती' ति अहं न वदामि । 'उपादियती' ति चाहं वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, उपादियती' ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य – 'किंपच्चया नु खो, भन्ते, उपादानं' ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं – 'तण्हापच्चया उपादानं, उपादान-

१ वेदियती – सी०, रो० । २ तण्हीयती – सी०, स्या० ।

पच्चया भवो ति ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"छन्नं त्वेव, फग्गुन, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१३. समणब्राह्मणसुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति, जाति . पे०. भवं. उपादान .तण्ह..वेदनं ... फस्सं. सळायतन.. नामरूप ... विञ्ञाणं सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, R 15 न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं[1] वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज B.256 विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदय पजानन्ति,जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति; जाति ...पे०.. भवं .. उपादानं तण्हं .वेदन..फस्स ... सळायतनं .. नामरूपं ... विञ्ञाणं ... सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदय पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

१ ब्राह्मञ्ञत्थ – स्या० ।

१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

'१५ सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान समुदय नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, कतमे धम्मे नप्पजानन्ति, कतमेस धम्मान समुदय नप्पजानन्ति, कतमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, कतमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति ?

"जरामरण नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदय नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, जातिं . .पे० . भव . उपादान ... तण्ह ... वेदन फस्स . सळायतन . नामरूप . विञ्ञाण .. सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति । इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान समुदय नप्पजानन्ति,
R. 16 इमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B 257 "ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इम धम्म पजानन्ति, इमेस धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मान निरोध पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, कतमे धम्मे पजानन्ति, कतमेसं धम्मान समुदयं पजानन्ति, कतमेस धम्मानं निरोध पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति ?

"जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोध पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपद पजानन्ति, जाति पे० . भव उपादान ... तण्ह वेदनं ... फस्सं ... सळायतन . नामरूपं . विञ्ञाण . . सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदय पजानन्ति, सङ्खारनिरोध पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति । इमे धम्मे पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदय पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोध पजानन्ति, इमेस धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति । ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता, ब्राह्मणेसु च

ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

१५. कच्चानगोत्तसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा कच्चानगोत्तो येन R.17 भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कच्चानगोत्तो भगवन्तं एतदवोच – "'सम्मादिट्ठि सम्मादिट्ठी' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सम्मादिट्ठि होती" ति ?

"द्वयनिस्सितो ख्वायं[1], कच्चान, लोको येभुय्येन – अत्थितं चेव नत्थितं च । लोकसमुदयं खो, कच्चान, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके नत्थिता सा न होति । लोकनिरोधं खो, कच्चान, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो[2] ख्वायं, कच्चान, लोको येभुय्येन । तं चायं उपयुपादानं चेतसो अधिट्ठानं अभिनिवेसानुसयं न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति – 'अत्ता मे' ति । 'दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं B.258 निरुज्झमानं निरुज्झती' ति न कङ्खति न विचिकिच्छति अपरपच्चया ञाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

"'सब्बमत्थी' ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । 'सब्बं नत्थी' ति अयं दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ।

---

१६. धम्मकथिकसुत्तं

१७. सावत्थियं । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; R.18 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१. खोयं – सी०, स्या० । २ उपायुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो – स्या०, रो० ।

एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती" ति ?

"जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाय ।

"जातिया चे भिक्खु . पे० भवस्स चे भिक्खु उपादानस्स चे भिक्खु .. तण्हाय चे भिक्खु वेदनाय चे भिक्खु फस्सस्स चे भिक्खु सळायतनस्स चे भिक्खु . नामरूपस्स चे भिक्खु . विञ्ञाणस्स चे भिक्खु . सङ्खारानं चे भिक्खु . अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति ।

---

१७. अचेलकस्सपसुत्तं

१८. एवं मे सुतं । एक समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
B.259 R 19 कलन्दकनिवापे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं[1] पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[2] वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच – "पुच्छेय्याम मयं भवन्तं गोतमं कञ्चिदेव[3] देसं, सचे नो भवं गोतमो ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

"अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स, अन्तरघरं पविट्ठम्हा" ति ।

१ राजगहं – स्या० । २ सारणीयं – सी०, स्या०, रो० । ३ किञ्चिदेव – रो० ।

दुतियं पि खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच "पुच्छेय्याम मयं भवन्तं गोतमं कञ्चिदेव देसं, सचे नो भवं गोतमो ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

"अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स: अन्तरघरं पविट्ठम्हा" ति ।

ततियं पि खो अचेलो कस्सपो ...पे०... अन्तरघरं पविट्ठम्हा ति । एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच –"न खो पन मयं भगवन्तं गोतमं बहुदेव पुच्छितुकामा" ति ।

"पुच्छ, कस्सप, यदाकङ्खसी" ति ।

"किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं दुक्खं" ति ? "मा हेवं, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "किं पन, भो गोतम, परंकतं[1] दुक्खं" ति ? "मा हेवं, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं च परंकतं च दुक्खं" ति ? "मा हेवं, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "किं पन भो R 20 गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं" ति ? "मा हेवं, कस्सपा" ति भगवा अवोच ।

"किं नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्खं" ति ?

"न खो, कस्सप, नत्थि दुक्खं । अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं" ति ।

"तेन हि भवं गोतमो दुक्खं न जानाति न पस्सती" ति ।

"न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं न जानामि न पस्सामि । जानामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं" ति ।

"किं नु खो, भो गोतम, 'सयंकतं दुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, कस्सपा' ति वदेसि । 'किं पन, भो गोतम, परंकतं दुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, कस्सपा' ति वदसि । 'किं नु खो, भो गोतम, B 260 सयंकतं च परंकतं च दुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, कस्सपा' ति वदेसि । 'किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, कस्सपा' ति वदेसि । 'किं नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्खं ति इति पुट्ठो समानो 'न खो, कस्सप, नत्थि दुक्खं, अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं' ति वदेसि । 'तेन हि भवं गोतमो दुक्खं न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं न जानामि न पस्सामि; जानामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं, पस्सामि ख्वाहं,

---

१. परकतं – स्या० ।

कस्सप, दुक्ख' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे, भन्ते, भगवा दुक्खं । देसेतु च मे भन्ते भगवा दुक्ख'' ति ।

'''सो करोति सो पटिसवेदयती[१]'' ति खो, कस्सप, आदितो सतो 'सयंकतं दुक्ख' ति इति वदं सस्सतं एतं परेति । 'अञ्ञो करोति अञ्ञो पटिसंवेदयती' ति खो, कस्सप, वेदनाभितुन्नस्स सतो 'परंकत दुक्खं' ति इति वदं उच्छेदं एत परेति । एते ते, कस्सप, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ..पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
R 21 समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'' ति ।

एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुजेय्य ...पे० .. चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती[२] ति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद'' ति ।

"यो खो, कस्सप, अञ्ञतितित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्न मासान अच्चयेन परिवुत्थपरिवास[३] आरद्धचित्ता भिक्खू[४] पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मया पुग्गलवेमत्तता विदिता[५]'' ति ।

B.261 "सचे, भन्ते, अञ्ञतितित्थियपुब्बो[६] इमस्मि धम्मविनये आकङ्खति[७] पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, चत्तारो मासे परिवसति, चतुन्न मासानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्न वस्सान अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया'' ति ।

अलत्थ खो अचेलो कस्सपो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ

---

१ पटिसवेदियती – सी०, रो० । २ दक्खिन्ती – सी०, रो० । ३ म० पोत्थके नत्थि । ४ भिक्खू आकङ्खमाना – सी०, रो० । ५ विनीता – स्या० । ६ अञ्ञतित्थिय-पुब्बा – सी०, स्या० । ७ आकङ्खन्ता – सी०, स्या० ।

उपसम्पदं। अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता R 22 सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि। "खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि। अञ्ञतरो च पनायस्मा कस्सपो अरहतं अहोसी ति।

---

१८. तिम्बरुकसुत्तं

१९. सावत्थियं विहरति। अथ खो तिम्बरुको[1] परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच –

"किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं" ति? "मा हेवं, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच। "किं पन, भो गोतम, परंकतं[2] सुखदुक्खं" ति? "मा हेवं, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच। "किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं" ति? "मा हेवं, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच। "किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं" ति? "मा हेवं, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच।

"किं नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्खं" ति?

"न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्खं; अत्थि खो, तिम्बरुक, सुखदुक्खं" ति।

"तेन हि भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती" ति।

"न ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं न जानामि न पस्सामि। जानामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं" ति।

"'किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो B 262 'मा हेवं, तिम्बरुका' ति वदेसि। 'किं[4] पन, भो गोतम, परंकतं सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, तिम्बरुका' ति वदेसि[4]। 'किं नु खो, भो गोतम, R 23 सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेवं, तिम्बरुका'

१. तिम्बरुक्खो – स्या०। २ परकतं – सी०, स्या०। ३ दुक्खसुखं – रो०। ४–४. रो० पोत्थके नत्थि।

ति वदेसि । 'कि पन, भो गोतम, असयकारं अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, तिम्बरुका' ति वदेसि । 'किं नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्खं, अत्थि खो, तिम्बरुक, सुखदुक्ख' ति वदेसि । 'तेन हि भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्ख न जानामि न पस्सामि, जानामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं, पस्सामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्ख' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे भवं गोतमो सुखदुक्खं । देसेतु च मे भव गोतमो सुखदुक्खं'" ति ।

"'सा वेदना सो वेदयती[1]' ति खो, तिम्बरुक, आदितो सतो 'सयंकतं सुखदुक्खं' ति एवम्पाहं[2] न वदामि 'अञ्ञा वेदना अञ्ञो वेदयती' ति खो, तिम्बरुक, वेदनाभितुन्नस्स सतो 'परंकत सुखदुक्ख' ति एवम्पाहं न वदामि । एते ते, तिम्बरुक, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं . .पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'" ति ।

एवं वुत्ते, तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "अभिक्कन्तं, भो गोतम . पे०. एसाहं भवन्तं[3] गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

---

१९. बालपण्डितसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । "अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे,
R 24 बालस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स[4] एवमयं कायो समुदागतो । इति अयं चेव
B 263 कायो बहिद्धा च नामरूपं, इत्थेतं द्वयं, द्वयं पटिच्च फस्सो सळेवायतनानि येहि फुट्ठो बालो सुखदुक्खं पटिसंवेदयति एतेसं वा अञ्ञतरेन ।

"अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे, पण्डितस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स

१ वेदियती – सी०, रो० । २ एवञ्चाह – स्या० । ३ भन्ते भगवन्त – सी०, भन्ते भवन्तं – स्या० । ४ संयुत्तस्स – स्या० ।

एवमयं कायो समुदागतो। इति अयं चेव कायो बहिद्धा च नामरूपं, इत्थेतं द्वयं, द्वयं पटिच्च फस्सो सळेवायतनानि, येहि फुट्ठो पण्डितो सुखदुक्खं पटिसंवेदयति एतेसं वा अञ्ञतरेन।

"तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो[1] किं नानाकरणं पण्डितस्स बालेना" ति? "भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवन्नेत्तिका, भगवम्पटिसरणा[2]। साधु वत, भन्ते[3], भगवन्तञ्ञेव[4] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच – "याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुतस्स बालस्स याय च तण्हाय सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा बालस्स अप्पहीना सा च तण्हा अपरिक्खीणा। तं किस्स हेतु? न, भिक्खवे, बालो अचरि ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय। तस्मा बालो कायस्स भेदा कायूपगो होति, सो कायूपगो समानो न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि। न परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि।

"याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुतस्स पण्डितस्स याय च तण्हाय सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा पण्डितस्स पहीना, सा च तण्हा परिक्खीणा। तं किस्स हेतु? अचरि, भिक्खवे, पण्डितो ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय। तस्मा पण्डितो कायस्स भेदा R.25
न कायूपगो होति। सो अकायूपगो समानो परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि। परिमुच्चति
दुक्खस्मा ति वदामि। अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो, इदं B 264
नानाकरणं पण्डितस्स बालेन यदिदं ब्रह्मचरियवासो" ति।

२०. पच्चयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति। "पटिच्चसमुप्पादं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पटिच्चसमुप्पन्ने च धम्मे। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ,

१ अधिप्पायो – सी०, रो०, अधिप्पायसो – स्या०। २ भगवंपतिसरणा – रो०। ३ मे भन्ते – स्या०। ४ भगवन्तयेव – स्या०, रो०, म०।

भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरण । उप्पादा[1] वा तथागतान अनुप्पादा[2] वा तथागतान, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति[3] पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति । 'पस्सथा' ति चाह – 'जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरण' ।

"भवपच्चया, भिक्खवे, जाति ..पे०.. उपादानपच्चया, भिक्खवे, भवो .. तण्हापच्चया, भिक्खवे, उपादान .. वेदनापच्चया, भिक्खवे, तण्हा .. फस्सपच्चया, भिक्खवे, वेदना .. सळायतनपच्चया, भिक्खवे, फस्सो .. नामरूपपच्चया, भिक्खवे, सळायतन .. विञ्ञाणपच्चया, भिक्खवे, नामरूप .. सङ्खारपच्चया, भिक्खवे, विञ्ञाण .. अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा । उप्पादा वा तथागतान अनुप्पादा वा तथागतान, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त
R 26 तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति । 'पस्सथा,' ति चाह 'अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा' । इति खो, भिक्खवे, या तत्र तथता अवितथता अनञ्ञथता इदप्पच्चयता – अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ।

"कतमे च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ? जरामरण, भिक्खवे, अनिच्च सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म । जाति, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । भवो, भिक्खवे, अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो खयधम्मो वयधम्मो विरागधम्मो निरोधधम्मो । उपादान भिक्खवे ..पे०.. तण्हा, भिक्खवे .. वेदना, भिक्खवे .. फस्सो,
B.265 भिक्खवे .. सळायतन, भिक्खवे .. नामरूप, भिक्खवे .. विञ्ञाणं, भिक्खवे .. सङ्खारा, भिक्खवे .. अविज्जा, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ।

१ उप्पादे – सी० । २ अनुप्पादे – सी० । ३ पञ्ञपेति – स्या० ।

"एतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स 'अयं च पटिच्चसमुप्पादो, इमे च पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा' यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठा होन्ति, सो वत पुब्बन्तं वा पटिधाविस्सति –'अहोसि नु खो[1] अहं[1] अतीतमद्धानं, ननु खो अहोसि अतीतमद्धानं, किं नु खो अहोसि अतीतमद्धानं, कथं नु खो अहोसिं अतीतमद्धानं, किं हुत्वा किं अहोसिं नु खो अहं अतीतमद्धानं' ति; अपरन्तं वा उपधाविस्सति– 'भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं, ननु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, R.27 कथं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं हुत्वा किं भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं' ति; एतरहि वा पच्चुप्पन्नं अद्धानं अज्झत्तं कथङ्कथी भविस्सति – 'अहं नु खोस्मि, नो[2] नु खोस्मि, किं नु खोस्मि, कथं नु खोस्मि, अयं नु खो सत्तो कुतो आगतो, सो कुहिं गमिस्सती' ति – नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? तथाहि, भिक्खवे, अरियसावकस्स अयं च पटिच्चसमुप्पादो इमे च पटिच्चसमुप्पन्ना[3] धम्मा यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठा" ति ।

आहारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दानं

आहारं[4] फग्गुनो[4] चेव, द्वे च[5] समणब्राह्मणा ।
कच्चानगोत्तो[6] धम्मकथिकं[7], अचेलं[8] तिम्बरुकेन[8] च ।
बालपण्डिततो[9] चेव, दसमो पच्चयेन चा ति ॥

---

२१. दसबलसुत्तं

२२. सावत्थियं विहरति । "दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति – इति रूपं इति रूपस्स B 266, R 28 समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो[10], इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति

१–१. स्वाहं – रो० । २ न – रो० । ३ समुप्पन्ना – रो० । ४–४. आहारफग्गुनो – सी०, आहारफग्गुन – स्या० । ५ रो० पोत्थके नत्थि । ६ कच्चानगोत्त – म०, कच्चानगोत्तं – स्या० । ७ धम्मकथी – सी० । ८–८. अचेलतिम्बरुकेन – सी०; अचेल तिम्बरुक्खेन – स्या० । ९ बालपण्डितं – स्या०, बालेन पण्डितो – रो० । १०. अत्थगमो – सी० ।

वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्ञा इति सञ्ञाय समुदयो इति सञ्ञाय अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारान समुदयो इति सङ्खारान अत्थङ्गमो, इति विञ्ञाण इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो । इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति । इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाण .. पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

२२ दुतियदसबलसुत्तं

२३ सावत्थियं विहरति । "दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति – 'इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्ञा इति सञ्ञाय समुदयो इति सञ्ञाय अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारानं समुदयो इति सङ्खारान अत्थङ्गमो, इति विञ्ञाण इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो । इति इमस्मि सति इदं होति इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इदं न होति इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति' ।

"एवं स्वाक्खातो, भिक्खवे, मया धम्मो उत्तानो विवटो पकासितो छिन्नपिलोतिको । एव स्वाक्खाते खो, भिक्खवे, मया धम्मे उत्ताने विवटे पकासिते छिन्नपिलोतिके अलमेव सद्धापब्बजितेन कुलपुत्तेन
B. 267 विरियं आरभितुं – 'कामं तचो च न्हारु[1] च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं । यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती' ति ।

१ न्हारु – सी०, स्या०, न्हारू – रो० ।

"दुक्खं, भिक्खवे, कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि R. 29 धम्मेहि, महन्तं च सदत्थं परिहापेति; आरद्धविरियो च खो, भिक्खवे, सुखं विहरति पविवित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि, महन्तं च सदत्थं परिपूरेति। न, भिक्खवे, हीनेन अग्गस्स पत्ति होति। अग्गेन च खो, भिक्खवे, अग्गस्स पत्ति होति। मण्डपेय्यमिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं, सत्था[1] सम्मुखीभूतो। तस्मातिह, भिक्खवे, विरियं आरभथ अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय। 'एवं नो अयं अम्हाकं पब्बज्जा अवञ्झा[2] भविस्सति सफला सउद्रया। येसं[3] च[3] मयं परिभुञ्जाम चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-परिक्खारं[4] तेसं ते[5] कारा अम्हेसु महप्फला भविस्सन्ति महानिसंसा' ति – एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं। अत्तत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; परत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; उभयत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं" ति।

---

२३. उपनिससुत्तं

२४. सावत्थियं विहरति। "जानतो अहं, भिक्खवे, पस्सतो आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो नो अपस्सतो। किञ्च, भिक्खवे, जानतो किं पस्सतो आसवानं खयो होति? इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो[6], इति वेदना ...पे०.. इति सञ्ञा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्ञाणं इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो ति। एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होति।

"यं पिस्स तं, भिक्खवे, खयस्मिं खयेञाणं तं पि सउपनिसं R. 30 वदामि नो अनुपनिसं। का च, भिक्खवे, खयेञाणस्स उपनिसा? 'विमुत्ती' तिस्स वचनीयं। विमुत्तिं पाहं[7], भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं। का च, भिक्खवे, विमुत्तिया उपनिसा? 'विरागो' B 268 तिस्स वचनीयं। विरागं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं।

१. सत्थुस्स – सी०। २. अवकञ्ञा – स्या०। ३–३. येसं – सी०, स्या, येसं हि – रो०। ४ ०पच्चय० – रो०। ५ वो – रो०। ६ अत्थगमो – सी०। ७ पहं सी०, स्या०, रो०।

का च, भिक्खवे, विरागस्स उपनिसा ? 'निब्बिदा' तिस्स वचनीय । निब्बिद पाहं भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, निब्बिदाय उपनिसा ? 'यथाभूतञाणदस्सन' तिस्स वचनीय । यथाभूतञाणदस्सन पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, यथाभूतञाणदस्सनस्स उपनिसा ? 'समाधी' तिस्स वचनीय । समाधिं पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

"का च, भिक्खवे, समाधिस्स उपनिसा ? 'सुख' तिस्स वचनीय । सुख पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, सुखस्स उपनिसा ? 'पस्सद्धी' तिस्स वचनीय । पस्सद्धि पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पस्सद्धिया उपनिसा ? 'पीती' तिस्स वचनीय । पीति पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि, नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पीतिया उपनिसा ? 'पामोज्जं'[1] तिस्स वचनीय । पामोज्ज पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पामोज्जस्स उपनिसा ? 'सद्धा' तिस्स वचनीय । सद्ध पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

R 31 "का च, भिक्खवे, सद्धाय उपनिसा ? 'दुक्खं' तिस्स वचनीयं । दुक्ख पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, दुक्खस्स उपनिसा ? 'जाती' तिस्स वचनीय । जाति पाहं, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, जातिया उपनिसा ? 'भवो' तिस्स वचनीयं । भवं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, भवस्स उपनिसा ? 'उपादानं' तिस्स वचनीय । उपादानं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, उपादानस्स उपनिसा ? 'तण्हा' तिस्स वचनीयं । तण्ह पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

"का च, भिक्खवे, तण्हाय उपनिसा ? 'वेदना' तिस्स वचनीय ... पे० .. 'फस्सो' तिस्स वचनीय 'सळायतन' तिस्स वचनीय ... 'नामरूप' तिस्स वचनीय ... 'विञ्ञाण' तिस्स वचनीय ... 'सङ्खारा' तिस्स वचनीय । सङ्खारे पाहं, भिक्खवे, सउपनिसे वदामि नो अनुपनिसे । का च, भिक्खवे, सङ्खारान उपनिसा ? 'अविज्जा' तिस्स वचनीय ।

B 269 "इति खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिस

१ पामुज्ज – सी०, स्या०, रो० ।

विञ्ञाणं, विञ्ञाणूपनिसं नामरूपं, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळायतनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं उपादानं, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिस दुक्खं, दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूतञाणदस्सनं, यथाभूतञाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो R 32 विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेञाणं ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके[1] देवे वस्सन्ते तं उदक यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति । पब्बतकन्दरपदरसाखापरिपूरा कुसोब्भे[2] परिपूरेन्ति । कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति । महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति । कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति । महानदियो परिपूरा[3] महासमुद्द[4] परिपूरेन्ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिसं विञ्ञाणं, विञ्ञाणूपनिस नामरूप, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळायतनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं उपादान, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिसं दुक्खं, दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूतञाणदस्सन, यथाभूतञाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेञाणं" ति ।

---

२४ अञ्ञतित्थियसुत्तं

२५. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि – "अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितु । यन्नूनाहं येन अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यं" ति ।

---

१ फुल्लफुसितके – रो० । २ कुस्सुब्भे – सी०, स्या०, कुसुब्भ – रो० । ३ परिपूरायो – सी० । ४. महासमुद्दं सागरं – सी०, रो० ।

B. 270, R. 33 अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्तं निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचु –

"सन्तावुसो, सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञपेन्ति[2]। सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत[3] दुक्खं पञ्ञापेन्ति। सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति। सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति। इध पनावुसो सारिपुत्त, समणो गोतमो किवादी किमक्खायी? कथ ब्याकरमाना[4] च मय वुत्तवादिनो चेव समणस्स गोतमस्स अस्साम, न च समण गोतम अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति?

"पटिच्चसमुपन्न खो, आवुसो, दुक्ख वुत्तं भगवता। किं पटिच्च? फस्स पटिच्च। इति वद वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया[5]। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया। R. 34 ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति, ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती[6] ति नेत ठान विज्जति। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठान विज्जति। B. 271 ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकतं च परकत च दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा

१ साराणीय – सी०, स्या०, रो०। २ पञ्ञपेन्ति – म०। ३ परकत – सी०, स्या०। ४ ब्याकरमाना – रो०। ५ फस्सप्पच्चया – सी०। ६ पटिसवेदयन्ती – स्या०।

पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरकारं[1] अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती" ति ।

अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं इमं[2] कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

"साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आनन्द, दुक्खं वुत्तं मया । किं पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य[3], धम्मस्स चानुधम्मं[3] ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ..पे० .. ये पि ते ... पे०. . ये पि ते R 35 समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रानन्द, ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते ..पे०.. ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

"एकमिदाहं, आनन्द, समयं इधेव राजगहे विहरामि वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ ख्वाहं, आनन्द, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसिं । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि— 'अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितुं । यन्नूनाहं येन अञ्ञ- B 272 तित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यं' ति ।

"अथ ख्वाहं, आनन्द, येन अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३–३. रो० पोत्थके नत्थि ।

आरामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो मं, आनन्द, ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचुं –

'सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति। सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति। सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्ञापेन्ति। सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति। इध नो आयस्मा गोतमो किंवादी किमक्खायी? कथं ब्याकरमाना च मयं वुत्तवादिनो चेव आयस्मतो गोतमस्स अस्साम, न च
R 36 आयस्मन्तं गोतमं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या' ति?

"एवं वुत्ताहं, आनन्द, ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोचं – 'पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आवुसो, दुक्खं वुत्तं मया। किं पटिच्च? फस्सं पटिच्च। इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या' ति।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया। ये पि ते .पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति। ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती" ति।

B 273 "अच्छरियं भन्ते, अब्भुतं[1] भन्ते! यत्र हि नाम एकेन पदेन सब्बो अत्थो वुत्तो भविस्सति। सिया नु खो, भन्ते, एसेवत्थो वित्थारेन वुच्चमानो गम्भीरो चेव अस्स गम्भीरावभासो चा" ति?

१ अब्भूतं – स्या०, रो०।

"तेनहानन्द, तञ्ञेवेत्थ पटिभातू" ति । "सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'जरामरणं, आवुसो आनन्द, किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं' ति, एवं पुट्ठोहं[1], भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'जरामरणं खो, आवुसो, जातिनिदानं जातिसमुदयं जातिजातिकं जातिपभवं' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं ।

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'जाति पनावुसो आनन्द, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा' ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं ।

सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं –'भवो पनावुसो आनन्द, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो' ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं– 'भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं ।

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – उपादानं पनावुसो ..पे० .. तण्हा पनावुसो ...पे०... वेदना पनावुसो .. पे०... सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'फस्सो पनावुसो आनन्द, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो' ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं– 'फस्सो खो, आवुसो, सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनप्पभवो' ति । 'छन्नं त्वेव, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति ।

---

२५. भूमिजसुत्तं

२६ सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा भूमिजो सायन्हसमयं[2] पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं B 274 R 38

१. पुट्ठाहं – सी०, रो० । २. सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो० ।

सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भूमिजो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

"सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्तावुसो[1] सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति । इध नो, आवुसो सारिपुत्त, भगवा किवादी किमक्खायी कथ ब्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

"पटिच्चसमुप्पन्न खो, आवुसो, सुखदुक्ख वुत्त भगवता । कि पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठानं आगच्छेय्य ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया[2] । ये पि ते .पे० ये पि ते .पे० . ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकारं अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान
R 39 विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जती" ति ।

B 275 अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स आयस्मता भूमिजेन सद्धि इम कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स

---

१ सन्ति पनावुसो – सी०, रो० । २ फस्सप्पच्चया – सी० ।

आयस्मता भूमिजेन सद्धिं अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

"साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा ब्याकरमानो[1] ब्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आनन्द, सुखदुक्खं वुत्तं मया । किं पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति[2] तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते ..पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा-कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

"काये वा हानन्द, सति कायसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं R. 40
सुखदुक्खं । वाचाय वा हानन्द, सति वचीसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । मने वा हानन्द, सति मनोसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं अविज्जापच्चया च ।

"सामं वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स[3] तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे[4] वा तं[4], आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । असम्पजानो वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति B. 276
यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

"सामं वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो

---

१ ब्याकरमानो – सी०, रो० । २ पञ्ञपेन्ति – म० । ३ य पच्चयाय – स्या० । ४–४ परे वास्स त – सी०, रो०, परे वायतं – स्या० ।

वा त, आनन्द ...पे०.. असम्पजानो वा त, आनन्द, वचीसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।

"सामं वा तं, आनन्द, मनोसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । परे वा त, आनन्द, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्खं । सम्पजानो वा त, आनन्द ...पे०. असम्पजानो वा त, आनन्द, मनोसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्ख ।

"इमेसु, आनन्द, धम्मेसु[1] अविज्जा अनुपतिता । अविज्जाय त्वेव, आनन्द, असेसविरागनिरोधा सो कायो न होति यपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । सा वाचा न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्त
R. 41 सुखदुक्ख । सो मनो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । खेत्तं तं[2] न होति पे०. वत्थु त न होति . पे० आयतन त न होति . .पे०... अधिकरणं त न होति यंपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख" ति ।

---

२६. उपवाणसुत्तं

२७ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा उपवाणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्त एतदवोच –

"सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति[3]। सन्ति पन[4], भन्ते, एके समणब्राह्मणा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकतं च परकतं च दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति । इध नो, भन्ते, भगवा किवादी किमक्खायी कथ ब्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम,
B. 277 न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

"पटिच्चसमुप्पन्न खो, उपवाण, दुक्खं वुत्तं मया । कि पटिच्च ?

---

१ छमु–रो०। २ वा–स्या०। ३ पञ्ञापेन्ति–म०। ४ सी० पोत्थके नत्थि ।

फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

"तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती[1] ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती" ति । R 42

---

२७. पच्चयसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । "अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"कतमं च, भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको – अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स[2] उपच्छेदो[2]; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

"कतमा[3] च, भिक्खवे, जाति ..पे०... कतमो च, भिक्खवे, भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ... B. 278 R. 43

---

१ पटिसवेदयन्ती – स्या० । २–२. सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ३ कतमो – रो० ।

कतमा च, भिक्खवे, वेदना .. कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ... कतमं च, भिक्खवे, सळायतनं ... कतम च, भिक्खवे, नामरूपं . कतम च, भिक्खवे, विञ्ञाणं ... ।

"कतमे[1] च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा– कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे०. सम्मासमाधि ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं पच्चयं पजानाति, एवं पच्चयसमुदय पजानाति, एव पच्चयनिरोधं पजानाति, एवं पच्चयनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन[2] ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

२८. भिक्खुसुत्तं

२९. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ... पे० . इध, भिक्खवे, भिक्खु जरामरण पजानाति, जरामरणसमुदयं पजानाति, जरामरणनिरोधं पजानाति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, जाति पजानाति
R. 44 .. पे०.. भव पजानाति .. उपादान पजानाति तण्ह पजानाति ... वेदनं पजानाति . फस्सं पजानाति .. सळायतन पजानाति ... नामरूप पजानाति ... विञ्ञाण पजानाति .. सङ्खारे पजानाति .. सङ्खारसमुदय पजानाति .. सङ्खारनिरोध पजानाति सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपद पजानाति ।

"कतमं च, भिक्खवे, जरामरण ? या तेस तेसं सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको – अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं

---

१. कतमा – रो० । २ सेखेन – सी०, रो० ।

तम्हा[1] तम्हा[1] सत्तनिकाया[2] चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स[3] उपच्छेदो[3]; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं B. 279 वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ..पे०... सम्मासमाधि ।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति पे० .. कतमो च, भिक्खवे, भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ... वेदना ...फस्सो ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्ञाणं .. ।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ..पे०... सम्मासमाधि ।

"यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु एवं जरामरणं पजानाति, एवं जरामरणसमुदयं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति, एवं जातिं पजानाति ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं .. विञ्ञाणं ... सङ्खारे ... सङ्खारसमुदयं ... सङ्खारनिरोधं ... एवं सङ्खार- R. 45 निरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन[4] ञाणेन समन्नागतो इति पि[4], सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

२९. समणब्राह्मणसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ...पे०... ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं न परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं न

१–१. तम्हि तम्हि – रो० । २ सत्तनिकाये – रो० । ३–३ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ४–४. रो० पोत्थके नत्थि ।

परिजानन्ति, जरामरणनिरोधं न परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं न परिजानन्ति, जातिं न परिजानन्ति ...पे०.. भवं ... उपादानं.. तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं .. नामरूपं .. विञ्ञाणं .. सङ्खारे सङ्खारसमुदयं ... सङ्खारनिरोधं .. सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं न परिजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समण-
B. 200 सम्मता[1] ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता[2] । न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं[3] वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं परिजानन्ति, जरामरणनिरोधं परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं परिजानन्ति, जातिं परिजानन्ति ...पे० .. भवं ... उपादानं .. तण्हं .. वेदनं ... फस्सं . सळायतनं .. नाम-
R. 46 रूपं ... विञ्ञाणं ... सङ्खारे परिजानन्ति, सङ्खारसमुदयं परिजानन्ति, सङ्खारनिरोधं परिजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं परिजानन्ति । ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

३०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । "तत्र खो ..पे०.. ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ते वत जरामरणं समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । जातिं नप्पजानन्ति ..पे०.. भवं ... उपादानं .. तण्हं ... वेदनं ... फस्सं .. सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्ञाणं ... सङ्खारे नप्प-जानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खार-निरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

---

१. समणसम्मता – रो० । २. ब्राह्मणसम्मता – रो० । ३. सामञ्ञत्थं, स्या०, रो० ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति ते वत जरामरणं समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जति। जातिं पजानन्ति ... पे० .. भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं .. विञ्ञाणं . . सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति। ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जती" ति।

दसबलवग्गो ततियो।

तस्सुद्दानं

द्वे दसबला उपनिसा च, अञ्ञतित्थियभूमिजो[1]। B.281, R.47
उपवाणो पच्चयो भिक्खु, द्वे च समणब्राह्मणा ति॥

———o———

३१. भूतसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति। तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि – "वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने[2] अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा[3] पुथू इध।
तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि[4] मारिसा' ति॥

"इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति? एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि। दुतियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि ...पे०... दुतियं पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि। ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि – "वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध।
तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति॥

"इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन R. 48

---

१. अञ्ञतित्थिया भूमिजं – रो०। २ परायने – रो०। ३. सेखा – सी०, रो०। ४. च ब्रूहि – स्या०; मे ब्रूहि – रो०।

अत्थो दट्ठब्बो'' ति ? ततिय पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

"भूतमिदं ति, सारिपुत्त, पस्ससी'' ति ?

"भूतमिदं ति, भन्ते, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिद ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भव[1] ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बि-
B. 282 दाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारनिरोधा यं भूत त निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य भूतं त निरोधधम्मं ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एव खो, भन्ते, सेक्खो होति ।

"कथ च, भन्ते, सङ्खातधम्मो होति ? भूतमिद ति, भन्ते, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिद ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारसम्भव ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा य भूतं त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य भूतं तं निरोधधम्म ति
R 49 यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एव खो, भन्ते, सङ्खातधम्मो होति । इति खो, भन्ते, य तं वुत्त पारायने अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।
तेस मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति ॥

"इमस्स ख्वाहं, भन्ते, सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थ आजानामी'' ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त, भूतमिद ति, सारिपुत्त, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिद ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिप्पन्नो होति । तदाहारसम्भव ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भव ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो

१ तदाहारासम्भव – स्या० ।

होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं त निरोधधम्म ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूत त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मपञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, सारिपुत्त, सेक्खो होति ।

"कथं च, सारिपुत्त, सङ्खातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, सारिपुत्त, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो B. 283 होति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, सारिपुत्त, R 50 सङ्खातधम्मो होति । इति खो, सारिपुत्त, यं तं वुत्त पारायने अजितपञ्हे–

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।
तेस मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति ॥

"इमस्स खो सारिपुत्त सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

३२. कळारसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[1] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "मोळियफग्गुनो,[2] आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो ति । न हि नून सो आयस्मा इमस्मि धम्मविनये अस्सासमलत्था ति । तेन हायस्मा सारिपुत्तो इमस्मि धम्मविनये अस्सासं पत्तो" ति ?

---

१ साराणीयं – सी०, स्या०, रो० । २ मोलियफग्गुनो – स्या०, रो० ।

"न ख्वाहं, आवुसो, कङ्खामी" ति ।

"आयति, पनावुसो" ति ?

"न ख्वाहं, आवुसो, विचिकिच्छामी" ति ।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
R.51 निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अञ्ञा ब्याकता[1] – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामी" ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतरं भिक्खुं आमन्तेसि – "एहि त्वं,
B 284 भिक्खु, मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेहि – 'सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती'" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती" ति ।

"एवं, आवुसो" ति खो आयस्मा सारिपुत्तो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच – "सच्चं किर तया, सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामी" ति ?

"न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि[2] अत्थो[3] वुत्तो" ति ।

"येन केनचि पि, सारिपुत्त, परियायेन कुलपुत्तो अञ्ञं ब्याकरोति, अथ खो ब्याकतं ब्याकततो दट्ठब्ब" ति ।

"ननु अहं पि, भन्ते, एवं वदामि – 'न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि अत्थो वुत्तो'" ति ।

"सचे तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं जानता पन तया, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति । एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

---

१. ब्याकता – रो० । २ ब्यञ्जनेहि – रो० । ३ अत्थो च – सी०, स्या० ।

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं जानता पन तया, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति; एवं पुट्ठोहं[1], भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'यंनिदाना, आवुसो, जाति, तस्स निदानस्स खया खीणस्मि खीणाम्ही[2] ति[2] विदितं। खीणाम्ही[3] ति[3] विदित्वा – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति। एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति। R. 52

"सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'जाति पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा' ति? एवं पुट्ठो तं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'जाति पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा' ति? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा' ति। एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति। B. 285

"सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'भवो पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो' ति? एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'भवो पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो' ति? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो' ति। एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति।

"सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'उपादानं पनावुसो ...पे०... सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा' ति। एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा' ति? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'तण्हा खो, आवुसो, वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा' ति। एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति। R. 53

---

१ पुट्ठाहं – रो०। २–२ खीणमिति – सी०, स्या०, रो०। ३–३. खीणस्मि खीणमिति – रो०।

"सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथ पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति । एव पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'कथ जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथ पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति एव पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्य – 'तिस्सो खो इमा, आवुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा खो, आवुसो, तिस्सो वेदना अनिच्चा । यदनिच्च त दुक्ख ति विदित, या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति । एव, पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्यं" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो, सारिपुत्त, परियायो, एतस्सेव अत्थस्स[1] सङ्खित्तेन वेय्याकरणाय – 'य किञ्चि वेदयित त दुक्खस्मि' ति ।

B 286 "सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'कथं विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय कत करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति ? एवं पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एवं पुच्छेय्यु – 'कथ विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय कत करणीय नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'अज्झत्तं विमोक्खा ख्वाह, आवुसो, सब्बुपादानक्खया तथा सतो विहरामि
R. 54 यथा सतं विहरन्त आसवा नानुस्सवन्ति, अत्तानं च नावजानामी' ति । एव पुट्ठोहं, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त । अय पि खो सारिपुत्त, परियायो एतस्सेव अत्थस्स सङ्खित्तेन वेय्याकरणाय – ये आसवा समणेन वुत्ता तेस्वाह न कङ्खामि, ते मे पहीना[2] ति न विचिकिच्छामी" ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्वा[3] सुगतो उट्ठायासना विहार पाविसि ।

तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि – "पुब्बे अप्पटिसविदित म, आवुसो, भगवा पठमं पञ्ह अपुच्छि, तस्स मे अहोसि दन्धायितत्त । यतो च खो मे, आवुसो, भगवा

१ रो॰ पोत्थके नत्थि । २ पहीणा – सी॰ । ३ वत्वान – सी॰ ।

पठमं पञ्हं अनुमोदि, तस्स मय्हं, आवुसो एतदहोसि – 'दिवस चे पि मं भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवस[1] पाहं[1] भगवतो एतमत्थं ब्याकरेय्यं अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। रत्तिं चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्तिं पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्यं अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। रत्तिन्दिव चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्तिन्दिवं पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्यं अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि म R. 55
भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य . पे०... द्वे रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य .. पे०.. तीणि[2] रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य .. पे०.. तीणि रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य ... पे०... चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य ...पे०.. चत्तारि रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य...पे०... पञ्च रत्तिन्दिवानि B. 287
चे पि मं भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य ...पे०... पञ्च रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं ब्याकरेय्य ..पे०... छ रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य .. पे०.. छ रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्यं ..पे०. सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थ अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही'' ति।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन सीहनादो नदितो – 'पुब्बे अप्पटिसविदित म, आवुसो, भगवा पठम पञ्हं अपुच्छि[3]', तस्स मे अहोसि दन्धायितत्तं। यतो च खो मे, आवुसो, भगवा पठमं पञ्हं अनुमोदि, तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'दिवसं चे पि मं भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवसं पाहं भगवतो एतमत्थं ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि; रत्ति चे पि .. पे०...

१ – १ दिवसपोहं – सी; दिवस पहं – स्या०, रो०। २ तीनि – रो०।
३ आपुच्छि – रो०।

रत्तिन्दिवं चे पि म भगवा . पे० . द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा पे० तीणि . चत्तारि .. पञ्च . . छ . सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा
R 56 एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही" ति ।

"सा हि, भिक्खु, सारिपुत्तस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता दिवस चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवस पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि । रत्ति चे पाहं सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्ति पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य . पे० रत्तिन्दिव[1] चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, रत्तिन्दिव पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य द्वे रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, द्वे रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य तीणि रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, तीणि रत्तिन्दिवानि
B 288 पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य .. चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, चत्तारि रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं ब्याकरेय्य . . पञ्च रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, पञ्च रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य छ रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, छ रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं ब्याकरेय्य . सत्त रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थं पुच्छेय्यं अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही" ति ।

---

३३ ञाणवत्थुसुत्त

३४ सावत्थियं । "चतुचत्तारीस[2] वो, भिक्खवे, ञाणवत्थूनि देसेस्सामि, त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

---

१. रत्तिदिवानि – रो० । २ चतुचत्ताळीस – सी०, स्या० ।

"कतमानि, भिक्खवे, चतुचत्तारीस ञाणवत्थूनि ? जरामरणे ञाणं, जरामरणसमुदये ञाणं, जरामरणनिरोधे ञाणं, जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; जातिया ञाणं, जातिसमुदये ञाणं, जातिनिरोधे ञाणं, जातिनिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; भवे ञाणं, भवसमुदये ञाणं, भवनिरोधे ञाणं, भवनिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; उपादाने ञाणं, उपादानसमुदये ञाणं, उपादाननिरोधे ञाणं, उपादाननिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; तण्हाय ञाणं, तण्हासमुदये ञाणं, तण्हानिरोधे ञाणं, तण्हानिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; वेदनाय ञाणं, वेदनासमुदये ञाणं, वेदनानिरोधे ञाणं, वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं; फस्से ञाणं ...पे०.. सळायतने ञाणं ... नामरूपे ञाणं ... विञ्ञाणे ञाणं सङ्खारेसु ञाणं, सङ्खारसमुदये ञाणं, सङ्खारनिरोधे ञाणं, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय ञाणं। इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, चतुचत्तारीस ञाणवत्थूनि।

"कतम च, भिक्खवे, जरामरणं या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको, अयं वुच्चति जरा। या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स उपच्छेदो, इदं वुच्चति मरणं। इति अयं च जरा इदं च मरणं; इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं। B 289

"जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो; अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं जरामरणं पजानाति, एवं जरामरणसमुदय पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, इदमस्स धम्मे ञाणं। सो इमिना धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाळ्हेन अतीतानागतेन यं नेति। R. 58

"ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं अब्भञ्ञंसु, जरामरणसमुदयं अब्भञ्ञंसु, जरामरणनिरोधं अब्भञ्ञंसु, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्ञंसु, सब्बे ते एवमेव अब्भञ्ञंसु, सेय्यथापाहं[१] एतरहि।

---

१ सेय्यथापह – रो०; सेय्ययापिह – स्या०।

"ये पि हि केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणसमुदयं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाहं एतरही ति । इदमस्स अन्वये ञाणं ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे ञाणानि परिसुद्धानि होन्ति परियोदातानि – धम्मे ञाणं च अन्वये ञाणं च । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन[1] ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी ति ।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति . पे० . कतमो च, भिक्खवे, भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं कतमा च, भिक्खवे तण्हा कतमा च, भिक्खवे, वेदना . कतमो च, भिक्खवे, फस्सो कतमं च,
290 भिक्खवे, सळायतनं कतमं च भिक्खवे, नामरूपं .. कतमं च, भिक्खवे
R 59 विञ्ञाणं . कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो ति । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा ।

"अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं सङ्खारे पजानाति, एवं सङ्खारसमुदयं पजानाति, एवं सङ्खारनिरोधं पजानाति, एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति, इदमस्स धम्मे ञाणं । सो इमिना धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाळ्हेन अतीतानागतेन यं नेति ।

"ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अब्भञ्ञंसु, सङ्खारसमुदयं अब्भञ्ञंसु, सङ्खारनिरोधं अब्भञ्ञंसु, सङ्खार-

१. सेखेन – सी०, रो० ।

निरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञंसु, सब्बे ते एवमेव[1] अब्भञ्ञंसु, सेय्यथापाहं एतरहि ।

"ये हि[2] पि[2] केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारसमुदयं अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोधं अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाहं एतरहि । इदमस्स अन्वये ञाणं ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे ञाणानि परिसुद्धानि होन्ति परियोदातानि – धम्मे ञाणं च अन्वये ञाणं च । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

३४. दुतियञाणवत्थुसुत्तं

३५ सावत्थियं विहरति । "सत्तसत्तरि[3] वो, भिक्खवे, ञाणवत्थूनि देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"कतमानि, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ञाणवत्थूनि ? जातिपच्चया B 291, R 60
जरामरणं ति ञाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ञाणं, अतीतं पि अद्धानं जातिपच्चया जरामरणं ति ञाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ञाणं, अनागतं पि अद्धानं जातिपच्चया[4] जरामरणं ति ञाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ञाणं, यम्पिस्स तं धम्मट्ठितिञाणं तम्पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं ति ञाणं ।

"भवपच्चया[5] जाती ति ञाणं ...पे०... उपादानपच्चया भवो ति ञाणं ... तण्हापच्चया उपादानं ति ञाणं ... वेदनापच्चया तण्हा ति ञाणं ... फस्सपच्चया वेदना ति ञाणं ... सळायतनपच्चया फस्सो ति ञाणं ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति ञाणं ... विञ्ञाणपच्चया नामरूपं ति ञाणं ... सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ति ञाणं; अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाणं, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाणं; अतीत

---

१ एवमेव – सी०, रो० । २–२ पि हि – सी०, स्या०, रो० । ३ सत्तसत्तरिं – सी० । ४ जातिप्पच्चया – सी० । ५ भवप्पच्चया – सी० ।

पि अद्धानं अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाण; अनागत पि अद्धान अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाण, यम्पिस्स त धम्मट्ठितिञाण तम्पि खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्मं ति ञाण। इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ञाणवत्थूनी" ति।

---

३५. अविज्जापच्चयसुत्तं

३६. सावत्थियं विहरति। "अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति। एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कतमं नु खो, भन्ते, जरामरणं, कस्स च पनिद जरामरणं" ति?

R. 61 "नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच, "कतमं जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञ जरामरण अञ्ञस्स च पनिद जरामरण' ति, इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थं ब्यञ्जनमेव[1] नान। तं जीव त सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। अञ्ञ जीव अञ्ञं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'जातिपच्चया जरामरणं'" ति।

"कतमा नु खो भन्ते, जाति, कस्स च पनाय जाती" ति?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच, "'कतमा जाति, कस्स
B 292 च पनाय जाती' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञा जाति अञ्ञस्स च पनाय जाती' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव नान। त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति[2] ब्रह्मचरियवासो न होति। अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'भवपच्चया जाती'" ति।

"कतमो नु खो, भन्ते, भवो, कस्स च पनाय भवो" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो", ति भगवा अवोच, "'कतमो भवो, कस्स च पनायं भवो' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञो भवो अञ्ञस्स च पनायं भवो' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं ब्यञ्जनमेव

---

१ व्यञ्जनमेव – रो०। २ रो० पोत्थके नत्थि।

नानं। त जीवं त सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति; अञ्ञ जीव अञ्ञं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'उपादानपच्चया भवो' ति ... पे० ... तण्हापच्चया उपादानं ति ... वेदनापच्चया तण्हा ति ... फस्सपच्चया वेदना ति ... सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपच्चया सळायतनं ति... विञ्ञाणपच्चया नामरूपं ति . सङ्खारपच्चया विञ्ञाण'' ति। R 62

"कतमे नु खो, भन्ते, सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच, "'कतमे सङ्खारा कस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञे सङ्खारा अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं ब्यञ्जनमेव नानं। तं जीव तं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति; अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि[1] विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि। 'कतमं जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं' इति वा, 'अञ्ञं जरामरणं, अञ्ञस्स च पनिदं जरामरणं' इति वा, 'तं जीवं तं सरीरं' इति वा, 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि[2] भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानि।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि। 'कतमा जाति, कस्स च पनायं जाति' इति वा, 'अञ्ञा जाति, अञ्ञस्स च पनायं जाति' इति वा, 'तं जीवं तं सरीरं' इति वा, 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानि। B. 293

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि।

१. विसूकायितानि – सी०, स्या०, रो०। २ पहीणानि – रो०। ३ अनभाव गतानि – स्या०।

R 63 कतमो भवो पे०... कतमं उपादानं . कतमा तण्हा कतमा वेदना.. कतमो फस्सो . कतम सळायतन .. कतमं नामरूपं .. कतमं विञ्ञाणं ... पे० .. ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'अञ्ञे सङ्खारा, अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'तं जीवं त सरीरं' इति वा, 'अञ्ञं जीवं, अञ्ञं सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानी" ति ।

---

३६ दुतियअविज्जापच्चयसुत्तं

३७. सावत्थियं विहरति । "अविज्जापच्चया, भिक्खवे,सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं . पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"'कतमं जरामरणं, कस्स च पनिद जरामरणं' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, 'अञ्ञं जरामरणं, अञ्ञस्स च पनिद जरामरणं' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं ब्यञ्जनमेव नानं । 'तं जीवं तं सरीरं' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'जातिपच्चया जरामरणं' ति ।

B 291 "कतमा जाति ...पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ... R. 64 कतमा तण्हा ...कतमा वेदना . . कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ... कतमं नामरूपं ... कतम विञ्ञाणं ... कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, 'अञ्ञे सङ्खारा अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थं ब्यञ्जनमेव नानं । 'तं जीवं तं सरीर' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतमं जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं' इति वा, 'अञ्ञं जरामरणं, अञ्ञस्स च पनिदं जरामरणं' इति वा, 'तं जीवं तं सरीरं' इति वा, 'अञ्ञं जीवं, अञ्ञं सरीरं' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानि ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । कतमा जाति ...पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ... कतमा तण्हा ... कतमा वेदना ... कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ... कतमं नामरूपं ... कतमं विञ्ञाणं ... 'कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'अञ्ञे सङ्खारा, अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा; 'तं जीवं तं सरीरं' इति वा, 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानी" ति ।

३७. नतुम्हसुत्तं

३८. सावत्थियं विहरति । "नायं, भिक्खवे, कायो तुम्हाकं न पि अञ्ञेसं । पुराणमिदं, भिक्खवे, कम्मं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं वेदनियं[1] दट्ठब्बं । R 65

"तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव B. 295 साधुकं योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति, यदिदं – अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ..पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

१. वेदयितं – सी०, वेदनीय – स्या० ।

३८. चेतनासुत्तं

३९. सावत्थियं विहरति। "यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया सति आयतिं जाति जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया सति आयतिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च
66 अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति। तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति न होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया असति आयतिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

३९. दुतियचेतनासुत्तं

296 ४०. सावत्थियं विहरति। "यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च
पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति। नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया वेदना ...पे०... तण्हा ... उपादानं... भवो ... जाति... जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा

विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतनं .. पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

४०. ततियचेतनासुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । "यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च पक- R. 67
प्पेति यं च अनुसेति आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नति होति । नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति । चुतूपपाते सति आयतिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नति होति । नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति । B. 297
चुतूपपाते सति आयतिं जातिजरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे नति न होति । नतिया असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति आयतिं जाति जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

कळारखत्तियवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

भूतमिदं कळारं च, दुवे[1] च ञाणवत्थूनि[2] ।
R. 68 अविज्जापच्चया च द्वे, नतुम्हा चेतना तयो ति ॥

---

४१ पञ्चवेरभयसुत्तं

४२. सावत्थियं विहरति । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच –

"यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं ब्याकरेय्य[3] – 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि[4] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति ।

B. 298 "कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? यं, गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

"यं, गहपति, अदिन्नादायी अदिन्नादानपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, अदिन्नादाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

"यं, गहपति, कामेसुमिच्छाचारी कामेसुमिच्छाचारपच्चया दिट्ठ-
R 69 धम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

---

१. द्वे – स्या०, रो० । २ ञाणवत्थुनि – स्या० । ३ ब्याकरेय्य – रो० । ४ ०योनियो – सी०, स्या०, रो० ।

"यं, गहपति, मुसावादी मुसावादपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, मुसावादा पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

"यं, गहपति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमादट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

"कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति ।

"धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[1] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति ।

"सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'सुप्पटिपन्नो[2] भग- B 299
वतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो[3] भगवतो सावकसङ्घो, ञायप्पटिपन्नो
भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं
चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो R. 70
आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं
लोकस्सा' ति ।

"अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्ञुप्पसत्थेहि[4] अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

"कतमो चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ? इध, गहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव साधुकं योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्मिं असति

१. ओपनयिको – सी०, स्या०, रो० । २. सुपटिपन्नो – सी०, स्या०, रो० ।
३. उजुपटिपन्नो – सी०, स्या०, रो० । ४. विञ्ञूपसत्थेहि – स्या०, विञ्ञूपसट्ठेहि – रो० ।

इदं न होति; इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति। यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ... पे०. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ... पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अयमस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो।

"यतो[1] खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अयं चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य[2] – 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि[3] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति।

४२. दुतियपञ्चवेरभयसुत्तं

R 71 ४३. सावत्थियं विहरति। "यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्ति-
B 300 यङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य – 'खीणनिरयोम्हि . पे०... अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति।

"कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य, भिक्खवे, पाणातिपाती .. पे० . यं, भिक्खवे, अदिन्नादायी . पे०. . यं, भिक्खवे, कामेसुमिच्छाचारी ... य, भिक्खवे, मुसावादी य, भिक्खवे, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी .. पे० इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति।

"कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे पे०. धम्मे . सङ्घे .. अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति। इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति।

---

१ यतो च – सी०, रो०। २ ब्याकरेय्य – रो०। ३ ० योनियो – सी०, स्या०, रो०।

"कतमो चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव साधुकं योनिसो मनसि करोति ... पे०... अयमस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अयं चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं ब्याकरेय्य – 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

४३. दुक्खसुत्तं

४४ सावत्थियं विहरति । "दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदयं च अत्थङ्गमं[१] च देसेस्सामि[२] । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – R. 72

"कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

"सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्ञाणं ... पे०... घानं च पटिच्च गन्धे च ... पे०... जिव्हं च पटिच्च रसे च ... पे०... कायं च पटिच्च फोट्ठब्बे च ... पे० . मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो । B. 301

"कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-

---

१ अत्थगमं – सी० । २ देसिस्सामि – सी०, रो० ।

पायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो।

"सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्ञाण . पे० . घानं च पटिच्च गन्धे च .. पे०.. जिव्हं च पटिच्च रसे च . पे० कायं च पटिच्च फोट्ठब्बे च . . पे० मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा
R 73
जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

४४. लोकसुत्तं

४५ सावत्थियं विहरति। "लोकस्स, भिक्खवे, समुदयं च अत्थङ्गमं च देसेस्सामि। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो।

B 302
"सोतं च पटिच्च सद्दे च . पे० घानं च पटिच्च गन्धे च ... जिव्हं च पटिच्च रसे च . . कायं च पटिच्च फोट्ठब्बे च . मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना पे०. . जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो।

"कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-

निरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो।

"सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... घानं च पटिच्च गन्धे च ... R. 74 जिव्हं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोट्ठब्बे च ... मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो" ति।

४५. ञातिकसुत्तं

४६. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा ञातिके विहरति गिञ्जकावसथे। अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लानो[1] इमं धम्मपरियायं अभासि –

"चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... घानं च पटिच्च गन्धे च... जिव्हं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोट्ठब्बे च ... मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं। तिण्णं B 303 सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति।

"सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... मनं च पटिच्च धम्मे च R. 75 उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं। तिण्णं सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया

१. पटिसल्लीणो – सी०; पटिसल्लीनो – स्या०, रो०।

वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

४७ तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति[1] ठितो होति । अद्दसा खो भगवा तं भिक्खुं उपस्सुति ठितं । दिस्वान तं भिक्खुं एतदवोच – "अस्सोसि नो त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय"न्ति ?

"एवं, भन्ते" ति ।

"उग्गण्हाहि त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं, परियापुणाहि त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं, धारेहि[2] त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं[2] । अत्थसंहितो[3] अयं, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको" ति ।

---

४६. अञ्ञतरब्राह्मणसुत्तं

४८ सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच –

"किं नु खो, भो गोतम, सो करोति सो पटिसंवेदयती[4]" ति ?

"'सो करोति सो पटिसंवेदयती' ति खो, ब्राह्मण, अयमेको अन्तो" ।

R 76 "किं पन, भो गोतम, अञ्ञो करोति, अञ्ञो पटिसंवेदयती" ति ?

"'अञ्ञो करोति, अञ्ञो पटिसंवेदयती' ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं . पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा
B 304 ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१ उपस्सुतिं – सी०, रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अत्थसञ्हितो – सी० स्या० । ४ पटिसंवेदियती – सी०, पतिसंवेदियती – रो० ।

एवं वुत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

---

४७. जाणुस्सोणिसुत्तं

४९. सावत्थियं विहरति । अथ खो जाणुस्सोणि[१] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच –

"किं नु खो, भो, गोतम, सब्बमत्थी" ति ?

"'सब्बमत्थी' ति खो, ब्राह्मणो, अयमेको अन्तो" ।

"किं पन, भो गोतम, सब्बं नत्थी" ति ? "'सब्बं नत्थी' ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खार-पच्चया विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खार-निरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'" ति ।

एवं वुत्ते, जाणुस्सोणि[२] ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "अभि-क्कन्तं भो गोतम ...पे०... पाणुपेतं सरणं गतं" ति । R. 77

---

४८. लोकायतिकसुत्तं

५०. सावत्थियं विहरति । अथ खो लोकायतिको ब्राह्मणो येन भगवा ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो लोकायतिको ब्राह्मणो भग-वन्तं एतदवोच –

"किं नु खो, भो गोतम, सब्बमत्थी" ति ?

"'सब्बमत्थी' ति खो, ब्राह्मण, जेट्ठमेतं लोकायतं" ।

"किं पन, भो गोतम, सब्बं नत्थी" ति ? B. 305

"'सब्बं नत्थी' ति खो, ब्राह्मण, दुतियमेतं लोकायतं" ।

"किं नु खो, भो गोतम, सब्बमेकत्तं" ति ?

---

१. जानुस्सोणि – रो० । २. सो जानुस्सोणि – रो० ।

"'सब्बमेकत्तं' ति खो, ब्राह्मण, ततियमेतं लोकायतं"।

"किं पन, भो गोतम, सब्बं पुथुत्त" ति ?

"'सब्बं पुथुत्तं' ति खो, ब्राह्मण, चतुत्थमेत लोकायतं। एते ते ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं .. पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ...पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

एव वुत्ते, लोकायतिको ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गतं" ति।

---

४९. अरियसावकसुत्तं

R. 78 ५१. सावत्थियं विहरति। "न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति – 'किं नु खो किस्मिं सति किं होति, किस्सुप्पादा किं उप्पज्जति ? किस्मिं[1] सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं सति विञ्ञाणं होति[1], किस्मिं सति नामरूपं होति, किस्मिं सति सळायतनं होति, किस्मिं सति फस्सो होति, किस्मिं सति वेदना होति, किस्मिं सति तण्हा होति, किस्मिं सति उपादानं होति, किस्मिं सति भवो होति, किस्मिं सति जाति होति, किस्मिं सति जरामरणं होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया[2] ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति। अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विञ्ञाणं होति; विञ्ञाणे सति नामरूपं होति, नामरूपे सति सळायतनं होति;
B. 306 सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति तण्हा होति; तण्हाय सति उपादानं होति, उपादाने सति भवो होति, भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती' ति। सो एवं पजानाति – 'एवमयं लोको समुदयती' ति।

"न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति – 'किं नु खो किस्मिं असति किं न होति, किस्स निरोधा किं निरुज्झति ? किस्मिं

१–१ स्या० पोत्थके नत्थि। २ अपरपच्चया – रो०।

असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मिं असति विञ्ञाण न होति, किस्मि असति नामरूपं न होति, किस्मि असति सळायतन न होति, किस्मि असति फस्सो न होति, किस्मि असति वेदना न होति, किस्मि असति तण्हा न होति, किस्मि असति उपादानं न होति, किस्मि असति भवो न होति, किस्मि असति जाति न होति, किस्मि असति जरामरणं न होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति, सङ्खारेसु असति विञ्ञाणं न होति, विञ्ञाणे असति नामरूपं न होति, नामरूपे असति सळायतनं न होति ...पे० .. भवो न होति ... जाति न होति ... जातिया असति जरामरणं न होती' ति । सो एवं पजानाति – 'एवमयं लोको निरुज्झती' ति ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं लोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूत पजानाति, अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि ...पे०... अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति । R 79

---

५०. दुतियअरियसावकसुत्तं

५२. सावत्थियं विहरति । "न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति – 'कि नु खो किस्मि सति कि होति, किस्सुप्पादा कि उप्पज्जति ? किस्मि सति सङ्खारा होन्ति, किस्मि सति विञ्ञाण होति, किस्मि सति नामरूप होति, किस्मि सति सळायतनं होति, किस्मि सति फस्सो होति, किस्मि सति वेदना होति, किस्मि सति तण्हा होति, किस्मि सति उपादानं होति, किस्मि सति भवो होति, किस्मि सति जाति होति, किस्मि सति जरामरण होती' ति ? B 307

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विञ्ञाणं होति, विञ्ञाणे सति नामरूप होति; नामरूपे सति सळायतनं होति; सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति

तण्हा होति, तण्हाय सति उपादानं होति; उपादाने सति भवो होति; भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती' ति । सो एव पजानाति[1] – 'एवमयं लोको समुदयती' ति ।

"न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति – 'कि नु खो किस्मि असति कि न होति, किस्स निरोधा कि निरुज्झति ? किस्मि असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मि असति विञ्ञाण न होति, किस्मि असति नामरूप न होति, किस्मि असति सळायतन न होति, किस्मि असति फस्सो न होति, किस्मि असति वेदना न होति, किस्मि असति तण्हा न होति . पे०. . उपादान .. भवो . . जाति ... किस्मि असति जरामरण न होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति, सङ्खारेसु असति
R. 80 विञ्ञाण न होति; विञ्ञाणे असति नामरूप न होति, नामरूपे असति सळायतनं न होति पे०. जातिया असति जरामरण न होती' ति । सो एव पजानाति – 'एवमय लोको निरुज्झती' ति ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव लोकस्स समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो[2] इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि[2], पस्सति इम सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन[3] ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि,
B 308 अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

गहपतिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

द्वे पञ्चवेरभया वुत्ता, दुक्खं लोको च ञातिकं ।
अञ्ञातरं जाणुस्सोणि च, लोकायतिकेन अट्ठम ।
द्वे अरियसावका वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

———o———

१ जानाति – रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ सेखेन – सी०, रो० ।

५१. परिवीमंसनसुत्तं

५३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि –“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“कित्तावता नु खो, भिक्खवे, भिक्खु परिवीमंसमानो परिवीमंसेय्य सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाया” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका भगवम्पटि- R.81
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं[1] येव[1] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“इध, भिक्खवे, भिक्खु परिवीमंसमानो परिवीमंसति – ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं; इदं नु खो दुक्खं किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं ? किस्मि सति जरामरणं होति, किस्मि असति जरामरणं न होती’ ति ? सो परिवीमंसमानो एव पजानाति – ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं
दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं, इदं खो दुक्खं जातिनिदानं जाति- B.309
समुदयं जातिजातिकं जातिप्पभवं । जातिया सति जरामरणं होति, जातिया असति जरामरणं न होती’ ति ।

“सो जरामरणं च पजानाति, जरामरणसमुदयं च पजानाति, जरामरणनिरोधं च पजानाति, या च जरामरणनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

“अथापरं परिवीमंसमानो परिवीमंसति– ‘जाति पनायं किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा, किस्मि सति जाति होति,

१–१ भगवन्तञ्ञेव – सी०, स्या० ।

किस्मि असति जाति न होती' ति ? सो परिवीमसमानो एवं पजानाति– 'जाति भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा, भवे सति जाति होति, भवे असति जाति न होती' ति ।

"सो जातिं च पजानाति, जातिसमुदयं च पजानाति, जातिनिरोधं च पजानाति, या च जातिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जातिनिरोधाय ।

"अथापरं परिवीमसमानो परिवीमसति –'भवो पनायं किंनिदानो ...पे० . उपादानं पनिदं किंनिदानं . . तण्हा पनायं किंनिदाना ... वेदना ... फस्सो . सळायतनं पनिदं किंनिदानं नामरूपं पनिदं . . विञ्ञाणं पनिदं .सङ्खारा पनिमे किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा; किस्मिं सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं असति सङ्खारा न होन्ती' ति ? सो परिवीमसमानो एवं पजानाति – 'सङ्खारा अविज्जा-
R. 82 निदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा; अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ती' ति ।

"सो सङ्खारे च पजानाति, सङ्खारसमुदयं च पजानाति, सङ्खारनिरोधं च पजानाति, या च सङ्खारनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो सङ्खारनिरोधाय ।

B. 810 "अविज्जागतो यं, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलो पुञ्ञं चे सङ्खारं अभिसङ्खरोति, पुञ्ञूपगं होति विञ्ञाणं । अपुञ्ञं चे सङ्खारं अभिसङ्खरोति, अपुञ्ञूपगं होति विञ्ञाणं । आनेञ्जं[1] चे[1] सङ्खारं अभिसङ्खरोति आनेञ्जूपगं होति विञ्ञाणं । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अविज्जा पहीना[2] होति विज्जा उप्पन्ना, सो अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा नेव पुञ्ञाभिसङ्खारं अभिसङ्खरोति न अपुञ्ञाभिसङ्खारं अभिसङ्खरोति न आनेञ्जाभिसङ्खारं अभिसङ्खरोति । अनभिसङ्खरोन्तो अनभिसञ्चेतयन्तो न किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादियं न परितस्सति, अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

१–१ आनञ्जञ्च – सी० । २ पहीणा – सी० ।

"सो सुखं चे वेदनं वेदयति[1], सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं[2] वेदयति। दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति। अदुक्खमसुख चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति।

"सो कायपरियन्तिक वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं R.83 वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति। कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति[3], सरीरानि अवसिस्सन्ती ति पजानाति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्हं कुम्भं उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य[4]। तत्र यायं उस्मा सा तत्थेव वूपसमेय्य, कपल्लानि अवसिस्सेय्युं। एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिक वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं B.311 वेदयामी ति पजानाति। कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति, सरीरानि अवसिस्सन्ती[5] ति पजानाति।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु खो खीणासवो भिक्खु पुञ्ञाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य अपुञ्ञाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य आनेञ्जाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्या" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन सङ्खारेसु असति, सङ्खारनिरोधा अपि नु खो विञ्ञाणं पञ्ञायेथा" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

---

१. वेदियति – सी०। २ तं वेदन – सी०, रो०। ३. सीतिभविस्सन्ति – रो०। ४ पतिविसेय्य – सी; पतिट्ठपेय्य – स्या०, रो०। ५ अवसिसिस्सन्ती – स्या०।

"सब्बसो वा पन विञ्ञाणे असति, विञ्ञाणनिरोधा अपि नु खो नामरूपं पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन नामरूपे असति, नामरूपनिरोधा अपि नु खो सळायतनं पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन सळायतने असति, सळायतननिरोधा अपि नु खो फस्सो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

R 84 "सब्बसो वा पन फस्से असति, फस्सनिरोधा अपि नु खो वेदना पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन वेदनाय असति, वेदनानिरोधा अपि नु खो तण्हा पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन तण्हाय असति, तण्हानिरोधा अपि नु खो उपादानं पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन उपादाने असति, उपादाननिरोधा अपि नु खो भवो पञ्ञायेथा" ति ।

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन भवे असति, भवनिरोधा अपि नु खो जाति पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन जातिया असति, जातिनिरोधा अपि नु खो जरामरणं पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"साधु साधु, भिक्खवे, एवमेतं, भिक्खवे, नेतं अञ्ञथा । सद्दहथ मे तं, भिक्खवे, अधिमुच्चथ[1], निक्कङ्खा एत्थ होथ निब्बिचिकिच्छा। एसेवन्तो दुक्खस्सा" ति ।

---

१. अधिमुञ्चथ – स्या० ।

५२. उपादानसुत्तं

५४. सावत्थियं विहरति । "उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया[१] उपादानं; उपादानपच्चया[२] भवो; भवपच्चया जाति, जातिपच्चया[३] जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B.312, R.85

"सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्नं वा कट्ठवाहानं वीसाय वा कट्ठवाहानं तिसाय वा कट्ठवाहानं चत्तारीसाय[४] वा कट्ठवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्ठानि पक्खिपेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं जलेय्य[५] । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख क्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्नं वा कट्ठवाहानं वीसाय वा तिसाय वा चत्तारीसाय वा कट्ठवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य; तत्र पुरिसो न कालेन कालं सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च कट्ठानि[६] पक्खिपेय्य । एवं हि सो भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्ञस्स च अनुपहारा[७] अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१. तण्हाप्पच्चया – सी० । २ उपादानप्पच्चया – सी० । ३. जातिप्पच्चया – सी० । ४ चत्ताळिसाय – सी० । ५. जालेय्य – सी० । ६ सुक्खानि च कट्ठानि – सी०, रो० । ७. अनुपाहारा – रो० ।

५३. संयोजनसुत्तं

R 86 ५५. सावत्थियं विहरति । "संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

B 313 "सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य वट्टिं उपसंहरेय्य[1]। एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं जलेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य; तत्र पुरिसो न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्टिं उपसंहरेय्य। एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्ञस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

५४. दुतियसंयोजनसुत्तं

५६. सावत्थियं विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च
R. 87 पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं

---

१ उपहरेय्य – सी०।

तेल आसिञ्चेय्य[1] वट्टिं उपसंहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं जलेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हा-पच्चया उपादानं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्प-दीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो[2] न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्टिं उपसंहरेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स B 314 परियादाना अञ्ञस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५५. महारुक्खसुत्तं

५७. सावत्थियं विहरति । "उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो ..पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभि-हरन्ति । एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो[3] होति ।

"उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो R.88 तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ...पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं[4] आदाय; सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूलं[5] छिन्दित्वा[5]

---

१ अभिसिञ्चेय्य – सी० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३. निरोधो – रो० । ४. कुदालपिटक – इति पि । ५–५ मूले छेत्वा – सी०, स्या०; मलेन त्वा – रो० ।

पलिखणेय्य[1], पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि[2]पि। सो तं रुक्खं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य, खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा फालेय्य[3], फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य, सकलिकं सकलिकं करित्वा वातातपे विसोसेय्य; वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा मसिं करेय्य, मसिं करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य[4] नदिया वा
B.315 सीघसोताय पवाहेय्य। एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[5] आयतिं अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो..पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं

५८. सावत्थियं विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति। एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति।
R 89 तण्हापच्चया उपादानं ..पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय। सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलिखणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य ..पे०.. नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य। एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ..पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

१ पलिं खणेय्य – रो०। २ उसीरनालमत्तानि – सी०। ३ फाळेय्य – सी०। ४. ओपुनेय्य – सी० रो०। ५ अनभावंकतो – सी०, रो०, अनभावङ्गतो – स्या०।

५७. तरुणरुक्खसुत्तं

५९. सावत्थियं विहरति । "संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन कालं मूलानि पलिमज्जेय्य[1], कालेन कालं पंसु ददेय्य, कालेन कालं उदकं ददेय्य । B 316 एवं हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो तदाहारो तदुपादानो वुद्धिं[2] विरूळ्हिं वेपुल्लं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ...पे०. एवमेवतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य R 90 कुद्दालपिटकं आदाय ... पे०... नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५८. नामरूपसुत्तं

६०. सावत्थियं विहरति । "संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतनं ..पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं

---

१ फलिसज्जेय्य – सी०; पलिसज्जेय्य – स्या०, रो० । २. वुड्ढि – स्या० ।

दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति ..पे० .. ।

"सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
R. 91 नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

B 317 "सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय ...पे०... आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ...पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५९. विञ्ञाणसुत्तं

६१. सावत्थिय विहरति । "सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति होति । विञ्ञाणपच्चया नामरूप .. पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि ...पे०.. एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो[1] विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति होति .. पे० ।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय .. प०.. आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्ञाणस्स निरोधा नामरूपनिरोधो ...पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१ आदीनवानुपस्सिनो – रो० ।

६०. निदानसुत्तं

६२. एक समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मासधम्मं[1] नाम R 92 कुरून निगमो। अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं[2], भन्ते! याव गम्भीरो चायं, भन्ते, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीराव-भासो च, अथ च पन मे उत्तानकुत्तानको विय खायती" ति।

"मा हेवं, आनन्द, मा हेवं, आनन्द! गम्भीरो चायं, आनन्द, B 318 पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरावभासो च। एतस्स, आनन्द, धम्मस्स अननु-बोधा अप्पटिवेधा एवमय पजा तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता[3] मुञ्जबब्बजभूता[4] अपायं दुग्गति विनिपात संसारं नातिवत्तति।

"उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो; भव-पच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-पायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो। तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओजं अभि-हरन्ति। एवं हि सो, आनन्द, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धान तिट्ठेय्य। एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सा-दानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादानं; R 93 उपादानपच्चया भवो . पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति।

"सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो। अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय। सो त रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-

---

१ कम्मासदम्म – स्या०, रो०; कम्मास्सदम्म – सी०। २ अब्भूत – सी०, स्या०। ३ गुळगुण्ठीकजाता – सी०, गुळिगन्धिकजाता – रो०; गुळिगुण्ठिकजाता – स्या०। ४. मुञ्ज-पब्बजभूता – म०, स्या०; मुञ्जपब्बजाभूता – रो०।

खणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि पि। सो तं रुक्खं खण्डाखण्डिक छिन्देय्य। खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा फालेय्य; फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिकं सकलिक करित्वा वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य[1], नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य। एव हि सो, आनन्द, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स
B 319 तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

दुक्खवग्गो[2] छट्ठो।

तस्सुद्दानं

परिवीमंसनुपादान[3], द्वे च सयोजनानि च।
महारुक्खेन द्वे वुत्ता, तरुणेन च सत्तम।
नामरूप च विञ्ञाण, निदानेन च ते दसा ति॥

---

६१. अस्सुतवासुत्तं

R 94 ६३. एवं मे सुतं। एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे।

"अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मि चातुमहाभूतिकस्मि[4] कायस्मि निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि। त किस्स हेतु? दिस्सनि, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदान पि निक्खेपन[5] पि। तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि।

"यं च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाण इति पि, तत्रास्सुतवा[6] पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दितु नाल

---

१. ओफुनेय्य – स्या०, रो०, ओपुनेय्य – सी०। २ रुक्खवग्गो – रो०। ३. परिविमसानुपादान – सी०। ४ चातुम्महाभूतिकस्मि – सी०, स्या०। ५ निक्खेप – सी०। ६. तत्रस्सुतवा – रो०।

विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे, अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसितं ममायितं परामट्ठ – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं निब्बिन्दितुं नालं विरज्जितु नाल विमुच्चितुं ।

"वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इमं चातुमहाभूतिकं कायं B 320 अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्तं । तं किस्स हेतु ? दिस्सतायं, भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्सं तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति पि वस्सानि तिट्ठमानो तिंसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्ञासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससतं पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि तिट्ठमानो । R 95

"यं च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञं निरुज्झति । सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरञ्ञे पवने चरमानो साखं गण्हति, तं मुञ्चित्वा अञ्ञं गण्हति, तं मुञ्चित्वा अञ्ञं गण्हति; एवमेव खो, भिक्खवे, यमिदं वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञं निरुज्झति ।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव साधुकं योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति – यदिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ... पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा

जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

६२. दुतियअस्सुतवासुत्तं

B. 321, R. 96

६४. सावत्थियं विहरति । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मिं चातुमहाभूतिकस्मिं कायस्मिं निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । तं किस्स हेतु ? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदानं पि निक्खेपनं पि । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाणं इति पि, तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं निब्बिन्दितुं नालं विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे, अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसितं ममायितं परामट्ठं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं निब्बिन्दितुं नालं विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं ।

"वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इमं चातुमहाभूतिकं कायं अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्तं । तं किस्स हेतु ? दिस्सतायं, भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्सं तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति[1] पि वस्सानि तिट्ठमानो तिंसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्ञासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससतं पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि तिट्ठमानो । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञं निरुज्झति ।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव साधुकं योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती' ति । सुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं

१. वीसं – स्या० ।

सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना[1] सा निरुज्झति सा वूपसम्मति । दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खवेदना । तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्जं वेदयितं दुक्खवेदनियं R. 97 फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति । अदुक्खमसुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखवेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनिय फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति[2] ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्ठानं सङ्घट्टनसमोधाना[3] उस्मा B. 322 जायति तेजो अभिनिब्बत्तति । तेसं येव द्विन्नं कट्ठानं नानाकतविनिब्भोगा[4] या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति; एवमेव खो, भिक्खवे, सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयितं सुखवेदनिय फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ... पे० ... दुक्खवेदनियं फस्सं पटिच्च । अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखवेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ।

"एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

६३. पुत्तमंससुत्तं

६५. सावत्थियं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा R. 98 सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो[5] आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-

---

१ सुखा वेदना – सी०, स्या०, रो० । २ वूपसमति – स्या० । ३ संघट्टसमोधाना – सी०, रो०; सङ्घट्टसमोधाना – स्या० । ४ नानाभावा विनिक्खेपा – सी०, रो० । ५. कबळिकारो – सी०, कबलिकारो – रो० ।

सञ्चेतना ततिया, विञ्ञाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय ।

"कथं च, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका[1] परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमग्गं पटिपज्जेय्युं । तेसमस्स एकपुत्तको पियो मनापो । अथ खो तेसं, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकान कन्तारगतान या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खय परियादान गच्छेय्य । सिया च नेस कन्तारावसेसो अनतिण्णो[2] । अथ खो तेसं, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकानं एवमस्स – 'अम्हाकं खो या परित्ता B. 323 सम्बलमत्ता सा परिक्खीणं परियादिण्णा[3] । अत्थि चायं कन्तारावसेसो अनितिण्णो । यन्नून मयं इमं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता[4] एव तं[4] कन्तारावसेसं नित्थरेय्याम, मा सब्बेव तयो विनस्सिम्हा[5]' ति । अथ खो ते, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका तं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता एव तं कन्तारावसेसं नित्थरेय्युं, ते पुत्तमंसानि चेव खादेय्युं, उरे च पटिपिसेय्युं[6] – 'कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका' ति ।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु ते दवाय वा आहारं R. 99 आहारेय्युं, मदाय वा आहारं आहारेय्युं, मण्डनाय वा आहारं आहारेय्युं, विभूसनाय वा आहारं आहारेय्युं" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"ननु ते, भिक्खवे, यावदेव कन्तारस्स नित्थरणत्थाय आहारं आहारेय्युं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ति वदामि । कबळीकारे, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते पञ्चकामगुणिको रागो परिञ्ञातो होति । पञ्चकामगुणिके रागे परिञ्ञाते नत्थि तं संयोजनं येन संयोजनेन संयुत्तो अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्य ।

"कथं च, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे,

---

१ जयम्पतिका – सी०, रो०, जायपतिका – स्या० । २ अनित्थिण्णो – स्या०, रो० । ३ परियादिन्ना – स्या० । ४-४ द्वे पि म – सी० । ५ विनस्सम्हा – सी० स्या० । ६ पतिपिंसेय्यु – सी०, स्या०, रो० ।

गावी निच्चम्मा कुट्टं[1] चे निस्साय तिट्ठेय्य । ये कुट्टनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । रुक्ख चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये रुक्खनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । उदकं चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये उदकनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । आकासं चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये आकासनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । यं यदेव हि सा, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा निस्साय तिट्ठेय्य, ये तन्निस्सिता[2] पाणा ते नं खादेय्युं । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ति वदामि । फस्से, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते तिस्सो वेदना परिञ्ञाता होन्ति । तीसु वेदनासु परिञ्ञातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं[3] ति वदामि ।

"कथं च, भिक्खवे, मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, B 324 भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो[4] । तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा तं अङ्गारकासुं उपकड्ढेय्युं । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स आरकावस्स चेतना आरका पत्थना आरका पणिधि । तं किस्स हेतु ? एवं हि, R 100 भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स होति – 'इमं चाहं अङ्गारकासुं पपतिस्सामि, ततोनिदानं मरणं वा निगच्छामि मरणमत्तं वा दुक्खं' ति । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, 'मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो' ति वदामि । मनोसञ्चेतनाय, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते तिस्सो तण्हा परिञ्ञाता होन्ति । तीसु तण्हासु परिञ्ञातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं ति वदामि ।

"कथं च, भिक्खवे, विञ्ञाणाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रञ्ञो दस्सेय्युं – 'अयं ते, देव, चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही' ति । तमेनं राजा एवं वदेय्य – 'गच्छथ, भो, इमं पुरिसं पुब्बण्हसमय सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेनं पुब्बण्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं[5] । अथ राजा मज्झन्हिकसमयं[6] एवं वदेय्य –'अम्भो, कथं सो पुरिसो' ति ?

'तथेव, देव, जीवती' ति ।

१ कुट्ट – म० । २ तन्निस्सिता तन्निस्सिता – स्या०, रो० । ३. उत्तरिं करणीय – सी०, रो० । ४ दुक्खपटिकूलो – सी०, रो० । ५ हरेय्यु – रो० । ६ मज्झन्तिकसमय – सी०, स्या०, मज्झन्तिकं समय – रो० ।

"तमेनं राजा एव वदेय्य – 'गच्छथ भो तं पुरिस मज्झन्हिकसमय सत्तिसतेन हनथा' ति। तमेन मज्झन्हिकसमय सत्तिसतेन हनेय्यु। अथ राजा सायन्हसमय[1] एव वदेय्य – 'अम्भो, कथ सो पुरिसो' ति ?

'तथेव, देव, जीवती' ति।

"तमेनं राजा एवं वदेय्य[2] – 'गच्छथ, भो, तं पुरिस सायन्हसमय सत्तिसतेन हनथा' ति। तमेन सायन्हसमय सत्तिसतेन हनेय्यु। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु सो पुरिसो दिवस तीहि सत्तिसतेहि हञ्ञमानो ततोनिदानं दुक्ख दोमनस्सं पटिसवेदियेथा" ति ?

"एकिस्सा पि, भन्ते, सत्तिया हञ्ञमानो ततोनिदान दुक्ख दोमनस्सं पटिसवेदियेथ, को पन वादो तीहि सत्तिसतेहि हञ्ञमानो" ति !

"एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, विञ्ञाणाहारो दट्ठब्बो ति वदामि। विञ्ञाणे, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते नामरूपं परिञ्ञातं होति, नामरूपे परिञ्ञाते अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं ति वदामी" ति।

६४. अत्थिरागसुत्तं

६६. सावत्थियं विहरति। "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं

B 325, R.101 वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय। कतमे चत्तारो ? कबळीकारो[3] आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना ततिया, विञ्ञाण चतुत्थं। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय।

"कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी[4] अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं विरूळ्हं। यत्थ पतिट्ठितं विञ्ञाणं विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति। यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि[5]। यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति। यत्थ अत्थि आयतिं पुनब्भ-

१ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। २ वदेय्युं म०। ३ कबळिकारो – रो०, कबळिकारो – सी०। ४ नन्दि – सी०, स्या०, रो०। ५ वुड्ढि – सी०, स्या०।

वाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आयतिं जातिजरामरण । यत्थ अत्थि आयति जातिजरामरण, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

"फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ...पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे ... विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं विरूळ्हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्ञाणं विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आयति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आयतिं जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं[1] सउपायासं ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको[2] वा सति रजनाय वा लाखाय वा हालिद्दिया वा नीलिया वा मञ्जिट्ठाय वा सुपरिमट्ठे[3] वा R 102 फलके भित्तिया वा दुस्सपट्टे[4] वा इत्थिरूपं वा पुरिसरूपं वा अभिनिम्मिनेय्य सब्बङ्गपच्चङ्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, कबळीकारे चे आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं विरूळ्हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्ञाणं विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आयति जातिजरामरणं । B. 326 यत्थ अत्थि आयतिं जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

"फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ...पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे . विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे. अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं विरूळ्हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्ञाणं विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आयतिं जातिजरामरणं । यत्थ

१ सरज – सी०, स्या० । २ चित्तकारो – सी०, रो० । ३. सुमट्ठे – सी०, स्या० । ४. दुस्सपटे – सी०, स्या० ।

अत्थि आयति जातिजरामरण, ससोक त, भिक्खवे, सदरं सउपायास ति वदामि ।

"कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठित तत्थ विञ्ञाण अविरूळ्हं । यत्थ अप्पतिट्ठित विञ्ञाणं अविरूळ्हं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारान वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारान वुद्धि, नत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयति जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आयतिं जातिजरामरणं, असोक त, भिक्खवे, अदरं[1] अनुपायासे ति वदामि ।

R. 103 "फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ...पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे... विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाण अविरूळ्हं । यत्थ अप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्हं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारानं वुद्धि, नत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयति जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आयतिं जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, अदर अनुपायास ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागार वा कूटागारसाल[2] वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा क्वास्स[3] पतिट्ठिता" ति ?

"पच्छिमायं, भन्ते, भित्तिय" ति ।

"पच्छिमा चे, भिक्खवे, भित्ति नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ?

"पठवियं, भन्ते" ति ।

B. 327 "पठवी चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ? "आपस्मि, भन्ते" ति । "आपो चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ?

"अपतिट्ठिता, भन्ते" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, कबळीकारे चे आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा ...पे०... ।

१. अरज – सी०, स्या० । २ कूटागारसाला – सी०, स्या०, रो० । ३ क्वस्स – रो० ।

"फस्से चे, भिक्खवे, आहारे . मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे...विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं अविरूळ्हं। यत्थ अप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्हं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति। यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि। यत्थ नत्थि सङ्खारानं वुद्धि, नत्थि तत्थ आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति। यत्थ नत्थि आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयतिं जातिजरामरणं। R 104
यत्थ नत्थि आयतिं जातिजरामरणं असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासं ति वदामी" ति।

---

६५. नगरसुत्तं

६७. सावत्थिय विहरति। "पुब्बे मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'किच्छा[1] वतायं लोको आपन्नो जायति च जीयति[2] च मीयति[3] च चवति च उपपज्जति[4] च। अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स। कुदास्सु नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरणं' ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरणं' ति।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जाति होति ... पे० ... भवो होति ... उपादानं होति ... तण्हा होति ... वेदना होति ... फस्सो होति ... सळायतनं होति ... नामरूपं होति ... किंपच्चया नामरूपं' ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो[5] – 'विञ्ञाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं' ति। तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि– 'किम्हि नु खो सति विञ्ञाणं होति, किंपच्चया विञ्ञाणं' ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'नामरूपे खो सति विञ्ञाणं होति, नामरूपपच्चया विञ्ञाणं' ति।

---

१. किच्छं – सी०, स्या०, रो०। २. जिय्यति – स्या०। ३. मिय्यति – स्या०। ४. उप्पज्जति – सी०। ५. आभिसमयो – रो०।

B.328 "तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – पच्चुदावत्तति खो इद विञ्ञाण नामरूपम्हा न[1] पर[1] गच्छति। एत्तावता जायेथ वा जीयेथ वा मीयेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, यदिद नामरूपपच्चया विञ्ञाण; विञ्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतन-
R.105 पच्चया फस्सो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। 'समुदयो, समुदयो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति, जरामरण न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो असति, जरामरण न होति, जातिनिरोधा जातिजरामरणनिरोधो' ति। तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जाति न होति ... पे० ... भवो न होति . उपादान न होति .. तण्हा न होति .... वेदना न होति . फस्सो न होति ... सळायतनं न होति ... नामरूप न होति। किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो असति, नामरूपं न होति; विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो' ति।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति विञ्ञाण न होति; किस्स निरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो असति, विञ्ञाण न होति; नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – अधिगतो खो म्यायं मग्गो बोधाय यदिदं – नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो; विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो; नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ..पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्ञे पवने चरमानो पस्सेय्य

१–१ नापर – सी०, रो०।

पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयातं । सो तमनु- B 329 गच्छेय्य । तमनुगच्छन्तो पस्सेय्य पुराणं नगरं पुराणं राजधानिं पुब्ब- R 106 केहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थं[1] आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्खरणीसम्पन्नं उद्धापवन्तं[2] रमणीयं । अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो रञ्ञो वा राजमहामत्तस्स वा आरोचेय्य – 'यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि – अहं अद्दसं अरञ्ञे पवने चरमानो पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयातं तमनुगच्छिं । तमनुगच्छन्तो अद्दसं पुराणं नगरं पुराणं राजधानिं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थं आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्खरणीसम्पन्नं[3] उद्धापवन्तं रमणीयं । तं, भन्ते, नगरं मापेही' ति । अथ खो सो, भिक्खवे, राजा वा राजमहामत्तो वा तं नगरं मापेय्य । तदस्स नगरं अपरेन समयेन इद्धं चेव फीतं च बाहुजञ्ञं[4] आकिण्णमनुस्सं वुद्धिवेपुल्लप्पत्तं । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, अद्दसं पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातं ।

"कतमो च सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि । अयं खो सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो, तमनुगच्छिं[5]; तमनुगच्छन्तो जरामरणं अब्भञ्ञासिं; जरामरणसमुदयं अब्भञ्ञासिं; जरामरणनिरोधं अब्भञ्ञासिं; जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं । तमनुगच्छिं; तमनुगच्छन्तो जातिं अब्भञ्ञासिं ...पे०... भवं अब्भञ्ञासिं ... उपादानं अब्भञ्ञासिं ... तण्हं अब्भञ्ञासिं ... वेदनं अब्भञ्ञासिं ... फस्सं अब्भञ्ञासिं ... सळायतनं अब्भञ्ञासिं ... नामरूपं अब्भञ्ञासिं ... विञ्ञाणं अब्भञ्ञासिं । तमनुगच्छिं; तमनुगच्छन्तो सङ्खारे अब्भञ्ञासिं; सङ्खारसमुदयं अब्भञ्ञासिं; सङ्खारनिरोधं अब्भञ्ञासिं, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं । तदभिञ्ञाय आचिक्खिं भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं । R. 107 तयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं इद्धं चेव फीतं च वित्थारिकं बाहुजञ्ञं पुथुभूतं याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं" ति ।

१. अज्झावुट्ठं – म० । २. उद्दापवन्तं – सी०, स्या०, रो० । ३ पोक्खरणिसम्पन्नं – स्या०, रो० । ४ बहुजञ्ञं – स्या०; बहुजनं – रो० । ५. सो० – सी०, स्या० ।

६६ सम्मससुत्तं

६८ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मासदम्मं नाम कुरूनं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो"
B 330 ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – "सम्मसथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अन्तरं[1] सम्मसं" ति[1] । एवं वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "अहं खो, भन्ते, सम्मसामि अन्तरं सम्मसं" ति ।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, सम्मससि अन्तरं सम्मसं" ति ?

अथ खो सो भिक्खु ब्याकासि[2] । यथा सो भिक्खु ब्याकासि न सो भिक्खु भगवतो चित्तं आराधेसि ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "एतस्स, भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो, यं भगवा अन्तरं सम्मसं भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन ह्यानन्द, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं[3] – 'यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं ।
R 108 इदं खो दुक्खं किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं, किस्मिं सति जरामरणं होति, किस्मिं असति जरामरणं न होती' ति ? सो सम्मसमानो एवं जानाति – 'यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं । इदं खो दुक्खं उपधिनिदानं उपधिसमुदयं उपधिजातिकं उपधिपभवं, उपधिस्मिं सति जरामरणं होति, उपधिस्मिं असति जरामरणं न होती' ति । सो जरामरणं च पजानाति जरामरणसमुदयं च पजानाति जरामरणनिरोधं च पजानाति या च जरामरणनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति । तथापटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

"अथापरं सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं – 'उपधि पनाय

१–१ अन्तरा सम्मसन ति – सी० । २ ब्याकासि – सी०, स्या०, रो० । ३ सम्मसन – सी० ।

किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो, किस्मि सति उपधि होति, किस्मि असति उपधि न होती' ति । सो सम्मसमानो एवं जानाति – 'उपधि तण्हानिदानो तण्हासमुदयो तण्हाजातिको तण्हापभवो, तण्हाय सति उपधि होति, तण्हाय असति उपधि न होती' ति । सो उपधि च पजानाति उपधिसमुदयं च पजानाति उपधिनिरोधं च पजानाति या च B 331 उपधिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति । तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो उपधिनिरोधाय ।

"अथापरं सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं–'तण्हा पनायं कत्थ उप्पज्जमाना उप्पज्जति, कत्थ निविसमाना[1] निविसती[1]' ति ? सो सम्मसमानो एवं जानाति – यं खो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । किञ्च लोके पियरूपं सातरूपं ? चक्खु लोके पियरूपं, सातरूपं । एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोतं लोके पियरूपं सातरूपं ... पे०.. घानं लोके पियरूपं सातरूपं ... जिव्हा लोके पियरूपं R. 109 सातरूपं ... कायो लोके पियरूपं सातरूपं ... मनो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति एत्थ निविसमाना निविसति ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो अद्दक्खुं सुखतो अद्दक्खुं अत्ततो अद्दक्खुं आरोग्यतो अद्दक्खुं खेमतो अद्दक्खुं । ते तण्हं वड्ढेसुं । ये तण्हं वड्ढेसुं ते उपधिं वड्ढेसुं । ये उपधिं वड्ढेसुं ते दुक्खं वड्ढेसुं । ये दुक्खं वड्ढेसुं ते न परिमुच्चिंसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिंसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो दक्खिस्सन्ति[2] सुखतो दक्खिस्सन्ति अत्ततो दक्खिस्सन्ति आरोग्यतो दक्खिस्सन्ति खेमतो दक्खिस्सन्ति । ते तण्हं वड्ढिस्सन्ति । ये तण्हं वड्ढिस्सन्ति ते उपधिं वड्ढिस्सन्ति । ये उपधिं वड्ढिस्सन्ति ते दुक्खं वड्ढिस्सन्ति । ये दुक्खं वड्ढिस्सन्ति ते न परिमुच्चिस्सन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

१–१ निवीसमाना निवीसती – स्या० । २ दक्खिन्ति – सी०, रो०

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूपं सातरूप त निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति
B. 332 आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति । ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्ह वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R 110 "सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकसो[1] वण्णसम्पन्नो गंधसम्पन्नो रससम्पन्नो[2] । सो च खो विसेन ससट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो[3] किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्यु – 'अयं ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो; सो च खो विसेन ससट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव[4] । पिवतो हि खो त छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि, पिवित्वा च पन ततोनिदान मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख' ति । सो त आपानीयकस सहसा अप्पटिसङ्खा पिवेय्य, नप्पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप पे० . अनागतमद्धानं . . पे० . . एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप तं निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति, ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्हं वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अद्दक्खु दुक्खतो अद्दक्खु अनत्ततो अद्दक्खुं रोगतो अद्दक्खु भयतो अद्दक्खु, ते तण्ह पजहिंसु । ये तण्ह पजहिंसु ते उपधिं पजहिंसु । ये उपधि पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु ते परिमुच्चिंसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिंसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ आपानियकसो – सी०, स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ घम्मापरेतो – रो० । ४. पिवेय्यासि – सी० ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा R.111 यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो दक्खिस्सन्ति दुक्खतो दक्खिस्सन्ति अनत्ततो दक्खिस्सन्ति रोगतो दक्खिस्सन्ति भयतो दक्खिस्सन्ति, ते तण्हं B 333 पजहिस्सन्ति । ये तण्हं पजहिस्सन्ति . पे०.. परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्हं पजहन्ति । ये तण्हं पजहन्ति ते उपधिं पजहन्ति । ये उपधिं पजहन्ति ते दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो । सो च खो विसेन संसट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्युं – 'अयं ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो सो च खो विसेन संसट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव । पिवतो हि खो तं छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि; पिवित्वा च पन ततोनिदानं मरणं वा निगच्छसि मरणमत्तं वा दुक्खं' ति । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स एवमस्स – 'सक्का खो मे अयं सुरापिपासिता पानीयेन वा विनेतुं दधिमण्डकेन वा विनेतुं भट्ठलोणिकाय[1] वा विनेतुं लोणसोवीरकेन[2] वा विनेतुं, न त्वेवाहं तं पिवेय्यं यं मम अस्स दीघरत्तं अहिताय[3] दुक्खाया[3]' ति । सो तं आपानीयकंसं पटिसङ्खा न पिवेय्य, पटिनिस्सज्जेय्य । सो R 112 ततोनिदानं न मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अद्दक्खुं दुक्खतो अद्दक्खुं अनत्ततो[4] अद्दक्खुं रोगतो अद्दक्खुं भयतो अद्दक्खुं, ते तण्हं पजहिंसु । ये तण्हं पजहिंसु ते उपधिं पजहिंसु । ये उपधिं पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु ते परिमुच्चिंसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिंसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ मत्थलोणिकाय – सी०, रो० , मट्ठलोणिकाय – स्या० । २ लोणसोविरकेन – स्या० । ३–३. हिताय सुखाया – म० । ४. अत्ततो – सी० ।

B 334 "ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं पे० एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्हं पजहन्ति । ये तण्हं पजहन्ति ते उपधिं पजहन्ति । ये उपधिं पजहन्ति ते दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

६७ नळकलापीसुत्तं

६९. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको[1] बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं[2] पटिसल्लाना[3] वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[4] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "किं नु खो, आवुसो सारि-

R.113 पुत्त, सयङ्कतं जरामरणं, परङ्कतं जरामरणं, सयङ्कतं च परङ्कतं च जरामरणं, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं जरामरणं" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कतं जरामरणं, न परङ्कतं जरामरणं, न सयङ्कतं च परङ्कतं च जरामरणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं जरामरणं । अपि च, जातिपच्चया जरामरणं" ति ।

"किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कता जाति, परङ्कता जाति, सयङ्कता च परङ्कता च जाति, उदाहु असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्चसमुप्पन्ना जाती" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कता जाति, न परङ्कता जाति, न सयङ्कता च परङ्कता च जाति, नापि असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्चसमुप्पन्ना जाति । अपि च, भवपच्चया जाती" ति ।

"किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतो भवो ...पे० सयङ्कतं उपादानं ... सयङ्कता तण्हा ... सयङ्कता वेदना ... सयङ्कतो फस्सो ... सयङ्कतं सळायतनं ... सयङ्कतं नामरूपं, परङ्कतं नामरूपं, सयङ्कतं च

---

१. महाकोट्ठितो – सी०, स्या०, रो० । २. सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो० । ३. पटिसल्लाणा – सी० । ४. साराणीयं – सी०, स्या० ।

B. 3 5

परङ्कतं च नामरूप, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न नामरूपं" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कत नामरूपं, न परङ्कत नामरूपं, न सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं, अधिच्चसमुप्पन्नं नामरूपं। अपि च, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं" ति।

'कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतं विञ्ञाण, परङ्कत विञ्ञाणं, सयङ्कतं च परङ्कत च विञ्ञाण, उदाहु असयङ्कार अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्ञाण" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कत विञ्ञाण, न परङ्कतं विञ्ञाणं न सयङ्कतं च परङ्कत च विञ्ञाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्ञाण। अपि च, नामरूपपच्चया विञ्ञाणं" ति।

R. 114

"इदानेव खो मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एवं आजानाम – 'न खावुसो कोट्ठिक, सयङ्कत नामरूप, न परङ्कतं नामरूपं, न सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न नामरूपं। अपि च, विञ्ञाणपच्चया नामरूप' ति।

"इदानेव च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एवं आजानाम – 'न खावुसो कोट्ठिक, सयङ्कत विञ्ञाण, न परङ्कत विञ्ञाण, न सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्ञाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्ञाणं। अपि च, नामरूपपच्चया विञ्ञाणं'" ति।

"यथा कथं पनावुसो सारिपुत्त, इमस्स भासितस्स अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

"तेन हावुसो, उपमं ते करिस्सामि। उपमाय पिधेकच्चे विञ्ञू पुरिसा भासितस्स अत्थं जानन्ति[१]। सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकलापियो अञ्ञमञ्ञं निस्साय तिट्ठेय्युं। एवमेव खो, आवुसो, नामरूपपच्चया विञ्ञाणं; विञ्ञाणपच्चया नामरूपं; नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। तासं चे, आवुसो, नळकलापीनं एकं आकड्ढेय्य, एका पपतेय्य; अपरं चे आकड्ढेय्य, अपरा पपतेय्य। एवमेव खो, आवुसो, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो; विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळाय-

१. आजानन्ति – सी०, स्या०, रो०।

तननिरोधा फस्सनिरोधो ...पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

B 336 "अच्छरियं, आवुसो सारिपुत्त, अब्भुतं, आवुसो सारिपुत्त! यावसुभासितं चिदं आयस्मता सारिपुत्तेन । इदं च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं इमेहि छत्तिसाय वत्थूहि अनुमोदाम–

'जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाय । जातिया चे... भवस्स चे... उपादानस्स चे... तण्हाय चे... फस्सस्स चे... सळायतनस्स चे... नामरूपस्स चे... विञ्ञाणस्स चे... सङ्खारानं चे... अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाया" ति ।

R 115

---

६८. कोसम्बिसुत्तं

७०. एकं समयं आयस्मा च मुसिलो[1] आयस्मा च पविट्ठो[2] आयस्मा च नारदो आयस्मा च आनन्दो कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा पविट्ठो आयस्मन्तं मुसिलं एतदवोच – "अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'जातिपच्चया जरामरणं'" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'जातिपच्चया जरामरणं'" ति ।

---

१ मूसिलो – सी०, मुसीलो – रो० । २ सविट्ठो – सी०, रो० ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'भवपच्चया जाती' ति ...पे०... उपादानपच्चया भवो ति... तण्हापच्चया उपादानं ति... वेदनापच्चया तण्हा ति...फस्सपच्चया वेदना ति...सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतन ति ... विञ्ञाणपच्चया नामरूपं ति ... सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ति ... अविज्जापच्चया सङ्खारा" ति ? R 116 B 337

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा'"ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो'" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो'" ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'भवनिरोधा जातिनिरोधो' ति ... पे०... उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति ... तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ति ... वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति . . फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति ... नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति . . विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति ... सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ति ... अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो" ति ? R 117

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो'" ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र

अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'भवनिरोधो निब्बान''ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र B.338 अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'भवनिरोधो निब्बान''' ति ।

"तेन हायस्मा मुसिलो अरहं खीणासवो" ति ?

एवं वुत्ते, आयस्मा मुसिलो तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मा नारदो आयस्मन्तं पविट्ठं एतदवोच – "साधावुसो पविट्ठ, अहं एतं पञ्हं लभेय्यं । मं एतं पञ्हं पुच्छ । अहं ते एतं पञ्हं ब्याकरिस्सामी[1]" ति ।

"लभतायस्मा नारदो एतं पञ्हं । पुच्छामहं आयस्मन्तं नारदं एतं पञ्हं । ब्याकरोतु च मे आयस्मा नारदो एतं पञ्हं ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'जातिपच्चया जरामरणं''' ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'जातिपच्चया जरामरणं''' ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाणं – भवपच्चया जाति . पे०... अविज्जापच्चया सङ्खारा" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा''' ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो''' ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र

१ ब्याकरिस्सामी – सी०, रो० ।

अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'जातिनिरोधा जरामरण-निरोधो'' ति ।

''अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'भवनिरोधा जातिनिरोधो' B.339 ति . पे० अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो'' ति ?

''अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'अविज्जानिरोधा सङ्खार-निरोधो'' ति ।

''अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'भवनिरोधो निब्बान'' ति ?

''अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'भवनिरोधो निब्बानं''' ति ।

''तेन हायस्मा नारदो अरहं खीणासवो'' ति ?

'''भवनिरोधो निब्बानं' ति खो मे, आवुसो, यथाभूतं सम्मप्प- R.118 ञ्ञाय सुदिट्ठं, न चम्हि अरहं खीणासवो । सेय्यथापि, आवुसो, कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो, सो तं उदपानं ओलोकेय्य । तस्स 'उदकं' ति हि खो ञाणं अस्स न च कायेन फुसित्वा विहरेय्य । एवमेव खो, आवुसो, 'भवनिरोधो निब्बानं' ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठं, न चम्हि अरहं खीणासवो'' ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं पविट्ठं एतदवोच – ''एवंवादी त्वं, आवुसो पविट्ठ, आयस्मन्तं नारदं किं वदेसी'' ति ?

''एवंवादाहं, आवुसो आनन्द, आयस्मन्तं नारदं न किञ्चि वदामि अञ्ञत्र कल्याणा अञ्ञत्र कुसला'' ति ।

---

६९. उपयन्तिसुत्तं

७१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ... पे० . महासमुद्दो, भिक्खवे, B 340 उपयन्तो महानदियो उपयापेति, महानदियो उपयन्तियो कुन्नदियो उपयापेन्ति, कुन्नदियो उपयन्तियो महासोब्भे उपयापेन्ति, महासोब्भा उपयन्ता कुसोब्भे उपयापेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा उपयन्ती सङ्खारे उपयापेति, सङ्खारा उपयन्ता विञ्ञाणं उपयापेन्ति, विञ्ञाणं उपयन्तं नामरूपं उपयापेति, नामरूपं उपयन्तं सळायतनं उपयापेति, सळायतनं उपयन्तं फस्सं उपयापेति, फस्सो उपयन्तो R.119 वेदनं उपयापेति, वेदना उपयन्ती तण्हं उपयापेति, तण्हा उपयन्ती उपादानं उपयापेति, उपादानं उपयन्तं भवं उपयापेति, भवो उपयन्तो जातिं उपयापेति, जाति उपयन्ती जरामरणं उपयापेति ।

"महासमुद्दो, भिक्खवे, अपयन्तो महानदियो अपयापेति, महानदियो अपयन्तियो कुन्नदियो अपयापेन्ति, कुन्नदियो अपयन्तियो महासोब्भे अपयापेन्ति, महासोब्भा अपयन्ता कुसोब्भे अपयापेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा अपयन्ती सङ्खारे अपयापेति, सङ्खारा अपयन्ता विञ्ञाणं अपयापेन्ति, विञ्ञाणं अपयन्तं नामरूपं अपयापेति, नामरूपं अपयन्तं सळायतनं अपयापेति, सळायतनं अपयन्तं फस्सं अपयापेति, फस्सो अपयन्तो वेदनं अपयापेति, वेदना अपयन्ती तण्हं अपयापेति, तण्हा अपयन्ती उपादानं अपयापेति, उपादानं अपयन्तं भवं अपयापेति, भवो अपयन्तो जातिं अपयापेति, जाति अपयन्ती जरामरणं अपयापेती" ति ।

---

७०. सुसिमपरिब्बाजकसुत्तं

७२. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घो पि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अञ्ञतित्थिया पन परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं ।

७३. तेन खो पन समयेन सुसिमो[1] परिब्बाजको राजगहे पटिवसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं। अथ खो सुसिमस्स परिब्बाजकस्स परिसा सुसिमं परिब्बाजकं एतदवोचु – "एहि त्वं, आवुसो सुसिम, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चर। त्वं धम्मं परियापुणित्वा अम्हे वाचेय्यासि[2]। तं मयं धम्मं परियापुणित्वा गिहीन भासिस्साम। एवं मय पि सक्कता भविस्साम गरुकता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं" ति। "एवमावुसो" ति खो सुसिमो परिब्बाजको सकाय परिसाय पटिस्सुणित्वा[3] येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[4] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सुसिमो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "इच्छामहं, आवुसो आनन्द, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं" ति। (B 341, R.120)

७४ अथ खो आयस्मा आनन्दो सुसिमं परिब्बाजकं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "अय, भन्ते, सुसिमो परिब्बाजको एवमाह – 'इच्छामहं, आवुसो आनन्द, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितु" ति।

"तेन हानन्द, सुसिम पब्बाजेथा" ति।

अलत्थ खो सुसिमो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं।

७५. तेन खो पन समयेन सम्बहुलेहि[5] भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्ञा ब्याकता होति – "खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति पजानामा" ति। अस्सोसि खो आयस्मा सुसिमो – "सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामा" ति। अथ खो आयस्मा सुसिमो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो ते (R 121)

१. सुसीमो – सी०, रो०। २ वाचेस्ससि – सी०, रो०। ३ पटिस्सुत्वा – सी०, स्या०। ४. साराणीयं – सी० स्या०, रो०। ५ सम्बहुलेहि किर – स्या०।

B.342 भिक्खू एतदवोच – "सच्चं किरायस्मन्तेहि भगवतो सन्तिके अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामा" ति ?

"एवमावुसो" ति ।

"अपि पन[1] तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोथ – एको पि हुत्वा बहुधा होथ, बहुधा पि हुत्वा एको होथ; आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्टं[2] तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छथ, सेय्यथापि आकासे, पथविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोथ, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छथ, सेय्यथापि पथवियं, आकासे पि पल्लङ्केन कमथ, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसथ परिमज्जथ, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेथा" ति ?

"नो हेतं, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय[3] उभो सद्दे सुणाथ दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा" ति ?

"नो हेतं, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाथ – सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानाथ, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानाथ, सदोसं वा चित्तं सदोसं[4] चित्तं ति पजानाथ, वीतदोसं[5] वा चित्तं वीतदोसं चित्तं ति पजानाथ[5]; समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं ति पजानाथ, वीतमोहं
R 122 वा चित्तं वीतमोहं चित्तं ति पजानाथ, सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं ति पजानाथ; विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तं ति पजानाथ; महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं ति पजानाथ, अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं ति पजानाथ; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं ति पजानाथ; अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं ति पजानाथ; समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं ति पजानाथ, असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं ति पजानाथ, विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं ति पजानाथ, अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं
B 343 चित्तं ति पजानाथा" ति ?

---

१. नु – सी०, स्या० । २ तिरोकुट्टं – म० । ३ अतिक्कन्तमानुसकाय – सी०, रो० । ४ वीतदोस – रो० । ५–५ रो० पोत्थके नत्थि ।

"नो हेतं, आवुसो"।

"अपि पन[1] तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरथ, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीस[2] पि जातियो तिस पि जातियो चत्तारीस[3] पि जातियो पञ्ञासं पि जातियो जातिसत पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि सवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे – 'अमुत्रासि एवनामो एवंगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खपटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि एवनामो एवंगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति। इति साकारं सउद्देस अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरथा" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एव पस्सन्ता दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाथ – 'इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता, अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपातं निरय उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता, अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोकं उपपन्ना' ति, इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाथा" ति ? R. 123

"नो हेतं, आवुसो"।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एवं पस्सन्ता ये त सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा[4] विहरथा" ति ?

---

१ नु – सी०, स्या०। २ वीसति – सी०। ३. चत्ताळीसं – सी०, स्या०। ४ फुस्सित्वा – सी०।

"नो हेतं, आवुसो" ।

B. 344 "एत्थ दानि आयस्मन्तो इदं च वेय्याकरण इमेसं च धम्मान असमापत्ति; इदं नो, आवुसो, कथ" ति ?

"पञ्ञाविमुत्ता खो मयं, आवुसो सुसिमा" ति ।

"न ख्वाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे आयस्मन्तो तथा भासन्तु यथाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानेय्य" ति ।

R. 124 "आजानेय्यासि वा त्वं, आवुसो सुसिम, न वा त्वं आजानेय्यासि अथ खो पञ्ञाविमुत्ता मय" ति ।

७६. अथ खो आयस्मा सुसिमो उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो यावतको तेहि भिक्खूहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

"पुब्बे खो, सुसिम, धम्मट्ठितिञाणं, पच्छा निब्बाने[1] ञाण" ति ।

"न ख्वाहं, भन्ते, इमस्स भगवता[2] सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासतु यथाहं इमस्स भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानेय्य" ति ।

"आजानेय्यासि वा त्वं, सुसिम, न वा त्व आजानेय्यासि, अथ खो धम्मट्ठितिञाण पुब्बे, पच्छा निब्बाने ञाण । त कि मञ्ञसि, सुसिम, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च दुक्ख वा तं सुख वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"य पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च, दुक्खं वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

१ निब्बाणे – सी०, रो० । २ भगवतो – रो० ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"सञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" । ...पे०... ।

"सङ्खारा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" । R 125

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ? B 345

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तस्मातिह, सुसिम, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । या काचि सञ्ञा ...पे०... ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं।

"एवं पस्सं, सुसिम, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति।

"'जातिपच्चया जरामरणं' ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

"'भवपच्चया जाती' ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

"'उपादानपच्चया भवो' ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

R.126 "'तण्हापच्चया उपादानं' ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

"वेदनापच्चया तण्हा ति...फस्सपच्चया वेदना ति.. सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति ... विञ्ञाणपच्चया नामरूपं ति .. सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ति.. अविज्जापच्चया सङ्खारा ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

B.346 "'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

"'भवनिरोधा जातिनिरोधो' ति सुसिम, पस्ससी" ति?

"एवं, भन्ते"।

"उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति . . तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ति ... वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति . नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति . विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति .. सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ति . . अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो ति, सुसिम, पस्ससी" ति?

"एव, भन्ते" ।

"अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं इद्धिविध पच्चनुभोसि – एको पि हुत्वा बहुधा होसि, वहुधा पि हुत्वा एको होसि, आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छसि, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्ज-निमुज्जं करोसि, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमानो[१] गच्छसि, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमसि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमससि परिमज्जसि, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेसी" ति ?

"नो हेतं,भन्ते" ।

"अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणसि[२] दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" । R.127

"अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो परसत्तानं परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानासि – सरागं वा चित्तं सरागं चित्त ति पजानासि . पे० विमुत्त वा चित्त विमुत्तं चित्तं ति पजानासी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरसि, सेय्यथीद – एक पि जाति .पे०...इति साकारं सउद्देसं अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरसी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्ससि चवमाने ... पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानासी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे, आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरसी" ति ? B 347

---

१ अभेज्जमानो – सी०; अभिज्जमाने – स्या०, रो० । २. सुणासि – सी०, स्या०, रो० ।

R 130 ८७. "सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति .. पे०... पजानन्ति पे० सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

समणब्राह्मणवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्दानं

पच्चयेकादस वुत्ता, चतुसच्चविभज्जना ।
समणब्राह्मणवग्गो, निदाने[1] भवति अट्ठमो[2] ॥

वग्गुद्दानं

बुद्धो आहारो[3] दसबलो[3], कळारो[4] गहपतिपञ्चमो[4] ।
दुक्खवग्गो[5] महावग्गो, अट्ठमो[6] समणब्राह्मणो ति ॥

---

८२ सत्थुसुत्तं

८८. सावत्थियं विहरति । "जरामरणं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणे यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणसमुदयं अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणसमुदये
B.350 यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणनिरोधं अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणनिरोधे यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो" ति ।

(सब्बेसं पेय्यालो एवं वित्थारेतब्बो)

८३–९२ दुतियसत्थुसुत्तादिदसकं

R 131 ८९. जातिं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं पे०.. ।

९० भवं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं . पे० ।

९१ उपादानं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं . पे० ..।

९२. तण्हं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं पे० . ।

९३. वेदनं[7], भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं . पे० .. ।

---

१. निदान – स्या० । २ अट्ठम – सी०, स्या०, रो० । ३–३ आहारदसबल – सी०; आहारदसबलो – स्या०, आहार दसबल – रो० । ४–४ कळार गहपतिपञ्चम – सी०, स्या०, रो० । ५ दुक्खवग्गो – रो० । ६ अट्ठम – सी०, रो० । ७ वेदना – रो० ।

९४. फस्सं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

९५. सळायतनं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

९६. नामरूपं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे० .. ।

९७. विञ्ञाण, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०.. ।

९८. "सङ्खारे, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारेसु यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारसमुदयं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारसमुदये यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधे यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूतं ञाणाय सत्था परियेसितब्बो" ति । (सब्बेस चतुसच्चिक कातब्बं)

९३–१०३. सिक्खासुत्तादिपेय्यालएकादसकं

९९. "जरामरणं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणे यथाभूतं ञाणाय सिक्खा करणीया । B 351

(पेय्यालो । चतुसच्चिकं कातब्बं)

१००. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ...पे०... योगो करणीयो ...पे०... ।

१०१. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ...पे०... छन्दो करणीयो ...पे०... । R. 132

१०२. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... उस्सोळ्ही करणीया[1] ...पे०... ।

१०३. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ...पे०... अप्पटिवानी करणीया ...पे०... ।

१०४. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ..पे०... आतप्पं करणीयं ...पे०... ।

---

१. करणीयो – रो० ।

१०५. जरामरण, भिक्खवे, अजानता ... पे०.. विरियं[1] करणीयं ... पे०... ।

१०६. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... सातच्चं करणीय ... पे०... ।

१०७. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे० . सति करणीया ... पे०... ।

१०८. जरामरण, भिक्खवे, अजानता ...पे० .. सम्पजञ्ञ करणीयं ... पे०... ।

१०९ जरामरणं, भिक्खवे, अजानता पे०... अप्पमादो करणीयो ... पे०... ।

अन्तरपेय्यालो नवमो ।

तस्सुद्दानं

सत्था सिक्खा च योगो च, छन्दो उस्सोळ्हिपञ्चमी ।
R 133 अप्पटिवानि यातप्पं, विरियं सातच्चमुच्चति[2] ।
सति च सम्पजञ्ञं च, अप्पमादेन द्वादसा ति ।।

सुत्तन्ता अन्तरपेय्याला निट्ठिता ।

परे ते द्वादस होन्ति, सुत्ता द्वत्तिस सतानि ।
चतुसच्चेन ते वुत्ता, पेय्यालअन्तरम्हि येति ।।

अन्तरपेय्यालेसु उद्दानं समत्तं ।

निदानसंयुत्तं समत्तं ।

———:o:———

१ वीरियं – म० । २ सातच्चवुच्चति – स्या०, सातच्च वुच्चति – रो० ।

१३. अभिसमयसंयुत्तं

१. नखसिखासुत्तं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसु आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि – "तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यो वायं[1] मया परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो, अयं वा महापठवी" ति? B 352

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी। अप्पमत्तको भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो। नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति महापठविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं। नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता। एवं महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो; एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो" ति। R 134

---

२. पोक्खरणीसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्ञासयोजनानि[2] आयामेन पञ्ञासयोजनानि वित्थारेन पञ्ञासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या। ततो पुरिसो कुसग्गेन उदकं उद्धरेय्य। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा कुसग्गेन उदकं उब्भतं यं वा पोक्खरणिया उदकं" ति?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं पोक्खरणिया उदकं। अप्पमत्तकं कुसग्गेन उदकं उब्भतं। नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पोक्खरणिया उदकं उपनिधाय कुसग्गेन उदकं उब्भतं" ति। B.353

---

१. चायं – सी०, स्या०, रो०। २. ०योजना – स्या०।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिद परिक्खीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तक अवसिट्ठ। नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिमं कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति पुरिम दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय, यदिद सत्तक्खत्तु परमता। एव महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो, एव महत्थियो धम्मचक्खु पटिलाभो" ति।

---

३. सम्भेज्जउदकसुत्तं

R. 135 ३ सावत्थियं विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य। त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि य वा सम्भेज्जउदकं" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिदं सम्भेज्जउदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि। नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिम कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति सम्भेज्जउदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे . पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति।

---

४ दुतियसम्भेज्जउदकसुत्तं

४ सावत्थियं विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, तं उदकं परिक्खयं परियादान गच्छेय्य ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि। त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतरं, यं वा सम्भेज्जउदकं परिक्खीण परियादिण्ण यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर सम्भेज्जउदक यदिद परिक्खीण परियादिण्णं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानि।
B 354 नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिमं कल उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति सम्भेज्जउदक परिक्खीण परियादिण्णं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे ..पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

५. पठवीसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा- R. 136
पठविया सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता या[1] वा महापठवी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठविं उपनिधाय सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे .. पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

६. दुतियपठवीसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा महापठविया परिक्खीणं परियादिण्णं या वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा" ति ?

"एतदेव भन्ते, बहुतरं, महापठविया, यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठविया परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

७. समुद्दसुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो[2] द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मञ्ञथ,

---

१. अय – सी० । २. महासमुद्दा – स्या० ।

B 355 भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि यं वा महासमुद्दे उदक" ति ?

R 137 "एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिद महासमुद्दे उदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिमं कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति महासमुद्दे उदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे .पे०.. धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

८. दुतियसमुद्दसुत्तं

८. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दो परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतर, य वा महासमुद्दे उदकं परिक्खीणं परियादिण्णं यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं महासमुद्दे उदकं, यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानि । नेव सतिम कलं उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महासमुद्दे उदक परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति ।

"एवमेव खो भिक्खवे ...पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

९. पब्बतसुत्तं

९. सावत्थिय विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता[1] यो[2] वा हिमवा[2] पब्बतराजा" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद हिमवा पब्बतराजा, अप्पमत्तिका
R 138 सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सतिम कल
B.356 उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कल उपेन्ति हिमवन्त

---

१ उपनिक्खितो – सी० । २–२ हिमवा वा – सी० ।

पब्बतराजानं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता" ति ।

"एवमेव खो ... पे० ... धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

१०. दुतियपब्बतसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं हिमवतो पब्बतराजस्स यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं ; अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता । एवं महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो, एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

११. ततियपब्बतसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो R. 139
सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता यो[1] वा सिनेरु[1] पब्बतराजा" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं सिनेरु पब्बतराजा; अप्पमत्तिका सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सतिमं कलं

१–१ सिनेरु वा – सी० ।

B. 357 उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिमं कल उपेन्ति सिनेरु पब्बतराजान उपनिधाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अधिगम उपनिधाय अञ्ञातित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजकान अधिगमो नेव सतिमं कल उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिम कलं उपेति । एवं महाधिगमो, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो, एव महाभिञ्ञो" ति ।

अभिसमयसंयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्दानं

नखसिखा पोक्खरणी, सम्भेज्जउदके च द्वे ।
द्वे पठवी द्वे समुद्दा, तयो च पब्बतूपमा ति ।।

———:०:———

१४. धातुसंयुत्तं

१. धातुनानत्तसुत्तं

१ सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – B.358, R.140

"कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं? चक्खुधातु रूपधातु चक्खुविञ्ञाणधातु, सोतधातु सद्दधातु सोतविञ्ञाणधातु, घानधातु गन्धधातु घानविञ्ञाणधातु, जिव्हाधातु रसधातु जिव्हाविञ्ञाणधातु, कायधातु फोट्ठब्बधातु कायविञ्ञाणधातु, मनोधातु धम्मधातु मनोविञ्ञाणधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं" ति ।

---

२. फस्सनानत्तसुत्तं[2]

२. सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु सोतधातु घानधातु जिव्हाधातु कायधातु मनोधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

"कथं[3] च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं? चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो । सोतधातुं पटिच्च ... घानधातुं पटिच्च ... जिव्हाधातुं पटिच्च ... कायधातुं पटिच्च R.141 ... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं" ति ।

---

३. नोफस्सनानत्तसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

---

१ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । २ सम्फस्स – रो० । ३ कतम – सी०, स्या०, रो० ।

B 359 "कतमं[1] च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

"चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु। एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं" ति।

---

४. वेदनानानत्तसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति। "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं। कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं? चक्खुधातु पे० . मनोधातु – इदं वुच्चति,
R 142 भिक्खवे, धातुनानत्तं।

"कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं ? चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... पे०.. मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना। एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं" ति।

---

५. दुतियवेदनानानत्तसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति। "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं। कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं।

"कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं?

---

१ कथ – सी०, रो०।

"चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना, नो चक्खुसम्फस्सज वेदनं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं R 143 पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु ..पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना, B. 360 नो मनोसम्फस्सजं वेदन पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानतं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त" ति ।

---

६. बाहिरधातुनानत्तसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि । तं सुणाथ ...पे०... कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु सद्दधातु गन्धधातु रसधातु फोट्ठब्बधातु धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं" ति ।

---

७. सञ्ञानानत्तसुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०.. धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

"कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, R 144 सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं ?

"रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा, रूपसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो[1],

---

१ रूपछन्दो – रो० ।

रूपच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरियेसना ...पे०.. धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति धम्मच्छन्दो[1], धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना।

"एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं
B 361 पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं" ति।

८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं

८. सावत्थियं विहरति। "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं;
R. 145 नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, नो सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं। कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं? रूपधातु ..पे०.. धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं।

"कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ..पे०.. परियेसनानानत्तं; नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, नो सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं?

"रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा ...पे०... धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति
R. 146 धम्म- ...पे०... धम्मपरियेसना; नो धम्मपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति धम्म-

---

१ धम्मछन्दो – रो०।

परिळाहो, नो धम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मच्छन्दो[1], नो धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, नो धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

"एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे० .. परियेसननानत्तं, नो परियेसननानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, नो सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं" ति ।

---

९. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति । "धातुनानत्तं भिक्खवे, पटिच्च उप्प- B. 362
ज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसननानत्तं, परियेसननानत्तं पटिच्च उप्पज्जति लाभनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे० ... धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

"कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा- R 147
नानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे० .. लाभनानत्तं ?

"रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा, रूपसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूपसम्फस्सो, रूपसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति रूपसम्फस्सजा वेदना, रूपसम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो, रूपच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरियेसना, रूपपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति रूपलाभो ... पे० ... धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सो, धम्मसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सजा वेदना, धम्मसम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्प-

---

१ धम्मछन्दो – रो० ।

ज्जति धम्मच्छन्दो, धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्मपरिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति धम्मलाभो।

"एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति . पे० परियेसनानानत्त, परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति लाभनानत्त" ति।

---

१०. दुतियबाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

१० सावत्थियं विहरति। "धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, फस्स वेदना . छन्द . परिळाह परियेसनानानत्त पटिच्च
R 148 उप्पज्जति लाभनानत्तं; नो लाभनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति .. पे० छन्द वेदना . फस्स
B 363 सङ्कप्प . . सञ्ञानानत्त, नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त। कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त? रूपधातु पे० धम्मधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं।

"कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त? फस्स . वेदना ... छन्द ... परिळाह . . परियेसना ... लाभ .. नो लाभनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाह .. छन्द . . वेदना . . फस्स नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त?

"रूपधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा पे० .. धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञ पटिच्च उप्पज्जति .. पे०. धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्मलाभो; नो धम्मलाभं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, नो धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, नो धम्मपरिळाह पटिच्च
R. 149 उप्पज्जति धम्मच्छन्दो, नो धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सजा वदना, नो धम्मफस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सो, नो धम्मसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्प

पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, नो धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

"एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ...पे०... सङ्कप्प ... फस्स ... वेदना ... छन्द ... परिळाह .. परियेसना ... लाभ ... नो लाभनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, नो सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं" ति ।

नानत्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

धातुफस्सं[1] च[1] नो चेतं, वेदना अपरे दुवे ।
एतं अज्झत्तपञ्चकं, धातुसञ्ञं[2] च नो चेत ।
फस्सस्स[3] अपरे दुवे, एतं बाहिरपञ्चकं ति ।।

---

११. सत्तधातुसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । "सत्तिमा, भिक्खवे, धातुयो । B 364.
कतमा सत्त ? आभाधातु[4], सुभधातु, आकासानञ्चायतनधातु, विञ्ञाणञ्चायतनधातु, आकिञ्चञ्ञायतनधातु, नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा खो, भिक्खवे, सत्त धातुयो" ति । R 150

एवं वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञायतनधातु या च नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु या च सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो किं पटिच्च पञ्ञायन्ती" ति ?

१–१ धातु सम्फस्स – सी०, धातु सम्फस्सञ्च – स्या०, रो० । २. धातुसञ्ञा – सी०, स्या०, रो० । ३ फस्सेन – सी०, रो० । ४ सुभाधातु – सी०, स्या० ।

"यायं, भिक्खु, आभाधातु – अय धातु अन्धकार पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, सुभधातु – अयं धातु असुभं पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, आकासानञ्चायतनधातु – अय धातु रूपं पटिच्च पञ्ञायति। यायं, भिक्खु, विञ्ञाणञ्चायतनधातु – अय धातु आकासानञ्चायतनं पटिच्च पञ्ञायति। यायं, भिक्खु, आकिञ्चायतनधातु – अय धातु विञ्ञाणञ्चायतन पटिच्च पञ्ञायति। यायं, भिक्खु, नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु – अय धातु आकिञ्चञ्ञायतनं पटिच्च पञ्ञायति। यायं, भिक्खु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोधं पटिच्च पञ्ञायती" ति।

"या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञायतनधातु या च नेवसञ्ञानासञ्ञायतनंधातु या च सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो कथ समापत्ति पत्तब्बा" ति?

"या चाय, भिक्खु, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासा-
R 151 नञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञायतनधातु – इमा धातुयो सञ्ञासमापत्ति पत्तब्बा। याय, भिक्खु, नेव-
B. 365 सञ्ञानासञ्ञायतनधातु – अयं धातु सङ्खारावसेससमापत्ति पत्तब्बा। याय, भिक्खु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोधसमापत्ति पत्तब्बा" ति।

---

१२. सनिदानसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति। "सनिदान, भिक्खवे, उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति ब्यापादवितक्को[१], नो अनिदानं; सनिदान उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदान।

"कथं च, भिक्खवे, सनिदान उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति ब्यापादवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदानं? कामधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति कामसञ्ञा, कामसञ्ञ पटिच्च उप्पज्जति कामसङ्कप्पो, कामसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति कामच्छन्दो, कामच्छन्द पटिच्च

---

१ ब्यापादवितक्को – रो०।

उप्पज्जति कामपरिळाहो, कामपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति कामपरियेसना । कामपरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"ब्यापादधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसञ्ञा, ब्यापादसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसङ्कप्पो .पे०... ब्यापादच्छन्दो .. ब्यापादपरिळाहो . . ब्यापादपरियेसना . . ब्यापादपरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"विहिंसाधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति विहिसासञ्ञा; विहिंसासञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति विहिसासङ्कप्पो ... पे० .. विहिसाछन्दो ... विहिसापरिळाहो . . विहिसापरियेसना ... विहिसापरियेसनं, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि- R. 152 पज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुक्क सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य; नो चे हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एव हि, भिक्खवे, ये तिणकट्ठनिस्सिता पाणा ते अनयब्यसनं आपज्जेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्न विसमगत सञ्ञं[1] न खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव B 366 गमेति सो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्ख विहरति सविघातं सउपायास सपरिळाह; कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

"सनिदानं, भिक्खवे, उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं , सनिदानं उप्पज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदान ।

"कथ च, भिक्खवे, सनिदान उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदान, सनिदान उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं, सनिदान उप्पज्जति अविहिसावितक्को, नो अनिदानं ? नेक्खम्मधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसञ्ञा, नेक्खम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसङ्कप्पो, नेक्खम्मसङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मच्छन्दो[2], नेक्खमच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरिळाहो, नेक्खम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरियेसना. नेक्खम्मपरियेसनं,

१ अकुसलसञ्ञा – सी०, स्या० ।२ नेक्खम्मछन्दो – सी०, रो० ।

भिक्खवे, परियसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"अब्यापादधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसञ्ञा, अब्यापादसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसङ्कप्पो . पे० अब्यापादच्छन्दो ... अब्यापादपरिळाहो अब्यापादपरियेसना, अब्यापादपरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

R 153 "अविहिसाधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासञ्ञा, अविहिसासञ्ञ पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासङ्कप्पो, अविहिसासङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति अविहिसाछन्दो, अविहिसाछन्द पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरिळाहो, अविहिसापरिळाह पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरियेसना, अविहिसापरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुक्क सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, तमेनं हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एव हि, भिक्खवे, ये तिणकट्ठनिस्सिता पाणा ते न अनयब्यसन आपज्जेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्न विसमगतं सञ्ञं[1] खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव
B 367 गमेति सो दिट्ठे चेव धम्मे सुख विहरति अविघात अनुपायास अपरिळाहं; कायस्स च भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्खा" ति ।

---

१३ गिञ्जकावसथसुत्तं

१३. एक समय भगवा ञातिके विहरति गिञ्जकावसथे तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"धातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा, उप्पज्जति दिट्ठि उप्पज्जति वितक्को" ति । एव वुत्ते, आयस्मा कच्चानो[2] भगवन्त एतद वोच – "याय, भन्ते, दिट्ठि – 'असम्मासम्बुद्धेसु सम्मासम्बुद्धा" ति अय नु खो, भन्ते, दिट्ठि कि पटिच्च पञ्ञायती" ति ?

---

१ अकुसलसञ्ञा – सी०, स्या० । २ सद्धो कच्चानो – रो०, सन्धो कच्चानो सी० । ३ ० सम्बुद्धो – रो० ।

"महती खो एसा, कच्चान, धातु यदिद अविज्जाधातु । हीनं, R 15 कच्चान, धातुं पटिच्च उप्पज्जति हीना सञ्ञा, हीना दिट्ठि, हीनो वितक्को, हीना चेतना, हीना पत्थना, हीनो पणिधि, हीनो पुग्गलो, हीना वाचा, हीनं आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति, हीना तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

"मज्झिम, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति मज्झिमा सञ्ञा, मज्झिमा दिट्ठि, मज्झिमो वितक्को, मज्झिमा चेतना, मज्झिमा पत्थना, मज्झिमो पणिधि, मज्झिमो पुग्गलो, मज्झिमा वाचा, मज्झिम आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; मज्झिमा तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

"पणीतं, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति पणीता सञ्ञा, पणीता दिट्ठि, पणीतो वितक्को, पणीता चेतना, पणीता पत्थना, पणीतो पणिधि, पणीतो पुग्गलो, पणीता वाचा; पणीतं आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; पणीता तस्स उपपत्ती ति वदामी" ति ।

---

१४ हीनाधिमुत्तिकसुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व[1], भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति B 368 समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

"अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिंसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दिसु समिंसु; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिसु समिंसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

"एतरहि पि[2] खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति R. 155

१ सी, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१५. चङ्कमसुत्तं

१५. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो महामोग्गल्लानो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो महाकस्सपो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो अनुरुद्धो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो पुण्णो मन्तानिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो उपालि सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो आनन्दो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति, देवदत्तो पि खो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति ।

B. 369 १६. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, सारिपुत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महापञ्ञा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मोग्गल्लानं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महिद्धिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, कस्सपं[1] सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

R. 156 "सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धुतवादा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अनुरुद्धं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू दिब्बचक्खुका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, पुण्णं मन्तानिपुत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं ति ?

---

१ महाकस्सपं – सी०, स्या० ।

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मकथिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, उपालिं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू विनयधरा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, आनन्द सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू बहुस्सुता । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, देवदत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू पापिच्छा । धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिंसु समिंसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु ।

"अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

"एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता R. 157 संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१६ सगाथासुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस- B. 370 न्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिंसु समिंसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु । अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समे-

स्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन ससन्दति समेति; मुत्तं मुत्तेन ससन्दति समेति; खेळो खेळेन ससन्दति समेति, पुब्बो पुब्बेन ससन्दति समेति; लोहितं लोहितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे, धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान . पे०. . अनागत पि खो अद्धान ... पे०. . एतरहि पि खो पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

R. 158 "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान . पे० एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, खीर खीरेन ससन्दति समेति, तेलं तेलेन ससन्दति समेति, सप्पि सप्पिना ससन्दति समेति, मधु मधुना ससन्दति समेति, फाणित फाणितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे, धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान ... अनागत
B 371 पि खो अद्धान एतरहि पि खो पच्चुप्पन्नं अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

१८ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[1] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

---

१. वत्वा – सी०, वत्वा च – रो० ।

"संसग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।
परित्तं दारुमारुय्ह, यथा सीदे महण्णवे ॥
"एवं कुसीतमागम्म, साधुजीवि[1] पि सीदति ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, कुसीतं हीनविरियं ॥
"पविवित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि झायीहि[2] ।
निच्चं आरद्धविरियेहि, पण्डितेहि सहावसे" ति ॥

---

१७. अस्सद्धसन्दनसुत्तं

१९. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस- R 159
न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति,
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो[3] अनोत्त-
प्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठ-
स्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति ।

"अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिंसु
समिंसु । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु; अहिरिका अहिरि-
केहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दिंसु
समिंसु, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु; कुसीता कुसी-
तेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु; मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दिंसु
समिंसु; दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु ।

"अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दि- B. 372
स्सन्ति समेस्सन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति;
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; अनोत्तप्पिनो
अनोत्तप्पीहि सद्धिं ..पे०.. अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ...पे०... R. 160
कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ..पे०.. मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ...पे०...
दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

"एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;

---

१ सावुजीवी – सी०, स्या०, रो० । २. झायिहि – सी०, झायिभि – स्या० ।
३. अनोत्तापिनो – सी०, स्या०, रो० ।

अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि . पे०. अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि ...पे०... अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि .पे० . कुसीता कुसीतेहि सद्धि ..पे०.. मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान ...पे०.. अनागत पि खो, भिक्खवे . .पे०. एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि सद्धि .पे० . पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१८. अस्सद्धमूलकसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । R. 161 अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिंसु समिंसु ...पे० . अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ...पे०.. ।

"एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता B. 373 ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ।

"धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ..पे० । (पठमवारो विय वित्थारेतब्बो ।) R. 162

"धातुसो व, भिक्खवे ..पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ..पे०... ।

"धातुसो व, भिक्खवे .. पे० . अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ...पे०... ।

"धातुसो व, भिक्खवे...पे०...अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति ..पे०... कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१६. अहिरिकमूलकसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व ...पे०... अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; R. 163 B. 374
हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता[1] बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति[1], पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ...पे०... ।

१-१. म० पोत्थके नत्थि ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ...पे०... ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति .. पे० .. ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति ...पे०.. कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२० अनोत्तप्पमूलकसुत्तं

R. 164 २२ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति . पे०. ।

"अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति .. पे०. ।

"अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठ-
B. 375 स्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि

सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे० .. कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२१. अप्पस्सुतमूलकसुत्तं

२३. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० । R 165

"अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२२. कुसीतमूलकसुत्तं

२४. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... ।

(सब्बत्थ अतीतानागतपच्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

B. 376 *सत्तिमा[१] सनिदानं च, गिञ्जकावसथेन च ।
हीनाधिमुत्ति चङ्कम[२], सगाथा[३] अस्सद्धसत्तमं[३]* ॥
R. 166 अस्सद्धमूलका पञ्च, चत्तारो[४] अहिरिकमूलका ।
अनोत्तप्पमूलका तीणि, दुवे[५] अप्पस्सुतेन च ॥
कुसीतं* एककं[६] वुत्तं[७], सुत्तन्ता तीणि[८] पञ्चका[९] ।
बावीसति वुत्ता सुत्ता, दुतियो वग्गो पवुच्चती ति* ॥

———— o ————

२३. असमाहितसुत्तं

२५. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; असमाहिता असमाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो[१०] ओत्तप्पीहि[१०] सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; समाहिता समाहितेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

————

२४. दुस्सीलसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुस्सीला दुस्सीलेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

- सी० पोत्थके नत्थि । १. सत्तिम – स्या० । २ च कम्म – रो० । ३-३ सगाथ असद्ध सत्तम – रो०, सतापारद्धसत्तम – स्या० । ४ चत्तारि – सी० । ५ द्वे – रो० । ६ एकका – रो० । ७. वुत्ता – रो० । ८ तीनि – रो० । ९ पञ्चका नि – स्या०, पञ्चवका – रो०, *-* सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । १०-१० ओत्तापिनो ओत्तापीहि – सी०, स्या०, रो० ।

"सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सीलवन्तो सीलवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति। B. 377, R. 167

२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं

२७ सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायिनो सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति।

"पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; मुसावादा पटिविरता मुसावादा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरता सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति।

२६. सत्तकम्मपथसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पिसुणवाचा पिसुणवाचेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, फरुसवाचा फरुसवाचेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति।

"पाणातिपाता पटिविरता पे०. अदिन्नादाना पटिविरता... कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता .. मुसावादा पटिविरता ... पिसुणाय

वाचाय पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; फरुसाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२७. दसकम्मपथसुत्तं

B 378, R. 168 २९. सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादायिनो पे० कामेसुमिच्छाचारिनो . मुसावादिनो ... पिसुणवाचा ... फरुसवाचा . सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अभिज्झालुनो अभिज्झालूहि[1] सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; ब्यापन्नचित्ता[2] ब्यापन्नचित्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

"पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता .. पे० .. कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता ...मुसावादा पटिविरता . पिसुणाय[3] वाचाय[3] . फरुसाय[4] वाचाय[4]... सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अनभिज्झालुनो अनभिज्झालूहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अब्यापन्नचित्ता अब्यापन्नचित्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२८ अट्ठङ्गिकसुत्तं

३० सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा . पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकम्मन्ता ... मिच्छाआजीवा . मिच्छावायामा मिच्छासतिनो . मिच्छासमाधिनो मिच्छासमाधीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति , सम्मासङ्कप्पा ...पे०... सम्मावाचा

---

१ अभिज्झालुहि – सी० । २ ब्यापन्नचित्त – रो० । ३–३ पिसुणा वाचा – सी० । ४–४ फरुसा वाचा – सी० ।

... सम्माकमन्ता ... सम्माआजीवा... सम्मावायामा ... सम्मासतिनो... सम्मासमाधिनो सम्मासमाधीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

२९ दसङ्गसुत्तं

३१ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा . पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकम्मन्ता ... मिच्छाआजीवा . मिच्छावायामा . मिच्छासतिनो .. मिच्छासमाधिनो मिच्छासमाधीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाञाणिनो मिच्छाञाणीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाविमुत्तिनो मिच्छाविमुत्तीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति । B. 379, R. 169

"सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति । सम्मासङ्कप्पा . पे०. सम्मावाचा . सम्माकम्मन्ता ... सम्माआजीवा .. सम्मावायामा .. सम्मासतिनो .. सम्मासमाधिनो ..सम्माञाणिनो सम्माञाणीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सम्माविमुत्तिनो सम्माविमुत्तीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

(सब्बत्थ अतीतानागतपच्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

सत्तन्नं सुत्तन्तानं उद्दानं

असमाहित[1] दुस्सील[2], पञ्च सिक्खापदानि च ।
सत्त कम्मपथा वुत्ता, दसकम्मपथेन च ।
छट्ठ अट्ठङ्गिको वुत्तो, दसङ्गेन[3] च सत्तमं ।।

कम्मपथवग्गो ततियो ।

---

३० चतुधातुसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

"चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवीधातु[4], आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो धातुयो" ति ।

---

१ असमाहित च – स्या० । २ दुस्सील्य – रो० । ३ दसहङ्गेन – सी०, दसहि अङ्गेन – स्या० । ४ पथवीधातु – म०; पठविधातु – सी० ।

३१. पुब्बेसम्बोधसुत्तं

R. 170 ३३. सावत्थियं विहरति। "पुब्बेव[1] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो पथवीधातुया अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं; को आपोधातुया अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं; को तेजोधातुया अस्सादो, को
B. 380 आदीनवो, किं निस्सरणं; को वायोधातुया अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं' ति ?

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'यं खो पथवीधातुं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं पथवीधातुया अस्सादो, यं[2] पथवीधातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं पथवीधातुया आदीनवो; यो पथवीधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं पथवीधातुया निस्सरणं। यं आपोधातुं पटिच्च ...पे०... यं तेजोधातुं पटिच्च ..पे०... यं वायोधातुं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वायोधातुया अस्सादो; यं वायोधातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वायोधातुया आदीनवो; यो[3] वायोधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वायोधातुया निस्सरणं'।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं न[4] अब्भञ्ञासिं[4], नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं।

"यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो
R. 171 ति पच्चञ्ञासिं। ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि-'अकुप्पा मे विमुत्ति[5], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति।

---

१. पुब्बे – रो०। २. या – सी०। ३. यं – रो०। ४-४. नाब्भञ्ञासिं – सी०, स्या०। ५. चेतोविमुत्ति – सी०, रो०।

३२. अचरिंसुत्तं

३४. सावत्थियं विहरति। "पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, अस्साद-परियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता पठवी-धातुया अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता B 381 पठवीधातुया आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं, यं पठवीधातुया निस्सरणं तदज्झ-गमं, यावता पठवीधातुया निस्सरणं पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं।

"आपोधातुयाहं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातुयाहं, भिक्खवे... वायोधातुयाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसन अचरिं, यो वायोधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। वायोधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो वायोधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। वायोधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं, यं वायोधातुया निस्सरणं तदज्झगमं, यावता वायोधातुया निस्सरणं पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं न अब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके R 172 सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं।

"यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं। ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति।

---

३३. नोचेदंसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति। "नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं। यस्मा च B 382

खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, पठवीधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिद सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया निस्सरणं अभविस्स, नयिद सत्ता पठवीधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया निस्सरण, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निस्सरन्ति ।

"नो चेद, भिक्खवे, आपोधातुया अस्सादो अभविस्स . पे० नो चेदं, भिक्खवे, तेजोधातुया ... नो चेद, भिक्खवे, वायोधातुया अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता वायोधातुया R.173 सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, वायोधातुया निस्सरण अभविस्स, नयिद सत्ता वायोधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया निस्सरणं, तस्मा सत्ता वायोधातुया निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्चिमे, भिक्खवे, सत्ता इमास चतुन्न धातून अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत न अब्भञ्ञासु, नेव ताविमे भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा[१] विसयुत्ता विप्पमुत्ता[२] विमरियादिकतेन चेतसा विहरिंसु ।

"यतो च खो[३], भिक्खवे, सत्ता इमासं चतुन्नं धातून अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्ञासु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सस्समणब्राह्मणिया पजाय[४] सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विमुत्त विमरियादिकतेन चेतसा विहरन्ती" ति ।

---

१ निस्सट्ठा – रो० । २ विप्पयुत्ता – रो० । ३ खिमे – स्या० । ४ पजा सी०, स्या० ।

३४. एकन्तदुक्खसुत्तं

३६. सावत्थियं विहरति । "पठवीधातु[1] चे[2] हिदं, भिक्खवे, B 383 एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति ।

"आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ...पे०... तेजोधातु चे हिदं, R 174 भिक्खवे ... वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति ।

"पठवीधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति ।

"आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ...पे०... तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे .. वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ती" ति ।

---

३५ अभिनन्दसुत्तं

३७. सावत्थियं विहरति । "यो, भिक्खवे, पठवीधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातुं अभिनन्दति ..पे०.. यो तेजोधातु .. यो वायोधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ पथवीधातु–म० । २ च–सी०,स्या० ।

B 384, R 175 "यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातु नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातु . पे० .. यो तेजोधातु . यो वायोधातु नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

३६. उप्पादसुत्तं

३८. सावत्थियं विहरति । "यो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो आपोधातुया . . पे०... यो तेजोधातुया ... यो वायोधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो ।

"यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो आपोधातुया .. पे०.. यो तेजोधातुया .. यो वायोधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

३७. समणब्राह्मणसुत्तं

३९. सावत्थियं विहरति । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा[2] चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून अस्साद च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे,
R 176 समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो[3] सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं[4] वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्नं धातूनं अस्साद च आदीनव च निस्सरणं च यथाभूत पजानन्ति,
B 385 ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता

---

१ अत्थगमो – रो० । २ कतमे – रो० । ३ आयस्मन्ता – रो० । ४ ब्राह्मञ्ञत्थ – स्या० ।

ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

३८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

४०. सावत्थियं विहरति । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं चतुन्नं धातूनं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०... (वित्थारेतब्बं) ।

पटिजानन्ति[1] ...पे०... सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

३९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातुं नप्पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधं नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ... पे०... आपोधातुं नप्पजानन्ति .. तेजोधातुं नप्पजानन्ति ... R 177 वायोधातुं नप्पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधं नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता; न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं[2] वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातुं पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधं पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति .. ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा .. पे०... आपोधातुं पजानन्ति .. तेजोधातुं पजानन्ति ... वायोधातुं पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं पजानन्ति, वायोधातुनिरोधं पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, ते B.386

१. पजानन्ति – म० । २ सामञ्ञत्तं – रो० ।

च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

चतुत्थो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

चतस्सो पुब्बे अचरिं[1], नोचेद[2] च[3] दुक्खेन च ।
अभिनन्दं[4] च उप्पादो[5], तयो समणब्राह्मणा ति ॥

धातुसंयुत्तं समत्तं ।

---

१ अचरि – सी०, स्या० । २ यो नो चेदं – रो० । ३ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ४. अभिनन्दनं – सी०, स्या० । ५ उप्पादं – स्या० ।

१५. अनमतग्गसंयुत्तं

१. तिणकट्ठसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने B.387, R 178
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोयं[1] भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्ठसाखापलासं तं[2] छेत्वा[2] एकज्झं संहरित्वा चतुरङ्गुलं घटिकं कत्वा निक्खिपेय्य – 'अयं मे माता, तस्सा मे मातु अयं माता' ति, अपरियादिन्ना[3] व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स मातुमातरो अस्सु, अथ इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्ठसाखापलासं परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं पच्चनुभूतं ब्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी[4] वड्ढिता । यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितुं अलं विमुच्चितु" ति ।

---

२. पठवीसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । R 179
पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो इमं महापठविं कोलट्ठिमत्तं कोलट्ठिमत्तं मत्तिकागुळिकं करित्वा निक्खिपेय्य – 'अयं मे पिता, तस्स मे पितु अयं पिता' ति, अपरियादिन्ना व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स पितुपितरो अस्सु, अथायं महापठवी परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य । B 388
तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न

---

१ अनमतग्गाय – रो० । २–२ तच्छेत्वा – सी०, स्या०, रो० । ३ अपरियादिण्णा – नी० । ४ कटसि – सी०, रो० ।

पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब पच्चनुभूत व्यसनं[1] पच्चनुभूत, कटसी वड्ढिता । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु" ति ।

---

३. अस्सुसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । "अनमतग्गोय, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनानं सन्धावतं संसरत । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, य वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं ससरत अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तानं[2] अस्सु पस्सन्नं[3] पग्घरितं, यं वा चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ?

"यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसितं आजानाम, एतदेव, R.180 भन्ते, वहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तान अस्सु पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं य वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, मातुमरणं पच्चनुभूत, तेसं वा मातुमरण पच्चनुभोन्तानं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, पितुमरणं पच्चनुभूतं ... पे० ... भातुमरण पच्चनुभूत ... भगिनिमरणं पच्चनुभूतं ... पुत्तमरणं पच्चनुभूत . धीतुमरण पच्चनुभूतं ... ञातिब्यसनं पच्चनुभूत ... भोगब्यसन पच्चनुभूतं । दीघरत्त वो, भिक्खवे, रोगब्यसनं पच्चनुभूतं, तेस वो रोगब्यसन पच्चनुभोन्तान अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । त किस्स हेतु ? अनमत-

---

१ व्यसनं–सी०, रो० । २ रुदन्तान–सी० । ३ पस्सन्द–सी०, पसन्द–स्या०; पसन्न–रो० ।

ग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०.. यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्ब- B 389 सङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु" ति ।

४. खीरसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्ञं पीतं, यं वा R 181 चतूसु महासमुद्देसु उदकं" ति ?

"यथा खो मयं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्ञं पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं यं वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्ञं पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितु" ति ।

५. पब्बतसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति ... पे०... आरामे । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "कीवदीघो नु खो, भन्ते, कप्पो" ति ?

"दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्खातु एत्तकानि वस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतानि इति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा" ति ।

"सक्का पन, भन्ते, उपमं[१] कातु" ति ?

"सक्का, भिक्खू", ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, भिक्खु, महासेलो पब्बतो योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजनं उब्बेधेन अच्छिन्नो[२] असुसिरो एकग्घनो । तमेनं पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स

१. उपमा – रो० । २ अच्छिद्दो – सी०, स्या०, रो ।

II.390 अच्चयेन कासिकेन वत्थेन सकिं सकिं परिमज्जेय्य । खिप्पतर खो सो, भिक्खु, महासेलो पब्बतो इमिना उपक्कमेन परिक्खय परियादान गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो । एव दीघो, भिक्खु, कप्पो । एवं दीघानं खो, R.182 भिक्खु, कप्पानं नेको कप्पो संसितो, नेकं कप्पसतं ससित, नेक कप्पसहस्सं संसितं, नेकं कप्पसतसहस्सं संसितं । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खु, संसारो । पुब्बा कोटि ...पे० यावञ्चिद, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु"ति ।

---

६. सासपसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा ...पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "कीवदीघो, नु खो, भन्ते, कप्पो" ति ?

"दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्खातुं एत्तकानि वस्सानि इति वा ...पे०... एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा" ति ।

"सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु ति" ?

"सक्का, भिक्खू," ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, भिक्खु, आयसं नगरं योजनं आयामेन योजन वित्थारेन योजनं उब्बेधेन, पुण्णं सासपानं गुळिकाबद्धं[1] । ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेक सासप उद्धरेय्य । खिप्पतरं खो सो, भिक्खु महासासपरासि इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादान गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो । एवं दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । एवं दीघान खो, भिक्खु, कप्पान नेको कप्पो ससितो, नेकं कप्पसतं संसित, नेक कप्पसहस्सं संसितं, नेक कप्पसतसहस्स ससित । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खु, संसारो ...पे०... अलं विमुच्चितु" ति ।

---

७. सावकसुत्तं

R.183 ७. सावत्थियं विहरति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा ...पे०... एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु –

"कीवबहुका[2] नु खो, भन्ते, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता" ति ?

---

१. चूळिकाबद्ध – सी०, रो० । २ किव बहुका – रो० ।

"बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता। ते न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा'" ति। B.391

"सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु'" ति?

"सक्का, भिक्खवे," ति भगवा अवोच, "इधस्सु, भिक्खवे, चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससतजीविनो। ते दिवसे दिवसे कप्पसतसहस्स कप्पसतसहस्सं अनुस्सरेय्यु। अननुस्सरिता व, भिक्खवे, तेहि कप्पा अस्सु, अथ खो ते चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससतजीविनो वस्ससतस्स अच्चयेन कालं करेय्यु। एवं बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता। ते न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति। तं किस्स हेतु? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ...पे०... अलं विमुच्चितु" ति।

---

८. गङ्गासुत्तं

८ राजगहे विहरति वेळुवने। अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "कीवबहुका नु खो, भो गोतम, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता" ति?

"बहुका खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता। ते न सुकरा सङ्खातुं – 'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा'" ति।

"सक्का पन, भो गोतम, उपमं कातु" ति? R.131

"सक्का, ब्राह्मणा," ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, ब्राह्मण, यतो चायं गङ्गा नदी पभवति यत्थ च महासमुद्दं अप्पेति, या[2] एतस्मिं[2] अन्तरे वालिका सा न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका वालिका इति वा, एत्तकानि वालिकसतानि इति वा, एत्तकानि वालिकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालिकसतसहस्सानि इति वा' ति। ततो बहुतरा खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता। ते न सुकरा सङ्खातुं – 'एत्तका

१ साराणीय – सी०, स्या०। २–२ या च तस्मिं – रो०।

B.392 कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति। तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, ब्राह्मण, संसारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं। एवं दीघरत्तं खो, ब्राह्मण, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं पच्चनुभूतं ब्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी वड्ढिता। यावञ्चिदं, ब्राह्मण, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं" ति।

एवं वुत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

९. दण्डसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं। सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति, सकिं पि मज्झेन निपतति, सकिं पि अन्तेन निपतति, R 185 एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासंयोजना सन्धावन्ता संसरन्ता सकिं पि अस्मा लोका परं लोकं गच्छन्ति, सकिं पि परस्मा लोका इमं लोकं आगच्छन्ति। तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं" ति।

१०. पुग्गलसुत्तं

१०. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो .. पे०... एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कप्पं सन्धावतो संसरतो सिया एवं महा अट्ठिकङ्कलो[1] अट्ठिपुञ्जो अट्ठिरासि यथायं वेपुल्लो पब्बतो, सचे संहारको अस्स, B.393 सम्भतं च न विनस्सेय्य। तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०.. अलं विमुच्चितुं" ति।

११. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[2] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

१ अट्ठिकङ्कलो – सी०। २. वत्वा – सी०।

"एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्तं महेसिना ॥
"सो खो पनायं अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।
उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधानं गिरिब्बजे[1] ॥
"यतो च[2] अरियसच्चानि, सम्मप्पञ्ञाय पस्सति ।
दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिक्कमं ।
अरियं चट्ठङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिनं ॥
"स सत्तक्खत्तुपरमं, सन्धावित्वान पुग्गलो ।
दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसंयोजनक्खया" ति ॥ R 186

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

तिणकट्ठं च पठवी, अस्सु खीरं च पब्बतं ।
सासपा सावका[3] गङ्गा, दण्डो च पुग्गलेन[4] चा ति[4] ॥

---

११ दुग्गतसुत्तं

१२ एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति । तत्र खो . पे०... अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । यं, भिक्खवे, पस्सेय्याथ दुग्गतं दुरूपेतं[5] निट्ठमेत्थ गन्तब्बं – 'अम्हेहि पि एवरूपं पच्चनुभूतं इमिना दीघेन अद्धुना' ति । तं किस्स हेतु .. पे० .. यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितुं अलं विमुच्चितु ति ।

---

१२. सुखितसुत्तं

१३ सावत्थियं विहरति । "अनमतग्गोयं[6], भिक्खवे, संसारो B 394
.. पे०.. यं, भिक्खवे, पस्सेय्याथ सुखितं सुसज्जितं, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं – R 187
'अम्हेहि पि एवरूपं पच्चनुभूतं इमिना दीघेन अद्धुना' ति । तं किस्स

१ गिरिब्बजो – रो० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ सावको सावको – स्या० । ४–४ पुग्गलेना ति – स्या०, रो० । ५ दुरूपेत – स्या० । ६. अनमतग्गायं – रो० ।

हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति ... पे० .. अलं विमुच्चितु" ति ।

---

१३. तिसमत्तसुत्तं

१४. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो तिसमत्ता पावेय्यका[1] भिक्खू सब्बे आरञ्ञिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससयोजना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अथ खो भगवतो एतदहोसि – "इमे खो तिसमत्ता पावेय्यका भिक्खू सब्बे आरञ्ञिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पंसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससयोजना । यन्नूनाहं इमेसं तथा धम्म देसेय्यं यथा नेस इमस्मि येव आसने अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चेय्यु[2]" ति । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोय, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरत सीसच्छिन्नान लोहितं पस्सन्न पग्घरित, य वा चतूसु महासमुद्देसु उदकं" ति ?

"यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसितं आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतर, यं नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरत सीस-
R.188 च्छिन्नानं लोहित पस्सन्न पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्मं देसित आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतर, यं वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं ससरतं सीसच्छिन्नानं लोहित पस्सन्न[3] पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, गुन्नं सत गोभूतान
B 395 सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, महिसानं सतं महिसभूतान सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित . पे०. दीघरत्तं वो, भिक्खवे, उरब्भान सत उरब्भ-

---

१ पाठेय्यका – इति पि । २ विमुच्चेय्य – रो० । ३ पस्सन्द – सी०, स्या० ।

भूतानं ... पे०... अजानं सतं अजभूतानं ... मिगानं सतं मिगभूतानं ... कुक्कुटानं सतं कुक्कुटभूतानं ... सूकरानं सतं सूकरभूतानं ... दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा गामघाता ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं। दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा पारिपन्थिका[1] ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्न पग्घरितं। दीघरत्त वो, भिक्खवे, चोरा पारदारिका ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं। तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो .. पे०... अलं विमुच्चितु" ति।

१५. इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति। इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने तिसमत्तानं पावेय्यकान भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू" ति। R.198

---

१४. मातुसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोय, भिक्खवे, संसारो ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नमाताभूतपुब्बो इमिना दीघेन अद्धुना। त किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितु" ति।

---

१५. पितुसुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०.. न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नपिताभूतपुब्बो ... पे०... अलं विमुच्चितु" ति।

---

१६. भातुसुत्तं

१८. सावत्थिय विहरति ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नभाताभूतपुब्बो .. पे०... अल विमुच्चितुं ति।

---

१७. भगिनिसुत्तं

१९. सावत्थियं विहरति ..पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नभगिनिभूतपुब्बो .. पे०... अलं विमुच्चितुं ति। B.396

---

१ पारिपन्थका – सी०, स्या० रो०।

१८. पुत्तसुत्तं

R.190 २०. सावत्थियं विहरति .. पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नपुत्तभूतपुब्बो .. पे०.. अलं विमुच्चितुं ति।

---

१९. धीतुसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं। न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नधीताभूतपुब्बो इमिना दीघेन अद्धुना। तं किस्स हेतु? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं। एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं[1] पच्चनुभूतं ब्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी वड्ढिता। यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं" ति।

---

२०. वेपुल्लपब्बतसुत्तं

२२. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं। भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'पाचीनवंसो' त्वेव समञ्ञा
R.191 उदपादि। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सानं 'तिवरा' त्वेव समञ्ञा उदपादि। तिवरानं, भिक्खवे, मनुस्सानं चत्तारीस[2] वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि। तिवरा, भिक्खवे, मनुस्सा पाचीनवंसं
B.337 पब्बतं चतूहेन आरोहन्ति, चतूहेन ओरोहन्ति। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन ककुसन्धो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति। ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स विधुरसञ्जीवं[3]

---

१. तिप्पं – स्या०। २. चत्तालीसं – सी०, स्या०। ३. विधूरसञ्जीवं – सी०, स्या०।

नाम सावकयुग अहोसि अग्ग भद्दयुगं । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता[१], सो च भगवा परिनिब्बुतो । एवं अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा; एव अद्धुवा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अनस्सासिका, भिक्खवे, सङ्खारा । यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु ।

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'वङ्कको[२]' त्वेव समञ्ञा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान 'रोहितस्सा' त्वेव समञ्ञा उदपादि । रोहितस्सान, भिक्खवे, मनुस्सान तिसवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । रोहितस्सा, भिक्खवे, मनुस्सा वङ्ककं पब्बतं तीहेन आरोहन्ति, तीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन कोणागमनो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स भिय्योसुत्तर नाम सावकयुगं अहोसि अग्गं भद्दयुग । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च भगवा परिनिब्बुतो । एव अनिच्चा भिक्खवे सङ्खारा ... पे० ... R 192
ाल विमुच्चितु ।

"भूतपुब्ब, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'सुपस्सो[३]' त्वेव ामञ्ञा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान 'सुप्पिया[४]' ेव समञ्ञा उदपादि । सुप्पियान, भिक्खवे, मनुस्सान वीसतिवस्स-स्सानि आयुप्पमाण अहोसि । सुप्पिया, भिक्खवे, मनुस्सा सुपस्सं द्वीहेन आरोहन्ति, द्वीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । कस्स- ववे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिस्सभारद्वाज नाम अहोसि अग्गं भद्दयुग । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स ञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च तो । एव अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा, एवं अद्धुवा, . पे० अलं विमुच्चितुं ।

पन, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'वेपुल्लो' B 398

०, स्या० । २ वंकतो – स्या० ३ सुफस्सो – सी० ।

त्वेव समञ्ञा उदपादि । एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमेसं मनुस्सानं 'मागधका' त्वेव समञ्ञा उदपादि । मागधकानं, भिक्खवे, मनुस्सानं अप्पकं आयुप्पमाणं परित्तं लहुकं[1]; यो चिरं जीवति सो वस्ससत अप्पं वा भिय्यो । मागधका, भिक्खवे, मनुस्सा वेपुल्लं पब्बतं मुहुत्तेन आरोहन्ति मुहुत्तेन ओरोहन्ति । एतरहि खो पनाहं, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो । मय्हं खो पन, भिक्खवे, सारिपुत्तमोग्गल्लान नाम सावकयुगं अग्गं भद्दयुग । भविस्सति, भिक्खवे, सो समयो या[2] अयञ्चे-
R 193 विमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरधायिस्सति, इमे च मनुस्सा कालं करिस्सन्ति, अहं च परिनिब्बायिस्सामि । एवं अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा; एवं अद्धुवा, भिक्खवे, सङ्खारा; एव अनस्सासिका, भिक्खवे, सङ्खारा । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं" ति ।

२३. इदमवोच भगवा । इद वत्वान[3] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"पाचीनवंसो तिवरानं, रोहितस्सान वङ्कको ।
सुप्पियानं सुपस्सो[4] ति[4], मागधानं च वेपुल्लो[5] ॥

अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो" ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

दुग्गतं सुखितञ्चेव, तिस मातापितेन च ।
भाता भगिनी पुत्तो च, धीता वेपुल्लपब्बतं ॥

अनमतग्गसंयुत्तं समत्त ।

———:o:———

१ लहुसं – सी० । २ य – सी० । ३ वत्वा – सी० । ४-४ सुपस्साति – सी०, रो०, सुपस्सो पि – स्या० । ५ वेपुलो – स्या०, वेपुल्ल – रो० ।

१६. कस्सपसंयुत्तं

१. सन्तुट्ठसुत्तं

१. सावत्थियं विहरति । "सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरी- B.399, R.194 तरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च चीवरहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं[1] आपज्जति, अलद्धा च चीवर न परितस्सति; लद्धा च चीवरं अगधितो[2] अमुच्छितो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति ।

"सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च पिण्डपातहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जति; अलद्धा च पिण्डपातं न परितस्सति; लद्धा च पिण्डपातं अगधितो अमुच्छितो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति ।

"सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया[3] च वण्णवादी; न च सेनासनहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जति; अलद्धा च सेनासनं न परितस्सति, लद्धा च सेनासनं अगधितो अमुच्छितो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति ।

"सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारहेतु अनेसनं अप्पतिरूप आपज्जति; अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं न परितस्सति, लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं अगधितो अमुच्छितो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्बं – 'सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च R.195 चीवरहेतु अनेसन अप्पतिरूप आपज्जिस्साम, अलद्धा च चीवरं न च

---

१ अप्पटिरूप – स्या० । २ अगथितो – सी० । ३ इतरीतरेन सेनासनसन्तुट्ठिया – रो० ।

परितस्सिस्साम, लद्धा च चीवरं अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जिस्साम’ ।

(एवं सब्बं कातब्बं ।)

B 400 "'सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन पिण्डपातेन ... पे०. सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन सेनासनेन पे० सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जिस्साम अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं न परितस्सिस्साम, लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो[1], ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्बं" ति ।

---

२ अनोत्तप्पीसुत्तं

२. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च सारिपुत्तो बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं[2] पटिसल्लाना[3] वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[4] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – "वुच्चति हिदं, आवुसो कस्सप, अनातापी अनोत्तप्पी[5] अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
R 196 गमाय, आतापी च खो ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया ति ।

"कित्तावता नु खो, आवुसो, अनातापी होति अनोत्तप्पी अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय, कित्तावता च पनावुसो, आतापी होति ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया" ति ?

---

१. कस्सपादिसो – सी०, स्या० । २. सायण्हसमयं – सी० । ३. पतिसल्लाणा – सी०, पतिसल्लाना – रो० । ४. सारणीयं – स्या० । ५. अनोत्तापी – सी०, स्या०, रो० ।

"इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति न आतप्पं करोति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति न आतप्पं करोति, B 401
'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति न आतप्पं करोति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं' ति न आतप्पं करोति। एव खो, आवुसो, अनातापी होति।

"कथं चावुसो, अनोत्तप्पी होति? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं' ति न ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति, 'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्युं' ति न ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति। एवं खो, आवुसो, R.197
अनोत्तप्पी होति। एवं खो, आवुसो, अनातापी अनोत्तप्पी अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय।

"कथं चावुसो, आतापी होति? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति आतप्पं करोति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति आतप्पं करोति, अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मा ... पे० आतप्प करोति। एव खो, आवुसो, आतापी होति।

"कथं चावुसो, ओत्तप्पी होति? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्युं' ति ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति, 'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्माअनुप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति। एवं खो, आवुसो, ओत्तप्पी होति। एवं खो, आवुसो, आतापी ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया" ति।

---

३ चन्दूपमासुत्तं

३. सावत्थियं विहरति। "चन्दूपमा, भिक्खवे, कुलानि उप-

R 198 सङ्कमथ – अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं, निच्चनवका कुलेसु B.402 अप्पगब्भा । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपानं वा ओलोकेय्य पब्बतविसमं वा नदीविदुग्गं वा – अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं; एवमेव खो, भिक्खवे, चन्दूपमा कुलानि उपसङ्कमथ – अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्त, निच्चनवका कुलेसु अप्पगब्भा ।

"कस्सपो, भिक्खवे, चन्दूपमो कुलानि उपसङ्कमति – अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्तं, निच्चनवको कुलेसु अप्पगब्भो । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कथंरूपो भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितु" ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं[1] येव[1] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

अथ खो भगवा आकासे पाणि चालेसि । "सेय्यथापि, भिक्खवे, अय आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्झति; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्त न सज्जति न गय्हति न बज्झति – 'लभन्तु लाभकामा, पुञ्ञकामा करोन्तु पुञ्ञानी' ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एव परेसं लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितु ।

"कस्सपस्स, भिक्खवे, कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्तं न सज्जति न गय्हति न बज्झति – 'लभन्तु लाभकामा, पुञ्ञकामा करोन्तु पुञ्ञानी' ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो; एव परेस लाभेन अत्तमनो होति सुमनो ।

"तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कथरूपस्स भिक्खुनो अपरिसुद्धा R 199 धम्मदेसना होति, कथरूपस्स भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होती" ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

१–१. भगवन्तञ्ञेव – सी० ।

"एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति – 'अहो वत मे धम्मं सुणेय्युं, सुत्वा च पन धम्मं पसीदेय्युं, पसन्ना च मे पसन्नाकारं करेय्युं' ति, एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अपरिसुद्धा धम्मदेसना होति। B.403

"यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही ति। अहो, वत मे धम्मं सुणेय्युं, सुत्वा च पन धम्मं आजानेय्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्युं' ति। इति धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्ञं पटिच्च अनुद्दयं पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति। एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होति।

"कस्सपो, भिक्खवे, एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति–'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको[1] एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही ति। अहो, वत मे धम्मं सुणेय्युं, सुत्वा च पन R 200 धम्मं आजानेय्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्युं' ति। इति धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्ञं पटिच्च अनुद्दयं पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति। कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो[2], ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्बं" ति।

---

४. कुलूपकसुत्तं

४ सावत्थियं विहरति। "तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कथंरूपो भिक्खु अरहति कुलूपको होतु, कथंरूपो भिक्खु न अरहति कुलूपको होतुं" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० ... भगवा एतदवोच –

"यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – 'देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोकं; पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूखं; सीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्धं, सक्कच्चञ्ञेव

---

१. रो० पोत्थके नत्थि। २. कस्सपादिसो – सी०, स्या०।

मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति¹ । थोकं देन्ति, नो बहुकं ... पे० ... लूखं देन्ति, नो पणीतं ... दन्धं देन्ति, नो सीघं, तेन भिक्खु सन्दीयति², सो
B 104 ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । असक्कच्चं देन्ति, नो
R.201 सक्कच्चं, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु न अरहति कुलूपको होतु ।

"यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – 'तं कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु – देन्तु येव मे, मा नादंसु, बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोकं, पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूखं, सीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्धं, सक्कच्चञ्ञेव मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति; तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । थोकं देन्ति, नो बहुकं, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । लूखं देन्ति, नो पणीतं; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । दन्धं देन्ति, नो सीघं, तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । असक्कच्चं देन्ति, नो सक्कच्चं; तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कुलूपको होतुं ।

"कस्सपो, भिक्खवे, एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – 'तं कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु – देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोकं, पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूखं, सीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्धं, सक्कच्चञ्ञेव मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, कस्सपस्स एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । थोकं देन्ति, नो बहुकं; तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । लूखं देन्ति, नो पणीतं, तेन कस्सपो न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । दन्धं देन्ति, नो सीघं, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं

१ पटिसंवेदियति – सी०, रो० । २ सन्दियति – स्या०, रो० ।

पटिसंवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्च, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । कस्सपेन R.202 वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो । ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्ब" ति ।

---

५. जिण्णसुत्तं

५. एवं मे सुतं . . पे० . राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा B.405 महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्त निसिन्नं खो आयस्मन्त महाकस्सपं भगवा एतदवोच – "जिण्णोसि दानि त्व, कस्सप, गरुकानि च ते इमानि साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानि । तस्मातिह त्वं, कस्सप, गहपतानि[1] चेव चीवरानि धारेहि, निमन्तनानि च भुञ्जाहि, मम च सन्तिके विहराही" ति ।

"अहं खो, भन्ते, दीघरत्त आरञ्ञिको[2] चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पसुकूलिको चेव पसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, असंसट्ठो चेव असंसग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति ।

"कि पन त्वं, कस्सप, अत्थवसं सम्पस्समानो दीघरत्तं आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव . . पे०. पसुकूलिको चेव . तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव . . सन्तुट्ठो चेव . . पविवित्तो चेव . . असंसट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति ?

"द्वे ख्वाहं, भन्ते, अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव . . पे० . . पसु- R.203 कूलिको चेव . तेचीवरिको चेव . . अप्पिच्छो चेव . . सन्तुट्ठो चेव . . पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरिया-

---

१. गहपतिकानि – सी० । २ आरञ्ञको – सी०, अरञ्ञको – रो० ।

रम्भस्स च वण्णवादी। अत्तनो च दिट्ठधम्मसुखविहारं सम्पस्समानो पच्छिमं च जनतं अनुकम्पमानो – 'अप्पेव नाम पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं'[1]। ये किर ते अहेसुं बुद्धानुबुद्धसावका ते दीघरत्तं आरञ्ञिका चेव अहेसुं आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादिनो ...पे०..

B.405 पिण्डपातिका चेव अहेसुं ...पे०... पंसुकूलिका चेव अहेसुं ... तेचीवरिका चेव अहेसुं ... अप्पिच्छा चेव अहेसुं ... सन्तुट्ठा चेव अहेसुं ... पविवित्ता चेव अहेसुं ... असंसट्ठा चेव अहेसुं ... आरद्धविरिया चेव अहेसुं विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो' ति। ते तथत्ताय पटिपज्जिस्सन्ति, तेसं तं भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय।

"इमे ख्वाहं, भन्ते, द्वे अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ...पे०... पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति।

"साधु साधु, कस्सप। बहुजनहिताय किर त्वं, कस्सप, पटिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। तस्मातिह त्वं, कस्सप, साणानि चेव पंसुकूलानि धारेहि निब्बसनानि, पिण्डाय च चराहि, अरञ्ञे च विहराही" ति।

---

६. ओवादसुत्तं

६. राजगहे वेळुवने। अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप, भिक्खूनं धम्मिं[2] कथं[2]। अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं वा भिक्खूनं

R.205 धम्मिं कथं करेय्यं त्वं वा" ति।

"दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनिं। इधाहं, भन्ते, अद्दसं भण्डं[3] च नाम भिक्खुं आनन्दस्स सद्धिविहारिं अभिजिकं[4] च नाम

---

१. आपज्जेय्य – सी०, स्या०। २-२. धम्मिकथं – रो०। ३. भण्डु – सी०।
४. अभिञ्जिकञ्च – सी०; आभिञ्जिकञ्च – स्या०।

भिक्खुं अनुरुद्धस्स सद्धिविहारिं अञ्ञमञ्ञं सुतेन अच्चावदन्ते – 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती'" ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतरं भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्वं, B.407 भिक्खु, मम वचनेन भण्डं च भिक्खु आनन्दस्स सद्धिविहारि अभिजिकं च भिक्खु अनुरुद्धस्स सद्धिविहारि आमन्तेहि – 'सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती'" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा[1] येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच – "सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती" ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच – "सच्च किर तुम्हे, भिक्खवे, अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती'" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"किं नु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्म देसितं आजानाथ – 'एथ[2] तुम्हे, भिक्खवे, अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" । R.205

"नो चे किर मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ, अथ कि चरहि तुम्हे, मोघपुरिसा, कि जानन्ता कि पस्सन्ता एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती'" ति ।

अथ खो ते भिक्खू भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचु – "अच्चयो नो, भन्ते, अच्चगमा[3], यथाबाले यथामूळ्हे यथाअकुसले, ये मय एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञ-

१. पटिसुणित्वा – स्या० । २. एवं – स्या० । ३. अच्चयमा – रो० ।

मञ्ञं सुतेन अच्चावदिम्ह – 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । तेसं नो, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयतिं संवराया" ति ।

"तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयो अच्चगमा यथाबाले यथामूळ्हे यथाअकुसले, ये तुम्हे एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञमञ्ञं सुतेन अच्चावदित्थ– 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासि-
B 408 स्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । यतो च खो तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोथ, तं वो मयं[1] पटिग्गण्हाम । वुद्धि[2] हेसा, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति आयतिं च संवरं आपज्जती" ति ।

---

७. दुतियओवादसुत्तं

७ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप,
R 206 भिक्खूनं धम्मिं कथं । अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं वा भिक्खूनं धम्मिं कथं करेय्यं त्वं वा" ति ।

"दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता अक्खमा अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनिं । यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी[3] नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्पं नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरियं नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति[4], हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"सेय्यथापि, भन्ते, काळपक्खे[5] चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन, हायति मण्डलेन, हायति आभाय, हायति आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु ..पे०... हिरी नत्थि .. ओत्तप्पं नत्थि ... विरियं

१. मयं अच्चयं – सी० । २. वुड्ढि – स्या० । ३. हिरि – सी०, स्या०, रो० । ४. आगच्छन्ति – सी० । ५. कालपक्खे – रो० ।

नत्थि पञ्ञा नत्थि .. कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेतं; 'अहिरिको पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेतं; 'अनोत्तप्पी पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेतं; 'कुसीतो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेतं; 'दुप्पञ्ञो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'कोधनो पुरिसपुग्गलो B.409 ति, भन्ते, परिहानमेतं; 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'न सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, भन्ते, परिहानमेतं ।

"यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्पं अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरियं अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

"सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति R.207 आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु ... हिरी अत्थि ...पे०... ओत्तप्प अत्थि ... विरियं अत्थि ... पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

"'सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; 'हिरिमा पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; 'ओत्तप्पी पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'आरद्धविरियो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेतं, 'पञ्ञवा पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; 'अक्कोधनो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत; 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, भन्ते, अपरिहानमेत" ति ।

"साधु साधु, कस्सप । यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु ..पे० हिरी नत्थि .. ओत्तप्प नत्थि .. विरिय नत्थि ... पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"सेय्यथापि, कस्सप, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो

वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन . पे०.. हायति आरोहपरिणाहेन। एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु . . पे०.. हिरी नत्थि ... ओत्तप्प नत्थि ... विरिय नत्थि . पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि । 'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, B. 410 परिहानमेतं; अहिरिको पे०... अनोत्तप्पी . कुसीतो . दुप्पञ्ञो कोधनो ... 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, परिहानमेतं, 'न सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, परिहानमेत ।

"यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु .. पे०... हिरी अत्थि .. ओत्तप्पं अत्थि विरिय अत्थि ... पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

R. 208 "सेय्यथापि, कस्सप, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति आरोहपरिणाहेन। एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु हिरी अत्थि . ओत्तप्पं अत्थि विरियं अत्थि . पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

"'सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेत; हिरिमा ...पे०. ओत्तप्पी .. आरद्धविरियो . पञ्ञवा .. अक्कोधनो ... 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं; 'सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं" ति ।

---

८. ततियओवादसुत्तं

८ राजगहे[1] कलन्दकनिवापे[1] । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू, करोहि, कस्सप, भिक्खून धम्मि कथं । अह वा, कस्सप, भिक्खून[2] ओवदेय्य त्व वा, अह वा भिक्खून धम्मि कथं करेय्य त्वं वा" ति ।

१–१ सावत्थियं अनाथपिण्डिकस्स आरामे – सी० । २ भिक्खू – सी०, स्या० ।

"दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि" ति ।

"तथा हि पन, कस्सप, पुब्बे थेरा भिक्खू आरञ्ञिका चेव अहेसुं आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पिण्डपातिका चेव अहेसुं पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पंसुकूलिका चेव अहेसुं पंसुकूलिकत्तस्स B.411 च वण्णवादिनो, तेचीवरिका चेव अहेसुं तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादिनो, अप्पिच्छा चेव अहेसुं अप्पिच्छताय च वण्णवादिनो, सन्तुट्ठा चेव अहेसु सन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो, पविवित्ता चेव अहेसु पविवेकस्स च वण्ण-वादिनो, असंसट्ठा चेव अहेसु असंसग्गस्स च वण्णवादिनो, आरद्धविरिया R.209 चेव अहेसु विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो ।

"तत्र यो होति भिक्खु आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पंसुकूलिको चेव पंसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरिको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, असंससट्ठो चेव असंसग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरिया-रम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – 'एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो वतायं भिक्खु; एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही' ति ।

"तत्र, कस्सप, नवानं भिक्खूनं एवं होति – 'यो किर सो होति भिक्खु आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०.. पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ...अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो वतायं भिक्खु, एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही' ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति; तेसं तं होति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

"एतरहि पन, कस्सप, थेरा भिक्खू न चेव आरञ्ञिका न च आरञ्ञिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पिण्डपातिका न च पिण्ड-पातिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पंसुकूलिका न च पंसुकूलिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव तेचीवरिका न च तेचीवरिकत्तस्स वण्णवादिनो,

न चेव अप्पिच्छा न च अप्पिच्छताय वण्णवादिनो, न चेव सन्तुट्ठा न च सन्तुट्ठिया वण्णवादिनो, न चेव पविवित्ता न च पविवेकस्स वण्णवादिनो,
R 210 न चेव असंसट्ठा न च असंसग्गस्स वण्णवादिनो, न चेव आरद्धविरिया न च विरियारम्भस्स वण्णवादिनो ।

B 412 "तत्र यो होति भिक्खु ञातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति –'एहि, भिक्खु. को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वताय भिक्खु. एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति ।

"तत्र, कस्सप, नवान भिक्खून एव होति – 'यो किर सो होति भिक्खु ञातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति । तेस तं होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । य हि त, कस्सप, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना[1] ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना[2]' ति, एतरहि त, कस्सप, सम्मावदमानो वदेय्य – 'उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना''' ति ।

---

९ झानाभिञ्ञसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति । "अहं, भिक्खवे, यावदेव[3] आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुख पठमं[4] झान[4] उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि,
R.211 भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभावं अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे,

---

१ अभिभवना – सी०, रो०, अभिवाना – स्या० । २ ब्रह्मचाराभिभवनेना – सी०, रो०; ब्रह्मचाराभिवानेना – स्या० । ३ यावदे – म० । ४–८ पठमज्झान – सी० ।

यावदेव आकङ्खति वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०... दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेमि, यं तं अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च B 413 कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सुखस्स च पहाना[1] दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा[2] अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो रूपसञ्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सब्बसो रूपसञ्ञानं समतिक्कमा ..पे०... आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्ञाणं ति विञ्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सब्बसो आकासा- R.212 नञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्तं विञ्ञाणं ति विञ्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति ... पे०... आकिञ्चञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ।

१ पहाणा – सी० । २ अत्थगमा – सी०, रो० ।

कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति ... पे०... नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे .. पे०... सञ्ञावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ।

B.414 "अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोमि – एको पि हुत्वा बहुधा होमि, बहुधा पि हुत्वा एको होमि, आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्टं[1] तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छामि, सेय्यथापि आकासे, पथविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोमि, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छामि, सेय्यथापि पथवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमामि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसामि परिमज्जामि; याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेमि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति .. पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय[2] उभो सद्दे सुणामि, दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बाय सोतधातुया . पे० . दूरे सन्तिके च ।

R 213 "अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानामि, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानामि, सदोसं वा चित्तं . . पे०.. वीतदोसं वा चित्तं .. समोहं वा चित्तं ... वीतमोहं वा चित्तं . सङ्खित्तं वा चित्तं . विक्खित्तं वा चित्तं ... महग्गतं वा चित्तं . अमहग्गतं वा चित्तं . सउत्तरं वा चित्तं ... अनुत्तरं वा चित्तं . समाहितं वा चित्तं ... असमाहितं वा चित्तं . . विमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति –

१ तिरोकुट्टं – म० । २ अतिक्कन्तमानुसकाय – सी०; अतिक्कन्तमानुसकेन – गे० ।

सरागं वा चित्त सराग चित्तं ति पजानाति ... पे०... अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानाति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीदं[1] – एकं पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं[2] पि जातियो पञ्ञासं पि जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – 'अमुत्रासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एव- B 415 मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि; तत्रापासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं – एकं पि जाति ...पे०.. इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते R 214 सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे[3] सत्ते पजानामि – 'इमे वत, भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गति विनिपातं निरय उपपन्ना, इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपन्ना' ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने .. पे० .. यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

---

१ सेय्ययिद – म० । २. चत्ताळीसं – सी०, स्या०, चत्तारीस – रो० । ३ यथ- कम्मुपगे – रो० ।

"अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि। कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति ।

---

१०. उपस्सयसुत्तं

१०. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो B 416, R 215 पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति ।

"गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो" ति । दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति ।

"गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो" ति । ततियं पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति ।

अथ खो आयस्मा महाकस्सपो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । अथ खो सम्बहुला भिक्खुनियो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मा महाकस्सपो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो ता भिक्खुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि[1] ।

अथ खो थुल्लतिस्सा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं निच्छारेसि – "किं पन अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्ञति ! सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचिं विक्केतब्बं मञ्ञेय्य; एवमेव अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्ब मञ्ञती" ति । R 216

अस्सोसि खो आयस्मा महाकस्सपो थुल्लतिस्साय भिक्खुनिया इमं वाचं भासमानाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "किं नु खो, आवुसो आनन्द, अहं सूचिवाणिजको, त्वं सूचिकारो, उदाहु अहं सूचिकारो, त्वं सूचिवाणिजको" ति ?

"खम[1], भन्ते कस्सप, बालो मातुगामो" ति । B.417

"आगमेहि त्वं, आवुसो आनन्द, मा ते सङ्घो उत्तरि[2] उपपरिक्खि । तं किं मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरती'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि ... पे० ... पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरती' ति ... पे० ... । (नवन्न अनुपुब्बविहारसमापत्तीन पञ्चन्न च अभिञ्ञानं एवं वित्थारो वेदितब्बो ।)

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो R.217
सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासव

१ खमथ – सी०, स्या०, रो० । २ उत्तरिं – सी०, स्या० ।

चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'' ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति ।

"सत्तरतनं वा, आवुसो, नाग अड्ढट्ठमरतनं[1] वा तालपत्तिकाय छादेतब्बं मञ्ञेय्य, यो मे छ अभिञ्ञा छादेतब्ब मञ्ञेय्या" ति ।

चवित्थ च पन थुल्लतिस्सा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

---

११. चीवरसुत्तं

B 418 ११. एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि[2] चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं ।

तेन खो पन समयेन आयस्मतो आनन्दस्स तिंसमत्ता सद्धिविहारिनो भिक्खू सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्ता भवन्ति येभुय्येन
R 218 कुमारभूता । अथ खो आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि यथाभिरन्तं चारिकं चरित्वा येन राजगहं वेळुवनं कलन्दकनिवापो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं आयस्मा महाकस्सपो एतदवोच – "कति नु खो, आवुसो आनन्द, अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजनं पञ्ञत्तं" ति ?

"तयो खो, भन्ते कस्सप, अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजनं पञ्ञत्तं – दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय, मा पापिच्छा पक्खं निस्साय सङ्घं भिन्देय्युं, कुलानुद्दयताय[3] च । इमे खो, भन्ते कस्सप, तयो अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजनं पञ्ञत्तं" ति ।

१ अड्ढट्ठरतनं – सी० । २. दक्खिणगिरिस्मि – म० । ३ कुलानुद्दयताय – स्या० ।

"अथ किञ्चरहि त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्ञूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सद्धिं चारिक चरसि ? सस्सघातं मञ्ञे चरसि, कुलूपघातं[1] मञ्ञे चरसि। ओलुज्जति[2] खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया। न वायं कुमारको मत्तमञ्ञासी" ति।

"अपि मे, भन्ते कस्सप, सिरस्मि पलितानि जातानि। अथ च पन मय अज्जा पि आयस्मतो महाकस्सपस्स कुमारकवादा न मुच्चामा" ति।

"तथा हि पन त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि R 219 इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्ञूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सद्धिं चारिकं चरसि, सस्सघातं मञ्ञे चरसि, कुलूपघातं मञ्ञे चरसि। ओलुज्जति खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, B.419 नवप्पाया। न वायं कुमारको मत्तमञ्ञासी" ति।

अस्सोसि खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी – "अय्येन किर महाकस्सपेन अय्यो आनन्दो वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादितो" ति।

अथ खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं निच्छारेसि – "किं पन अय्यो महाकस्सपो अञ्ञतित्थियपुब्बो समानो अय्यं आनन्दं वेदेहमुनिं कुमारकवादेन अपसादेतब्बं मञ्ञती" ति!

अस्सोसि खो आयस्मा महाकस्सपो थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया इमं वाच भासमानाय। अथ खो आयस्मा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्द एतदवोच – "तग्घावुसो आनन्द, थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया सहसा अप्पटिसङ्खा वाचा भासिता। यत्वाहं, आवुसो, केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, नाभिजानामि अञ्ञं सत्थारं उद्दिसिता[3], अञ्ञत्र तेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन। पुब्बे मे, आवुसो, अगारिकभूतस्स सतो एतदहोसि – 'सम्बाधो घरावासो रजापथो[4], अब्भोकासो[5] पब्बज्जा। नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य' न्ति। सो ख्वाहं, आवुसो,

१. कुलप्पघात – स्या०। २. उल्लुज्जति – सी०। ३ उद्दिसितु – मो०, रो०।
४. रजोपथो – सी०। ५. अज्झोकासो – स्या०।

R 220 अपरेन समयेन पटपिलोतिकानं सङ्घाटिं कारेत्वा[1] ये लोके अरहन्तो ते
उद्दिस्स केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
अनगारियं पब्बजिं । सो एवं पब्बजितो समानो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो
अद्दस भगवन्तं अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नाळन्दं बहुपुत्ते चेतिये
निसिन्नं । दिस्वान मे एतदहोसि– 'सत्थारं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव
पस्सेय्यं; सुगतं च वताहं पस्सेय्य, भगवन्तमेव पस्सेय्यं, सम्मा-
सम्बुद्धं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं' ति । सो ख्वाहं, आवुसो,
तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचं – 'सत्था
B 420 मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मि; सत्था मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मी'
ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'यो खो, कस्सप, एवं
सब्बचेतसा[2] समन्नागतं सावकं अजानञ्ञेव वदेय्य जानामी ति, अपस्स-
ञ्ञेव वदेय्य पस्सामी ति, मुद्धा पि तस्स विपतेय्य । अहं खो पन,
कस्सप, जानञ्ञेव वदामि जानामी ति, पस्सञ्ञेव वदामि पस्सामी
ति । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं – तिब्बं मे हिरोत्तप्पं
पच्चुपट्ठितं भविस्सति थेरेसु नवेसु मज्झिमेसू ति । एवं हि ते, कस्सप,
सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप,एवं सिक्खितब्बं – यं किञ्चि धम्मं
सुणिस्सामि[3] कुसलूपसहितं सब्बं तं अट्ठिं कत्वा मनसि करित्वा सब्ब-
चेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणिस्सामी ति । एवं हि ते,
कस्सप, सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं – सात-
सहगता च मे कायगतासति न विजहिस्सती ति । एवं हि ते, कस्सप,
सिक्खितब्बं' ति ।

"अथ खो मं, आवुसो, भगवा इमिना ओवादेन ओवदित्वा
उट्ठायासना पक्कामि । सत्ताहमेव ख्वाहं आवुसो सरणो[4] रट्ठपिण्डं
R 221 भुञ्जिं । अट्ठमिया[5] अञ्ञा उदपादि ।

"अथ खो, आवुसो, भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्ञतरं
रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि । अथ ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकानं सङ्घाटिं
चतुग्गुणं पञ्ञापेत्वा भगवन्तं एतदवोचं – 'इध, भन्ते, भगवा निसीदतु,
यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया' ति । निसीदि खो, आवुसो, भगवा

१ करित्वा – सी०, स्या०, रो० । २ सब्बचेतसो – स्या० । ३ सुणामि – सी०, रो० । ४. साणो – सी०, स्या०, रो० । ५ अथ अट्ठमिया – सी०, स्या० ।

पञ्ञत्ते आसने। निसज्ज खो मं, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'मुदुका खो त्यायं, कस्सप, पटपिलोतिकानं सङ्घाटी' ति।

'पटिग्गण्हातु मे, भन्ते, भगवा पटपिलोतिकानं सङ्घाटिं अनुकम्पं उपादाया' ति।

'धारेस्ससि पन मे त्वं, कस्सप, साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति।

'धारेस्सामहं, भन्ते, भगवतो साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति।

"सो ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकानं सङ्घाटिं भगवतो पादासिं। अहं पन भगवतो साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानि पटिपज्जिं।

"यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिग्गहितानि[1] साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति, ममं तं सम्मा वदमानो वदेय्य – 'भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिग्गहितानि साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति। B 421

"अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि। अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि ...पे०...। (नवन्नं अनुपुब्बविहारसमापत्तीनं पञ्चन्नं च अभिञ्ञानं एवं वित्थारो वेदितब्बो।) R. 222

"अहं खो, आवुसो, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि; सत्तरतनं वा, आवुसो, नागं अड्ढट्ठमरतनं[2] वा तालपत्तिकाय छादेतब्बं मञ्ञेय्य, यो मे छ अभिञ्ञा छादेतब्बं मञ्ञेय्या" ति।

चवित्थ च पन थुल्लनन्दा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति।

---

१२. परम्मरणसुत्तं

१२. एकं समयं आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च सारिपुत्तो बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो

1. पटिग्गहेता – सी०, पतिग्गहितानि – रो०। 2. अड्ढट्ठरतनं – सी०।

सायन्हसमयं[1] पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – "किं नु खो, आवुसो कस्सप, होति तथागतो परं मरणा" ति?

"अब्याकतं[2] खो एतं[3], आवुसो, भगवता – 'होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनावुसो, न होति तथागतो परं मरणा" ति?

"एवं पि खो, आवुसो, अब्याकतं भगवता – 'न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

R. 223 "किं नु खो, आवुसो, होति च न च होति तथागतो परं मरणा" ति?

"अब्याकतं खो एतं, आवुसो, भगवता – 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा" ति?

"एवं[4] पि खो, आवुसो, अब्याकतं भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"कस्मा चेतं, आवुसो, अब्याकतं भगवता" ति?

B. 422 "न हेतं, आवुसो, अत्थसंहितं नादिब्रह्मचरियकं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति। तस्मा तं अब्याकतं भगवता" ति।

"अथ किञ्चरहावुसो, ब्याकतं भगवता" ति?

"इदं 'दुक्खं' ति खो, आवुसो, ब्याकतं भगवता; अयं 'दुक्खसमुदयो' ति ब्याकतं भगवता; अयं 'दुक्खनिरोधो' ति ब्याकतं भगवता; अयं 'दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति ब्याकतं भगवता" ति।

"कस्मा चेतं, आवुसो, ब्याकतं भगवता" ति?

"एतं हि, आवुसो, अत्थसंहितं एतं आदिब्रह्मचरियकं एतं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय[5] संवत्तति। तस्मा तं ब्याकतं भगवता" ति।

---

१. सायण्हसमयं – सी०, स्या० रो०। २. अब्याकतं – रो०। ३. रो० पोत्थके नत्थि। ४. एवं – स्या०। ५. निब्बाणाय – सी०।

१३. सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्तं

१३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकस्सपो भगवन्तं एतद- R.224 वोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन पुब्बे अप्पतरानि चेव सिक्खापदानि अहेसुं बहुतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहिंसु ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेतरहि बहुतरानि चेव सिक्खापदानि अप्पतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहन्ती" ति ?

"एवं चेतं, कस्सप, होति सत्तेसु हायमानेसु सद्धम्मे अन्तरधायमाने, बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहन्ति । न ताव, कस्सप, सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न सद्धम्मप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मप्पतिरूपं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

"सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधानं होति याव न जातरूपप्पतिरूपकं[1] लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, जातरूपप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ खो जातरूपस्स अन्तरधानं होति । एवमेव खो, कस्सप, न ताव सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न B 423 सद्धम्मप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

"न खो, कस्सप, पठवीधातु सद्धम्मं अन्तरधापेति, न आपोधातु सद्धम्मं अन्तरधापेति, न तेजोधातु सद्धम्मं अन्तरधापेति, न वायोधातु सद्धम्मं अन्तरधापेति. अथ खो इधेव ते उप्पज्जन्ति मोघपुरिसा ये इमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ति । सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव ओपिलवति[2] न खो, कस्सप, एवं सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

"पञ्च खोमे, कस्सप, ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा[3], धम्मे अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, सङ्घे अगारवा विहरन्ति अप्प-

---

१ जातरूपपतिरूपक – सी० रो०, जातरूपपटिरूपक – स्या० । २ ओपिलावति – स्या० । ३. अप्पटिस्सा – रो० ।

R 225 तिस्सा, सिक्खाय अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, समाधिस्मि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा – इमे खो, कस्सप, पञ्च ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति ।

"पञ्च खोमे, कस्सप, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च ? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, धम्मे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सङ्घे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सिक्खाय सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, समाधिस्मि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा – इमे खो, कस्सप, पञ्च धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ती" ति ।

कस्सपसयुत्त समत्तं ।

तस्सुद्दानं

सन्तुट्ठं च अनोत्तप्पी, चन्दूपम कुलूपक[1] ।
जिण्णं तयो च ओवादा, झानाभिञ्ञा उपस्सयं ।
चीवरं परम्मरणं, सद्धम्मप्पतिरूपकं ति ॥

———— ०:————

१. कुलूपगं – सी०, रो० ।

१७. लाभसक्कारसंयुत्तं

१. दारुणसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत- B. 424
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – R. 226

"दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

२. बळिससुत्तं

२ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको[1] आमिसगतं बळिसं गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य । तमेनं अञ्ञतरो आमिसचक्खु मच्छो गिलेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलबळिसो[2] बाळिसिकस्स अनयं आपन्नो व्यसनं[3] आपन्नो यथाकामकरणीयो बाळिसिकस्स ।

"बाळिसिको ति खो, भिक्खवे, मारस्सेतं पापिमतो अधिवचनं । बळिस ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचनं । यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्न लाभसक्कारसिलोकं अस्सादेति निकामेति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलबळिसो मारस्स अनयं आपन्नो ब्यसनं आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो । एव दारुणो खो, भिक्खवे, B 425
लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'उप्पन्न

---

१ बालिसिको – सी० । २. गिलितबळिसो – रो० । ३ व्यसन – रो० ।

लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

---

३. कुम्मसुत्तं

R.227 ३. सावत्थियं विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... अधिगमाय। भूतपुब्बं, भिक्खवे, अञ्ञतरस्मिं उदकरहदे महाकुम्मकुलं चिरनिवासि अहोसि। अथ खो, भिक्खवे, अञ्ञतरो कुम्मो* अञ्ञतरं कुम्मं एतदवोच – 'मा खो त्वं, तात कुम्म, एतं पदेसं अगमासी' ति। अगमासि खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं पदेसं। तमेनं लुद्दो पपताय विज्झि। अथ खो, भिक्खवे, सो कुम्मो येन सो कुम्मो तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं कुम्मं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान तं कुम्मं एतदवोच –

'कच्चि त्वं, तात कुम्म, न तं पदेसं अगमासी' ति?

'अगमासिं ख्वाहं, तात कुम्म, तं पदेसं' ति।

'कच्चि पनासि, तात कुम्म, अक्खतो अनुपहतो' ति?

'अक्खतो खोम्हि, तात कुम्म, अनुपहतो, अत्थि च मे इदं सुत्तकं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धं' ति।

'तग्घसि, तात कुम्म, खतो, तग्घ उपहतो। एतेन हि ते, तात कुम्म, सुत्तकेन[2] पितरो च पितामहा च अनयं आपन्ना व्यसनं आपन्ना। गच्छ दानि त्वं, तात कुम्म, न दानि त्वं अम्हाकं' ति।

"लुद्दो ति खो, भिक्खवे, मारस्सेतं पापिमतो अधिवचनं। पपता ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अधिवचनं। सुत्तकं ति खो, भिक्खवे, नन्दिरागस्सेतं अधिवचनं। यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं अस्सादेति निकामेति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिद्धो[3] पपताय अनयं आपन्नो व्यसनं आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
R.228 एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं' ति।

---

* एत्थ 'येन अञ्ञतरो कुम्मो तेनुपसङ्कमि' ति स्या० पोत्थके अधिको पाठो दिस्सति।

२. लुद्दकेन – सी०, रो०। ३. स्या० पोत्थके नत्थि।

४. दीघलोमिकसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०. अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एळका कण्टकगहनं पविसेय्य । सा तत्र तत्र सज्जेय्य, तत्र तत्र गय्हेय्य[1], तत्र तत्र बज्झेय्य, तत्र तत्र अनयब्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो[2] पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो तत्र तत्र सज्जति, तत्र तत्र गय्हति, तत्र तत्र बज्झति, तत्र तत्र अनयब्यसनं आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब' न्ति । B. 426

---

५. मीळ्हकसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.. अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हका[3] गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो । सा तेन अञ्ञा मीळ्हका अतिमञ्ञेय्य – 'अहम्हि गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स, पुरतो च म्यायं महागूथपुञ्जो' ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो तत्थ भुत्तावी च होति यावदत्थो, निमन्तितो च स्वातनाय, पिण्डपातो चस्स पूरो । सो आरामं गन्त्वा भिक्खुगणस्स मज्झे[4] विकत्थति[5] – 'भुत्तावी चम्हि यावदत्थो, निमन्तितो चम्हि स्वातनाय, पिण्डपातो च म्यायं पूरो, लाभी चम्हि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, इमे पनञ्ञे भिक्खू अप्पपुञ्ञा अप्पेसक्खा न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं' ति । सो तेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो अञ्ञे पेसले भिक्खू अतिमञ्ञति । त हि तस्स, भिक्खवे, मोघपुरिसस्स होति दीघरत्तं अहिताय R 229

---

१ गच्छेय्य – सी०, गण्हेय्य – स्या०, रो० । २ परियादिन्नचित्तो – स्या० । ३ एळका – सी०, कतळका – स्या०; पीळ्हका – रो० । ४. मज्झेव – स्या० । ५. विकत्थेति – सी० , विकथेति – स्या० ।

दुक्खाय । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको. पे० एव हि वो[1] भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

B. 427 ## ६ असनिसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे०.. अधिगमाय । क[2], भिक्खवे, असनिविचक्क आगच्छतु[3], सेख अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु[4] ।

"असनिविचक्कं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचनं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

७. दिद्धसुत्तं

R. 230 ७. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.. अधिगमाय । कं, भिक्खवे, दिद्धगतेन[5] विसल्लेन[5] सल्लेन विज्झतु, सेख[6] अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु ।

"सल्लं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अधिवचनं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको . पे०.. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

८. सिङ्गालसुत्तं

८. सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... अधिगमाय । अस्सुत्थ[7] नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया
B 428 पच्चूससमयं जरसिङ्गालस्स[8] वस्समानस्सा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गालो उक्कण्डकेन[9] नाम रोगजातेन फुट्ठो नेव विलगतो[10] रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकासगतो रमति: येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति,

---

१ खो – रो० । २ किं – रो० । ३. त – सी०, रो०, स्या० पोत्थके नत्थि । ४. अनुपापुणाति – रो० । ५–५. दिट्ठिगतेन – स्या० । ६. सेक्खं – स्या० । ७ अस्सुत्थ – स्या० । ८. जरसिगालस्स – सी०, स्या० । ९ उक्कण्टकेन – सी० ; उक्कण्णकेन – स्या०, रो० । १०. थलगतो – स्या०: सुञ्ञागारगतो – रो० ।

यत्थ यत्थ निपज्जति; तत्थ तत्थ अनयब्यसनं आपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो नेव सुञ्ञागारगतो रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकासगतो रमति; येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति, यत्थ यत्थ निपज्जति, तत्थ तत्थ अनयब्यसनं आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको R. 231 ...पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

९. वेरम्भसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे०... अधिगमाय । उपरि, भिक्खवे, आकासे वेरम्भा[1] नाम वाता वायन्ति । तत्थ यो पक्खी गच्छति तमेन वेरम्भा वाता खिपन्ति । तस्स वेरम्भवातक्खित्तस्स[2] अञ्ञेनेव पादा गच्छन्ति, अञ्ञेन पक्खा गच्छन्ति, अञ्ञेन सीसं गच्छति, अञ्ञेन कायो गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसितेन चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । तस्स अञ्ञे चीवरं हरन्ति, अञ्ञे पत्तं हरन्ति, अञ्ञे निसीदनं हरन्ति, अञ्ञे सूचिघरं हरन्ति, वेरम्भवातक्खित्तस्सेव सकुणस्स । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

१०. सगाथकसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- B. 429 सिलोको ...पे० अधिगमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि सक्कारेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं R. 232

१ वेरम्बा – सी०, रो० । २ वेरम्बवाते खित्तस्स – सी०, वेरम्भवातुक्खित्तस्स – स्या०, वेरम्बवातखित्तस्स – रो० ।

दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्न । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि असक्कारेन अभिभूत परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा पर मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपात निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्च पुग्गलं पस्सामि सक्कारेन च असक्कारेन च तदुभयेन अभिभूत परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपात निरय उपपन्नं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"यस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेन चूभय ।
समाधि न विकम्पति, अप्पमाणविहारिनो[1] ॥

"त झायिन साततिकं, सुखुम दिट्ठिविपस्सक ।
उपादानक्खयाराम, आहु सप्पुरिसो इती" ति ॥

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दान

दारुणो[2] बळिस[3] कुम्म, दीघलोमि[4] च मीळ्हकं[5] ।
असनि दिद्ध[6] सिङ्गाल[7], वेरम्भेन[8] सगाथक ति ॥

---

११. सुवण्णपातिसुत्तं

B 430, R.233 १२. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको . . पे०.. अधिगमाय । इधाह, भिक्खवे, एकच्च पुग्गल एव चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा[9] सुवण्णपातिया पि रूपियचुण्णपरिपूराय[10] हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेन पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूत परियादिण्णचित्त सम्पजानमुसा भासन्त । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे०.. एवं हि वो. भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

१ अप्पमादविहारिनो – रो० । २ सुद्धक – स्या० । ३ वाळिस – सी०, वालिस – रो० । ४ दीघलोमिं – सी०, दीघलोम – स्या० । ५ पुनेळक – सी०, स्या० । ६ दिट्ठि – स्या०; दिट्ठु – रो० । ७ सिगाल च – सी०, सिगाल – स्या० । ८ वेरम्बेन – सी०, रो० । ९. वायमायस्मा – स्या० । १०. रूपियचुण्ण परिपुण्णाय – रो० ।

१२. रूपियपातिसुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ..पे०.. इधाहं[1], भिक्खवे, एकच्च पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा रूपियपातिया पि सुवण्णचुण्णपरिपूराय हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेन पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूत परियादिण्णचित्त सम्पजानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

१३–२०. सुवण्णनिक्खसुत्तादिअट्ठकं

१४–२१. सावत्थियं विहरति । "इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं R.234 पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा सुवण्णनिक्खस्सा[2] पि हेतु ...पे० सुवण्णनिक्खसतस्सा पि हेतु .. सिङ्गीनिक्खस्सा पि हेतु ... सिङ्गीनिक्खसतस्सा पि हेतु ... पठविया पि जातरूपपरिपूराय हेतु ... आमिसकिञ्चिक्खहेतु पि . जीवितहेतु पि ... जनपदकल्याणिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्त । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे०... एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

द्वे पाति[3] द्वे सुवण्णा च, सिङ्गीहि अपरे दुवे । B 431
पठवी किञ्चिक्खजीवित, जनपदकल्याणिया दसा ति ।।

---

२१ मातुगामसुत्तं

२२ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ..पे०.. न तस्स, भिक्खवे, मातुगामो एको एकस्स चित्तं R.235 परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय तिट्ठति ।

---

१ इदाह – रो० । २ सुवण्णनिक्खस्स – सी०, स्या०, रो० । ३. पाती – सी०, स्या० ।

एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे० .. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२२. कल्याणीसुत्तं

२३. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे० .. न तस्स, भिक्खवे, जनपदकल्याणी एका एकस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय तिट्ठति। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे०.. एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

२३ एकपुत्तकसुत्तं

२४. सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.. सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एकपुत्तक पिय मनाप एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – 'तादिसो, तात, भवाहि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको' ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं, यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको । सचे खो त्वं, तात, अगारस्मा अनगारियं पब्बजसि; तादिसो, तात, भवाहि यादिसा[1] सारिपुत्तमोग्गल्लाना ति । एसा,
B 432 भिक्खवे, तुला एत पमाण मम सावकानं भिक्खून, यदिद सारिपुत्तमोग्गलाना । मा च खो त्वं, तात, सेखं[2] अप्पत्तमानस लाभसक्कार-
R 236 सिलोको अनुपापुणातू[3] ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खु सेख अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्स होति अन्तरायाय । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२४. एकधीतुसुत्तं

२५ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको . पे०.. सद्धा भिक्खवे उपासिका एक धीतर पिय मनाप एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – 'तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता' ति । एसा,

---

१ यादिसो – रो० । २ सेक्ख – स्या० । ३. अनुपापुणाती – स्या० ।

भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासिकानं, यदिदं खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता। सचे खो त्व, अय्ये, अगारस्मा अनगारियं पब्बजसि; तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा ति। एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाण मम साविकान भिक्खुनीन, यदिदं खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा च। मा च खो त्वं, अय्ये, सेख अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातू ति। त चे, भिक्खवे, भिक्खुनि सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्सा होति अन्तरायाय। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

२५. समणब्राह्मणसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति। "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्ता सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति। ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनव च निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति। R 237 B 433

२६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

२७. सावत्थियं विहरति। "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं[१] च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०... पजानन्ति ..पे० सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति।

१. अत्थगमं – रो०।

२७ ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकं यथाभूतं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकसमुदयं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकनिरोधं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ... पे०... पजानन्ति ... पे०... सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्तो" ति ।

२८. छविसुत्तं

२९. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । R 238 लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं[1] छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

२९. रज्जुसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति ।

B.434 "सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरिसो दळ्हाय वाळरज्जुया[2] जङ्घं वेठेत्वा घंसेय्य । सा छविं छिन्देय्य, छविं छेत्वा चम्मं छिन्देय्य, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्देय्य, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्देय्य, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्देय्य, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

१. नहारु – स्या०, रो० । २. वालरज्जुया – रो० ।

३०. भिक्खुसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । "यो पि[1] सो[1], भिक्खवे, भिक्खु R. 239 अरहं खीणासवो तस्स[2] पाहं[2] लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाय वदामी" ति । एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "किस्स पन, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाया" ति ?

"या हिस्स सा, आनन्द, अकुप्पा चेतोविमुत्ति नाहं तस्सा लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । ये च ख्वस्स[3], आनन्द, अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो दिट्ठधम्मसुखविहारा अधिगता तेसाहमस्स लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । एवं दारुणो खो, आनन्द, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिहानन्द, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती' ति । एवं हि वो, आनन्द, सिक्खितब्बं" ति ।

तृतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

मातुगामो च कल्याणी, पुत्तो च एकधीतु[4] च[4] ।
समणब्राह्मणा तीणि, छवि रज्जु च भिक्खुना ति ॥

---

३१. भिन्दिसुत्तं

३२. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- B. 435 सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो, R. 240 भिक्खवे, देवदत्तो सङ्घं भिन्दि[5] । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे०... सिक्खितब्बं" ति ।

---

३२ कुसलमूलसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,

१–१. रो० पोत्थके नत्थि । २–२. तस्सपहं – स्या० । ३ ख्वास्स – रो० । ४–४. एकधीतिया – सी० । ५. भिन्दति – रो० ।

भिक्खवे, देवदत्तस्स कुसलमूल समुच्छेदमगमा । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .पे० . सिक्खितब्बं" ति ।

---

३३. कुसलधम्मसुत्तं

३४ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूनस्स परियादिण्णचित्तस्स, भिक्खवे, देवदत्तस्स कुसलो धम्मो समुच्छेदमगमा । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको . पे० .. सिक्खितब्ब" ति ।

---

३४. सुक्कधम्मसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स, भिक्खवे, देवदत्तस्स सुक्को धम्मो समुच्छेदमगमा । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .पे० सिक्खितब्ब" ति ।

---

३५. अचिरपक्कन्तसुत्तं

R 241 ३६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते
अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र खो भगवा देवदत्त आरब्भ भिक्खू
B 436 आमन्तेसि – "अत्तवधाय, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको
उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति, एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळु अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फल देति; एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, नळो अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फलं देति; एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गब्भं गण्हाति, पराभवाय गब्भं गण्हाति एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

३७. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[1] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"फल वे कदलि हन्ति, फल वेळु फल नळ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरि यथा ति" ॥

---

३६. पञ्चरथसतसुत्तं

३८. राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो R.242
पन समयेन देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पातं B.437
उपट्ठानं गच्छति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरीयति। अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु – "देवदत्तस्स, भन्ते, अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि साय पात उपट्ठानं गच्छति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरीयती" ति।

"मा, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोकं पिहयित्थ[2]। यावकीव च, भिक्खवे, देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पात उपट्ठानं गमिस्सति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो आहरीयिस्सति[3], हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्तं भिन्देय्यु, एवं हि सो, भिक्खवे[4], कुक्कुरो भिय्योसोमत्ताय चण्डतरो अस्स, एवमेव, भिक्खवे, यावकीव च देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि साय पातं उपट्ठान गमिस्सति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो आहरीयिस्सति, हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स

१. वत्वा – सी०। २ पिहायित्थ – रो०। ३ अभिहरीयिस्सति – सी०, स्या०। ४ रो० पोत्थके नत्थि।

पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ...पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' न्ति।

३७. मातुसुत्तं

R. 243
३९. सावत्थियं विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा मातु पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति। तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम। न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' न्ति।

३८–४३. पितुसुत्तादिछक्कं

B. 420
४०–४५. सावत्थियं विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा पितु पि हेतु ...पे०... भातु पि हेतु ... भगिनिया पि हेतु ... पुत्तस्स पि हेतु ... धीतुया पि हेतु ... पजापतिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति। तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम,
R. 244
न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती'' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' न्ति।

चतुत्थो वग्गो।

तस्सुद्दानं

भिन्दि मूलं दुवे धम्मा, पक्कन्तं रथ मातरि।
पिता भाता च भगिनी, पुत्तो धीता पजापती ति॥

लाभसक्कारसंयुत्तं समत्तं।

———:o:———

१८. राहुलसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B. 439
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन[1] धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति ।

"तं किं मञ्ञसि, राहुल, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- R. 245
पस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"सोतं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" । .. पे० .. ।

"घानं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"कायो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"मनो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

---

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

"य पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनुपस्सितु – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति . पे० . सोतस्मि पि निब्बिन्दति ... घानस्मि पि निब्बिन्दति ... जिव्हाय पि निब्बिन्दति .. कायस्मि पि निब्बिन्दति .. मनस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कतं करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

---

२. रूपसुत्तं

B. 440 R. 246 २. सावत्थियं विहरति । "त किं मञ्ञसि, राहुल, रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? "अनिच्चा, भन्ते" .. पे०.. सद्दा .. गन्धा ... रसा . फोट्ठब्बा . धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि निब्बिन्दति .. सद्देसु पि निब्बिन्दति ... गन्धेसु पि निब्बिन्दति .. रसेसु पि निब्बिन्दति . फोट्ठब्बेसु पि निब्बिन्दति . धम्मेसु पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति ..पे०... पजानाती" ति ।

---

३. विञ्ञाणसुत्तं

३ सावत्थियं विहरति । "त किं मञ्ञसि, राहुल, चक्खुविञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"सोतविञ्ञाण पे०... घानविञ्ञाण .. जिव्हाविञ्ञाण... कायविञ्ञाण . मनोविञ्ञाण निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति पे०.. सोतविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति . घानविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति .. जिव्हाविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति ..

कायविञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति . मनोविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति . . पे०... पजानाती" ति ।

---

४. सम्फस्ससुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"सोतसम्फस्सो .. पे०. . घानसम्फस्सो . . जिव्हासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ..पे०... सोतसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति ... घानसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति .. जिव्हासम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति . कायसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति ... मनोसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं R.247 विरज्जति ... पे०... पजानाती" ति ।

---

५ वेदनासुत्तं

५ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, चक्खुसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सोतसम्फस्सजा वेदना . पे०. घानसम्फस्सजा वेदना . जिव्हासम्फस्सजा वेदना .. कायसम्फस्सजा वेदना .. मनोसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" । B 441

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति . .पे०. सोत .. घान .. जिव्हा ... काय ... मनोसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति ..पे० . पजानाती " ति ।

---

६ सञ्ञासुत्तं

६ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपसञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सद्दसञ्ञा ... पे० .. गन्धसञ्ञा ... रससञ्ञा ... फोट्ठ सञ्ञा ... धम्मसञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्ञाय निब्बिन्दति पे० सद्दसञ्ञाय पि निब्बिन्दति .. गन्धसञ्ञाय निब्बिन्दति .. रससञ्ञाय पि निब्बिन्दति ... फोट्ठब्बसञ्ञाय निब्बिन्दति ... धम्मसञ्ञाय पि निब्बिन्दति ...पे०... पजानाती" ति

७. सञ्चेतनासुत्तं

७ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रू सञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

R. 248 "सद्दसञ्चेतना .पे०... गन्धसञ्चेतना ... रससञ्चेतना .. फोट्ठब्बसञ्चेतना .. धम्मसञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ..पे०... सद्दसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... गन्धसञ्चेतना पि निब्बिन्दति .. रससञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... फोट्ठब्बसञ्चेतना पि निब्बिन्दति ... धम्मसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ...पे०. पजानाती" ति ।

८. तण्हासुत्तं

८. सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सद्दतण्हा ...पे०... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोट्ठब्बतण्हा . धम्मतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपतण्हाय पि निब्बिन्दति ...पे०... सद्दतण्हाय पि निब्बिन्दति ... गन्धतण्हाय पि

निब्बिन्दति ... रसतण्हाय पि निब्बिन्दति .. फोट्ठब्बतण्हाय पि निब्बिन्दति ... धम्मतण्हाय पि निब्बिन्दति ..पे०... पजानाती" ति ।

---

९. धातुसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, पठवीधातु निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? B. 442

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"आपोधातु ..पे०... तेजोधातु .. वायोधातु ... आकासधातु... विञ्ञाणधातु निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको पठवीधातुया पि निब्बिन्दति ...पे०... आपोधातुया पि निब्बिन्दति .. तेजोधातुया पि निब्बिन्दति ... वायोधातुया पि निब्बिन्दति ... आकासधातुया पि R 249 निब्बिन्दति ... विञ्ञाणधातुया पि निब्बिन्दति ...पे०... पजानाती" ति ।

---

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"वेदना ...पे०... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाण निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति ...पे०... वेदनाय पि निब्बिन्दति ... सञ्ञाय पि निब्बिन्दति ... सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, सम्फस्सो वेदनाय च ।
सञ्ञा सञ्चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ।।

---

११. चक्खुसुत्तं

११. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति ।
R. 250 अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
B 443 आयस्मन्तं राहुलं भगवा एतदवोच – "तं किं मञ्ञसि, राहुल, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"सोतं ... पे० घानं .. जिव्हा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मिं पि निब्बिन्दति पे० सोतस्मिं पि निब्बिन्दति ... घानस्मिं पि निब्बिन्दति ... जिव्हाय पि निब्बिन्दति कायस्मिं पि निब्बिन्दति . मनस्मिं पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

१२–२०. रूपादिसुत्तनवकं

१२–२० सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? "अनिच्चा, भन्ते" . पे०...
R 251 सद्दा ... गन्धा ... रसा . फोट्ठब्बा . धम्मा ।

"चक्खुविञ्ञाणं .. पे०... सोतविञ्ञाणं .. घानविञ्ञाणं. जिव्हाविञ्ञाणं ... कायविञ्ञाणं ... मनोविञ्ञाणं .. ।

"चक्खुसम्फस्सो ...पे०... सोतसम्फस्सो .. घानसम्फस्सो ... जिव्हासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो ... ।

"चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... सोतसम्फस्सजा वेदना . घानसम्फस्सजा वेदना ... जिव्हासम्फस्सजा वेदना . कायसम्फस्सजा वेदना .. मनोसम्फस्सजा वेदना ... ।

"रूपसञ्ञा ... पे० .. सद्दसञ्ञा .. गन्धसञ्ञा .. रससञ्ञा .. फोट्ठब्बसञ्ञा ... धम्मसञ्ञा . ।

"रूपसञ्चेतना .. पे०... सद्दसञ्चेतना .. गन्धसञ्चेतना .. रससञ्चेतना . फोट्ठब्बसञ्चेतना ... धम्मसञ्चेतना ... ।

"रूपतण्हा ... पे०... सद्दतण्हा .. गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोट्ठब्बतण्हा ... धम्मतण्हा... । B. 444

"पठवीधातु ... पे० . आपोधातु ... तेजोधातु .. वायोधातु ... आकासधातु .. विञ्ञाणधातु .. ।

"रूपं ... पे०.. वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ? अनिच्चं, भन्ते .. पे०... एवं पस्सं राहुल . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति । R. 252

---

२१. अनुसयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि. उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ?

"यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना ... पे० .. या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

---

२२. अपगतसुत्तं

R 253 २२. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु
B. 445 खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके[1] काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ?

"यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति ।

"या काचि वेदना ...पे०... या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा .. यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं' ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

R 254 चक्खु[2] रूपं च विञ्ञाणं, सम्फस्सो वेदनाय च ।
सञ्ञा[3] सञ्चेतना[4] तण्हा, धातु खन्धेन ते दस ।
अनुसयं[5] अपगतं चेव, वग्गो तेन पवुच्चती[6] ति ।

राहुलसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

---

१ विञ्ञाणके – रो० । २ चक्खु – सी० । ३ सञ्ञा च – स्या० । ४ सञ्चेतना – स्या० । ५ अनुसया – रो० । ६ वुच्चती – रो० ।

१६. लक्खणसंयुत्तं

१. अट्ठिसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने B 446 कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो गिज्झकूटे पब्बते विहरन्ति । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा लक्खणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं लक्खणं एतदवोच – "आयामावुसो[1] लक्खण, राजगहं पिण्डाय पविसिस्सामा" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा लक्खणो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्ञतरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच – "को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया' ति ?

"अकालो खो, आवुसो लक्खण, एतस्स पञ्हस्स । भगवतो मं सन्तिके एतं पञ्हं पुच्छा" ति ।

अथ खो आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो R. 255 राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच – "इधायस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्ञतरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया" ति ?

"इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं अट्ठिकसङ्खलिकं[2] वेहासं गच्छन्तिं[3] । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा फासुळन्तरिकाहि वितुदेन्ति वितच्छेन्ति विराजेन्ति । B 447 सा[4] सुदं[4] अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि –

---

१. एहि आवुसो – स्या० । २ अट्ठिसङकलिकं – स्या० । ३. गच्छन्तं – रो० । ४–४. सास्सुदं – सी० ।

"अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम अत्तभावपटिलाभो भविस्सती" ति !!

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "चक्खुभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति; ञाणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र हि नाम सावको एवरूपं ञस्सति वा दक्खति वा सक्खिं वा करिस्सति । पुब्बेव[1] मे सो, भिक्खवे, सत्तो दिट्ठो अहोसि, अपि चाहं न ब्याकासिं[2] । अहं[3] चेतं[3] ब्याकरेय्यं, परे च मे न सद्दहेय्युं । ये मे न सद्दहेय्युं, तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे गोघातको अहोसि । सो तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि
S. 255 निरये पच्चित्वा[4] तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन[5] एवरूपं अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदयती"[6] ति ।

(सब्बेसं सुत्तन्तानं एसेव पेय्यालो ।)

---

२. पेसिसुत्तं

२. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं मंसपेसिं वेहासं गच्छन्तिं । तमेनं गिज्झा पि काका[7] पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं करोति ...पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे गोघातको अहोसि ...पे०... ।

---

३. पिण्डसुत्तं

३. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं मंसपिण्डं वेहासं गच्छन्तं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ...पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे साकुणिको अहोसि ...पे०... ।

---

१. पुब्बे पि – रो० । २. ब्याकासि – सी०, रो० । ३–३ अहञ्चेतं – सी० । ४. पच्चित्वा – स्या० । ५. विपाकावसेसेन – सी० । ६. पटिसंवेदियतीति – सी०, स्या०, रो० । ७. इध – रो० ।

४. निच्छविसुत्तं

४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं B. 448
निच्छविं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे ओरब्भिको अहोसि ... पे०... ।

५. असिलोमसुत्तं

५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं R 257
असिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते असी उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो[1] सुदं[1] अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूकरिको अहोसि ... पे०... ।

६. सत्तिसुत्तं

६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सत्तिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सत्तियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे मागविको अहोसि .. पे०... ।

७. उसुलोमसुत्तं

७. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं उसुलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते उसू उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे कारणिको अहोसि ... पे०... ।

८. सूचिलोमसुत्तं

८. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सूचियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०...
एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूतो[2] अहोसि ... पे०... । B.449

१–१. सोस्सुदं – सी० । २. सुतो – स्या०, सूचको – रो० ।

६. दुतियसूचिलोमसुत्तं

R 258 ६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं। तस्स ता सूचियो सीसे पविसित्वा मुखतो निक्खमन्ति; मुखे पविसित्वा[1] उरतो निक्खमन्ति; उरे पविसित्वा उदरतो निक्खमन्ति; उदरे पविसित्वा ऊरूहि[2] निक्खमन्ति; ऊरूसु पविसित्वा जङ्घाहि निक्खमन्ति; जङ्घासु पविसित्वा पादेहि निक्खमन्ति; सो सुदं अट्टस्सरं करोति ...पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि यव राजगहे सूचको अहोसि ...पे०...।

---

१०. कुम्भण्डसुत्तं

१०. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं कुम्भण्डं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं। सो गच्छन्तो पि तेव[3] अण्डे खन्धे आरोपेत्वा गच्छति। निसीदन्तो पि तेस्वेव अण्डेसु निसीदति। तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति। सो सुदं अट्टस्सरं करोति ...पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे गामकूटको[4] अहोसि ...पे०...।

पठमो वग्गो।

तस्सुद्दानं

अट्ठि पेसि उभो गावघातका[5],
पिण्डो[6] साकुणियो[6] निच्छवोरब्भि।
असि[7] सूकरिको सत्तिमागवि[8],
उसु कारणिको[9] सूचि सारथि।
यो च सिब्बीयति[10] सूचको हि सो,
अण्डभारि अहु गामकूटको ति॥

---

११. ससीसकसुत्तं

B.450, R.259 ११. एवं मे सुतं। एकं समयं[11] राजगहे वेळुवने। इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं पुरिसं गूथकूपे ससीसं

---

१ पविसित्वा – स्या०। २ ऊरूहि – रो०। ३ तेव – स्या०। ४ [illegible] – सी०, स्या०, रो०। ५ गाविघातिका – सी०; गावीघातका – स्या०। ६-६ [illegible] – [illegible]। ७ [illegible] – रो०। ८ सत्तिमागवि – स्या०। ९ [illegible] – रो०। १० सिब्बियति – रो०; सिब्बिनति – स्या०। ११ [illegible] – स्या०।

निमुग्गं ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे पारदारिको अहोसि ... पे०... ।

---

१२. गूथखादसुत्तं

१२. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं पुरिसं गूथकूपे निमुग्गं उभोहि हत्थेहि गूथं खादन्तं ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे दुट्ठब्राह्मणो[1] अहोसि । सो कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेत्वा दोणियो[2] गूथस्स पूरापेत्वा एतदवोच – अहो भोन्तो, यावदत्थं भुञ्जन्तु चेव हरन्तु चा ति ... पे०... ।

---

१३. निच्छविवित्थिसुत्तं

१३. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं निच्छविं इत्थिं वेहासं गच्छन्तिं । तमेनं गिज्झा पि काका[3] पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, इत्थी इमस्मिं येव राजगहे अतिचारिनी अहोसि ... पे०... ।

---

१४. मङ्गुलित्थिसुत्तं

१४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं R 260
इत्थिं दुग्गन्धं मङ्गुलिं वेहासं गच्छन्तिं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, इत्थी इमस्मिं येव राजगहे इक्खणिका अहोसि ... पे०... ।

---

१५. ओकिलिनीसुत्तं

१५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं B.451
इत्थिं उप्पक्कं ओकिलिनिं ओकिरिनिं[4] वेहासं गच्छन्तिं । सा सुदं

---

१. रो० पोत्थके नत्थि । २ दोणिया – स्या०, रो० । ३ धङ्का – रो० । ४. ओकिरिणिं – सी०, स्या०, रो० ।

अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, इत्थी कलिङ्गस्स[1] रञ्ञो[1] अग्गमहेसी अहोसि । सा इस्सापकता सपत्तिं अङ्गारकटाहेन ओकिरि ... पे०... ।

---

१६. असीसकसुत्तं

१६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं असीसकं कबन्धं[2] वेहासं गच्छन्तं । तस्स उरे अक्खीनि चेव होन्ति मुखं च । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे हारिको नाम चोरघातको अहोसि ... पे०... ।

---

१७. पापभिक्खुसुत्तं

१७. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं भिक्खुं वेहासं गच्छन्तं । तस्स सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता सजोतिभूता[3], पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धनं
२.261 पि आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, भिक्खु कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापभिक्खु अहोसि ... पे०... ।

---

१८. पापभिक्खुनीसुत्तं

१८. अद्दसं भिक्खुनिं वेहासं गच्छन्तिं । तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता ... पे०... पापभिक्खुनी अहोसि ... पे०... ।

---

१९. पापसिक्खमानसुत्तं

B.452 १९. अद्दसं सिक्खमानं वेहासं गच्छन्तिं । तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता ... पे०... पापसिक्खमाना अहोसि ... पे०... ।

१–१. कालिङ्गस्स रञ्ञो – सी०; कलिङ्गरञ्ञो – रो० । २ कबन्धं – सी०, रो० । ३. सञ्जोतिभूता – स्या० ।

२०. पापसामणेरसुत्तं

२० अद्दस सामणेर वेहासं गच्छन्तं । तस्स सङ्घाटि पि आदित्ता ... पे०... पापसामणेरो अहोसि ... पे०... ।

---

२१. पापसामणेरीसुत्तं

२१. "इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सामणेरिं वेहासं गच्छन्तिं । तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता सजोतिभूता, पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धनं पि आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो । सा सुदं अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम अत्तभावपटिलाभो भविस्सती'' ति ! !

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "चक्खुभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति; ञाणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र हि नाम सावको एवरूपं ञस्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करिस्सति । पुब्बेव मे सा, भिक्खवे, सामणेरी दिट्ठा अहोसि । अपि चाहं R 262
न ब्याकासिं । अहं चेतं ब्याकरेय्य[1], परे च मे न सद्दहेय्युं । ये मे न सद्दहेय्युं, तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसा, भिक्खवे, सामणेरी कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापसामणेरी अहोसि । सा तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन[2] एवरूपं अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदयती" ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

कूपे निमुग्गो हि सो पारदारिको[3] । B. 453
गूथखादि अहु[4] दुट्ठब्राह्मणो ॥

१ ब्याकरेय्यं – सी०, स्या०, रो० । २ विपाकवसेन – सी० । ३. परदारिको – स्या० । ४ अथ – सी० ।

निच्छवित्थि अतिचारिनी अहु ।
मङ्गुलित्थि[१] अहु इक्खणित्थिका[२] ॥
ओकिलिनि सपत्तङ्गारोकिरि[३] ।
सीसच्छिन्नो अहु चोरघातको ॥
भिक्खु भिक्खुनी सिक्खमाना ।
सामणेरो अथ सामणेरिका[४] ॥
कस्सपस्स विनयस्मिं[५] पब्बज्ज[६] ।
पापकम्मं करिसु[७] तावदे[८] ति[८] ॥

लक्खणसंयुत्त समत्त ।

———:०:———

१ मङ्गुळित्थि – सी०, स्या० । २ इक्खनित्थिया – रो० । ३ सपति करोति – स्या० । ४. सामणेरियो – रो० । ५ विनयस्स – सी०, स्या० । ६ पब्बजु – सी०, पब्बज्जु – रो० । ७ अकरिंसु – सी०, स्या० । ८–८ तावदे – स्या० ।

२०. ओपम्मसंयुत्तं

१. कूटसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B. 454
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा ...पे०... एतद- R. 263
वोच – "सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घातं गच्छन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि अकुसला[1] धम्मा[1] सब्बे ते अविज्जामूलका[2] अविज्जासमोसरणा अविज्जासमुग्घाता, सब्बे ते समुग्घातं गच्छन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं –'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

२. नखसिखसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि – "तं किं मञ्ञथ भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यो चायं मया परित्तो नखसिखाय पंसु आरोपितो या चायं महापठवी[3]" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं महापठवी । अप्पमत्तकोयं भगवता परित्तो नखसिखाय पंसु आरोपितो । सङ्खं पि न उपेति उपनिधिं पि न उपेति कलभागं पि न उपेति महापठविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति[4]; अथ खो एतेयेव[5] बहुतरा सत्ता ये अञ्ञत्र मनुस्सेहि पच्चाजायन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

३. कुलसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि R. 264
कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि तानि सुप्पधंसियानि होन्ति

१–१. अकुसलमूला – सी० । २. अविज्जङ्गमा – सी० । ३. महापथवी – म० ।
४. पच्छाजायन्ति – सी० । ५ एतेव – सी० ।

B. 455 चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति अभाविता अबहुलीकता सो सुप्पधंसियो होति अमनुस्सेहि । सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पित्थिकानि[1] बहुपुरिसानि तानि दुप्पधंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि. एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति भाविता बहुलीकता सो दुप्पधंसियो होति अमनुस्सेहि । तस्मातिह, भिक्खवे एवं सिक्खितब्बं – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

४. ओक्खासुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । "यो, भिक्खवे, पुब्बण्हसमयं ओक्खासतं दानं ददेय्य, यो मज्झन्हिकसमयं[2] ओक्खासतं[3] दानं ददेय्य, यो सायन्हसमयं ओक्खासतं दानं ददेय्य, यो वा पुब्बण्हसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा मज्झन्हिकसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा सायन्हसमयं[4] अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, इदं ततो महप्फलतरं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

५. सत्तिसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, सत्ति तिण्हफला । अथ पुरिसो आगच्छेय्य – 'अहं इमं सत्तिं तिण्हफलं पाणिना
R. 265 वा मुट्ठिना वा पटिलेणिस्सामि[5] पटिकोट्टिस्सामि[6] पटिवट्टेस्सामी' ति; तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, भब्बो नु खो सो पुरिसो अमुं सत्तिं तिण्हफलं पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतुं पटिकोट्टेतुं पटिवट्टेतुं'' ति ?

"नो हेतं, भन्ते'' ।

"तं किस्स हेतु'' ?

---

१. अप्पत्थिकानि – सी० । २. मज्झन्तिकसमयं – सी०, स्या०, रो० । ३. उक्खासतं – रो० । ४. सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो० । ५. पतिलेणिस्सामि – सी०, रो० । ६. पटिकोट्टेस्सामि – सी०; पतिकोट्टिस्सामि – रो० ।

"असु हि, भन्ते, सत्ति तिण्हफला न सुकरा पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतुं पटिकोट्टेतु पटिवट्टेतु । यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति ।

B. 456

"एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, तस्स चे अमनुस्सो चित्तं खिपितब्ब मञ्ञेय्य, अथ खो स्वेव अमनुस्सो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्स । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

६. धनुग्गहसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दळ्हधम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कतूपासना[1] चतुद्दिसा ठिता अस्सु । अथ पुरिसो आगच्छेय्य – 'अहं इमेसं चतुन्नं दळ्हधम्मानं धनुग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थान कतूपासनान चतुद्दिसा कण्डे खित्ते अप्पतिट्ठिते पठविय गहेत्वा आहरिस्सामी' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, 'जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो' ति अलं वचनाया" ति ?　R 266

"एकस्स चे पि, भन्ते, दळ्हधम्मस्स धनुग्गहस्स सुसिक्खितस्स[2] कतहत्थस्स कतूपासनस्स कण्डं खित्तं अप्पतिट्ठितं पठवियं गहेत्वा आहरेय्य – 'जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो' ति अलं वचनाय, को पन वादो चतुन्नं दळ्हधम्मान धनुग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थान कतूपासनानं" ति ?

"यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो, यथा च चन्दिमसुरियान जवो, ततो सीघतरो । यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो यथा च चन्दिमसुरियानं जवो यथा च या देवता चन्दिमसुरियानं पुरतो धावन्ति तासं देवतान जवो, ततो सीघतर[3] आयुसङ्खारा खिय्यन्ति ।

---

१ कतुपासना – स्या०, रो० । २ सिक्खितस्स – सी० । ३ सीघतरो – सी०, स्या० ।

तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्बं – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

---

७. आणिसुत्तं

B 457 ७. सावत्थियं विहरति। "भूतपुब्बं, भिक्खवे, दसारहानं[1] आनको[2] नाम मुदिङ्गो अहोसि। तस्स दसारहा आनके घटिते[3] अञ्ञं
R.267 आणिं ओदहिंसु। अहु खो सो, भिक्खवे, समयो यं आनकस्स मुदिङ्गस्स पोराणं पोक्खरफलकं अन्तरधायि। आणिसङ्घाटो व[4] अवसिस्सि[5]। एवमेव खो, भिक्खवे, भविस्सन्ति भिक्खू अनागतमद्धानं, ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतपटिसंयुत्ता[6], तेसु भञ्ञमानेसु न सुस्सूसिस्सन्ति[7] न सोतं ओदहिस्सन्ति न अञ्ञा चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति न च ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञिस्सन्ति।

"ये पन ते सुत्तन्ता कविकता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तब्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता, तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसिस्सन्ति, सोतं ओदहिस्सन्ति, अञ्ञा चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञिस्सन्ति। एवमेव तेसं, भिक्खवे, सुत्तन्तानं तथागतभासितानं गम्भीरानं गम्भीरत्थानं लोकुत्तरानं सुञ्ञतप्पटिसयुत्तान अन्तरधानं भविस्सति। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतप्पटिसंयुत्ता, तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसिस्साम, सोतं ओदहिस्साम, अञ्ञा चित्तं उपट्ठापेस्साम, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्ब मञ्ञिस्सामा' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

---

८. कलिङ्गरसुत्तं

८. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

---

१. दसमातिकानं – सी०। २ आणको – सी०। ३ फलिते – सी०, स्या०। ४. च – स्या०। ५ अवसिस्सि – स्या०। ६ सुञ्ञतपटिसंयुत्ता – सी०। ७ सुस्सू[illegible] – सी०, सस्ससिस्सन्ति – स्या०, रो०।

"कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि लिच्छवी विहरन्ति अप्पमत्ता आतापिनो उपासनस्मिं[1]। तेसं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं। भविस्सन्ति, भिक्खवे, अनागतमद्धानं लिच्छवी सुखुमाला[2] मुदुतलुनहत्थपादा[3] ते मुदुकासु सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु[4] यावसुरियुग्गमना[5] सेय्यं कप्पिस्सन्ति[6]। तेसं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो लच्छति ओतारं लच्छति आरम्मणं। R 268 B. 458

"कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू विहरन्ति अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मिं। तेसं मारो पापिमा न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं। भविस्सन्ति, भिक्खवे, अनागतमद्धानं भिक्खू सुखुमाला मुदुतलुनहत्थपादा[7]। ते मुदुकासु सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु[8] यावसुरियुग्गमना सेय्यं कप्पिस्सन्ति। तेसं मारो पापिमा लच्छति ओतारं लच्छति आरम्मणं। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'कलिङ्गरूपधाना विहरिस्साम अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मिं' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

९. नागसुत्तं

९. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो नवो भिक्खु अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमति। तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – "मायस्मा अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमी" ति। सो भिक्खु[9] भिक्खूहि[10] वुच्चमानो एवमाह – "इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्कमितब्बं मञ्ञिस्सन्ति, किमङ्ग[11] पनाहं" ति?

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो नवो भिक्खु अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमति। तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'मायस्मा R. 269

१ पधानस्मिं – सी०। २ सुकुमाळा – सी०। ३ मुदुतलाहत्थपादा – स्या०। ४ तूलबिब्बोहनासु – म०, तूलबिम्बोहनादीसु – सी०। ५ यावसुरियस्सुग्गमना – सी०। ६. कप्पेस्सन्ति – सी०, रो०। ७ मुदुतळुणहत्थपादा – सी०। ८ थुलबिम्बोहनासु – स्या०; मुतूलबिम्बोहनासु – रो०। ९ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। १० रो० पोत्थके नत्थि। ११ किमङ्ग – सी०।

अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो एवमाह— 'इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्कमितब्बं मञ्ञिस्सन्ति, किमङ्गं पनाहं'' ति ।

R. [illegible] "भूतपुब्बं, भिक्खवे, अरञ्ञायतने महासरसी । तं नागा उपनिस्साय विहरन्ति । ते तं सरसिं ओगाहेत्वा सोण्डाय भिसमुळालं[1] अब्बुहेत्वा[2] सुविक्खालितं विक्खालेत्वा अकद्दमं सङ्खादित्वा[3] अज्झोहरन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसंयेव खो पन, भिक्खवे, महानागानं अनुसिक्खमाना तरुणा भिङ्कच्छापा तं सरसिं ओगाहेत्वा सोण्डाय भिसमुळालं अब्बुहेत्वा न सुविक्खालितं विक्खालेत्वा सकद्दमं असङ्खादित्वा अज्झोहरन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय[4] होति न बलाय । ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, इध थेरा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते तत्थ धम्मं भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना[5] आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसंयेव खो पन, भिक्खवे, थेरानं भिक्खूनं अनुसिक्खमाना नवा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते तत्थ धम्मं भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं गधिता

R. [illegible] मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय होति न बलाय, ते ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — 'अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा तं लाभं परिभुञ्जिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

---

१. भिसमुळालं — सी०, रो० । २. अब्बोहेत्वा — सी०. अब्बुम्हेत्वा — स्या० । ३. सङ्खादित्वा — रो० । ४. वण्णाय चेव — सी०, रो० । ५. अनज्झापन्ना — सी०, स्या०, रो० ।

१०. बिळारसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – "मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी" ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमति[1] । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुप- B.460 सङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमती" ति ।

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, बिळारो[2] सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो अहोसि मुदुमूसिं मग्गयमानो[3] – 'यदायं[4] मुदुमूसि गोचराय पक्कमिस्सति, तत्थेव नं गहेत्वा खादिस्सामी' ति । अथ खो सो, भिक्खवे, मुदुमूसि गोचराय पक्कामि । तमेनं बिळारो गहेत्वा सहसा सङ्खादित्वा[5] अज्झोहरि । तस्स सो मुदुमूसि अन्तं पि खादि, अन्तगुणं पि खादि । सो ततोनिदानं R 271 मरणं पि निगच्छि मरणमत्तं पि दुक्खं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन चित्तेन मरणं वा निगच्छति मरणमत्तं वा दुक्खं । मरणं हेतं[6], भिक्खवे, अरियस्स विनये यो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । मरणमत्तं हेतं, भिक्खवे, दुक्खं यदिदं अञ्ञतरं सङ्किलिट्ठं आपत्तिं आपज्जति । यथारूपाय आपत्तिया वुट्ठानं पञ्ञायति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'रक्खितेनेव कायेन रक्खिताय वाचाय रक्खितेन चित्तेन, उपट्ठिताय सतिया, संवुतेहि इन्द्रियेहि गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

१. रमति – सी०, स्या० । २. बिळालो – सी० । ३. मग्गमानो – सी०; आगमयमानो – स्या० । ४. यत्थायं स्या० । ५ मंसं खादित्वा – स्या०; सङ्खरित्वा – रो० । ६. सोतं – स्या० ।

११. सिङ्गालसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति। "अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गालस्स[1] वस्समानस्सा[2]" ति ?

"एवं, भन्ते"।

"एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गालो उक्कण्डकेन[3] नाम रोगजातेन
B. 461 फुट्ठो। सो येन येन इच्छति तेन तेन गच्छति; यत्थ यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ तिट्ठति; यत्थ यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निसीदति; यत्थ
R. 272 यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निपज्जति, सीतको पि नं वातो उपवायति। साधु ख्वस्स, भिक्खवे, यं इधेकच्चो सक्यपुत्तियपटिञ्ञो एवरूपं पि अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदियेथ। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

---

१२. दुतियसिङ्गालसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति। "अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गालस्स वस्समानस्सा" ति ?

"एवं, भन्ते"।

"सिया खो, भिक्खवे, तस्मि जरसिङ्गाले या काचि कतञ्ञुता कतवेदिता, न त्वेव इधेकच्चे सक्यपुत्तियपटिञ्ञे सिया[4] या[5] काचि कतञ्ञुता कतवेदिता। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'कतञ्ञुनो भविस्साम कतवेदिनो, न[6] च नो[6] अम्हेसु अप्पकं पि कत[7] नस्सिस्सती[8]' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

ओपम्मसंयुत्तं समत्तं।

तस्सुद्दानं

कूटं नखसिख कुलं, ओक्खा[9] सत्ति धनुग्गहो।
आणि कलिङ्गरो नागो, बिळारो द्वे सिङ्गालका ति॥

---

१ सिगालस्स – सी०, स्या०। २ वसमानस्सा – सी०, स्या०। ३ उक्कण्णकेन – सी०, स्या०, रो०। ४ पि – रो०। ५ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। ६–६ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ७ कत मा – सी०, रो०। ८ विनस्सिस्सती – स्या०। ९. उक्का – रो०।

२१. भिक्खुसंयुत्तं

१. कोलितसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत- B. 462, R. 273
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स[1] एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'अरियो तुण्हीभावो, अरियो तुण्हीभावो ति वुच्चति । कतमो नु खो अरियो तुण्हीभावो' ति ? तस्स मय्हं आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं[2] झानं[2] उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति अरियो तुण्हीभावो' ति । सो ख्वाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरिं[3] । तस्स मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो वितक्कसहगता सञ्ञा मनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो मं, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान, मा, ब्राह्मण, अरियं तुण्हीभावं पमादो, अरिये तुण्हीभावे चित्तं सण्ठपेहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं एकोदिभावं करोहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं समादहा' ति । सो ख्वाहं, आवुसो, अपरेन समयेन वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उप-
सम्पज्ज विहरामि । यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – R. 274
'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिञ्ञतं पत्तो' ति, ममं तं सम्मा

१. पतिसल्लीनस्स – रो०, पटिसल्लीणस्स – सी० । २–२. दुतियज्झानं – सी० ।
३ विहरामि – सी०, स्या०, रो० ।

वदमानो वदेय्य – 'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिञ्ञतं पत्तो'" ति ।

---

२. उपतिस्ससुत्तं

B 463 २. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

"इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'अत्थि नु खो तं किञ्चि लोकस्मि यस्स मे विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा' ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'नत्थि खो त किञ्चि लोकस्मि यस्स मे विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'" ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "सत्थु पि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"सत्थु पि खो मे, आवुसो[1], विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अपि च मे एवमस्स – 'महेसक्खो वत, भो, सत्था[2] अन्तरहितो महिद्धिको महानुभावो । सचे हि भगवा चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय
R 275 लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान' ति । तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स सत्थु पि विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ।

---

३. घटसुत्तं

३. एवं मे सुत । एकं समयं भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो राजगहे विहरन्ति वेळुवने कलन्दकनिवापे एकविहारे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्ह-

---

१. ० सारिपुत्त – रो० । २ सत्तो – सी०, स्या० ।

समयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो B 464 खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच –

"विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो मोग्गल्लान, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो सन्तेन नूनायस्मा महामोग्गल्लानो अज्ज विहारेन विहासी" ति ।

"ओळारिकेन ख्वाहं, आवुसो, अज्ज विहारेन विहासिं । अपि च, मे अहोसि धम्मी कथा" ति ।

"केन सद्धिं पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स अहोसि धम्मी कथा" ति ?

"भगवता खो मे, आवुसो, सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ।

"दूरे खो, आवुसो, भगवा एतरहि सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । किन्नु खो, आयस्मा, महामोग्गल्लानो भगवन्तं इद्धिया उपसङ्कमि; उदाहु भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं इद्धिया उपसङ्कमी" ति ?

"न ख्वाहं, आवुसो, भगवन्तं इद्धिया उपसङ्कमिं; न पि मं R. 276 भगवा इद्धिया उपसङ्कमि । अपि च, मे यावता भगवा एत्तावता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातु । भगवतो पि यावताहं एत्तावता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातू" ति ।

"यथाकथं पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स भगवता सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ?

"इधाहं, आवुसो, भगवन्तं एतदवोचं – 'आरद्धविरियो आरद्धविरियो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, आरद्धविरियो होती' ति ? एव वुत्ते, मं, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'इध, मोग्गल्लान, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति – कामं तचो च न्हारु[1] च अट्ठी च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती ति । एवं खो, मोग्गल्लान, आरद्धविरियो होती' ति । एवं[2] खो मे, आवुसो, भगवता सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ।

१ नहारु – सी०, स्या०, रो० । २ एवमेव – रो० ।

"सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पब्बतराजस्स परित्ता पासाणसक्खरा यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय; एवमेव खो मयं आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय। आयस्मा हि महामोग्गल्लानो महिद्धिको महानुभावो आकङ्खमानो कप्प तिट्ठेय्या" ति।

B 465 "सेय्यथापि, आवुसो, महतिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्खराय यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय, एवमेव खो मयं आयस्मतो सारि-
R 277 पुत्तस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय। आयस्मा हि सारिपुत्तो भगवता अनेकपरियायेन थोमितो वण्णितो पसत्थो –

"सारिपुत्तो व पञ्ञाय, सीलेन उपसमेन च।
योपि पारङ्गतो[1] भिक्खु, एतावपरमो[2] सिया" ति॥

इति ह ते उभो महानागा अञ्ञमञ्ञस्स सुभासित सुलपित समनुमोदिंसू ति।

---

४. नवसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति। तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खून वेय्यावच्च करोति चीवरकारसमये। अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिंसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहार पविसित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खूनं वेय्यावच्च करोति चीवरकारसमये" ति।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन तं भिक्खु आमन्तेहि 'सत्था त, आवुसो, आमन्तेती'" ति।

"एवं भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा[3] येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – "सत्था त, आवुसो, आमन्तेती" ति।

---

१ पारगतो – स्या०। २ एव सो परमो – स्या०, एसो परमो – रो०। ३ पटिसुणित्वा – स्या०।

"एवमावुसो" ति खो सो भिक्खु तस्स भिक्खुनो पटिसुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो तं भिक्खुं भगवा एतदवोच – "सच्चं R.278 किर त्वं, भिक्खु, पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसित्वा अप्पोसुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायसि, न भिक्खूनं वेय्यावच्चं करोसि चीवरकारसमये" ति ?

"अहं पि खो, भन्ते, सकं किच्चं करोमी" ति।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्क- B. 466 मञ्ञाय भिक्खू आमन्तेसि – "मा खो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो उज्झायित्थ। एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु चतुन्नं झानानं आभिचेतसिकान[1] दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, यस्स[2] चत्थाय[2] कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति।

५. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[3] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"नयिदं सिथिलमारब्भ, नयिदं अप्पेन थामसा।
निब्बानं[4] अधिगन्तब्बं, सब्बदुक्खप्पमोचनं[5] ॥
अयं च दहरो भिक्खु, अयमुत्तमपुरिसो[6]।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनिं[7]" ति ॥

५. सुजातसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति। अथ खो आयस्मा सुजातो येन भगवा तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सुजातं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "उभयेनेवायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो सोभति – यं च अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय R. 279 वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति।

१ अभिचेतसिकानं – सी०, स्या०, रो०। २–२ यस्सत्थाय – स्या०। ३ वत्वा – सी०। ४ निब्बाण – सी०। ५ सब्बगन्थप्पमोचन – सी०। ६ ० पोरिसो – सी०, स्या०। ७ सवाहिणि – सी०, सवाहनं – स्या०, रो०।

७. इदमवोच भगवा ... पे० ... सत्था –

"सोभति वतायं भिक्खु, उजुभूतेन चेतसा ।
विप्पयुत्तो[1] विसंयुत्तो, अनुपादाय निब्बुतो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनिं" ति ॥

६. लकुण्डकभद्दियसुत्तं

B. 457 ८. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा लकुण्डकभद्दियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्डकभद्दियं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं भिक्खुं आगच्छन्तं दुब्बण्णं दुद्दसिकं ओकोटिमकं भिक्खूनं परिभूतरूपं" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो, न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति ।

९. इदमवोच भगवा ... पे० ... सत्था –

"हंसा कोञ्चा मयूरा च, हत्थयो[2] पसदा[3] मिगा[3] ।
सब्बे सीहस्स भायन्ति, नत्थि कायस्मिं तुल्यता ॥

"एवमेव मनुस्सेसु, दहरो चे पि पञ्ञवा ।
सो हि तत्थ महा होति, नेव बालो सरीरवा" ति ॥

७. विसाखसुत्तं

R. 280 १०. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा विसाखो पञ्चालपुत्तो[4] उपट्ठानसालायं भिक्खू धम्मिया[5] कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय[6] अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताय ।

---

१. विप्पमुत्तो – सी० । २. हत्थियो – सी०, स्या०, रो० । ३–३. पसद० – स्या० । ४. पञ्चालिपुत्तो – सी० । ५. धम्मिकाय – रो० । ६. अनेलगळाय – स्या०, रो०; अनेलमगाय – सी० ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं[1] पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उपट्ठानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "को नु खो, भिक्खवे, उपट्ठानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति ?

"आयस्मा, भन्ते, विसाखो पञ्चालपुत्तो उपट्ठानसालाय भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति। B. 468

अथ खो भगवा आयस्मन्तं विसाखं पञ्चालपुत्तं आमन्तेसि – "साधु साधु, विसाख, साधु खो त्वं, विसाख, भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि ...पे०... अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति।

११. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[2] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"नाभासमानं[3] जानन्ति, मिस्सं बालेहि पण्डितं।
भासमानं च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं॥
भासये जोतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धजं।
सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो" ति॥

८. नन्दसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति। अथ खो आयस्मा नन्दो भगवतो मातुच्छापुत्तो आकोटितपच्चाकोटितानि चीवरानि पारुपित्वा अक्खीनि अञ्जेत्वा[4] अच्छं पत्तं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं नन्दं भगवा एतदवोच – "न खो ते तं, नन्द, पतिरूपं[5] कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स, यं त्वं आकोटितपच्चाकोटितानि[6] R. 281

१. सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो०। २ वत्वा – सी०। ३ नोभासमान – रो०; न भासमानं – सी०; नाभासमान – स्या०। ४. अञ्जित्वा – सी०, स्या०। ५. पटिरूपं – स्या०। ६. ० पच्छा० – सी०।

चीवरानि पारुपेय्यासि, अक्खीनि च अञ्जेय्यासि । अच्छं च पत्तं धारेय्यासि । एतं[1] खो ते, नन्द, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पव्वजितस्स, य त्व आरञ्ञिको[2] च अस्ससि, पिण्डपातिको च पसुकुलिको च कामेसु च अनपेक्खो[3] विहरेय्यासी" ति ।

१३. इदमवोच भगवा ...पे०.. सत्था –

"कदाहं नन्दं पस्सेय्यं, आरञ्ञ पंसुकूलिक ।
अञ्ञातुञ्छेन[4] यापेन्तं, कामेसु अनपेक्खिन" ति ॥

B 169 अथ खो आयस्मा नन्दो अपरेन समयेन आरञ्ञिको च पिण्डपातिको च पंसुकूलिको च कामेसु च अनपेक्खो विहासी ति ।

---

६. तिस्ससुत्तं

R 282 १४. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच – "किं नु खो त्व, तिस्स, एकमन्तं निसिन्नो दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो" ति ?

"तथा हि पन मं, भन्ते, भिक्खू समन्ता वाचायसन्नितोदकेन[5] सञ्जम्भरिमकंसू" ति ।

"तथाहि पन त्वं, तिस्स, वत्ता नो च वचनक्खमो; न खो ते[6] त, तिस्स, पतिरूपं कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितस्स, यं त्वं वत्ता नो च वचनक्खमो । एतं[7] खो ते, तिस्स, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स – 'य त्वं वत्ता च अस्स[8] वचनक्खमो चा'" ति ।

१५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"कि नु कुज्झसि मा कुज्झि, अक्कोधो तिस्स ते वर ।
कोधमानमक्खविनयत्थ हि, तिस्स ब्रह्मचरिय वुस्सती" ति ॥

---

१. एवं – सी०, रो० । २ अरञ्ञको – सी०, रो० । ३ अनपेखो – सी० । ४ अञ्ञाभुञ्जेन – स्या० । ५ वाचासन्नितोदकेन – सी० । ६ मे – सी० । ७ एव – सी० । ८ अस्ससि – सी०; आसि – स्या० ।

१०. थेरनामकसुत्तं

१६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी चेव होति एकविहारस्स च वण्णवादी । सो एको गामं पिण्डाय पविसति एको पटिक्कमति एको रहो निसीदति एको चङ्कमं अधिट्ठाति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं R 283 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू B 470 भगवन्तं एतदवोचुं – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खुं आमन्तेसि – "एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन थेरं भिक्खुं आमन्तेहि – 'सत्था तं, आवुसो थेर, आमन्तेती'" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा थेरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं थेरं एतदवोच – "सत्था तं, आवुसो थेर[1], आमन्तेती" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा थेरो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं थेरं भगवा एतदवोच – "सच्चं किर त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"यथा कथं पन त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ?

"इधाहं, भन्ते, एको गामं पिण्डाय पविसामि एको पटिक्कमामि एको रहो निसीदामि एको चङ्कमं अधिट्ठामि । एवं ख्वाहं, भन्ते, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ।

"अत्थेसो, थेर, एकविहारो नेसो नत्थी ति वदामि । अपि च, थेर, यथा एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति त सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो ... पे० ... ।

---

१ थेर – स्या० ।

"कथं च, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति । इध, थेर, य अतीतं त पहीन[1], यं अनागतं त पटिनिस्सट्ठ, पच्चुप्पन्नेसु च अत्तभावपटिलाभेसु छन्दरागो सुप्पटिविनीतो । एव खो, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होती" ति ।

R 284 १७ इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"सब्बाभिभु सब्बविदु सुमेध,
सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्त ।
सब्बञ्जहं तण्हाक्खये[2] विमुत्तं,
तमह नरं एकविहारी ति ब्रूमी" ति ॥

---

११. महाकप्पिनसुत्तं

B 471 १८. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा महाकप्पिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त महाकप्पिन दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे, एत भिक्खु आगच्छन्तं ओदातक[3] तनुक तुङ्गनासिक" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति ।

१९. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे ॥
"दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति, झायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्तिं[4], बुद्धो तपति तेजसा" ति ॥

---

१. पहीण – सी० । २ तण्हाखये – सी०, तण्हक्खये – स्या० । ३ ओदात – सी०, स्या०, रो० । ४. सब्बमहोरत्त – सी०, स्या० ।

१२. सहायकसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । अथ खो द्वे भिक्खू सहायका आयस्मतो महाकप्पिनस्स सद्धिविहारिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु । अद्दसा खो भगवा ते भिक्खू दूरतो व आगच्छन्ते । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एते[1] भिक्खू सहायके आगच्छन्ते कप्पिनस्स[2] सद्धिविहारिनो" ति ? R.285

"एवं, भन्ते" ।

"एते खो ते भिक्खू महिद्धिका महानुभावा । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेहि भिक्खूहि असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

२१. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान[3] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था – B 472

"सहाया वतिमे भिक्खू, चिररत्तं समेतिका[4] ।
समेति नेसं सद्धम्मो, धम्मे बुद्धप्पवेदिते ॥
सुविनीता कप्पिनेन, धम्मे अरियप्पवेदिते ।
धारेन्ति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि" ति ॥

भिक्खुसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

कोलितो उपतिस्सो[5] च, घटो चा पि पवुच्चति ।
नवो सुजातो भद्दि च, विसाखो[6] नन्दो[6] तिस्सो च । R 286
थेरनामो च कप्पिनो, सहायेन च द्वादसा ति ॥

निदानवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दानं

निदानाभिसमयधातु[7], अनमतग्गेन कस्सपं ।
सक्कारराहुललक्खणो[8], ओपम्म भिक्खुना वग्गो ॥
दुतियो तेन पवुच्चती[9] ति ॥

निदानवग्गसंयुत्तपालिनिट्ठिता* ।

---

१ एते द्वे – सी०, स्या० । २ महाकप्पिनस्स – सी०, स्या० । ३ वत्वा – सी० । ४ समेनिका – स्या०, रो० । ५ सारिपुत्तो – सी० । ६–६ विसाखनन्दो – स्या० । ७ अभिसमयधातुसंयुत्तं – सी०, स्या० । ८ लाभसक्कार० – सी० । ९ वुच्चती – सी०, रो० । *एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अयं गाथा दिस्सति –

दसबलसेलप्पभवा निब्बाणमहासमुद्दपरियन्ता ।
अट्ठङ्गमग्गसलिला जिनवचननदी चिरं वहतू ति ॥

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायो

(३. खन्धवग्गो)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

खन्धवग्गो

२२. खन्धसंयुत्तं

१. नकुलपितुसुत्तं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे[1] B. vol II,1 R. vol III,1 भेसकळावने[2] मिगदाये। अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्तं एतदवोच –

"अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुड्ढो[3] महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातङ्को[4]। अनिच्चदस्सावी खो पनाहं, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयानं च भिक्खूनं। ओवदतु मं, भन्ते, भगवा; अनुसासतु मं, भन्ते, भगवा; यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति।

"एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! आतुरो हायं, गहपति, कायो अण्डभूतो[5] परियोनद्धो। यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो मुहुत्त पि आरोग्यं पटिजानेय्य, किमञ्ञत्र बाल्या? तस्मातिह ते, B. 2 गहपति, एवं सिक्खितब्बं – 'आतुरकायस्स मे सतो चित्तं अनातुरं भविस्सती' ति। एवं हि ते, गहपति, सिक्खितब्बं" ति।

अथ खो नकुलपिता गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा R 2 अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो नकुलपितरं गहपतिं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, गहपति,

---

१ सुसुमारगिरे – म०। २ भेसकलावने – सी०। ३ वुद्धो – रो०। ४ अभिण्हायतङ्को – सी०। ५ अद्धभूतो – रो०।

इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो। अलत्थ नो अज्ज भगवतो सम्मुखा धम्मिं कथं सवनाया" ति ?

"कथं[1] हि नो सिया, भन्ते! इदानाहं, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो" ति।

"यथा कथं पन त्वं, गहपति, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो" ति ?

"इधाहं, भन्ते, येन भगवा तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो ख्वाहं, भन्ते, भगवन्तं एतदवोचं – 'अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातङ्को। अनिच्चदस्सावी खो पनाहं, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयानं च भिक्खूनं। ओवदतु मं, भन्ते, भगवा, अनुसासतु मं, भन्ते, भगवा; यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया' ति।

"एवं वुत्ते, मं, भन्ते, भगवा एतदवोच – 'एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! आतुरो हायं, गहपति, कायो अण्डभूतो परियोनद्धो। यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो मुहुत्तं पि आरोग्यं पटिजानेय्य, किमञ्ञत्र बाल्या ? तस्मातिह ते गहपति, एवं सिक्खितब्बं – आतुरकायस्स मे सतो चित्तं अनातुरं भविस्सती ति। एवं हि ते, गहपति, सिक्खितब्बं' ति। एवं ख्वाहं, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो" ति।

"न हि पन तं, गहपति, पटिभासि भगवन्तं उत्तरिं पटिपुच्छितुं – 'कित्तावता नु खो, भन्ते, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च, कित्तावता
B. 3 च पन आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो'" ति ?

R. 3 "दूरतो पि खो मयं, भन्ते, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्ञातुं। साधु वतायस्मन्तं येव सारिपुत्तं[2] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो" ति।

"तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

"कथं च, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च ?

१ किं – सी०, स्या०, रो०। २ सारीपुत्तं – स्या०।

इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। 'अहं रूपं, मम रूपं' ति परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं रूपं, मम रूपं' ति परियुट्ठट्ठायिनो तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं। 'अहं वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"सञ्ञं अत्ततो समनुपस्सति, सञ्ञावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा सञ्ञं, सञ्ञाय वा अत्तानं। 'अहं सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति परियुट्ठट्ठायिनो सा सञ्ञा विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स सञ्ञाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं। 'अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति परियुट्ठट्ठायिनो ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति। तस्स सङ्खारविपरिणाम- R.4
ञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; B.4
अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं। 'अहं विञ्ञाणं, मम विञ्ञाणं' ति परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं विञ्ञाणं, मम विञ्ञाणं' ति परियुट्ठट्ठायिनो तं विञ्ञाणं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। एवं खो, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च।

"कथं च, गहपति, आतुरकायो हि[1] खो होति नो च आतुरचित्तो?

१ पि – सी०, स्या०, रो०।

इध, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं। 'अहं रूपं, मम रूपं' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं रूपं, मम रूपं' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं। 'अहं वेदना, मम वेदना' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं वेदना, मम वेदना' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"न सञ्ञं अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्ञावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा सञ्ञं, न सञ्ञाय वा अत्तानं। 'अहं सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा सञ्ञा विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स सञ्ञाविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

R 5 "न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तानं। 'अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति। तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

B. 5 "न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं। 'अहं विञ्ञाणं, मम विञ्ञाणं' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अहं विञ्ञाणं, मम विञ्ञाणं' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो तं विञ्ञाणं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। एवं खो, गहपति, आतुरकायो होति नो च आतुरचित्तो" ति।'

२. इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो। अत्तमनो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दी ति।

२ देवदहसुत्तं

३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सक्यानं निगमो । अथ खो सम्बहुला पच्छाभूमगामिका[1] भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "इच्छाम मय, भन्ते, पच्छाभूमं जनपदं गन्तुं, पच्छाभूमे जनपदे निवासं कप्पेतु" ति ।

"अपलोकितो पन खो, भिक्खवे, सारिपुत्तो" ति ?

"न खो नो, भन्ते, अपलोकितो आयस्मा सारिपुत्तो" ति ।

"अपलोकेथ, भिक्खवे, सारिपुत्तं । सारिपुत्तो, भिक्खवे, पण्डितो, भिक्खून अनुग्गाहको सब्रह्मचारीन" ति ।

"एव भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । तेन खो R. 6 पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे अञ्ञतरस्मि एळगलागुम्बे निसिन्नो होति । अथ खो ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[2] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोचु – "इच्छाम मय, आवुसो सारिपुत्त, पच्छाभूमं जनपदं गन्तु, पच्छाभूमे जनपदे निवास कप्पेतु । अपलोकितो नो सत्था" ति ।

"सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्हं पुच्छितारो – B 6 खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका – 'किवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी ति, कच्चि वो आयस्मन्तानं धम्मा सुस्सुता सुग्गहिता सुमनसिकता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पञ्ञाय, यथा ब्याकरमाना आयस्मन्तो वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्सथ, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याथ, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[3] गारय्हं ठानं आगच्छेय्या'" ति ?

---

१ पच्छाभूमगमिका – म०, सी० । २ साराणीय – स्या०, रो० । ३. वादानुपातो – स्या० ।

"दूरतो पि खो मय, आवुसो, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्ञातुं। साधु वतायस्मन्तं येव सारिपुत्तं पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो" ति।

"तेन हावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि[1] करोथ[1], भासिस्सामी" ति। "एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

R 7 "सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्ह पुच्छितारो – खत्तियपण्डिता पि ...पे०... समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका – 'किंवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी' ति ? एवं पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एवं ब्याकरेय्याथ – 'छन्दरागविनयक्खायी खो नो, आवुसो, सत्था' ति।

"एवं ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरिं पञ्हं पुच्छितारो – खत्तियपण्डिता पि ...पे०... समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका – 'किस्मिं पनायस्मन्तान छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ? एवं पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एवं ब्याकरेय्याथ – 'रूपे खो, आवुसो, छन्दराग-विनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु . विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति।

"एवं ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरिं पञ्हं पुच्छितारो – खत्तियपण्डिता पि .. पे ०... समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका – 'किं पनायस्मन्तानं आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय . . सञ्ञाय ... सङ्खारेसु .. विञ्ञाणे छन्दरागविनय-क्खायी सत्था' ति ? एवं पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एवं ब्याकरेय्याथ – 'रूपे
B 7 खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स . अविगतपेमस्स अविगत-
पिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु अविगतरागस्स .. पे०.. अविगततण्हस्स तेसं सङ्खारानं विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। विञ्ञाणे अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

१–१ मनसिकरोथ – स्या०।

इदं खो नो, आवुसो, आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्ञाय . सङ्खारेसु . . विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ।

"एवं ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्हं पुच्छि- R.8 तारो – खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समण-पण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमसका – 'कि पनायस्मन्तान आनिससं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्ञाय. . सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एव ब्याकरेय्याथ – 'रूपे खो हावुसो, विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत-तण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत-तण्हस्स तेस सङ्खारान विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा । विञ्ञाणे विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगत-पेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्ञा-णस्स विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-पायासा । इदं खो नो, आवुसो, आनिससं दिस्वा रूपे छन्दरागविनय-क्खायी सत्था, वेदनाय . सञ्ञाय ... सङ्खारेसु .. विञ्ञाणे छन्द-रागविनयक्खायी सत्था' ति । अकुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विह-रतो दिट्ठे चेव धम्मे सुखो विहारो अभविस्स अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा अकुसलान धम्मान पहानं वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, अकुसले B 8 धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो विहारो सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, तस्मा भगवा अकुसलान धम्मानं पहानं वण्णेति ।

"कुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो विहारो अभविस्स सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा R 9 परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, कुसले धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे सुखो विहारो अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च

भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्खा, तस्मा भगवा कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं वण्णेती'' ति ।

४. इदमवोचायस्मा सारिपुत्तो । अत्तमना ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दुं ति ।

---

३. हालिद्दिकानिसुत्तं

५. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुलघरे[१] पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्दिकानि[२] गहपति येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो हालिद्दिकानि गहपति आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – "वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता अट्ठकवग्गिये[३] मागण्डियपञ्हे[४] –

'ओकं पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो,
कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा' ति ।।

"इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो'' ति ?

"रूपधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । रूपधातुराग-
B 9 विनिबन्धं च पन विञ्ञाणं 'ओकसारी' ति वुच्चति । वेदनाधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । वेदनाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्ञाणं
R 10 'ओकसारी' ति वुच्चति । सञ्ञाधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । सञ्ञाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्ञाणं 'ओकसारी' ति वुच्चति । सङ्खारधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । सङ्खारधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्ञाणं 'ओकसारी' ति वुच्चति । एवं खो, गहपति, ओकसारी होति ।

"कथं च, गहपति, अनोकसारी होति ? रूपधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी[५] या तण्हा ये उपयुपादाना[६] चेतसो अधिट्ठाना-

---

१ कुररघरे – सी०, स्या०, रो० । २. हालिद्दकानि – सी०, हलिद्दिकानि – स्या० । ३. अट्ठकवग्गिके – रो० । ४ मागन्दिय० – सी०, रो० । ५ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ६ उपादायासुपादाना – सी०; उपायुपादाना – स्या०, रो० ।

भिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता[1] आयतिं अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति । वेदनाधातुया खो, गहपति ... सञ्ञाधातुया खो, गहपति ... सङ्खारधातुया खो, गहपति ... विञ्ञाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति । एवं खो, गहपति, अनोकसारी होति ।

"कथं च, गहपति, निकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त ... पे० ... गन्धनिमित्त ... रसनिमित्त ... फोट्ठब्बनिमित्त ... धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । एवं[2] खो, गहपति, निकेतसारी होति[2] ।

"कथं च, गहपति, अनिकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त ... गन्धनिमित्त ... रसनिमित्त ... फोट्ठब्बनिमित्त ... धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं R. 11
अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । एवं खो, B. 10
गहपति, अनिकेतसारी होति ।

"कथं च, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ? इध, गहपति, एकच्चो गिहिसंसट्ठो[3] विहरति सहनन्दी सहसोकी, सुखितेसु सुखितो, दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योगं आपज्जति । एवं खो, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ।

"कथं च, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ? इध, गहपति, भिक्खु गिहिअसंसट्ठो विहरति न सहनन्दी न सहसोकी न सुखितेसु सुखितो न दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु न अत्तना तेसु योगं आपज्जति । एवं खो, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ।

---

१ अनभावकता – रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ गिहीहि संसट्ठो – सी०, स्या०, रो० ।

"कथं च, गहपति, कामेहि अरित्तो[1] होति? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु अविगतरागो होति अविगतछन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो। एवं खो, गहपति, कामेहि अरित्तो होति।

"कथं च, गहपति, कामेहि रित्तो होति? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु विगतरागो होति विगतछन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो। एवं खो, गहपति, कामेहि रित्तो होति।

"कथं च, गहपति, पुरक्खरानो होति? इध, गहपति, एकच्चस्स एवं होति – 'एवंरूपो सियं अनागतमद्धान, एवंवेदनो सिय अनागतमद्धान, एवसञ्ञो सियं अनागतमद्धान, एवसङ्खारो सिय अनागतमद्धान, एवविञ्ञाणो सिय अनागतमद्धान' ति। एवं खो, गहपति, पुरक्खरानो होति।

"कथं च, गहपति, अपुरक्खरानो होति? इध, गहपति, एकच्चस्स न एव होति – 'एवंरूपो सिय अनागतमद्धान, एवंवेदनो सिय अनागतमद्धानं, एवंसञ्ञो सिय अनागतमद्धानं, एवसङ्खारो सिय
R 12 अनागतमद्धानं, एवविञ्ञाणो सिय अनागतमद्धानं' ति। एव खो, गहपति, अपुरक्खरानो होति।

"कथं च, गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति? इध,
B 11 गहपति, एकच्चो एवरूपिं कथं कत्ता होति – 'न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि; अहं इमं धम्मविनयं आजानामि। किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि! मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो। पुरे वचनीयं पच्छा अवच, पच्छा वचनीयं पुरे अवच। सहितं मे, असहितं ते। अधिचिण्णं ते विपरावत्तं। आरोपितो ते वादो; चर वादप्पमोक्खाय। निग्गहितोसि, निब्बेठेहि[2] वा सचे पहोसी' ति। एवं खो, गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति।

"कथं च, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति? इध, गहपति, भिक्खु न एवरूपिं कथं कत्ता होति – 'न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि ...पे०... निब्बेठेहि वा सचे पहोसी' ति। एवं खो, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति।

---

१ न रित्तो – स्या०। २ निब्बेठेहि – स्या०।

"इति खो, गहपति, यं त वुत्तं भगवता अट्ठकवग्गिये मागण्डियपञ्हे –

'ओकं पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो[1],
कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा' ति ॥

"इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

४ दुतियहालिद्दिकानिसुत्तं

६. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुलघरे पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्दिकानि गहपति येनायस्मा महाकच्चानो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो हालिद्दिकानि गहपति आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – "वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता सक्कपञ्हे– 'ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सानं' ति । इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ? R. 13

"रूपधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । B 12

"वेदनाधातुया खो, गहपति . . पे०... सञ्ञाधातुया खो, गहपति... सङ्खारधातुया खो, गहपति ... विञ्ञाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति ।

"इति खो, गहपति, यं तं वुत्तं भगवता सक्कपञ्हे – 'ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सानं' ति ।

---

१. अपुरेक्खरानो – सी० ।

इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

५. समाधिसुत्तं

७. एवं मे सुतं ... पे०... सावत्थियं । तत्र खो . . पे०. एतदवोच– "समाधिं, भिक्खवे, भावेथ, समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं[1] च,
R 14 वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्ञाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो, को वेदनाय समुदयो, को सञ्ञाय समुदयो, को सङ्खारानं समुदयो, को विञ्ञाणस्स समुदयो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु[2] अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ।

"किञ्च अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या रूपे नन्दी तदुपादानं । तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 13 "वेदनं अभिनन्दति ...पे०... सञ्ञं अभिनन्दति ... सङ्खारे अभिनन्दति ... विञ्ञाणं अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विञ्ञाणं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या विञ्ञाणे नन्दी तदुपादानं । तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"अयं, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो; अयं वेदनाय समुदयो, अयं सञ्ञाय समुदयो; अयं सङ्खारानं समुदयो; अयं विञ्ञाणस्स समुदयो ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, को वेदनाय . . को सञ्ञाय ... को सङ्खारानं ... को विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो ? इध, भिक्खवे, नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ।

---

१. अत्थगमं – रो० । २. रो० पोत्थके नत्थि ।

"किञ्च नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या रूपे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"वेदनं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स वेदनं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या वेदनाय नन्दी R. 15
सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सञ्ञं नाभिनन्दति ...पे०... सङ्खारे नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स सङ्खारे अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या सङ्खारेसु नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"विञ्ञाणं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विञ्ञाणं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या विञ्ञाणे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"अयं, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, अयं वेदनाय अत्थङ्गमो, अयं B. 14
सञ्ञाय अत्थङ्गमो, अयं सङ्खारानं अत्थङ्गमो, अयं विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

६. पटिसल्लाणसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । "पटिसल्लाणे, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च, वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्ञाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च" । (यथा पठमसुत्ते तथा वित्थारेतब्बो ।)

---

७. उपादापरितस्सनासुत्तं

९. सावत्थिनिदानं। "उपादापरितस्सनं[1] च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[2] अनुपादाअपरितस्सनं[3] च। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; R.16 भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति, खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"कथं च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा[4] परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति।

"वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं। तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति।

B.15 "सञ्ञं अत्ततो समनुपस्सति ...पे०... सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं। तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति। तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति।

"विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं। तस्स तं विञ्ञाणं

---

१. उपादानपरितस्सनं – स्या०। २. देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो०। ३. अनुपादान० – स्या०। ४. ० परिवत्तजा – सी०, रो०।

विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथा- R. 17 भावा विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति। एवं खो, भिक्खवे, उपादा-परितस्सना होति।

"कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं। तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा न रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स न रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च[1] विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न परितस्सति।

"न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं। तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो अपरिया- B. 16 दाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति।

"न सञ्ञं ...पे०. न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तानं। तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति। तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा न सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति। तस्स न सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं R. 18 परियादाय तिट्ठन्ति। चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति।

१ रो० पोत्थके नत्थि।

"न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं ...पे०... तस्स तं विञ्ञाणं विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा न विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाणं होति । तस्स न विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न परितस्सति । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादा अपरितस्सना होती" ति ।

---

८ दुतियउपादापरितस्सनासुत्तं

१० सावत्थिनिदानं । "उपादापरितस्सनं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनुपादाअपरितस्सनं च । तं सुणाथ । कथं च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनं एतं मम ...पे०... सञ्ञं एतं मम... सङ्खारे एतं मम... विञ्ञाणं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स तं विञ्ञाणं विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ।

R. 19 "कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति
B. 17 समनुपस्सति । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनं नेतं मम ...पे०... सञ्ञं नेतं मम... सङ्खारे नेतं मम... विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स तं विञ्ञाणं विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होती" ति ।

---

९. कालत्तयअनिच्चसुत्तं[1]

११. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो[2] होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति। वेदना अनिच्चा ... पे०... सञ्ञा अनिच्चा .. सङ्खारा अनिच्चा अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु सङ्खारेसु अनपेक्खो होति, अनागते सङ्खारे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं सङ्खारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति। विञ्ञाणं अनिच्चं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्ञाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्ञाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति।

---

१०. कालत्तयदुक्खसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको R 20 अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति। वेदना दुक्खा ... सञ्ञा दुक्खा ... सङ्खारा दुक्खा ... विञ्ञाणं दुक्खं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्ञाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्ञाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति।

---

११. कालत्तयअनत्तसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागतं; B 18 को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति। वेदना

१. अतीतानागतपच्चुप्पन्न – रो०। २ अनपेखो – रो०।

अनत्ता ... सञ्ञा अनत्ता . . सङ्खारा अनत्ता . विञ्ञाणं अनत्ता अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्ञाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्ञाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

नकुलपितुवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

नकुलपिता देवदहा, द्वे पि हालिद्दिकानि च ।
R 21 समाधिपटिसल्लाणा[1], उपादापरितस्सना दुवे ।
अतीतानागतपच्चुप्पन्ना, वग्गो तेन पवुच्चति[2] ॥

———o———

१२. अनिच्चसुत्तं

१४. एवं मे सुतं । सावत्थियं ...पे०.. तत्र खो ... "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाणं अनिच्चं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

१३. दुक्खसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं, वेदना दुक्खा, सञ्ञा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्ञाणं दुक्खं । एवं पस्सं . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१४. अनत्तसुत्तं

B 19 १६. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्ञा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्ञाणं अनत्ता । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि

१. ० पटिसल्लाण – स्या०, ० पतिसल्लाणा – रो० । २ वुच्चति – रो० ।

निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१५. यदनिच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं R. 22
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । सञ्ञा अनिच्चा ...पे०... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्ञाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१६. यंदुक्खसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । वेदना दुक्खा .. सञ्ञा दुक्खा ... सङ्खारा दुक्खा ... विञ्ञाणं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१७. यदनत्तासुत्तं

१९. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता तं
'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय R. 23
दट्ठब्बं । वेदना अनत्ता ... सञ्ञा अनत्ता . सङ्खारा अनत्ता...विञ्ञाणं
अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं B. 20
यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं, भिक्खवे, रूपं कुतो निच्चं भविस्सति ! वेदना अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो वेदनाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, वेदना कुतो निच्चा भविस्सति ! सञ्ञा अनिच्चा .. सङ्खारा अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो सङ्खारान उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, सङ्खारा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! विञ्ञाणं अनिच्चं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं, भिक्खवे, विञ्ञाण कुतो निच्च भविस्सति ! एवं पस्सं ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१९ सहेतुदुक्खसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतं, भिक्खवे, रूपं कुतो सुखं भविस्सति ! वेदना दुक्खा . सञ्ञा दुक्खा . सङ्खारा
R.24 दुक्खा ... विञ्ञाणं दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, विञ्ञाण कुतो सुख भविस्सति ! एव पस्स ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२०. सहेतुअनत्तसुत्तं

२२. सावत्थिनिदान । "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, रूपं कुतो अत्ता भविस्सति ! वेदना अनत्ता सञ्ञा अनत्ता . सङ्खारा अनत्ता ... विञ्ञाण अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, विञ्ञाणं कुतो अत्ता भविस्सति ! एवं पस्सं ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२१. आनन्दसुत्तं

B. 21 २३. सावत्थियं आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं

निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "'निरोधो निरोधो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमेसानं खो, भन्ते, धम्मानं निरोधो[1] 'निरोधो' ति वुच्चती" ति ?

"रूपं खो, आनन्द, अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं । तस्स निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति । वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । तस्सा निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति । सञ्ञा ... सङ्खारा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा R 25 विरागधम्मा निरोधधम्मा । तेसं निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति । विञ्ञाणं अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं । तस्स निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चती" ति ।

अनिच्चवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दानं[2]

अनिच्चं दुक्खं अनत्ता, यदनिच्चापरे तयो । ..
हेतुना पि तयो वुत्ता, आनन्देन च[3] ते दसा ति[3] ॥

———o———

२२. भारसुत्तं

२४. सावत्थियं ... तत्र खो ... "भारं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि भारहारं च भारादानं[4] च[4] भारनिक्खेपनं च । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, भारो ? पञ्चुपादानक्खन्धा तिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारो । कतमो च, भिक्खवे, भारहारो ? पुग्गलो तिस्स वचनीयं । B 22 य्वायं आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारहारो । कतमं च, भिक्खवे, भारादानं ? यायं तण्हा पोनोभविका[5] नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं – कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । R.26 इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारादानं । कतमं च, भिक्खवे, भारनिक्खेपनं ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारनिक्खेपनं" ति ।

---

१. निरोधा – सी०, रो० । २ तत्रुद्दान – स्या०, रो० । ३–३. पूरितो वग्गो – सी० । ४–४. स्या० पोत्थके नत्थि । ५ पोनोब्भविका – स्या० ।

२५. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[1] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"भारा हवे पञ्चक्खन्धा, भारहारो च पुग्गलो।
भारादानं दुखं[2] लोके, भारनिक्खेपनं सुखं॥
निक्खिपित्वा गरुं भारं, अञ्ञं भारं अनादिय[3]।
समूलं तण्हमब्बुय्ह[4], निच्छातो परिनिब्बुतो"ति॥

---

२३. परिञ्ञासुत्तं

२६. सावत्थिनिदानं। "परिञ्ञेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञं च। तं सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा? रूपं, भिक्खवे, परिञ्ञेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्ञेय्यो धम्मो, सञ्ञा परिञ्ञेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्ञेय्यो धम्मो, विञ्ञाणं परिञ्ञेय्यो धम्मो। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा। कतमा च, भिक्खवे, परिञ्ञा? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो। अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञा"ति।

---

२४. अभिजानसुत्तं

R. 27 २७. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय; वेदनं अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय; सञ्ञं अनभिजानं
B. 23 ... सङ्खारे अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय; विञ्ञाणं अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय। रूपं च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाय; वेदनं अभिजानं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया"ति।

---

२५. छन्दरागसुत्तं

२८. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो तं पजहथ। एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं

---

१. वत्वा – सी०। २. दुक्खं – सी०, स्या०, रो०। ३. अनादीय – रो०।
४. तण्हमब्बूय्ह – रो०।

अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं । यो वेदनाय छन्दरागो तं पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । यो सञ्ञाय छन्दरागो तं पजहथ । एवं सा सञ्ञा पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । यो सङ्खारेसु छन्दरागो तं पजहथ । एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागो तं पजहथ । एवं त विञ्ञाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्म" ति ।

---

२६. अस्सादसुत्तं

२९. सावत्थिनिदानं । "पुब्बेव[1] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो रूपस्स अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को सञ्ञाय अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को सङ्खारानं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को विञ्ञाणस्स अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, R.28 एतदहोसि – 'यं खो रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं रूपस्स अस्सादो । य रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं रूपस्स निस्सरणं । यं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वेदनाय अस्सादो । यं[2] B.24 वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वेदनाय निस्सरणं । यं सञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति ..पे०.. यं सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं सङ्खारानं अस्सादो । यं सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं सङ्खारानं आदीनवो । यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं सङ्खारानं निस्सरणं । यं विञ्ञाणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं विञ्ञाणस्स अस्सादो । यं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं विञ्ञाणस्स आदीनवो । यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं विञ्ञाणस्स निस्सरणं ।

---

१. पुब्बे – रो० । २. या – स्या० ।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं; अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं । ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति'[1]; अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुनब्भवो" ति ।

२७. दुतियअस्सादसुत्तं

R.29 ३०. सावत्थिनिदानं । "रूपस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरिये-
सनं अचरिं । यो रूपस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता रूपस्स अस्सादो
पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं ।
यो रूपस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता रूपस्स आदीनवो पञ्ञाय
मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं ।
यं रूपस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता रूपस्स निस्सरणं पञ्ञाय मे
तं सुदिट्ठं । वेदनायाहं, भिक्खवे .. सञ्ञायाहं, भिक्खवे ... सङ्खारा-
B. 25 नाहं, भिक्खवे .. विञ्ञाणस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं ।
यो विञ्ञाणस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता विञ्ञाणस्स अस्सादो
पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्ञाणस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं
अचरिं । यो विञ्ञाणस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता विञ्ञाणस्स
आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्ञाणस्साहं, भिक्खवे, निस्सरण-
परियेसनं अचरिं । यं विञ्ञाणस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता
विञ्ञाणस्स निस्सरणं पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे,
इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च
आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं ...पे०..

१. चेतोविमुत्ति – रो० ।

अभञ्ञासिं । ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति[1]; अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुनब्भवो'' ति ।

---

२८. ततियअस्सादसुत्तं

३१. सावत्थिनिदानं । "नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स अस्सादो अभविस्स नयिद सत्ता रूपस्मिं सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि R.30 रूपस्स अस्सादो तस्मा सत्ता रूपस्मिं सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मि निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स आदीनवो तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मा निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स निस्सरणं तस्मा सत्ता रूपस्मा निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वेदनाय ... पे० ... नो चेदं, भिक्खवे, सञ्ञाय ... नो चेदं, भिक्खवे, सङ्खारानं निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता सङ्खारेहि निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि सङ्खारानं निस्सरणं तस्मा सत्ता सङ्खारेहि निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्ञाणस्स अस्सादो अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्ञाणस्मिं सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स अस्सादो तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्ञाणस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्ञाणस्मिं निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स आदीनवो तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मिं निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्ञाणस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्ञाणस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स निस्सरणं B. 26 तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मा निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता[2] इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्ञंसु[3]; नेव तावाहं[4], भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा R.31 विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिंसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता इमेसं पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्सादं च अस्सादतो

---

१ चेतोविमुत्ति – सी०, रो० । २. रो० पोत्थके नत्थि । ३ नाब्भञ्ञिंसु – सी० । ४. ताव – रो० ।

आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञंसु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती" ।

---

२९. अभिनन्दनसुत्तं

३२. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदनं अभिनन्दति .. यो सञ्ञं अभिनन्दति ... यो सङ्खारे अभिनन्दति ... यो विञ्ञाणं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो च खो, भिक्खवे, रूपं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदनं नाभिनन्दति ... यो सञ्ञं नाभिनन्दति .. यो सङ्खारे नाभिनन्दति ... यो विञ्ञाणं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

३०. उप्पादसुत्तं

३३ सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति
R. 32 अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो वेदनाय ...पे०... यो सञ्ञाय ... यो सङ्खारान .. यो
B. 27 विञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय .. पे०... यो सञ्ञाय ... यो सङ्खारान ... यो विञ्ञाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

३१. अघमूलसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं । "अघं च, भिक्खवे, देसेस्सामि[2] अघमूलं च । तं सुणाथ । कतमं च भिक्खवे अघं ? रूपं, भिक्खवे, अघं वेदना

---

१. अत्थगमो – रो० । २ देसिस्सामि – रो० ।

अघं सञ्ञा अघं सङ्खारा अघं विञ्ञाणं अघं । इदं वुच्चति. भिक्खवे, अघं । कतमं च, भिक्खवे, अघमूल ? यायं तण्हा पोनोभविका[1] नन्दीरागसहगता[2] तत्र तत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद[3] – कामतण्हा भवतण्हा विभवतण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अघमूलं" ति ।

---

३२. पभङ्गुसुत्तं

३५. सावत्थिनिदानं । "पभङ्गुं च, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्पभङ्गुं[4] च । तं सुणाथ । किञ्च, भिक्खवे, पभङ्गु कि अप्पभङ्गुं ? रूपं, R. 33
भिक्खवे, पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु । वेदना पभङ्गु । यो तस्सा निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु सञ्ञा पभङ्गु... सङ्खारा पभङ्गु । यो तेसं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु । विञ्ञाणं पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गू" ति ।

भारवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दानं[5]

भारं परिञ्ञं अभिजानं[6], छन्दरागं चतुत्थकं ।
अस्सादा च तयो वुत्ता, अभिनन्दनमट्ठमं ।
उप्पादं अघमूलं च, एकादसमो पभङ्गू ति ॥

---

३३. नतुम्हाकसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । "यं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । B. 28
त वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाकं ? रूपं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । वेदना, न तुम्हाकं, तं पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति । सञ्ञा न तुम्हाक ... सङ्खारा न तुम्हाकं, ते पजहथ । R. 34
ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । विञ्ञाणं न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, यं इमस्मि जेतवने तिणकट्ठसाखापलासं तं जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चयं वा करेय्य । अपि नु तुम्हाकं एवमस्स – 'अम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चयं वा करोती'" ति ?

---

१. पोनोब्भविका – रो० । २. नन्दिराग ० – सी०, स्या०, रो० । ३. सेय्यथिद – म० । ४. अपभङ्गुं – रो० । ५. तस्सुद्दानं – रो० । ६. परिजानं – रो० ।

अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । विञ्ञाणं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्ञं चे ... सङ्खारे चे ... विञ्ञाणं चे नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं चे, भिक्खु, अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्ञं चे ... सङ्खारे चे ... विञ्ञाणं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । रूप चे, भिक्खु, नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्ञं चे ... सङ्खारे चे .. विञ्ञाणं चे नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन, भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा R.36
उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि[१] ।

अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । "खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

---

३६. दुतियअञ्ञतरभिक्खुसुत्तं

३९. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको B.30
वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"यं खो, भिक्खु, अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति; यं नानुसेति न तं अनुमीयति[२]; यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छती" ति ।

"अञ्ञातं, भगवा; अञ्ञातं, सुगता" ति ।

---

१. पक्कमि – सी० । २ अनुमिय्यति – स्या० ।

"यथा कथं पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूपं चे, भन्ते, अनुसेति त अनुमीयति; य अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति। वेदनं चे अनुसेति ... सञ्ञं चे अनुसेति .. सङ्खारे चे अनुसेति ... विञ्ञाणं चे अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति। रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तं अनुमीयति; यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति। वेदनं चे नानुसेति ... सञ्ञं चे नानुसेति .. सङ्खारे चे नानु- R. 37 सेति ... विञ्ञाणं चे नानुसेति न तं अनुमीयति। य नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति। इमस्स ख्वाहं[1], भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूपं चे, भिक्खु[2], अनुसेति त अनुमीयति। यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति। वेदन चे, भिक्खु .. सञ्ञं चे, भिक्खु ... सङ्खारे चे, भिक्खु ... विञ्ञाणं चे, भिक्खु, अनुसेति तं अनुमीयति। यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति। रूपं चे, भिक्खु, नानुसेति न तं अनुमीयति, यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति। वेदनं चे नानुसेति ... सञ्ञं चे नानुसेति . . सङ्खारे चे नानुसेति .. विञ्ञाण चे नानुसेति न तं अनुमीयति। यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति।

---

३७. आनन्दसुत्तं

४०. सावत्थिनिदानं। अथ खो .. पे० .. एकमन्तं निसिन्नं खो B. 31 आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच –

"सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं – 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स[3] अञ्ञथत्तं पञ्ञायती' ति। एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, किन्ति ब्याकरेय्यासी[4]" ति ?

R. 38 "सचे मं, भन्ते, एव पुच्छेय्युं – 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती'

---

१ ख्वाहं – सी०, रो०। २ भिक्खवे – रो०। ३ ठितानं – स्या०, रो०।
४. ब्याकरेय्यासी – रो०।

ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'रूपस्स खो, आवुसो, उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं .. विञ्ञाणस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति ।

"साधु साधु, आनन्द ! रूपस्स खो, आनन्द, उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती ति । एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, एवं ब्याकरेय्यासी" ति ।

---

३८. दुतियआनन्दसुत्तं

४१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच –

"सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं – 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती' ति ? एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञा- B 32
यिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो R. 39
पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती' ति ? एव पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्य – 'य खो, आवुसो, रूपं अतीतं निरुद्ध विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ । या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता तस्सा उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठिताय अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ । या सञ्ञा ... ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता तेसं उप्पादो

पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ । यं विञ्ञाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति । या वेदना अजाता अपातुभूता तस्सा उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठिताय अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति । या सञ्ञा . पे० ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता तेसं उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति । यं विञ्ञाणं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । या वेदना जाता पातुभूता ... पे० ... या सञ्ञा . . ये सङ्खारा जाता पातुभूता तेसं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । यं विञ्ञाणं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं’’ ति ।

B. 33 “साधु, साधु, आनन्द ! यं खो, आनन्द, रूपं अतीतं निरुद्धं
विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञ-
R. 40 थत्तं पञ्ञायित्थ । या वेदना ... या सञ्ञा ... ये सङ्खारा ...
विञ्ञाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ । इमेस खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायित्थ ।

“यं खो, आनन्द, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति ।

या वेदना ... या सञ्ञा ... ये सङ्खारा ... यं विञ्ञाणं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति। इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायिस्सति।

"यं खो, आनन्द, रूपं जातं पातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति। या वेदना जाता पातुभूता .. या सञ्ञा ... ये सङ्खारा .. यं विञ्ञाणं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति। इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायती ति। एवं पुट्ठो त्व, आनन्द, एवं ब्याकरेय्यासी" ति।

३९. अनुधम्मसुत्तं

४२. सावत्थिनिदानं। "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे निब्बिदाबहुलो[1] विहरेय्य, वेदनाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, सञ्ञाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, सङ्खारेसु निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य। यो[2] रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूपं परिजानाति, वेदनं .. सञ्ञ ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं परिजानाति, सो रूपं परिजानं वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति। B 34, R 41

४०. दुतियअनुधम्मसुत्तं

४३. सावत्थिनिदानं। "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स[3], भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य ... पे०... परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति।

१. ० बहुल – रो०। २. सो – सी०, स्या०, रो०। ३. धम्मानुधम्मपटिपन्नस्स – सी०, स्या०, रो०।

४१. ततियअनुधम्मसुत्तं

४४. सावत्थिनिदानं । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ...पे०.. परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

४२ चतुत्थअनुधम्मसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य, वेदनाय . सञ्ञाय .. सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य। यो[1] रूपे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो ..पे० . रूपं परिजानाति, वेदनं .. सञ्ञं.. सङ्खारे ... विञ्ञाणं परिजानाति, सो रूपं परिजानं वेदनं ... सञ्ञं .. सङ्खारे ... विञ्ञाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

नतुम्हाकवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

R 42 नतुम्हाकेन द्वे वुत्ता, भिक्खूहि अपरे दुवे ।
आनन्देन च द्वे वुत्ता, अनुधम्मेहि द्वे दुका ति ॥

---

४३. अत्तदीपसुत्तं

B 35 ४६. सावत्थिनिदानं । "अत्तदीपा, भिक्खवे, विहरथ अत्तसरणा अनञ्ञसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्ञसरणा। अत्तदीपानं, भिक्खवे, विहरतं अत्तसरणानं अनञ्ञसरणानं, धम्मदीपानं धम्मसरणानं अनञ्ञसरणानं योनि[2] उपपरिक्खितब्बा[3] । किंजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किंपहोतिका ति ?

"किंजातिका च, भिक्खवे, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किंपहोतिका ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी

---

१ सो–सी०, स्या०, रो० । २ योनिसोव – स्या०, योनि एव – सी०, रो० ।
३ उपपरिक्खितब्बो – सी०, स्या०, रो० ।

सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्ञथा च होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। वेदनं अत्ततो समनुपस्सति वेदनावन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं। तस्स सा वेदना विपरिणमति, अञ्ञथा च होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। सञ्ञं अत्ततो समनुपस्सति ... सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति .. विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं। तस्स तं विञ्ञाणं विपरिणमति, अञ्ञथा R. 43 च होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"रूपस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं निरोधं पुब्बे चेव रूपं एतरहि च सब्बं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति। तेसं पहाना[1] न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी[2] भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति। वेदनाय त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणाम विरागं निरोधं पुब्बे चेव वेदना एतरहि च सब्बा वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु- B. 36 पायासा ते पहीयन्ति। तेसं पहाना न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति। सञ्ञाय .. सङ्खारानं त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं निरोधं पुब्बे चेव सङ्खारा एतरहि च सब्बे सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति। तेसं पहाना न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति। विञ्ञाणस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चत विदित्वा विपरिणामं विराग निरोध पुब्बे चेव विञ्ञाणं एतरहि च सब्बं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो

१. पहाणा – सी०। २. सुखं विहार – रो०।

ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चती" ति ।

---

४४. पटिपदासुत्तं

R.44 ४७. सावत्थिनिदानं । "सक्कायसमुदयगामिनिं च वो, भिक्खवे, पटिपदं देसेस्सामि[1] सक्कायनिरोधगामिनिं च पटिपदं । तं सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं अत्ततो .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा, सक्कायसमुदयगामिनी[2] पटिपदा'[2] ति । इति हिदं, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खसमुदयगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो ।

"कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा
B. 37 अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं । न वेदनं अत्ततो ... न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा' ति । इति हिदं, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खनिरोधगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो" ति ।

---

४५. अनिच्चसुत्तं

४८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
R 45 तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,

---

१. देसिस्सामि – सी०, रो० । २–२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदना अनिच्चा .. सञ्ञा .. सङ्खारा .. विञ्ञाण अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि, वेदनाधातुया ..पे०.. सञ्ञाधातुया ... सङ्खारधातुया ... विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता[1] ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं[2] । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

४६. दुतियअनिच्चसुत्तं

४९. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा ... सञ्ञा अनिच्चा ... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्ञाणं अनिच्च । यदनिच्चं त दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो पुब्बन्तानुदिट्ठियो B. 38
न होन्ति । पुब्बन्तानुदिट्ठीनं असति, अपरन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । R 46
अपरन्तानुदिट्ठीनं असति, थामसो परामासो न होति । थामसे परामासे असति, रूपस्मि ... वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणस्मि चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता ठितं, ठितत्ता सन्तुसितं, सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१. विमुत्तता – रो० । २. सन्तुस्सितं – रो० ।

४७. समनुपस्सनासुत्तं

५०. सावत्थिनिदानं । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं अत्तानं समनुपस्समाना समनुपस्सन्ति, सब्बेते[1] पञ्चुपादानक्खन्धे समनुपस्सन्ति, एतेसं वा अञ्ञतरं । कतमे पञ्च ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं . सञ्ञं ... सङ्खारे . . विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं ।

"इति अयं चेव समनुपस्सना 'अस्मी' ति चस्स अविगतं[2] होति । 'अस्मी' ति खो पन, भिक्खवे, अविगते पञ्चन्नं इन्द्रियानं अवक्कन्ति होति – चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिव्हिन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्स । अत्थि, भिक्खवे, मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि अविज्जाधातु[3] । अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स 'अस्मी' ति पिस्स होति; 'अयमहमस्मी' ति पिस्स होति, 'भविस्सं' ति पिस्स होति, 'न भविस्सं' ति पिस्स होति; 'रूपी भविस्सं' ति पिस्स होति; 'अरूपी भविस्सं' ति पिस्स होति; 'सञ्ञी भविस्सं' ति पिस्स होति; 'असञ्ञी भविस्सं' ति पिस्स होति; 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्सं' ति पिस्स होति ।

B. 39, R 47 "तिट्ठन्तेव[4] खो, भिक्खवे, तत्थेव पञ्चिन्द्रियानि । अथेत्थ सुतवतो अरियसावकस्स अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । तस्स अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा 'अस्मी' ति पिस्स न होति; 'अयमहमस्मी' ति पिस्स न होति; 'भविस्सं' ति न भविस्सं ति ... रूपी ... अरूपी ... सञ्ञी ... असञ्ञी ... नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्सं ति पिस्स न होती" ति ।

---

४८. खन्धसुत्तं

५१. सावत्थिनिदानं । "पञ्च, भिक्खवे, खन्धे देसेस्सामि पञ्चुपादानक्खन्धे च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ?

---

१ सब्बे ते – सी०, स्या०, रो० । २ अधिगतं – स्या०, रो० । ३ विज्जाधातु – रो० । ४. तिट्ठन्ति – सी०, स्या०, रो० ।

यं किञ्चि, भिक्खवे, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति रूपक्खन्धो। या काचि वेदना ... पे०.. या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं[1] वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा ... पे०... अयं वुच्चति सङ्खारक्खन्धो[2]। यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति विञ्ञाणक्खन्धो। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा।

"कतमे च, भिक्खवे, पञ्चुपादनक्खन्धा? यं किञ्चि, भिक्खवे, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ..पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं, अयं वुच्चति रूपुपादानक्खन्धो[3]। या काचि वेदना ...पे०... या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अय वुच्चति वेदनुपादानक्खन्धो। या काचि सञ्ञा ...पे०... या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति सञ्ञुपादानक्खन्धो। ये केचि सङ्खारा ...पे०... सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति सङ्खारुपादानक्खन्धो। यं किञ्चि विञ्ञाणं R. 48
अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ...पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं, अयं वुच्चति विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा" ति।

---

४९. सोणसुत्तं

५२. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि B. 40
..पे०.. एकमन्तं निसिन्नं खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच –

"ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चेन रूपेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र[4] यथाभूतस्स अदस्सना? अनिच्चाय वेदनाय दुक्खाय विपरिणामधम्माय 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र

---

१. अज्झत्ता – स्या०। २. सङ्खारक्खन्धा – रो०। ३. रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या०।
४. किमञ्ञत्थ – सी० रो०।

यथाभूतस्स अदस्सना? अनिच्चाय सञ्ञाय ... अनिच्चेहि सङ्खारेहि दुक्खेहि विपरिणामधम्मेहि 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र यथाभूतस्स अदस्सना? अनिच्चेन विञ्ञाणेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र यथाभूतस्स अदस्सना?

"ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चेन रूपेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति;
३.४९ 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र यथाभूतस्स दस्सना? अनिच्चाय वेदनाय ... अनिच्चाय सञ्ञाय ... अनिच्चेहि सङ्खारेहि ... अनिच्चेन विञ्ञाणेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; किमञ्ञत्र यथाभूतस्स दस्सना?

"तं किं मञ्ञसि, सोण, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं–'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति?

"अनिच्चा, भन्ते"।

"सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तस्मातिह, सोण, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं B 41 अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना .. या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा . यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागत-पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा R. 50 पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"एवं पस्सं, सोण, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५०. दुतियसोणसुत्तं

५३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच –

"ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूपं नप्पजानन्ति, रूपसमुदयं नप्पजानन्ति, रूपनिरोधं नप्पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; वेदनं नप्पजानन्ति, वेदनासमुदयं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; सञ्ञं नप्पजानन्ति ... पे०... सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, विञ्ञाणं नप्पजानन्ति, विञ्ञाणसमुदयं नप्पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधं नप्पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो

सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति।

B. 42, R. 51 "ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूप पजानन्ति, रूपसमुदयं पजानन्ति, रूपनिरोधं पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति; वेदनं पजानन्ति ... पे०.. सञ्ञ पजानन्ति सङ्खारे पजानन्ति ... विञ्ञाणं पजानन्ति, विञ्ञाणसमुदय पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधं पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते च खो मे, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति।

---

५१. नन्दिक्खयसुत्तं

५४. सावत्थिनिदानं। "अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु रूपं अनिच्चं ति पस्सति सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्स निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्त ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु वेदनं अनिच्चं[1] ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्सं निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु सञ्ञं अनिच्चं ति पस्सति ..पे०.. अनिच्चञ्ञेव भिक्खवे, भिक्खु सङ्खारे अनिच्चा ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्सं निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्तं सुविमुत्त ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु विञ्ञाण अनिच्च ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्सं निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्तं सुविमुत्त ति वुच्चती" ति।

---

१ अनिच्चा – सी०, स्या०, रो०।

५२. दुतियनन्दिक्खयसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । रूपं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो रूपस्मिं निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । वेदनं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, वेदनानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सथ । वेदनं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, वेदनानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो वेदनाय निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । सञ्ञं भिक्खवे ... सङ्खारे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, सङ्खारानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । सङ्खारे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, सङ्खारानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सन्तो सङ्खारेसु निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । विञ्ञाणं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, विञ्ञाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । विञ्ञाणं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, विञ्ञाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो विञ्ञाणस्मिं निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चती" ति ।

R. 52 B 43

अत्तदीपवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

अत्तदीपा पटिपदा, द्वे च होन्ति अनिच्चता ।
समनुपस्सना खन्धा, द्वे सोणा द्वे नन्दिक्खयेन चा ति ॥

मूलपण्णासकं[1] समत्तं[1] ।

तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्दानं

नकुलपिता अनिच्चो[2] च, भारो[3] नतुम्हाकेन[4] च ।
अत्तदीपेन पञ्ञासो[5], पठमो[6] तेन पवुच्चती[7] ति ॥ R. 53

—— o ——

१ – १ मूलपञ्ञासक समत्त – रो०, मूलपण्णासको समत्तो – म०, स्या० । २ अनिच्चा – रो० । ३. भारेन – स्या०, रो० । ४ तुम्हाकेन – रो० । ५. पण्णासो – स्या०, पञ्ञाम – सी० । ६ पठम – सी० । ७. वुच्चती – स्या०, रो० ।

५३. उपयसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । "उपयो[1], भिक्खवे, अविमुत्तो अनुपयो विमुत्तो । रूपुपयं[2] वा, भिक्खवे, विञ्ञाणं तिट्ठमान तिट्ठेय्य, रूपा-
B. 44 रम्मणं रूपप्पतिट्ठ[3] नन्दूपसेचन[4] वुद्धि[5] विरूळ्हि[6] वेपुल्ल आपज्जेय्य । सङ्खारुपयं वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मण सङ्खारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य ।

"यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा अञ्ञत्र वेदनाय अञ्ञत्र सञ्ञाय अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरूळ्हि वा वेपुल्ल वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेत ठानं विज्जति ।

"रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया[7] चे भिक्खवे ... सञ्ञाधातुया चे भिक्खवे सङ्खार-धातुया चे भिक्खवे ... विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञा-
R 54 णस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्ह अनभिसङ्खच्च[8] विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसित । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५४. बीजसुत्तं

५७ सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमानि, भिक्खवे, बीजजातानि । कतमानि पञ्च ? मूलबीजं, खन्धबीजं, अग्गबीज, फलुबीज[9], बीज-बीजञ्ञेव पञ्चमं । इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि अपूतिकानि अवातातपहतानि[10] सारादानि[11] सुखसयितानि, पठवी[12] च नास्स, आपो च नास्स, अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीज-जातानि वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जेय्यु" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

---

१ उपायो – सी०, स्या०, रो० । २ रूपूपाय – सी०, स्या०, रूपुपाय – रो० । ३ रूपपतिट्ठ – रो० । ४ नन्दूपसेवन – सी०, स्या०, रो० । ५ वुड्ढि – स्या० । ६ विरूळ्हि – रो० । ७ वेदनायधातुया – रो० । ८ अनभिसङ्खारञ्च – रो० । ९. फळुबीज – सी०, फलबीज – स्या० । १० अवातातपप्पहतानि – स्या० । ११ सार-दायिनी – सी० । १२ पथवी – म० ।

"इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि[1] ...पे०... सुखसयितानि, पठवी च अस्स, आपो च अस्स, अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि वुद्धिं विरूळ्हिं वेपुल्लं आपज्जेय्यु'' ति ?

"एवं, भन्ते'' ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवीधातु, एवं चतस्सो विञ्ञाणट्ठितियो दट्ठब्बा । सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोधातु, एवं नन्दिरागो दट्ठब्बो । सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि, एव विञ्ञाणं साहारं दट्ठब्ब । B 45 रूपुपयं, भिक्खवे, विञ्ञाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठ R 55 नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरूळ्हिं वेपुल्ल आपजेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खवे, विञ्ञाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य . पे०... नन्दूपसेचन वुद्धिं विरूळ्हिं वेपुल्ल आपजेय्य । सञ्ञुपयं वा ... पे०... सङ्खारुपयं वा, भिक्खवे, विञ्ञाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मणं सङ्खारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरूळ्हिं वेपुल्लं आपज्जेय्य ।

"यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा अञ्ञत्र वेदनाय अञ्ञत्र सञ्ञाय अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धिं वा विरूळ्हिं वा वेपुल्लं वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेतं ठानं विज्जति । रूपधातुया चेव, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे ... सञ्ञाधातुया चे ... सङ्खारधातुया चे .. विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्हं अनभिसङ्खच्च विमुत्त । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति ... पे० .. नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती'' ति ।

---

५५. उदानसुत्तं

५८ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा उदानं उदानेसि – "'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स[2], न मे भविस्सती' ति – एवं अधिमुच्चमानो[3] भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी'' ति । R. 56

---

१ सण्डानि – सी०, रो० । २ न भविस्सति – स्या०, रो० । ३. विमुच्चमानो – सी०, स्या० ।

एवं वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "यथा कथं पन, भन्ते, 'नो चस्सं[1], नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति – एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं[2] अदस्सावी[2] ...पे०... सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। वेदनं .. सञ्ञं .. सङ्खारे ... विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं।

B. 46 "सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं वेदनं 'अनिच्चा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं सञ्ञं 'अनिच्चा सञ्ञा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चे सङ्खारे 'अनिच्चा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं विञ्ञाणं 'अनिच्चं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"दुक्खं रूपं 'दुक्खं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति दुक्खं वेदनं .. दुक्खं सञ्ञं ... दुक्खे सङ्खारे .. दुक्खं विञ्ञाणं 'दुक्खं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"अनत्तं रूपं 'अनत्ता[3] रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं वेदनं 'अनत्ता वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं सञ्ञं 'अनत्ता सञ्ञा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्ते सङ्खारे 'अनत्ता सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं विञ्ञाणं 'अनत्ता विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"सङ्खतं रूपं 'सङ्खतं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, सङ्खतं वेदनं .. सङ्खतं सञ्ञं .. सङ्खते सङ्खारे . सङ्खतं विञ्ञाणं 'सङ्खतं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति। रूपं विभविस्सती[4] ति यथाभूतं नप्पजानाति। वेदना विभविस्सति . सञ्ञा विभविस्सति .. सङ्खारा विभविस्सन्ति . विञ्ञाणं विभविस्सती ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अरियानं दस्सावी R. 57 अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो

---

१. चस्स – रो०। २–२ अरियानमदस्सावी – रो०। ३ अनत्तं – स्या०।
४. वि भविस्सती – स्या०।

समनुपस्सति .. पे०... न वेदनं ... न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति ।

"सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूत पजानाति । अनिच्चं वेदनं .. अनिच्चं सञ्ञं .. अनिच्चे सङ्खारे ... अनिच्चं विञ्ञाणं 'अनिच्चं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं रूपं ...पे०... दुक्खं विञ्ञाणं ... अनत्तं रूपं ... पे०... अनत्तं विञ्ञाणं ... सङ्खतं रूपं ... पे०.. सङ्खतं विञ्ञाणं 'सङ्खतं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति । रूपं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति । वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति ।

"सो रूपस्स विभवा, वेदनाय विभवा, सञ्ञाय विभवा, B. 47
सङ्खारानं विभवा, विञ्ञाणस्स विभवा, एवं खो, भिक्खु, 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति – एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी" ति ।

"एवं अधिमुच्चमानो, भन्ते, भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी ति । कथ पन, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अतसिताये ठाने तासं आपज्जति । तासो हेसो[1] भिक्खु अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति ।

"सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अतसिताये ठाने न तास आपज्जति । न हेसो, भिक्खु, तासो सुतवतो अरियसावकस्स –
'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । रूपुपयं R. 58
वा, भिक्खु, विञ्ञाणं तिट्ठमान तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठ[2] नन्दूपसेचनं[3] वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खु, सञ्ञुपय वा, भिक्खु, सङ्खारुपयं वा, भिक्खु, विञ्ञाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मणं सङ्खारप्पतिट्ठ नन्दूपसेचनं वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य ।

"यो[4] भिक्खु एव वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा, अञ्ञत्र वेदनाय, अञ्ञत्र सञ्ञाय, अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति

१ हेमा – म० । २ रूपपतिट्ठ – ० । ३ नन्दूपसेवन – सी०, स्या०, रो० ।
४. सो – स्या०, रो० ।

वा चुतिं वा उपपत्तिं वा वुद्धिं वा विरूळ्हिं वा वेपुल्लं वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेतं ठानं विज्जति ।

"रूपधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... सञ्ञाधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... सङ्खारधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्हं अनभिसङ्खच्च विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परि-
B 48 निब्बायति । 'खीणा जाति ...पे०... नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती" ति ।

---

५६. उपादानपरिवत्तसुत्तं

५९. सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
R.59 कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो[1], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय[2] अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके. पे०... सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं ।

"कथं च चतुपरिवट्टं ? रूपं अब्भञ्ञासिं, रूपसमुदयं अब्भञ्ञासिं, रूपनिरोधं अब्भञ्ञासिं, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं; वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणसमुदयं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणनिरोधं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं ।

---

१. रूपपादानक्खन्धो – सी०, स्या० । २. देवमनुस्साय – रो० ।

"कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं, इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूपं । आहारसमुदया रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं[1] – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्ञाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना[2] । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्ञाय ...पे०... एवं रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय, रूपस्स निब्बिदा[3] विरागा[4] निरोधा[5] अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो[6] । ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घानसम्फस्सजा वेदना, जिव्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि .. पे०... सम्मासमाधि । B 49, R. 60

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्ञाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्ञाय, एवं वेदनानिरोधं अभिञ्ञाय, एवं वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्ञाय ...पे० .. एवं वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय ... पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, सञ्ञा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्ञाकाया – रूपसञ्ञा, सद्दसञ्ञा, गन्धसञ्ञा, रससञ्ञा, फोट्ठब्बसञ्ञा,

१ सेय्यथिद – म० । २ सुपटिपन्ना – सी०, स्या०, रो० । ३ निब्बिदाय – रो० । ४. विरागाय – रो० । ५. निरोधाय – रो० । ६. केवलिनो – स्या० ।

धम्मसञ्ञा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्ञा । फस्ससमुदया सञ्ञासमुदयो; फस्सनिरोधा सञ्ञानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सञ्ञानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद– सम्मादिट्ठि ..पे०... सम्मासमाधि .. पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमे[1] च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया– रूपसञ्चेतना, सद्दसञ्चेतना, गन्धसञ्चेतना, रससञ्चेतना, फोट्ठब्बसञ्चेतना, धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय सङ्खारानं निब्बिदाय
B 59, R 61 विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय सङ्खारानं निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमं च, भिक्खवे, विञ्ञाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाणं, सोतविञ्ञाणं, घानविञ्ञाणं, जिव्हाविञ्ञाणं, कायविञ्ञाणं, मनोविञ्ञाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाणं । नामरूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि .. पे० . सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय विञ्ञा-

---

१ कतमा – रो० ।

गस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा एवं विञ्ञाणं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्टं तेस नत्थि पञ्ञापनाया" ति ।

---

५७. सत्तट्ठानसुत्तं

६०. सावत्थिनिदानं । "सत्तट्ठानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मि धम्मविनये केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो ति वुच्चति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्ठानकुसलो होति ? इध, R 62
भिक्खवे, भिक्खु रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; रूपस्स अस्सादं पजानाति, B..51
रूपस्स आदीनवं पजानाति, रूपस्स निस्सरणं पजानाति; वेदनं पजानाति... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं पजानाति, विञ्ञाणसमुदयं पजानाति, विञ्ञाणनिरोध पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; विञ्ञाणस्स अस्सादं पजानाति, विञ्ञाणस्स आदीनवं पजानाति, विञ्ञाणस्स निस्सरणं पजानाति ।

"कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं – इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूप । आहारसमुदया रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि ।

"यं रूप पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं – अयं रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं रूपस्स निस्सरणं ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्ञाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्ञाय; एवं रूपस्स अस्सादं अभिञ्ञाय, एवं रूपस्स आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं रूपस्स निस्सरणं अभिञ्ञाय

रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना। ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्ञाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय; एवं रूपस्स अस्सादं अभिञ्ञाय,
R.63 एवं रूपस्स आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं रूपस्स निस्सरणं अभिञ्ञाय रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता। ये सुविमुत्ता ते केवलिनो। ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना ...पे०... मनोसम्फस्सजा वेदना। अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना। फस्ससमुदया वेदनासमुदयो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो। अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि।

B.52 "यं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं वेदनाय अस्सादो। या[1] वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा – अयं वेदनाय आदीनवो। यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं वेदनाय निस्सरणं।

"ये हि, केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्ञाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्ञाय, एवं वेदनानिरोधं अभिञ्ञाय, एवं वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय; एवं वेदनाय अस्सादं अभिञ्ञाय, एवं वेदनाय आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं वेदनाय निस्सरणं अभिञ्ञाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना। ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्ञाय ...पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय।

"कतमा च, भिक्खवे, सञ्ञा? छयिमे, भिक्खवे, सञ्ञाकाया – रूपसञ्ञा, सद्दसञ्ञा, गन्धसञ्ञा, रससञ्ञा, फोट्ठब्बसञ्ञा, धम्मसञ्ञा। अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्ञा। फस्ससमुदया सञ्ञासमुदयो; फस्सनिरोधा सञ्ञानिरोधो। अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सञ्ञानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि ...पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय।

---

१. यं – रो०।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया – रूपसञ्चेतना ... पे०... धम्मसञ्चेतना। इमे वुच्चन्ति भिक्खवे, सङ्खारा। फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनिरोधा सङ्खारनिरोधो। अयमेव R. 64 अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि।

"यं सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं सङ्खारानं अस्सादो। ये सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा – अयं सङ्खारानं आदीनवो। यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं सङ्खारानं निस्सरणं।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय ... पे०... सङ्खारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना। ये B. 53 सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ... पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय।

"कतमं च, भिक्खवे, विञ्ञाणं? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाणं, सोतविञ्ञाणं, घानविञ्ञाणं, जिव्हाविञ्ञाणं, कायविञ्ञाणं, मनोविञ्ञाणं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाणं। नामरूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो; नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो। अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि।

"यं विञ्ञाणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं विञ्ञाणस्स अस्सादो। यं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं – अयं विञ्ञाणस्स आदीनवो। यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं विञ्ञाणस्स निस्सरणं।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय; एवं विञ्ञाणस्स अस्सादं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स निस्सरणं अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना। ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति।

R.65 "ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय; एवं विञ्ञाणस्स अस्सादं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स निस्सरणं अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता। ये सुविमुत्ता ते केवलिनो। ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्ठानकुसलो होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु धातुसो उपपरिक्खति, आयतनसो उपपरिक्खति,
B.54 पटिच्चसमुप्पादसो उपपरिक्खति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति। सत्तट्ठानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मिं धम्मविनये केवली वुसितवा 'उत्तमपुरिसो' ति वुच्चती" ति।

---

५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं

६१. सावत्थिनिदानं। "तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो वेदनाय निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो वेदनाय निब्बिदा ...पे०... पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो सञ्ञाय सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो विञ्ञाणस्स
R.66 निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तत्र खो, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो[1] किं नानाकरणं तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्ञाविमुत्तेन भिक्खुना" ति?

---

१. अधिप्पायसो – स्या०; अधिप्पायोसो – रो०।

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा। साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्ञेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सस्सामी" ति।

"एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुप्पन्नस्स मग्गस्स उप्पादेता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जानेता[1], अनक्खातस्स मग्गस्स अक्खाता मग्गञ्ञू, मग्गविदू, मग्गकोविदो; मग्गानुगा च, भिक्खवे, एतरहि सावका विहरन्ति पच्छासमन्नागता। अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अय अधिप्पयासो, इद नानाकरणं तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्ञाविमुत्तेन भिक्खुना" ति।

---

५९. अनत्तलक्खणसुत्तं

६२. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये। तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच – B 55

"रूपं, भिक्खवे, अनत्ता। रूपं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिदं रूपं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च रूपे – 'एवं मे रूपं होतु, एवं मे रूपं मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, रूपं अनत्ता तस्मा रूपं आबाधाय सवत्तति, न च लब्भति रूपे – 'एव मे रूपं होतु, एवं मे रूपं मा अहोसी' ति।

"वेदना अनत्ता। वेदना च हिद, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिदं वेदना आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च वेदनाय – 'एवं मे वेदना होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, वेदना अनत्ता तस्मा वेदना आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति वेदनाय – 'एव मे वेदना होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी' ति। R. 67

"सञ्ञा अनत्ता . पे०... सङ्खारा अनत्ता। सङ्खारा च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्ससु, नयिद सङ्खारा आबाधाय संवत्तेय्युं, लब्भेथ

१ सञ्जनेता – म०।

च सङ्खारेसु – 'एवं मे सङ्खारा होन्तु, एवं मे सङ्खारा मा अहेसुं' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, सङ्खारा अनत्ता तस्मा सङ्खारा आबाधाय संवत्तन्ति, न च लब्भति सङ्खारेसु – 'एवं मे सङ्खारा होन्तु, एवं मे सङ्खारा मा अहेसुं' ति।

"विञ्ञाणं अनत्ता। विञ्ञाणं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिदं विञ्ञाणं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च विञ्ञाणे – 'एवं मे विञ्ञाणं होतु, एवं मे विञ्ञाणं मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, विञ्ञाणं अनत्ता तस्मा विञ्ञाणं आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति विञ्ञाणे – 'एवं मे विञ्ञाणं होतु, एवं मे विञ्ञाणं मा अहोसी' ति।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं –

B.56 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

R.68 "दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितु – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति।

"नो हेतं, भन्ते"।

"तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय[1] दट्ठब्बं। या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे०... या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना –

१. सम्मापञ्ञाय – रो०।

'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"या काचि सञ्ञा ...पे०... ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ...पे०... ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

६३. इदमवोच भगवा । अत्तमना पञ्चवग्गिया भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ।

इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्ञमाने पञ्चवग्गियानं भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति ।

---

६०. महालिसुत्तं

६४. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा- B. 57
वने कूटागारसालायं । अथ खो महालि लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्कमि R. 69
...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो महालि लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच –

"पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय, अहेतू अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती' ति । इध, भिक्खवे, भगवा किमाहा" ति ?

"अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय; सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तान विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति ।

"कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; कथं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती" ति ?

"रूपं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता रूपस्मिं सारज्जेय्युं। यस्मा च खो, महालि, रूपं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता रूपस्मिं सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति। अयं खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति।

"वेदना च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वेदनाय सारज्जेय्युं। यस्मा च खो, महालि, वेदना सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वेदनाय सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति। अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति।

"सञ्ञा च हिदं, महालि ...पे०... सङ्खारा च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्संसु दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता
B. 58 सुखेन, नयिदं सत्ता सङ्खारेसु सारज्जेय्युं। यस्मा च खो, महालि,
R. 70 सङ्खारा सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता सङ्खारेसु सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति। अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति।

"विञ्ञाणं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता विञ्ञाणस्मिं सारज्जेय्युं। यस्मा च खो, महालि, विञ्ञाणं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मिं सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति। अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती" ति।

"कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; कथं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति ?

"रूपं च हिदं, महालि, एकन्तसुखं अभविस्स सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता रूपस्मिं निब्बिन्देय्युं। यस्मा

च खो, महालि, रूपं दुक्खं दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति; निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्झन्ति। अयं खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया। एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति।

"वेदना च हिद, महालि, एकन्तसुखा अभविस्स ..पे०... सञ्ञा च हिद महालि ...पे०.. सङ्खारा च हिदं, महालि, एकन्तसुखा अभविस्ससु ... पे०... विञ्ञाणं च हिदं, महालि, एकन्तसुख अभविस्स सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्देय्यु। यस्मा च खो, महालि, विञ्ञाण दुक्खं दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्त अनवक्कन्त सुखेन, तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्दन्ति; निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्झन्ति। अयं खो, महालि, R 71
हेतु अयं पच्चयो सत्तान विसुद्धिया। एव पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति।

६१. आदित्तसुत्तं

६५. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, आदित्तं, वेदना आदित्ता, सञ्ञा आदित्ता, सङ्खारा आदित्ता, विञ्ञाणं आदित्त। एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि ... सञ्ञाय पि .. सङ्खारेसु पि .. विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द B. 59
विरज्जति; विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीयं, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

६२. निरुत्तिपथसुत्तं

६६. सावत्थिनिदानं। "तयोमे, भिक्खवे, निरुत्तिपथा अधिवचनपथा पञ्ञत्तिपथा असङ्किण्णा असङ्किण्णपुब्बा, न सङ्कीयन्ति, न सङ्कीयिस्सन्ति[1], अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि। कतमे तयो?

"य, भिक्खवे, रूप अतीत निरुद्ध विपरिणतं 'अहोसी' ति तस्स सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्स समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति।

१. सङ्कियिस्सन्ति – स्या०।

"या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता 'अहोसी' ति तस्सा सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्सा समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्सा पञ्ञत्ति; न तस्सा सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्सा सङ्खा 'भविस्सती' ति।

"या सञ्ञा ... ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता 'अहेसुं' ति तेसं सङ्खा, 'अहेसुं' ति तेसं समञ्ञा, 'अहेसुं' ति तेसं पञ्ञत्ति; न तेसं सङ्खा 'अत्थी' ति, न तेसं सङ्खा 'भविस्सन्ती' ति।

R.72 "यं विञ्ञाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं, 'अहोसी' ति तस्स सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्स समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति।

"यं, भिक्खवे, रूपं अजातं अपातुभूतं, 'भविस्सती' ति तस्स सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्स समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति।

"या वेदना अजाता अपातुभूता, 'भविस्सती' ति तस्सा सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्सा समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्सा पञ्ञत्ति; न तस्सा सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्सा सङ्खा 'अहोसी' ति।

"या सञ्ञा ... ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता, 'भविस्सन्ती' ति तेसं सङ्खा, 'भविस्सन्ती' ति तेसं समञ्ञा, 'भविस्सन्ती' ति तेसं पञ्ञत्ति; न तेसं सङ्खा 'अत्थी' ति, न तेसं सङ्खा 'अहेसुं' ति।

B.60 "यं विञ्ञाणं अजातं अपातुभूतं, 'भविस्सती' ति तस्स सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्स समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति।

"यं, भिक्खवे, रूपं जातं पातुभूतं, 'अत्थी' ति तस्स सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्स समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति।

"या वेदना जाता पातुभूता, 'अत्थी' ति तस्सा सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्सा समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्सा पञ्ञत्ति; न तस्सा सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्सा सङ्खा 'भविस्सती' ति।

"या सञ्ञा ... ये सङ्खारा जाता पातुभूता, 'अत्थी' ति तेसं सङ्खा, 'अत्थी' ति तेसं समञ्ञा, 'अत्थी' ति तेसं पञ्ञत्ति; न तेसं सङ्खा 'अहेसुं' ति, न तेसं सङ्खा 'भविस्सन्ती' ति।

"यं विञ्ञाणं जातं पातुभूतं, 'अत्थी' ति तस्स सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्स समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्स पञ्ञत्ति; न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो निरुत्तिपथा अधिवचनपथा पञ्ञत्तिपथा असङ्किण्णा असङ्किण्णपुब्बा, न सङ्कीयन्ति[1], न सङ्कीयिस्सन्ति, R.73
अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसुं उक्कला वस्सभञ्ञा अहेतुकवादा[2] अकिरियवादा नत्थिकवादा, ते पि मे तयो निरुत्तिपथे अधिवचनपथे पञ्ञत्तिपथे न गरहितब्बं नप्पटिक्कोसितब्ब अमञ्ञिसु[3] । त किस्स हेतु ? निन्दाघट्टनब्यारोसउपारम्भभया[4]" ति ।

मज्झिमपण्णासकस्स[5] उपयवग्गो पठमो[5] ।

तस्सुद्दानं

*उपयो[6] बीजं उदानं[7], उपादानपरिवत्तं[7] ।
सत्तट्ठान च सम्बुद्धो,पञ्चमहालि आदित्ता ।
वग्गो निरुत्तिपथेन चा ति* ॥

———o———

६३. उपादियमानसुत्तं

६७ एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B 61
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"उपादियमानो खो, भिक्खु, बद्धो[8] मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो" ति ।

१. सङ्कियन्ति – स्या० । २ अहेतुवादा – रो० । ३ मञ्ञिसु – सी० । ४ निन्दा-
व्यारोसउपारम्भभया – रो०, निन्दाव्यारोस० – सी०, स्या० । ५–५ उपायवग्गो पठमो –
सी०, ० उपायवग्गो पठमो – स्या०, ० उपायवग्गो पथमो – रो० । ६ उपायो – सी०, स्या०,
रो० । ७–७ उपादान परिवट्ट – स्या०, रो०, उपादान परिवत्तञ्च – सी० । ८ वन्धो –
सी०, स्या० ।

– एत्थ सी०, स्या० पोत्थकेसु अय गाथा दिस्सति –
उपायो वीज उपादानं परिवत्तञ्च सत्तट्ठान ।
वुद्धो पञ्चवग्गि महालि आदित्तो निरुत्थिपथेन चा ति ॥

R.74 "अञ्ञातं भगवा, अञ्ञातं सुगता" ति ।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो, भन्ते, उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । सञ्ञं ... सङ्खारे . विञ्ञाणं उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो एवं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवता भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि[१] । "खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

B 62

---

६४. मञ्ञमानसुत्तं

६८. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु ..पे० भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु ..पे० ... आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति ।

R.75

"मञ्ञमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स; अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो" ति ।

"अञ्ञातं भगवा; अञ्ञातं सुगता" ति ।

---

१. विहरति – म०, स्या० ।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो, भन्ते, मञ्ञमानो बद्धो मारस्स; अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं मञ्ञमानो बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि। रूपं, भिक्खु, मञ्ञमानो बद्धो मारस्स; अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं मञ्ञमानो बद्धो मारस्स; अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ ... पे० ... अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति।

---

६५. अभिनन्दमानसुत्तं

६६ सावत्थिनिदानं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु ... पे० ... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन ..पे० पहितत्तो विहरेय्यं" ति।

"अभिनन्दमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो" ति।

"अञ्ञातं भगवा, अञ्ञातं सुगता" ति।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन B. 63
अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो पन, भन्ते, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे .. विञ्ञाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स R. 76
ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि। रूपं खो, भिक्खु, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे .. विञ्ञाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो

पापितो। इमस्स खो, भिक्खु, मया संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ ...पे०... अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति।

---

६६. अनिच्चसुत्तं

७०. सावत्थिनिदानं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु ...पे०... भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु ...पे०... आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति।

"यं खो, भिक्खु, अनिच्चं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति।

"अञ्ञातं भगवा; अञ्ञातं सुगता" ति।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति?

"रूपं खो, भन्ते, अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो। वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो। इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि। रूपं खो, भिक्खु, अनिच्चं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो। वेदना अनिच्चा ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनिच्चं; तत्र खो ते छन्दो पहातब्बो। इमस्स खो, भिक्खु, मया संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ

2.77 ...पे०... अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति।

---

६७. दुक्खसुत्तं

3.58 ७१. सावत्थिनिदानं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु ...पे०... आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति।

"यं खो, भिक्खु, दुक्खं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति।

"अञ्ञातं भगवा; अञ्ञातं सुगता" ति।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति?

"रूपं खो, भन्ते, दुक्खं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो। वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा . विञ्ञाणं दुक्ख, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूप खो भिक्खु, दुक्खं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो। वेदना . सञ्ञा ... सङ्खारा . विञ्ञाणं दुक्खं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ ... पे०... अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति।

---

६८. अनत्तसुत्तं

७२. सावत्थिनिदानं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु ...पे०... पहितत्तो विहरेय्यं" ति।

"यो खो, भिक्खु, अनत्ता; तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति।

"अञ्ञातं, भगवा; अञ्ञातं, सुगता" ति।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन R. 78
अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो, भन्ते, अनत्ता; तत्र मे छन्दो पहातब्बो। वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा . . विञ्ञाणं अनत्ता, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूपं खो, भिक्खु, अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। वेदना . सञ्ञा .. सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनत्ता; B 65
तत्र ते छन्दो पहातब्बो। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ ... पे० . अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति।

---

६९. अनत्तनियसुत्तं

७३. सावत्थिनिदानं । अथ खो ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु ...पे०... विहरेय्यं" ति ।

"यं खो, भिक्खु, अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञातं, भगवा; अञ्ञातं, सुगता" ति ।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो, भन्ते, अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अनत्तनियं;
R. 79 तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्ञा .... सङ्खारा ... विञ्ञाणं
अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन
भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति । अथ ...पे०... अञ्ञतरो
च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

---

७०. रजनीयसण्ठितसुत्तं

७४. सावत्थिनिदानं । अथ खो ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच–"साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा ...पे०... विहरेय्यं" ति ।

"यं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञातं, भगवा; अञ्ञातं, सुगता" ति ।

"यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी" ति ?

"रूपं खो, भन्ते, रजनीयसण्ठितं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं रजनीयसण्ठितं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति ।

“साधु साधु भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना .. सञ्ञा .. सङ्खारा ... विञ्ञाणं रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु[1], मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे० ... अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति । B.66

---

७१. राधसुत्तं

७५. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच – “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ? R 80

“यं किञ्चि, राध, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे० ... यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एवं खो, राध, जानतो एवं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति । अथ ... पे० ... अञ्ञतरो च पनायस्मा राधो अरहतं अहोसी ति ।

---

७२. सुराधसुत्तं

७६. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सुराधो भगवन्तं एतदवोच – “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति, विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्त” न्ति ?

“यं किञ्चि, सुराध, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे० .. यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना

१. भिक्खवे – रो० ।

R. 81 ... या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीता-
B. 67 नागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना ... सब्बा सञ्ञा .. सब्बे सङ्खारा ... सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एवं खो, सुराध, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति । अथ ... पे०... अञ्ञतरो च पनायस्मा सुराधो अरहतं अहोसी ति ।

अरहत्तवग्गो[1] दुतियो ।

तस्सुद्दानं

उपादियमञ्ञमाना[2], अथाभिनन्दमानो[3] च[3] ।
अनिच्चं दुक्खं अनत्ता च, अनत्तनीयं[4] रजनीयसण्ठितं[5] ।
राधसुराधेन[6] ते दसा ति[6] ॥

———o———

७३. अस्सादसुत्तं

७७. सावत्थिनिदानं । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय .. सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ..
R. 82 सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाती" ति ।

---

७४. समुदयसुत्तं

७८. सावत्थिनिदानं । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं[7] च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स समुदय

---

१. अरहत्तवग्गो – सी०, रो० । २. उपादियमञ्ञमानानं – सी० । ३-३. अथाभि-अभिनन्दता – सी० । ४. अनत्तनेय्यं – सी० अनत्तनियं – स्या०, रो० । ५. रजनि-सण्ठितं – स्या० । ६-६. राधनुराधेन चेव द्वितियो पूरितो वग्गो – सी०, रो० । ७. अत्थगमं –

च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्प- B. 68
जानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनव च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं .. विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाती" ति ।

---

७५. दुतियसमुदयसुत्तं

७९. सावत्थिनिदानं । "सुतवा, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... सञ्ञाय .. सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाती" ति ।

---

७६. अरहन्तसुत्तं

८०. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं
दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो R. 83
अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं अनिच्च । यदनिच्च त दुक्ख, यं दुक्ख तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति ... वेदनाय पि सञ्ञाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्तावासा, यावता भवग्गं, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मि यदिदं अरहन्तो" ति ।

८१ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[१] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"सुखिनो वत अरहन्तो, तण्हा तेस न विज्जति ।
अस्मिमानो समुच्छिन्नो, मोहजालं पदालित ।।

---

१ वत्वा – सी०, रो० ।

3.83 "अनेजं¹ ते¹ अनुप्पत्ता, चित्तं येसं अनाविलं ।
लोके अनुपलित्ता ते, ब्रह्मभूता अनासवा ॥

"पञ्चक्खन्धे परिञ्ञाय, सत्त सद्धम्मगोचरा ।
पसंसिया सप्पुरिसा, पुत्ता बुद्धस्स ओरसा ॥

"सत्तरतनसम्पन्ना, तीसु सिक्खासु सिक्खिता ।
अनुविचरन्ति महावीरा, पहीनभयभेरवा ॥

"दसहङ्गेहि सम्पन्ना, महानागा समाहिता ।
एते खो सेट्ठा लोकस्मिं, तण्हा तेसं न विज्जति ॥

"असेखञाणमुप्पन्नं², अन्तिमोयं समुस्सयो ।
यो सारो ब्रह्मचरियस्स, तस्मिं अपरपच्चया ॥

3.84 "विधासु न विकम्पन्ति, विप्पमुत्ता पुनब्भवा ।
दन्तभूमिमनुप्पत्ता, ते लोके विजिताविनो ॥

"उद्धं तिरियं अपाचीनं³, नन्दी⁴ तेसं न विज्जति ।
नदन्ति ते सीहनादं, बुद्धा लोके अनुत्तरा" ति ॥

---

७७. दुतियअरहन्तसुत्तं

८२. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति ... वेदनाय पि ... सञ्ञाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्तावासा, यावता भवग्गं, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मिं यदिदं अरहन्तो" ति ।

---

७८. सीहसुत्तं

3.73 ८३. सावत्थिनिदानं । "सीहो, भिक्खवे, मिगराजा सायन्हसमयं⁵ आसया निक्खमति; आसया निक्खमित्वा विजम्भति; विजम्भित्वा

१–१. अनेजन्तो – रो० । २. असेक्ख० – स्या० । ३. अपाचिनं – स्या० । ४. नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ५. सायण्ह० – सी० स्या०, रो० ।

समन्ता चतुद्दिसा अनुविलोकेति; समन्ता चतुद्दिसा अनुविलोकेत्वा तिक्खत्तुं सीहनादं नदति; तिक्खत्तु सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्कमति। ये हि केचि, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा सीहस्स मिगरञ्ञो R.85 नदतो सद्दं सुणन्ति; येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति; बिलं बिलासया पविसन्ति; दकं दकासया पविसन्ति; वनं वनासया पविसन्ति; आकासं पक्खिनो भजन्ति। ये पि ते, भिक्खवे, रञ्ञो नागा गामनिगमराजधानीसु, दळ्हेहि वरत्तेहि[1] बद्धा[2], ते पि तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा भीता मुत्तकरीसं चजमाना[3] येन वा तेन वा पलायन्ति। एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, सीहो मिगराजा तिरच्छानगतानं पाणानं एवं महेसक्खो एवं महानुभावो।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यदा तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा। सो धम्मं देसेति – 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना ... इति सञ्ञा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति। ये पि ते, भिक्खवे, देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला उच्चेसु विमानेसु चिरट्ठितिका ते पि तथागतस्स धम्मदेसनं सुत्वा येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति – 'अनिच्चा व किर, भो, मयं समाना निच्चम्हा ति अमञ्ञिम्ह। अद्धुवा व किर, भो, मय समाना धुवम्हा ति अमञ्ञिम्ह। असस्सता व किर, भो, मयं समाना सस्सतम्हा ति अमञ्ञिम्ह। मयं पि[4] किर, भो, अनिच्चा अद्धुवा असस्सता सक्कायपरियापन्ना' ति। एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, तथागतो सदेवकस्स लोकस्स एवं महेसक्खो एवं महानुभावो" ति।

८४. इदमवोच भगवा ...पे०... एतदवोच सत्था –

"यदा बुद्धो अभिञ्ञाय, धम्मचक्कं पवत्तयि। R. 86
सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो॥

"सक्कायं[5] च[5] निरोधं च, सक्कायस्स च सम्भवं। B. 71
अरियञ्चट्ठङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिनं॥

१. योत्तेहि – रो०। २. बन्धनेहि बद्धा – सी०, बन्धनेहि बन्धा – स्या०। ३ मोचन्ता – रो०। ४. हि – रो०। ५–५. सक्कायस्स – स्या०, रो०।

"ये पि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
भीता सन्तासमापादुं, सीहस्सेवितरे मिगा ॥
अवीतिवत्ता सक्कायं, अनिच्चा किर भो मयं ।
सुत्वा अरहतो वाक्यं, विप्पमुत्तस्स तादिनो" ति ॥

---

७९. खज्जनीयसुत्तं

८५. सावत्थिनिदानं । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरमाना अनुस्सरन्ति सब्बे ते पञ्चुपादानक्खन्धे अनुस्सरन्ति एतेसं वा अञ्ञतरं । कतमे पञ्च ? 'एवंरूपो अहोसिं अतीतमद्धानं' ति – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो रूपञ्ञेव अनुस्सरति । 'एवंवेदनो अहोसिं अतीतमद्धानं' ति – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो वेदनं येव अनुस्सरति । 'एवंसञ्ञी[1] अहोसिं अतीतमद्धानं' ति .. 'एवंसङ्खारो अहोसिं अतीतमद्धानं' ति . 'एवंविञ्ञाणो अहोसिं अतीतमद्धानं' – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो विञ्ञाणमेव अनुस्सरति ।

"किञ्च, भिक्खवे, रूपं वदेथ ? रुप्पती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'रूपं' ति वुच्चति । केन रुप्पति ? सीतेन पि रुप्पति, उण्हेन पि रुप्पति, जिघच्छाय पि रुप्पति, पिपासाय पि रुप्पति, डंसमकसवातातपसिरिसपसम्फस्सेन[2] पि रुप्पति; रुप्पती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'रूपं' ति वुच्चति । किञ्च, भिक्खवे, वेदनं वदेथ ? वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'वेदना' ति वुच्चति । किञ्च वेदयति ? सुखं पि वेदयति, R. 87 दुक्खं पि वेदयति, अदुक्खमसुखं पि वेदयति, वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'वेदना' ति वुच्चति ।

"किञ्च, भिक्खवे, सञ्ञं वदेथ ? सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सञ्ञा' ति वुच्चति । किञ्च सञ्जानाति ? नीलं पि सञ्जानाति, पीतकं पि सञ्जानाति, लोहितकं पि सञ्जानाति, ओदातं पि सञ्जानाति । सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सञ्ञा' ति वुच्चति ।

"किञ्च, भिक्खवे, सङ्खारे वदेथ ? सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति B. 72 खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्खारा' ति वुच्चन्ति[3] ? किञ्च सङ्खतमभिसङ्ख-

---

१. एवंसञ्ञो – स्या०, म० । २. ० सरीसप ० – म०; ० सिरिंसप ० – स्या० ।
३. वुच्चति – म० ।

रोन्ति ? रूपं रूपत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, वेदनं वेदनत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, सञ्ञं सञ्ञत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, सङ्खारे सङ्खारत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, विञ्ञाणं विञ्ञाणत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति। सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्खारा' ति वुच्चति।

"किञ्च, भिक्खवे, विञ्ञाणं वदेथ ? विजानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'विञ्ञाणं' ति वुच्चति। किञ्च विजानाति ? अम्बिलं पि विजानाति, तित्तकं पि विजानाति, कटुकं पि विजानाति, मधुरं[1] पि विजानाति, खारिकं पि विजानाति, अखारिकं पि विजानाति, लोणिकं[2] पि विजानाति, अलोणिकं पि विजानाति। विजानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'विञ्ञाणं' ति वुच्चति।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'अहं खो एतरहि रूपेन खज्जामि। अतीतम्पाहं[3] अद्धानं एवमेव रूपेन खज्जिं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामि। अहञ्चेव खो पन अनागतं रूपं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव रूपेन खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामी' ति। सो इति पटिसङ्खाय अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति।

"'अहं खो एतरहि वेदनाय खज्जामि अतीतम्पाहं अद्धानं एवमेव वेदनाय खज्जिं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामि। R. 88 अहञ्चेव खो पन अनागतं वेदनं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव वेदनाय खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी' ति। सो इति पटिसङ्खाय अतीताय वेदनाय अनपेक्खो होति; अनागतं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति।

"'अहं खो एतरहि सञ्ञाय खज्जामि .. पे०... अहं खो एतरहि सङ्खारेहि खज्जामि, अतीतम्पाहं अद्धानं एवमेव सङ्खारेहि खज्जिं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी ति। अहञ्चेव खो पन अनागते सङ्खारे अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं सङ्खारेहि खज्जेय्यं, B. 73 सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी' ति। सो इति पटि-

१ मधुकं–सी०, रो०। २ लोणकं–रो०। ३ अतीतम्पहं–सी०, रो०।

सङ्खाय अतीतेसु सङ्खारेसु अनपेक्खो होति; अनागते सङ्खारे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं सङ्खारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति।

"'अहं खो एतरहि विञ्ञाणेन खज्जामि अतीतं पि अद्धानं एवमेव विञ्ञाणेन खज्जिं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्ञाणेन खज्जामि। अहञ्चेव खो पन अनागतं विञ्ञाणं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव विञ्ञाणेन खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्ञाणेन खज्जामी' ति। सो इति पटिसङ्खाय अतीतस्मिं विञ्ञाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्ञाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

R. 89 "वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं। या काचि वेदना ... या काचि सञ्ञा . ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं .. पे० . यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं।

"अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको अपचिनाति, नो आचिनाति; पजहति, न उपादियति; विसिनेति[1], न उस्सिनेति[2]; विधूपेति, न सन्धूपेति। किञ्च अपचिनाति, नो आचिनाति ? रूपं अपचिनाति, नो आचिनाति; वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे[3] .. विञ्ञाणं अपचिनाति, नो B. 74 आचिनाति। किञ्च पजहति, न उपादयिति ? रूपं पजहति, न उपादियति; वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाण पजहति, न उपादियति। किञ्च विसिनेति, न उस्सिनेति ? रूपं विसिनेति, न उस्सिनेति; वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाण विसिनेति, न उस्सिनेति। किञ्च विधूपेति, न सन्धूपेति ? रूपं विधूपेति, न सन्धूपेति; वेदन ... R. 90 सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं विधूपेति, न सन्धूपेति।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति ... वेदनाय पि ... सञ्ञाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति।

"अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नेवाचिनाति न अपचिनाति, अपचिनित्वा ठितो नेव पजहति न उपादियति, पजहित्वा ठितो नेव विसिनेति न उस्सिनेति, विसिनेत्वा ठितो नेव विधूपेति न सन्धूपेति। विधूपेत्वा ठितो किञ्च नेवाचिनाति न अपचिनाति ? अपचिनित्वा ठितो रूपं नेवाचिनाति न अपचिनाति, अपचिनित्वा ठितो वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं नेवाचिनाति न अपचिनाति। अपचिनित्वा ठितो किञ्च नेव पजहति न उपादियति ? पजहित्वा ठितो रूपं नेव पजहति न उपादियति; पजहित्वा ठितो वेदन ... सञ्ञं .. सङ्खारे ... विञ्ञाणं नेव पजहति न उपादियति। पजहित्वा ठितो किञ्च नेव विसिनेति न उस्सिनेति ? विसिनेत्वा ठितो रूपं[4] नेव विसिनेति न उस्सिनेति; विसिनेत्वा ठितो वेदन .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं नेव विसिनेति न उस्सिनेति। विसिनेत्वा ठितो किञ्च नेव विधूपेति न सन्धूपेति ? विधूपेत्वा ठितो रूपं नेव विधूपेति न सन्धूपेति; विधूपेत्वा ठितो वेदन ... सञ्ञं सङ्खारे .. विञ्ञाणं नेव विधूपेति न सन्धूपेति। विधूपेत्वा ठितो

१. विसेनेति – सी०, रो०। २ उस्सेनेति – सी०, रो०। ३. सङ्खारा – स्या०। ४. रूपे – स्या०।

एवंविमुत्तचित्तं खो, भिक्खवे, भिक्खुं सइन्दा[1] देवा[1] सब्रह्मका सपजापतिका आरका व नमस्सन्ति –

R. 91 'नमो ते पुरिसाजञ्ञ, नमो ते पुरिसुत्तम ।
यस्स ते नाभिजानाम, यं पि निस्साय झायसी'" ति ॥

---

८०. पिण्डोल्यसुत्तं

B. 75 ८६. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो भगवा किस्मिञ्चिदेव पकरणे भिक्खुसङ्घं पणामेत्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि । कपिलवत्थुस्मिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन महावनं तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । महावनं अज्झोगाहेत्वा[2] वेलुवलट्ठिकाय[3] मूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – "मया खो भिक्खुसङ्घो पवाळ्हो । सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं ममं अपस्सन्तान सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं मम अपस्ससन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ ..पे०... तेसं ममं अलभन्तान दस्सनाय सिया अञ्ञथत्त सिया विपरिणामो । यन्नूनाहं यथेव मया पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुग्गहितो, एवमेव एतरहि अनुग्गण्हेय्यं भिक्खुसङ्घं" ति ।

R. 92 अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्ञाय – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं[4] वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य एवमेव – ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – "एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत ! भगवतो, भन्ते, भिक्खुसङ्घो पवाळ्हो । सन्तेत्थ भिक्खू

१–१. सइन्दका० – रो० । २. अज्झोगहेत्वा – स्या०, रो० । ३. वेलुवनट्ठकाय – स्या०, वेलुवलट्ठिताय – रो० । ४. समिञ्जित – सी०, स्या०, रो० ।

नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं। तेसं भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं B. 76 भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं भगवन्तं अलभन्तानं दस्सनाय सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं। यथेव भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुग्गहितो, एवमेव एतरहि अनुग्गण्हातु भिक्खुसङ्घं" ति।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन[1]। अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो अधिवासनं विदित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो येन निग्रोधारामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि[3] यथा ते भिक्खू* एकद्वीहिकाय*[4] सारज्जमानरूपा येनाहं तेनुपसङ्कमेय्युं। ते पि भिक्खू एकद्वीहिकाय सारज्जमानरूपा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा R. 93 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच –

"अन्तमिदं, भिक्खवे, जीविकानं यदिदं पिण्डोल्यं। अभिसापोयं[5], भिक्खवे, लोकस्मिं पिण्डोलो विचरसि पत्तपाणी ति। तं च खो एतं[6], भिक्खवे, कुलपुत्ता उपेन्ति अत्थवसिका, अत्थवसं पटिच्च; नेव राजाभिनीता न चोराभिनीता न इणट्टा[7] न भयट्टा[8] न आजीविकापकता[9]; अपि च खो ओतिण्णाम्ह[10] जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायसेहि दुक्खोतिण्णा[11] दुक्खपरेता[12] अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्ञायेथा ति।

---

१. तुण्हिभावेन – रो०। २. पटिसल्लाणा – सी०, स्या०। ३ अभिसङ्खारेसि – स्या०, अभिनङ्खायि–रो०। *–* सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। ४ एकविहिकाय – रो०। ५. अभिनापाव – रो०। ६ एव – रो०। ७ इणट्ठा – स्या०, रो०। ८ भयट्ठा – स्या०, रो०। ९ जीविकापकता – रो०। १०. ओतिणम्हि – रो०। ११. दुक्खोतिण्णो – रो०। १२ दुक्खपरेतो – रो०।

"एवं पब्बजितो चायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो । सो च होति अभिज्झालु[1] कामेसु तिब्बसारागो ब्यापन्नचित्तो[2] पदुट्ठमनसङ्कप्पो मुट्ठस्सति असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो[3] । सेय्यथापि, B. 77 भिक्खवे, छवालातं उभतोपदित्तं मज्झे गूथगतं नेव गामे कट्ठत्थं[4] फरति नारञ्ञे कट्ठत्थं फरति । तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि गिहिभोगा च परिहीनो सामञ्ञत्थं च न परिपूरेति ।

"तयोमे, भिक्खवे, अकुसलवितक्का – कामवितक्को, ब्यापादवितक्को[5], विहिंसावितक्को । इमे च खो, भिक्खवे, तयो अकुसलवितक्का क्व[6] अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? चतूसु वा सतिपट्ठानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विहरतो अनिमित्तं वा समाधिं भावयतो । यावञ्चिदं भिक्खवे, अलमेव अनिमित्तो समाधि भावेतुं । अनिमित्तो, भिक्खवे, समाधि भावितो बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो ।

R. 94 "द्वेमा, भिक्खवे, दिट्ठियो – भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च । तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'अत्थि नु खो तं[7] किञ्चि लोकस्मि यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं' ति ? सो एवं पजानाति – 'नत्थि नु खो तं किञ्चि लोकस्मि यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं* । अहं हि[8] रूपञ्ञेव उपादियमानो उपादियेय्यं वेदनञ्ञेव ... सञ्ञञ्ञेव ... सङ्खारे येव विञ्ञाणञ्ञेव उपादियमानो उपादियेय्यं तस्स मम[9] अस्स उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवेय्युं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो अस्सा' ति ।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

---

१. अभिज्झालू – सी०, स्या०; अभिज्झालु – रो० । २. ब्यापन्नचित्तो – रो० । ३. पाकतिन्द्रयो – सी० । ४. कट्ठत्तं – रो० । ५. व्यापादवितक्को – सी० रो० । ६. तं – स्या०, तं क्व – सी० । ७ रो० पोत्थके नत्थि । *सो एवं पजानाति इति सी० स्या० पोत्थकेसु एत्थ अधिको पाठो विज्जति । ८. च – सी०, स्या० । ९. मे – सी० स्या०, रो० ।

"नो हेतं, भन्ते" ।

वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं ... पे०... तस्मातिह भिक्खवे एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

---

८१. पालिलेय्यसुत्तं

८७. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बि पिण्डाय पाविसि । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अन- B. 78, R. 95
पलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अदुतियो चारिकं पक्कामि ।

अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु अचिरपक्कन्तस्स भगवतो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "एसावुसो[1], आनन्द, भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अदुतियो चारिकं पक्कन्तो" ति ।

"यस्मि, आवुसो, समये भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिखुसङ्घं एको अदुतियो चारिकं पक्कमति[2], एको व भगवा तस्मि समये विहरितुकामो होति; न भगवा तस्मि समये केनचि अनुबन्धितब्बो होती" ति ।

अथ खो भगवा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन पालिलेय्यकं[3] तदवसरि । तत्र सुद भगवा पालिलेय्यके विहरति भद्दसालमूले । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[4] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोचुं – "चिरस्सुता[5] खो नो, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा धम्मी कथा, इच्छाम मयं, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा धम्मि कथं सोतु" ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो तेहि भिक्खूहि सद्धिं येन पालिलेय्यकं भद्दसालमूलं येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-

---

१ एहावुसो – सी०, स्या० । २. पक्कामि – रो० । ३ पारिलेय्यक – सी०, रो० । ४. सारणीयं – सी०, स्या०, रो० । ५ चिरस्स सुता – रो० ।

वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा धम्मिया
R. 96 कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । तेन खो पन
समयेन अञ्ञतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि –
"कथं नु खो जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती" ति ?
अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्ञाय भिक्खू
आमन्तेसि – "विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो, विचयसो देसिता
B. 79 चत्तारो सतिपट्ठाना; विचयसो देसिता चत्तारो सम्मप्पधाना; विचयसो
देसिता चत्तारो इद्धिपादा; विचयसो देसितानि पञ्चिन्द्रियानि, विचयसो
देसितानि पञ्च बलानि, विचयसो देसिता सत्तबोज्झङ्गा[1], विचयसो
देसितो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । एवं विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया
धम्मो । एवं विचयसो देसिते[2] खो, भिक्खवे, मया धम्मे[3] अथ च पनिधे-
कच्चस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'कथं नु खो
जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती' ति ?

"कथं च, भिक्खवे, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो
होति ? इध भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय-
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिस-
धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति ।
या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो
किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन,
भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो
सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो
पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सा
पि वेदना . . सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि
R. 97 अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे,
जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो रूपवन्तं
अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो
सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ?
अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो

१. सत्तबोज्झङ्गानि – रो० । २. देसितो – स्या०, रो० । ३. धम्मो – स्या०, रो० ।

अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं समनुपस्सति; अपि च खो अत्तनि रूप समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, B. 80
समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? अविज्जा सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त अत्तानं समनुपस्सति, न अत्तनि रूप समनुपस्सति; अपि च खो रूपस्मिं अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किंपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स[1] अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो असङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ... R. 98
सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो . पे०... आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं, न अत्तनि रूप, न रूपस्मि अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो वेदन अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो वेदनावन्त अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि वेदन समनुपस्सति, अपि च खो वेदनाय अत्तानं समनुपस्सति; अपि च खो सञ्ञं ... अपि च खो सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो सङ्खारवन्तं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि सङ्खारे समनुपस्सति, अपि च खो सङ्खारेसु अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो विञ्ञाणवन्तं अत्तानं, अपि च खो अत्तनि विञ्ञाण, अपि च खो विञ्ञाणस्मिं

१ फुट्ठस्स – रो० ।

अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो ...पे०... किंपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो B. 81 अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा .. सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति; अपि च खो एवंदिट्ठि होति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । या खो पन सा, भिक्खवे, सस्सतदिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो ...पे०.. एवं पि, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

R. 99 "न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं .. न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति; ना पि एवंदिट्ठि होति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । अपि च खो एवंदिट्ठि होति – 'नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं[1] न मे भविस्सती' ति । या खो पन सा, भिक्खवे, उच्छेददिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो ...पे०... एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

"न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं ... न सञ्ञं . न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति ...पे०... न विञ्ञाणस्मिं अत्ततो[2] समनुपस्सति, ना[3] पि एवंदिट्ठि होति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति; ना पि एवंदिट्ठि होति – 'नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं न मे भविस्सती' ति. अपि च खो कङ्खी होति विचिकिच्छी अनिट्ठङ्गतो सद्धम्मे । या खो पन सा, भिक्खवे, कङ्खिता विचिकिच्छिता अनिट्ठङ्गतता[4] सद्धम्मे सङ्खारो

१. न भविस्सामि – रो० । २. अत्तानं – सी०, स्या०, रो० । ३. न – रो० । ४. अनिट्ठङ्गता – रो० ।

सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो B.82 अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती" ति ।

---

८२. पुण्णमसुत्तं

८८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगार- R 100 मातुपासादे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे पुण्णाय[1] पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अज्झोकासे निसिन्नो होति ।

अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – "पुच्छेय्याहं, भन्ते, भगवन्तं किञ्चिदेव देसं, सचे मे भगवा ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

"तेन हि त्वं, भिक्खु, सके आसने निसीदित्वा पुच्छ यदाकङ्खसी" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा सके आसने निसीदित्वा भगवन्तं एतदवोच – "इमे नु खो, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा, सेय्यथीदं[2] – रूपुपादानक्खन्धो[3], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो" ति ।

"इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा; सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो .पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्हं अपुच्छि –

"इमे खो पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा किंमूलका" ति ?

"इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा छन्दमूलका" ति ।

---

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. सेय्यथिद – म० । ३. रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० ।

"साधु ... पे०... तञ्ञेव नु खो, भन्ते, उपादानं ते पञ्चुपादानक्खन्धा उदाहु अञ्ञत्र पञ्चहि[1] उपादानक्खन्धेहि[1] उपादानं" ति ?

.101 "न खो, भिक्खु, तञ्ञेव उपादानं ते पञ्चुपादानक्खन्धा ना पि अञ्ञत्र पञ्चहि उपादानक्खन्धेहि उपादानं, अपि च यो तत्थ छन्दरागो तं तत्थ उपादानं" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु . पे० उत्तरि पञ्हं अपुच्छि–

B. 83 "सिया पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता" ति ?

"सिया, भिक्खू" ति भगवा अवोच, "इध, भिक्खु, एकच्चस्स एव होति – 'एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एवंवेदनो सियं अनागतमद्धानं, एवंसञ्ञो[2] सियं अनागतमद्धानं, एवसङ्खारो सियं अनागतमद्धानं, एवंविञ्ञाणो सियं अनागतमद्धान' ति । एव खो, भिक्खु, सिया पञ्चुपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु ... पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि–

"कित्तावता नु खो, भन्ते, खन्धानं खन्धाधिवचन" ति ?

"यं किञ्चि, भिक्खु, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीन वा पणीत वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति विञ्ञाणक्खन्धो । एत्तावता खो, भिक्खु, खन्धानं खन्धाधिवचनं" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु ... पे० . अपुच्छि –

"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय; को हेतु को पच्चयो सञ्ञाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय; को हेतु को पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो विञ्ञाणक्खन्धस्स पञ्ञापनाया" ति ?

"चत्तारो खो, भिक्खु, महाभूता हेतु चत्तारो महाभूता पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सञ्ञाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय ।

१–१ पञ्चुपादानक्खन्धेहि – रो०

फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । नामरूपं हेतु नामरूपं पच्चयो विञ्ञाणक्खन्धस्स पञ्ञापनाया'' ति । R. 102

"साधु, भन्ते'' ति खो सो भिक्खु ... पे० ... अपुच्छि –

"कथं नु खो, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती'' ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तान, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं; वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं ... अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मि वा अत्तानं । एवं B. 84 खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि होती'' ति ।

"साधु, भन्ते'' ति खो सो भिक्खु ... पे० .. अपुच्छि –

"कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती'' ति ?

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तंवा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मि वा अत्तानं; न वेदनं... न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तानं । एवं खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि न होती'' ति ।

"साधु, भन्ते'' ति खो सो भिक्खु ... पे० ... अपुच्छि –

"को नु खो, भन्ते, रूपस्स अस्सादो को आदीनवो किं निस्सरणं; को वेदनाय ... को सञ्ञाय ... को सङ्खारानं ... को विञ्ञाणस्स अस्सादो को आदीनवो किं निस्सरणं'' ति ?

"यं खो, भिक्खु, रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं – अयं रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान[1] – इदं रूपस्स निस्सरणं । यं वेदनं पटिच्च ... यं सञ्ञं पटिच्च ... ये[2] सङ्खारे पटिच्च... R. 103 यं निस्सरणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं विञ्ञाणस्स अस्सादो । यं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं – अयं

१. छन्दरागपहानं – रो० । २ ˚ – स्या० ।

विञ्ञाणस्स आदीनवो। यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं विञ्ञाणस्स निस्सरण"न्ति।

"साधु, भन्ते"ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्हं अपुच्छि[1] –

"कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती"ति?

"यं किञ्चि, भिक्खु, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। या काचि वेदना... या काचि सञ्ञा... ये

B 85

केचि सङ्खारा.. यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती"ति।

तेन खो पन समयेन अञ्ञतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – "इति किर सो रूपं अनत्ता, वेदना... सञ्ञा.. सङ्खारा... विञ्ञाणं अनत्ता; अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तानं[2] फुसिस्सन्ती"ति।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतो परिवितक्कमञ्ञाय भिक्खू आमन्तेसि –

"ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो मोघपुरिसो अविद्वा[3] अविज्जागतो तण्हाधिपतेय्येन[4] चेतसा सत्थुसासनं अतिधावितब्बं मञ्ञेय्य। इति किर, भो, रूपं अनत्ता, वेदना... सञ्ञा... सङ्खारा... विञ्ञाणं अनत्ता। अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तानं फुसिस्सन्ती

R. 104

ति? पटिपुच्छाविनीता खो मे तुम्हे, भिक्खवे, तत्र तत्र तेसु तेसु धम्मेसु। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा"ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

---

१. आपुच्छि – सी०। २. कतमत्तानं – रो०; कम्मनत्तं – स्या०। ३. स्या० पोत्थके नत्थि। ४. तण्हाधिपतेन – सी०, स्या०।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं– 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तस्मातिह ...पे०... एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

"द्वे खन्धा तञ्ञेव सियं, अधिवचनं च हेतुना ।
सक्कायेन[1] दुवे वुत्ता, अस्सादविञ्ञाणकेन च ।
एते दसविधा वुत्ता, होति भिक्खु पुच्छाया" ति ।।

खज्जनीयवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दानं

अस्सादो द्वे समुदया, अरहन्तेहि अपरे द्वे ।　B. 86
सीहो[2] खज्जनी[3] पिण्डोल्यं[3], पालिलेय्येन[4] पुण्णमा ति ।।

---

८३. आनन्दसुत्तं

८९. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू　R.105
आमन्तेसि – "आवुसो, भिक्खवे[5]" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा आनन्दो एतदवोच –

"पुण्णो नाम, आवुसो, आयस्मा मन्ताणिपुत्तो[6] अम्हाकं नवकानं सतं बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति – 'उपादाय, आवुसो आनन्द, अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । किञ्च उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ? रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । वेदनं सञ्ञं सङ्खारे ... विञ्ञाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा

---

१. सत्तायेन – रो० । २ सीहा – रो० । ३–३ खज्जनिपिण्डोल्यो – सी०; खज्जनिपिण्डोल्य – स्या०, खज्जनि पिण्डोल्य – रो० । ४ पारिलेय्येन – सी०, रो० । ५. भिक्खवो – सी०, रो० । ६ मन्तानिपुत्तो – सी०, रो०, मन्तानीपुत्तो – स्या० ।

मण्डनकजातिको[1] आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो उपादाय पस्सेय्य, नो अनुपादाय, एवमेव खो, आवुसो आनन्द, रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय। वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे विञ्ञाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय। त किं मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा' ति ?

'अनिच्चं, आवुसो'।

'वेदना ... सञ्ञा . सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्च वा' ति ?

'अनिच्चं, आवुसो'।

'तस्मातिह ...पे०... एवं पस्सं ...पे० . नापरं इत्थत्ताया ति
R.106 पजानाती' ति। पुण्णो नाम आवुसो आयस्मा मन्ताणिपुत्तो अम्हाक
B. 87 नवकानं सतं बहूपकारो होति। सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति। इदं[2] च[2] पन मे आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा धम्मो अभिसमितो[3]" ति।

८४. तिस्ससुत्तं

९०. सावत्थिनिदानं। तेन खो पन समयेन आयस्मा तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति – "अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि मं न[4] पटिभन्ति[4]; थीनमिद्धं[5] च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा" ति।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु – "आयस्मा, भन्ते, तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति – 'अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि मं न पटिभन्ति; थीनमिद्धं च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा'" ति।

१. मण्डनकजातियो – सी०। २–२ इम – स्या०। ३ अभिसमेतो – सी०, रो०। ४–४. नप्पटिभन्ति – सी०, स्या०। ५. थिनमिद्ध – म०।

अथ खो भगवा अञ्ञतरं भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन तिस्सं भिक्खु आमन्तेही ति – 'सत्था[1] तं, आवुसो तिस्स, आमन्तेती'" ति[1] ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा तिस्सो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच – "सत्था तं, आवुसो तिस्स, आमन्तेती" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा तिस्सो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं तिस्सं भगवा एतदवोच –

"सच्चं किर त्वं, तिस्स, सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेसि – R 107 'अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो ...पे०... होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा'" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञसि, तिस्स, रूपे अविगतरागस्स[2] अविगतच्छन्दस्स[3] अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स[4] अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं रूपे B. 88 अविगतरागस्स वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु अविगतरागस्स ...पे०... तेसं सङ्खारानं विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं सङ्खारेसु अविगतरागस्स, विञ्ञाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

१–१. म० पोत्थके नत्थि । २ अवीतरागस्स – स्या० । ३ अविगतछन्दस्स – सी०, रो०; अवीतच्छन्दस्स – स्या० । ४. अविगतपरिलाहस्स – सी०; अवीतपरिळाहस्स – स्या० ।

"एवं, भन्ते"।

"साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्ञाणे अविगतरागस्स। तं किं मञ्ञसि, तिस्स, रूपे विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति। यथा तं रूपे विगतरागस्स वेदनाय .. सञ्ञाय ... सङ्खारेसु विगतरागस्स विञ्ञाणे
R.108 विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्ञाणे विगतरागस्स। तं किं मञ्ञसि, तिस्स, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"तस्मातिह ...पे०... एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति।

"सेय्यथापि[1], तिस्स, द्वे पुरिसा – एको पुरिसो अमग्गकुसलो, एको पुरिसो मग्गकुसलो। तमेनं सो अमग्गकुसलो पुरिसो अमुं मग्गकुसलं पुरिसं मग्गं पुच्छेय्य। सो एवं वदेय्य – 'एहि[2], भो[2] पुरिस, अयं मग्गो। तेन मुहुत्तं गच्छ। तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि द्वेधापथं[3], तत्थ वामं मुञ्चित्वा दक्खिणं गण्हाहि[4]। तेन मुहुत्तं गच्छ। तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि तिब्बं वनसण्डं। तेन मुहुत्तं गच्छ। तेन मुहुत्तं गन्त्वा
B. 89 दक्खिस्ससि महन्तं निन्नं पल्ललं। तेन मुहुत्तं गच्छ। तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि सोब्भं पपातं। तेन मुहुत्तं गच्छ। तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि समं भूमिभागं रमणीयं' ति।

---

१. सेय्यथापस्सु – सी०; सेय्यथापस्स – रो०। २–२. अम्भो – सी०, एव भो – स्या०, रो०। ३. द्विधापथं – सी०, रो०। ४ गण्ह – स्या०।

"उपमा खो म्यायं, तिस्स, कता अत्थस्स विञ्ञापनाय । अयं चेवेत्थ[1] अत्थो – 'पुरिसो अमग्गकुसलो' ति खो, तिस्स, पुथुज्जनस्सेतं अधिवचनं । 'पुरिसो मग्गकुसलो' ति खो, तिस्स, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । 'द्वेधापथो' ति खो, तिस्स, विचिकिच्छायेतं अधिवचनं । 'वामो[2] मग्गो'[2] ति खो, तिस्स, अट्ठङ्गिकस्सेत मिच्छामग्गस्स R 109 अधिवचनं, सेय्यथीद – मिच्छादिट्ठिया ... पे० .. मिच्छासमाधिस्स । 'दक्खिणो मग्गो' ति खो, तिस्स, अरियस्सेतं अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचनं, सेय्यथीदं[3] – सम्मादिट्ठिया ... पे०... सम्मासमाधिस्स । 'तिब्बो वनसण्डो' ति खो, तिस्स, अविज्जायेतं अधिवचनं । 'महन्तं निन्न पल्ललं' ति खो, तिस्स, कामानमेतं अधिवचनं । 'सोब्भो पपातो' ति खो, तिस्स, कोधूपायासस्सेतं अधिवचन । 'समो भूमिभागो रमणीयो' ति खो, तिस्स, निब्बानस्सेतं अधिवचन । अभिरम, तिस्स, अभिरम, तिस्स ! अहमो-वादेन अहमनुग्गहेन[4] अहमनुसासनिया" ति ।

९१. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा तिस्सो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

---

८५. यमकसुत्तं

९२. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन यमकस्स नाम भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति – "तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा" ति ।

अस्सोसुं खो सम्बहुला भिक्खू यमकस्स किर नाम भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगत उप्पन्नं होति – "तथाहं भगवता धम्म देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा" ति । अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा यमको तेनुप- B 90 सङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोद-नीयं कथं सारणीयं[5] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त यमक एतदवोचुं –

---

१ चेत्थ – सी० । २–२ वाममग्गो – रो० । ३ सेय्यथिद – म० । ४. अहं धम्मानुग्गहेन – सी० । ५ साराणीय – सी०, स्या०, रो० ।

"सच्च किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापक दिट्ठिगत उप्पन्नं –
R 110 'तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा'" ति ?

"एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्मं देसितं आजानामि – 'खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा'" ति ।

"मा, आवुसो यमक, एवं अवच, मा भगवन्तं अब्भाचिक्खि । न हि साधु भगवतो अब्भाचिक्खनं[1] । न हि भगवा एव वदेय्य – 'खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा'" ति ।

एवं पि खो आयस्मा यमको तेहि भिक्खूहि वुच्चमानो तथेव[2] तं पापकं दिट्ठिगतं[2] थामसा परामासा अभिनिविस्स[3] वोहरति– "तथाहं भगवता धम्मं देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा" ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिंसु आयस्मन्तं यमकं एतस्मा पापका दिट्ठिगता विवेचेतुं, अथ खो ते भिक्खू उट्ठायासना येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोचुं – "यमकस्स नाम, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं – 'तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा' ति । साधायस्मा सारिपुत्तो येन यमको भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया" ति ।

अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं[4] पटिसल्लाना[5] वुट्ठितो येनायस्मा यमको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धिं सम्मोदि पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं यमक एतदवोच – "सच्चं किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं – 'तथाहं
R.111 भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा'" ति ?

B. 91 "एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्म देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा" ति ।

१ अब्भक्खान – सी०, स्या०, रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अभिनिविस – स्या० । ४. सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । ५ पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो०

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, आवुसो"।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, आवुसो"।

"तस्मातिह ..पे०.. एवं पस्सं ..पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति।

"त किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"वेदनं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, आवुसो"।

"सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं ... तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, आवुसो"।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"अञ्ञत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, आवुसो"।

"वेदनाय अञ्ञत्र वेदनाय ...पे०... सञ्ञाय अञ्ञत्र सञ्ञाय ... सङ्खारेसु अञ्ञत्र सङ्खारेहि ... विञ्ञाणस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"अञ्ञत्र विञ्ञाणा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं[1] वेदनं[2] सञ्ञं[3] सङ्खारे[4] विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

---

१. रूपा – रो०। २. वेदना – स्या०, रो०। ३. सञ्ञा – स्या०, रो०। ४ सङ्खारा – स्या०, रो०।

R 112 "तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, अय सो अरूपी अवेदनो असञ्ञी असङ्खारो अविञ्ञाणो तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो" ।

"एत्थ च ते, आवुसो यमक, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो[1] तथागतो अनुपलब्भियमानो, कल्लं नु ते त वेय्याकरण – 'तथाह भगवता धम्मं देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा'" ति ।

"अहु खो मे तं, आवुसो सारिपुत्त, पुब्बे अविद्दसुनो पापक दिट्ठिगतं; इदं च पनायस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा त चेव पापक दिट्ठिगतं पहीनं, धम्मो च मे अभिसमितो" ति ।

B 92 "सचे त आवुसो यमक, एव पुच्छेय्यु – 'यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु अरह खीणासवो सो कायस्स भेदा पर मरणा किं होती' ति ? एव पुट्ठो त्वं, आवुसो यमक, किन्ति ब्याकरेय्यासी[2]" ति ?

"सचे मं, आवुसो, एव पुच्छेय्यु – 'यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु अरह खीणासवो सो कायस्स भेदा पर मरणा किं होती' ति ? एव पुट्ठोह, आवुसो, एव ब्याकरेय्य – 'रूपं खो, आवुसो, अनिच्च। यदनिच्च त दुक्ख, यं दुक्खं तं निरुद्धं तदत्थङ्गतं[3]। वेदना . सञ्ञा . सङ्खारा .. विञ्ञाण अनिच्चं। यदनिच्चं तं दुक्ख; यं दुक्ख त निरुद्ध तदत्थङ्गत' ति। एव पुट्ठोहं, आवुसो, एवं ब्याकरेय्य" ति ।

"साधु साधु, आवुसो यमक ! तेन हावुसो, यमक, उपमं ते करिस्सामि एतस्सेव अत्थस्स भिय्योसोमत्ताय ञाणाय । सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो । तस्स कोचिदेव पुरिसो उप्पज्जेय्य अनत्थकामो
R. 113 अहितकामो अयोगक्खेमकामो जीविता वोरोपेतुकामो । तस्स एवमस्स – 'अय खो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो, नाय[4] सुकरो[4] पसय्ह जीविता वोरोपेतु । यन्नूनाह अनुपखज्ज जीविता वोरोपेय्य' ति । सो त गहपति वा गहपतिपुत्त वा उपसङ्कमित्वा एव वदेय्य – 'उपट्ठहेय्य त, भन्ते' ति । तमेन सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपट्ठापेय्य । सो उपट्ठहेय्य पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती

१ तथतो'– स्या० । २ ब्याकरेय्यासी – रो० । ३ तदत्थगत – सी०, रो० ।
४–४. न ब्यासुकरो – सी०; न हाय सुकरो – स्या० ।

किङ्कारपटिस्सावी[1] मनापचारी पियवादी। तस्स सो गहपति वा गहपतिपुत्तो मित्ततो पि न सद्दहेय्य[2], सुहज्जतो पि न सद्दहेय्य, तस्मिं च विस्सासं आपज्जेय्य। यदा खो, आवुसो, तस्स पुरिसस्स एवमस्स – 'संविस्सत्थो[3] खो म्याय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा' ति अथ नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेय्य।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, यदा हि[4] सो पुरिसो अमुं गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा उपसङ्कमित्वा एवं आह – 'उपट्ठहेय्यं तं, भन्ते' ति, तदा पि सो वधको व। वधकं च पन सन्तं न अञ्ञासि – 'वधको मे' ति। यदा पि सो उपट्ठहति[5] पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, तदा पि सो वधको व। वधकं च पन सन्तं न अञ्ञासि B. 93 – 'वधको मे' ति। यदा पि नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेति, तदा पि सो वधको व। वधकं च पन सन्तं न अञ्ञासि – 'वधको मे'" ति।

"एवमावुसो" ति।

"एवमेव खो, आवुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। वेदनं ... सञ्ञं .. सङ्खारे .. विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं R 114 वा अत्तानं, अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं।

"सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति। अनिच्चं वेदनं 'अनिच्चा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति। अनिच्चं सञ्ञं 'अनिच्चा सञ्ञा' ति यथाभूतं नप्पजानाति। अनिच्चे सङ्खारे 'अनिच्चा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति। अनिच्चं विञ्ञाणं 'अनिच्चं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"दुक्खं रूपं 'दुक्खं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति। दुक्खं वेदनं ... दुक्खं सञ्ञं ... दुक्खे सङ्खारे . दुक्खं विञ्ञाणं 'दुक्खं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति।

"अनत्तं रूपं 'अनत्ता[6] रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति। अनत्तं

१. किंकारपटिसावी – स्या०, किंकारपतिस्सावी – रो०। २ दहेय्य – स्या०, रो०। ३. नविस्सट्ठो – स्या०। ४ पि – सी०, स्या०, रो०। ५ उपट्ठाति – सी०, स्या०, रो०। ६ अनत्ता – म०।

वेदनं .. अनत्तं सञ्ञं ... अनत्ते सङ्खारे ... अनत्तं विञ्ञाणं 'अनत्तं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

"सङ्खतं रूपं 'सङ्खतं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । सङ्खत वेदनं .. सङ्खतं सञ्ञं ... सङ्खते सङ्खारे ... सङ्खतं विञ्ञाणं 'सङ्खतं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

"वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं वेदनं 'वधका वेदना' ति ... वधकं सञ्ञं 'वधका सञ्ञा' ति ... वधके सङ्खारे 'वधका सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं विञ्ञाणं 'वधकं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

"सो रूपं उपेति उपादियति अधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं उपेति उपादियति अधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा उपेता उपादिन्ना[1] दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति ।

B. 94 "सुतवा च खो, आवुसो, अरियसावको अरियानं दस्सावी ... पे० ... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं[2]; न अत्तनि रूपं[3], न रूपस्मिं अत्तानं । न वेदनं ... न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं अत्तानं, न अत्तनि विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मिं अत्तानं ।

R. 115 "सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । अनिच्चं वेदनं ... अनिच्चं सञ्ञं ... अनिच्चे सङ्खारे ... अनिच्चं विञ्ञाणं 'अनिच्चं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

"दुक्खं रूपं 'दुक्खं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं वेदनं ... दुक्खं सञ्ञं ... दुक्खे सङ्खारे ... दुक्खं विञ्ञाणं 'दुक्खं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

"अनत्तं रूपं 'अनत्तं' रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । अनत्तं वेदनं ... अनत्तं सञ्ञं ... अनत्ते सङ्खारे... अनत्तं विञ्ञाणं 'अनत्तं[4] विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

"सङ्खतं रूपं 'सङ्खतं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । सङ्खत वेदनं

१ उपादिण्णा – सी०, रो० । २. वा अत्तान – सी०, स्या० । ३ वा रूप – सी०, स्या० । ४. अनत्ता – म० । ५. अनत्ता – रो० ।

... सङ्खतं सञ्ञं .. सङ्खते सङ्खारे ... सङ्खतं विञ्ञाणं 'सङ्खतं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

"वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । वधकं वेदनं... वधकं सञ्ञं ... वधके सङ्खारे 'वधका सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति । वधकं विञ्ञाणं 'वधक विञ्ञाण' ति यथाभूतं पजानाति ।

"सो रूपं न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । वेदनं .. सञ्ञं .. सङ्खारे .. विञ्ञाणं न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा[1] अनुपेता अनुपादिन्ना[2] दीघरत्तं हिताय सुखाय संवत्तन्ती" ति ।

"एवमेतं[3], आवुसो सारिपुत्त, होति[4] येसं आयस्मन्तानं तादिसा सब्रह्मचारिनो अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इद च पन मे आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं" ति* ।

---

८६. अनुराधसुत्तं

९३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा- R 116
वने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो अविदूरे अरञ्ञकुटिकायं विहरति । अथ खो सम्बहुला अञ्ञतित्थिया B 95
परिब्बाजका येन आयस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुराधेन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचु – "यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु चतूसु[5] ठानेसु पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति[6] – 'होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति ?

एवं वुत्ते, अनुराधो ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच – "यो सो आवुसो तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं

---

१. उपादानक्खन्धो – रो० । २ अनुपादिण्णा – रो० । ३ एवञ्हेतं – स्या०, एवं हि ते – सी०, रो० । ४. होन्ति – रो० । *'इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो अत्तमनो आयस्मा, यमको आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दी' ति इति अधिको पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु अत्थि । ५ चतूसु पि – सी० । ६. पञ्ञापेति – स्या० ।

तथागतो अञ्ञत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – 'होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति ।

एवं वुत्ते, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचुं – "सो चायं भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपब्बजितो, थेरो वा पन बालो अब्यत्तो[1]" ति ।

अथ खो अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं नववादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु ।

R. 117 अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ञतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – "सचे खो मं ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरिं पञ्हं[2] पुच्छेय्युं, कथं ब्याकरमानो नु[3] ख्वाहं तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्यं[4], न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[5] गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति ?

अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ..पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुराधो भगवन्तं एतदवोच – "इधाहं, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्ञकुटिकायं विहरामि ।
B. 96 अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु ...पे०... मं एतदवोचुं – 'यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति. होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा' ति ? एवं वुत्ताहं, भन्ते, ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोचं. पे० ।

R 118 "तस्स मय्हं, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ञतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – 'सचे खो मं ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरिं पञ्हं पुच्छेय्यु, कथं ब्याकरमानो नु ख्वाहं तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्तं अभूतेन[6] अब्भा-

१ अब्यत्तो – सी०, रो० । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ न – स्या० । ४. ब्याकरेय्यं – रो० । ५. वादानुपातो – सी०, स्या०, रो० । ६ रो० पोत्थके नत्थि ।

चिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्यं, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति ?

"तं किं मञ्ञसि, अनुराध, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं भन्ते" ...पे०... तस्मातिह ...प०... एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति ।

"तं किं मञ्ञसि, अनुराध, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञसि, अनुराध, रूपस्मिं तथागतो ति समनु- B.97
पस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"अञ्ञत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदनाय .. पे०. अञ्ञत्र वेदनाय . पे०... सञ्ञाय ... अञ्ञत्र सञ्ञाय . सङ्खारेसु अञ्ञत्र सङ्खारेहि ... विञ्ञाणस्मिं ... अञ्ञत्र विञ्ञाणा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञसि, अनुराध, रूप .. वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त किं मञ्ञसि, अनुराध, अय सो अरूपी अवेदनो असञ्ञी असङ्खारो अविञ्ञाणो तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो[1] तथागतो
अनुपलब्भियमानो कल्लं नु ते त वेय्याकरणं – 'यो सो, आवुसो, तथागतो
उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त तथागतो अञ्ञत्र इमेहि
R. 119 चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – होति तथागतो परं मरणा
ति वा, न होति ... होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाहं, अनुराध, एतरहि च दुक्खं
चेव पञ्ञापेमि दुक्खस्स च निरोधं" ति ।

---

८७ वक्कलिसुत्तं

९४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।
तेन खो पन समयेन आयस्मा वक्कलि कुम्भकारनिवेसने विहरति आबा-
धिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्ठाके
आमन्तेसि – "एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्क-
मित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – 'वक्कलि, भन्ते, भिक्खु
आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो, सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती'
ति । एव च वदेथ – 'साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु
तेनुपसङ्कमतु; अनुकम्प उपादाया'" ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि-
B. 98 स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं –
"वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भग-
वतो पादे सिरसा वन्दति, एवं च पन वदेति – 'साधु किर, भन्ते, भगवा
येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया'" ति ।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा निवासेत्वा
R. 120 पत्तचीवरमादाय येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो आयस्मा
वक्कलि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान मञ्चके समधोसि ।
अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं एतदवोच – "अलं, वक्कलि, मा

1. [illegible]

मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्ञत्तानि; तत्थाहं निसीदिस्सामी" ति । निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं एतदवोच – "कच्चि ते, वक्कलि, खमनीयं कच्चि यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पञ्ञायति, नो अभिक्कमो" ति ?

"न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं; बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पञ्ञायति, नो पटिक्कमो" ति ।

"कच्चि ते, वक्कलि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटिसारो" ति ?

"तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो" ति ।

"कच्चि पन तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो न उपवदती" ति ?

"न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती" ति ।

"नो चे किर तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो उपवदति; अथ किञ्च ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो" ति ?

"चिरपटिकाहं, भन्ते, भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो, नत्थि च मे कायस्मिं तावतिका बलमत्ता यावताहं[1] भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्यं" ति ।

"अलं, वक्कलि, किं ते इमिना पूतिकायेन दिट्ठेन ? यो खो, वक्कलि, धम्मं पस्सति सो मं पस्सति; यो मं पस्सति सो धम्मं पस्सति । धम्मं हि, वक्कलि, पस्सन्तो मं पस्सति; मं पस्सन्तो धम्मं पस्सति । तं किं मञ्ञसि, वक्कलि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" । R. 121

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ? B. 99

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

---

१. याहं–मी०; यायाहं–री० ।

"अनिच्चं, भन्ते" ... पे० ... एसो मे अत्ता ति।

"नो हेतं, भन्ते"। "तस्मातिह ... पे० ... एवं पस्सं ... पे० ... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना येन गिज्झकूटो पब्बतो तेन पक्कामि[1]। अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तस्स भगवतो उपट्ठाके आमन्तेसि – "एथ मं, आवुसो, मञ्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं[2] काळसिला तेनुपसङ्कमथ। कथं हि नाम मादिसो अन्तरघरे कालं कत्तब्बं मञ्ञेय्या" ति?

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा आयस्मन्तं वक्कलिं मञ्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्कमिंसु। अथ खो भगवा तं च रत्तिं तं च दिवावसेसं गिज्झकूटे पब्बते विहासि। अथ खो द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं गिज्झकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु ... पे० ... एकमन्तं अट्ठंसु। एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवन्तं एतदवोच – "वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती" ति। अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच – "सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती" ति।

९५. इदमवोचुं ता देवतायो। इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायिंसु।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि – "एथ तुम्हे, भिक्खवे, येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्कमित्वा
R. 122 वक्कलिं भिक्खुं एवं वदेथ – 'सुणावुसो त्वं, वक्कलि, भगवतो वचनं द्विन्नं च देवतानं। इमं, आवुसो, रत्तिं द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं गिज्झकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु। एकमन्तं ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच – वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती ति। अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच – सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती ति। भगवा च तं, आवुसो वक्कलि, एवमाह – मा भायि, वक्कलि; मा भायि, वक्कलि! अपापकं ते मरणं भविस्सति, अपापिका कालकिरिया'" ति।

---

१. पक्कमि – सी०, स्या०। २. इसिगिलिस्स – सी०।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा B. 100 वक्कलि तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं वक्कलिं एतदवोचुं – “सुणावुसो वक्कलि, भगवतो वचनं द्विन्नं च देवतानं” ति ।

अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्ठाके आमन्तेसि – “एथ मं, आवुसो, मञ्चका ओरोपेथ । कथं हि नाम मादिसो उच्चे आसने निसीदित्वा तस्स भगवतो सासनं सोतब्बं मञ्ञेय्या” ति !

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा आयस्मन्तं वक्कलिं मञ्चका ओरोपेसुं । “इमं, आवुसो, रत्तिं द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया ...पे०... एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच – ‘वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती’ ति । अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच – ‘सो हि नून, भन्ते[1], सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती’ ति । भगवा च तं, आवुसो वक्कलि, एवमाह – ‘मा भायि, वक्कलि; मा भायि, वक्कलि ! अपापकं ते मरणं भविस्सति, अपापिका कालकिरिया’” ति ।

“तेन हावुसो, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ –‘वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेथ[2] – ‘रूपं अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । वेदना अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं R. 123 तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । सञ्ञा ... सङ्खारा अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । विञ्ञाणं अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामी’” ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा पक्कमिंसु । अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तेसु तेसु

१. सो भन्ते – सी०, स्या० । २. वदेति – सी०, स्या०, रो० ।

भिक्खु सत्थं आहरेमी"[1]। अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्ह-
3.123 गिलानो; सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति; एवं च वदेति – 'रूपं अनिच्चं। ताहं, भन्ते, न कङ्खामि। यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि। यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि। वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा... विञ्ञाणं अनिच्चं। ताहं, भन्ते, न कङ्खामि। यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि। 'यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामी'" ति।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "आयाम, भिक्खवे, येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्कमिस्साम; यत्थ वक्कलिना कुलपुत्तेन सत्थमाहरितं" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं दूरतो व मञ्चके विवत्तक्खन्धं सेमानं[2]।

3.124 तेन खो पन समयेन धूमायितत्तं तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं, गच्छति उद्धं दिसं[3], गच्छति अधो दिसं[3], गच्छति अनुदिसं। अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं[4] धूमायितत्तं तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं ... पे०... गच्छति अनुदिसं" ति।

"एवं, भन्ते"।

"एसो खो, भिक्खवे, मारो पापिमा वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स विञ्ञाणं समन्वेसति[5] – 'कत्थ वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स विञ्ञाणं पतिट्ठितं' ति? अप्पतिट्ठितेन च, भिक्खवे, विञ्ञाणेन वक्कलि कुलपुत्तो परिनिब्बुतो" ति।

---

८८. अस्सजिसुत्तं

८९. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा अस्सजि कस्सपकारामे विहरति आबाधिको

---

१. आहरेमि – सी०। २. सेय्यमानं – स्या०। ३. सी० रो० पोत्थकेसु नत्थि। ४. एवं – स्या०। ५. समन्नेसति – रो०।

दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो आयस्मा अस्सजि उपट्ठाके आमन्तेसि– "एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – 'अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती' ति। एव च वदेथ – 'साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं B. 102 उपादाया'" ति।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो अस्सजिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको ...पे०... साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया" ति।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो भगवा सायन्हसमयं[1] R. 125 पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो येनायस्मा अस्सजि तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो आयस्मा अस्सजि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान मञ्चके समधोसि[3]। अथ खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजिं एतदवोच – "अलं, अस्सजि, मा त्वं मञ्चके समधोसि। सन्तिमानि आसनानि पञ्ञत्तानि, तत्थाहं निसीदिस्सामी" ति। निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने। निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजिं एतदवोच – "कच्चि ते, अस्सजि, खमनीयं[4] कच्चि यापनीयं ...पे०... पटिक्कमोसान पञ्ञायति नो अभिक्कमो" ति?

"न मे, भन्ते, खमनीयं ...पे०.. अभिक्कमोसानं पञ्ञायति नो पटिक्कमो" ति।

"कच्चि ते, अस्सजि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटिसारो" ति?

"तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो" ति।

"कच्चि पन तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो न उपवदती" ति?

"न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती" ति।

"नो चे किर तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो" ति?

"पुब्बे ख्वाहं, भन्ते, गेलञ्ञे पस्सम्भेत्वा पस्सम्भेत्वा[5] क

---

१ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो०। २. पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो० ञ्चोसि – सी०; समञ्चोपि – स्या०। ४ खमनिय – ` ५. सी०, स्या०

सङ्खारे विहरामि[1], सोहं[2] समाधिं नप्पटिलभामि। तस्स मय्हं, भन्ते, तं समाधिं अप्पटिलभतो एवं होति – 'नो[3] चस्साहं[3] परिहायामी'" ति।

"ये ते, अस्सजि, समणब्राह्मणा समाधिसारका समाधिसामञ्ञा तेसं तं समाधिं अप्पटिलभतं एवं होति – 'नो चस्सु मयं परिहायामा' ति। तं किं मञ्ञसि, अस्सजि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

126 "अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... विञ्ञाणं ..पे०... तस्मातिह ...पे०... एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति। सो सुखं

103 चे वेदनं वेदयति[4], सा 'अनिच्चा' ति पजानाति। 'अनज्झोसिता' ति पजानाति। 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति। दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा 'अनिच्चा' ति पजानाति। 'अनज्झोसिता' ति पजानाति। 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति। अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा 'अनिच्चा' ति पजानाति ...पे०.. 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति। सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति; दुक्ख चे वेदन वेदयति, विसयुत्तो न वेदयति; अदुक्खमसुखं चे वेदन वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति। सो कायपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। जीवितपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदन वेदयामी' ति पजानाति। 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाति।

"सेय्यथापि, अस्सजि, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो[5] झायेय्य; तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य। एवमेव खो, अस्सजि, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदन वेदयामी' ति पजानाति। जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती" ति।

---

८६. खेमकसुत्तं

६७. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे। तेन खो पन समयेन आयस्मा खेमको बदरिकारामे

---

१ विप्पटिसारी विहरामि – सी०, रो०। २. सोत – रो०। ३–३ नो नो च स्वाह – रो०; नोन्च स्वाह – सी०, स्या०। ४. वेदियति – सी०, रो०। ५. तेलपदीपो – रो०।

विहरति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो थेरा भिक्खू सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता आयस्मन्तं दासकं आमन्तेसु – "एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – कच्चि ते, आवुसो, खमनीयं कच्चि यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्ञायति नो अभिक्कमो'" ति ? R. 127

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं खेमकं एतदवोच – "थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – 'कच्चि ते, आवुसो, खमनीयं ...पे०... नो अभिक्कमो'" ति ? B. 104

"न मे, आवुसो, खमनीयं न यापनीयं ...पे०... अभिक्कमोसानं पञ्ञायति नो पटिक्कमो" ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह – 'न मे, आवुसो, खमनीयं ...पे०.. अभिक्कमोसानं पञ्ञायति नो पटिक्कमो'" ति ।

"एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो[1], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सती'" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ...पे०.. थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – "पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं[2] वा अत्तनियं वा समनुपस्सती" ति ?

"पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे० .. विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं[3], R. 128

१ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० । २ अत्तानं – रो० । ३ सोहं – सी० ।

आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह– 'पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामी'" ति ।

"एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमकं एवमाहंसु – पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । नो चे किरायस्मा
105 खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सति । तेनहायस्मा[1] खेमको अरहं खीणासवो'" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको ...पे०... थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – "पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो; नो चे किरायस्मा खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनिय वा समनुपस्सति, तेनहायस्मा खेमको अरहं खीणासवो" ति ।

"पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि, न चम्हि अरहं खीणासवो; अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगतं, 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

129 अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू .. पे०.. थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह – 'पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो .पे०. विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि, न चम्हि अरहं खीणासवो,

१. तेनायस्मा – रो० ।

अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगतं, 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

"एहि त्व, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहसु – यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि, किमेत अस्मी ति वदेसि ? रूपं अस्मी ति वदेसि, अञ्ञत्र रूपा अस्मी ति वदेसि, वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाण अस्मी ति वदेसि, अञ्ञत्र विञ्ञाणा अस्मी ति वदेसि । यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि । किमेत अस्मी ति वदेसी" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि ... पे० ... । B. 106

"अलं, आवुसो दासक, कि इमाय सन्धावनिकाय ! आहरावुसो, दण्डं, अहमेव येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमिस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा खेमको दण्डमोलुब्भ[1] येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो R. 130 आयस्मन्त खेमकं थेरा भिक्खू एतदवोचु – "यमेतं, आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेतं 'अस्मी' ति वदेसि ? रूपं 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदेसि ? वेदन .. सञ्ञं . सङ्खारे ... विञ्ञाणं 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदेसि ? यमेतं, आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेत 'अस्मी' ति वदेसी" ति ?

"न ख्वाहं, आवुसो, रूप 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदन न सञ्ञ ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगत 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि ।

"सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पदुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा गन्धो । यो नु खो एवं वदेय्य – 'पत्तस्स गन्धो' ति वा[3] 'वण्णस्स गन्धो' ति[4] वा[4] 'किञ्जक्खस्स गन्धो' ति वा सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या" ति ?

१. दण्डमोलम्भ – स्या०, दण्डमोलुम्भ – रो० । २ सारणीय – सी०, स्या०, रो० ।
३. रो० पोत्थके नत्थि । ४–४ पि – रो० ।

"नो हेतं, आवुसो" ।

"यथा कथं, पनावुसो, सम्मा ब्याकरमानो[1] ब्याकरेय्या[2]" ति ?

"'पुप्फस्स गन्धो' ति खो, आवुसो, सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्या" ति ।

"एवमेव ख्वाहं, आवुसो, न रूपं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदनं ... न सञ्ञं .. न सङ्खारे .. न विञ्ञाणं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगतं 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि । किञ्चापि, आवुसो, अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ
B. 107 ख्वस्स होति – 'यो च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो असमूहतो सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति – इति रूपं, इति
R. 131 रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो[3]; इति वेदना . इति सञ्ञा... इति सङ्खारा ... इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति । तस्सिमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छति ।

"सेय्यथापि, आवुसो, वत्थं सङ्किलिट्ठं मलग्गहितं । तमेनं सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जुं[4] । तमेनं रजको ऊसे वा खारे वा गोमये वा सम्मद्दित्वा[5] अच्छे उदके विक्खालेति । किञ्चापि तं होति वत्थं परिसुद्धं परियोदातं, अथ ख्वस्स होति यो च अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो । तमेनं रजको सामिकानं देति । तमेनं सामिका गन्धपरिभाविते करण्डके निक्खिपन्ति । यो पिस्स होति अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छति । एवमेव खो, आवुसो, किञ्चापि अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति यो[6] च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति,

१ ब्याकरमानो – रो० । २ ब्याकरेय्या – रो० । ३. अत्थगमो – सी०, रो० ।
४ अनुपदज्जुं – म० । ५ समम्मद्दित्वा – रो० । ६ येव – स्या०, सी० ।

छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो। सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति। 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो। इति वेदना ... इति सञ्ञा ... इति सङ्खारा .. इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति तस्स इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छती" ति।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं खेमकं एतदवोचुं – "न खो मयं आयस्मन्तं खेमक विहेसापेखा पुच्छिम्ह[1], अपि चायस्मा खेमको R. 132 पहोसि[2] तस्स भगवतो सासनं वित्थारेन आचिक्खितु देसेतुं पञ्ञापेतुं[3] B. 108 पट्ठपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातु। तयिदं[4] आयस्मता खेमकेन तस्स भगवतो सासनं वित्थारेन आचिक्खितं देसितं पञ्ञापितं पट्ठपितं विवरितं[5] विभजितं[6] उत्तानीकतं" ति।

९८. इदमवोच आयस्मा खेमको। अत्तमना थेरा भिक्खू आयस्मतो खेमकस्स भासितं अभिनन्दुं। इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने सट्ठिमत्तानं थेरानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसु[7], आयस्मतो खेमकस्स चा ति।

---

९०. छन्नसुत्तं

९९. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा छन्नो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरण[8] आदाय विहारेन विहारं उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "ओवदन्तु म आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु मं आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो[9] थेरा धम्मिं कथं, यथाहं धम्म पस्सेय्य" ति।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं छन्न एतदवोचुं – "रूपं खो, आवुसो छन्न, अनिच्च, वेदना अनिच्चा; सञ्ञा अनिच्चा; सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाणं अनिच्च। रूप अनत्ता; वेदना .. सञ्ञा ...

१. आपुच्छिम्हा – सी०, अपुच्छिम्हा – स्या०। २ पहोति – सी०, स्या०, रो०। ३ पञ्ञापेतुं – स्या०। ४. यदिदं – स्या०। ५. विवटं – रो०। ६ विभत्तं – सी०, रो०। ७ मुच्चिंसु – रो०। ८. अपापुरणं – सी०, स्या०। ९ आयस्मन्ता – सी०, रो०।

सङ्खारा .. विञ्ञाणं अनत्ता । सब्बे सङ्खारा अनिच्चा; सब्बे धम्मा अनत्ता" ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – "मय्हं पि खो एतं[1] एवं होति – 'रूपं अनिच्चं, वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं
R. 133 अनिच्चं ; रूपं अनत्ता, वेदना . सञ्ञा . सङ्खारा .. विञ्ञाणं अनत्ता, सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति । अथ च पन मे सब्बसङ्खारसमथे सब्बूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये विरागे निरोधे निब्बाने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानसं – 'अथ खो चरहि मे अत्ता' ति ? न खो पनेवं धम्मं पस्सतो होति । को नु खो मे तथा धम्मं देसेय्य यथाहं धम्मं पस्सेय्यं" ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – "अयं खो आयस्मा
B. 109 आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे सत्थु चेव संवण्णितो सम्भावितो च विञ्ञूनं सब्रह्मचारीनं, पहोति च मम आयस्मा आनन्दो तथा धम्मं देसेतुं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं; अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाहं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्यं" ति ।

अथ खो आयस्मा छन्नो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कोसम्बी घोसितारामो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि .. पे० .. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा छन्नो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "एकमिदाहं, आवुसो आनन्द, समयं बाराणसियं विहरामि इसिपतने मिगदाये । अथ ख्वाहं, आवुसो, सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरणं[2] आदाय विहारेन विहारं उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोचं – 'ओवदन्तु मं आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु[3] मं आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो थेरा[3] धम्मिं कथं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं' ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, थेरा भिक्खू एतदवोचुं – 'रूपं खो, आवुसो छन्न, अनिच्चं, वेदना .. सञ्ञा . सङ्खारा . विञ्ञाणं अनिच्चं, रूपं अनत्ता .. पे० . विञ्ञाणं अनत्ता सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति ।

R. 134 "तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'मय्हं पि खो एतं एवं होति – रूपं अनिच्चं .. पे० . विञ्ञाणं अनिच्चं, रूपं अनत्ता, वेदना ..

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २. अपापुरणं – सी०, स्या०, अवापूरणं – रो० । ३–३. रो० पोत्थके नत्थि ।

सञ्ञा .. सङ्खारा .. विञ्ञाणं अनत्ता, सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति । अथ च पन मे सब्बसङ्खारसमथे सब्बूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये[1] विरागे निरोधे निब्बाने चित्त न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानसं – 'अथ को चरहि मे अत्ता' ति ? न खो पनेतं[2] धम्मं पस्सतो होति । को नु खो मे तथा धम्मं देसेय्य यथाहं धम्म पस्सेय्यं ति !

"तस्स मय्हं आवुसो एतदहोसि – 'अय खो आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितरामे सत्थुचेव सवण्णितो सम्भावितो च विञ्ञूनं सब्रह्मचारीन, पहोति च मे आयस्मा आनन्दो तथा धम्मं देसेतु यथाहं धम्मं पस्सेय्यं । B 110 अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाहं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्यं' ति । ओवदतु मं, आयस्मा आनन्दो, अनुसासतु म, आयस्मा आनन्दो; करोतु मे, आयस्मा आनन्दो धम्मि कथं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं" ति ।

"एत्तकेन पि मयं आयस्मतो छन्नस्स अत्तमना अपि नाम तं आयस्मा छन्नो आवि अकासि खीलं[3] छिन्दि[4] । ओदहावुसो, छन्न, सोत; भब्बोसि धम्मं विञ्ञातु" ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स तावतकेनेव[5] उळारं पीतिपामोज्जं[6] उप्पज्जि – "भब्बो किरस्मि धम्मं विञ्ञातु" ति ।

"सम्मुखा मेतं, आवुसो छन्न, भगवतो सुत, सम्मुखा च[7] पटिग्गहित कच्चानगोत्तं भिक्खु ओवदन्तस्स – 'द्वयनिस्सितो ख्वाय, कच्चान, लोको येभुय्येन अत्थितं चेव नत्थित च । लोकसमुदय खो, कच्चान, यथाभूतं R. 135 सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके नत्थिता सा न होति लोकनिरोध खो, कच्चान, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो[8] ख्वाय, कच्चान, लोको येभुय्येन तं[9] चाय[9] उपयुपादान चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसय न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति 'अत्ता मे ति । दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं निरुज्झमान निरुज्झती ति न कङ्खति न विचिकिच्छति । अपरप्पच्चया ञाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

१ तण्हक्खये – सी० । २ पनेवं – म० । ३ खिल – सी०, रो० । ४. पभिन्दि – सी०, स्या०, रो० । ५ तावदेव – सी० । ६ पीतिपामुज्जं – रो० । ७ सी०, स्या०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ८ उपायु० – सी०, स्या०, रो० । ९–९. तस्स – स्या० ।

सब्बमत्थी ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । सब्बं नत्थी ति अयं दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – अविज्जापच्चया सङ्खारा ; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं ... पे० ... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो ... पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

"एवमेतं, आवुसो आनन्द, होति येसं आयस्मन्तानं तादिसा सब्रह्मचारयो[1] अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इदं च पन मे आयस्मतो आनन्दस्स धम्मदेसनं सुत्वा धम्मो अभिसमितो[2]" ति ।

---

९१. राहुलसुत्तं

B 111 १००. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा
R.136 तेनुपसङ्कमि ... पे० ... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया[3] न होन्ती" ति ?

"यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा[4] बहिद्धा वा[4] ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे० ... सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

---

९२. दुतियराहुलसुत्तं

१०१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च

---

१. सब्रह्मचारियो – रो० । २ अभिसमेतो – सी०, रो० । ३ अहङ्कारममिङ्कार० – सी० । ४ व – रो० ।

सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानस होति विधासमतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त'' ति ?

"यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ...पे०... यं दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा[1] विमुत्तो[1] होति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्ञा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुम वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय R 137 दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो B 112 इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्त'' ति ।

थेरवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

आनन्दो तिस्सो यमको, अनुराधो च वक्कलि ।
अस्सजि[2] खेमको छन्नो, राहुला[3] अपरे दुवे[4] ॥

———o———

९३. नदीसुत्तं

१०२. सावत्थिनिदानं । "सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पब्बतेय्या ओहारिनी[5] दूरङ्गमा सीघसोता । तस्सा उभोसु[6] तीरेसु[6] कासा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्यु, कुसा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं; बब्बजा[7] चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु; बीरणा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं ; रुक्खा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु । तस्सा पुरिसो सोतेन वुय्हमानो कासे चे पि गण्हेय्य, ते पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदानं अनयव्यसन[8] आपज्जेय्य । कुसे चे पि गण्हेय्य, बब्बजे चे पि गण्हेय्य, वीरणे चे पि गण्हेय्य, रुक्खे चे पि गण्हेय्य ते पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव R 138 खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स

१–१ अनुपादाविमुत्तो – म० । २. अस्सजी – रो० । ३ राहुलो – रो० । ४ दुवे ति – सी०, द्वे – स्या० । ५ ओहारिणी – स्या०, रो० । ६–६ उभतो तीरे – सी०, उभतो तीरेसु – स्या० । ७. पब्बजा – स्या०, म० । ८ अनयव्यसन – सी०, रो० ।

विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं अत्थिसम्मतं लोके पण्डितानं; अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि । इद खो, भिक्खवे, अत्थिसम्मतं लोके पण्डितानं; अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि ।

"अत्थि, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं[1] तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति; अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा तं[2] आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति[3] पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"किञ्च, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ? रूपं, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा B. 114
अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"यो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्ञापियमाने पट्ठपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने[4] R 140
न जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्धं अचक्खुकं अजानन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि ! वेदना, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो .. पे०... सञ्ञा, भिक्खवे ... सङ्खारा, भिक्खवे ... विञ्ञाणं, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति; अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"यो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्ञापियमाने पट्ठपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने न जानाति न पस्सति तमह, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्ध अचक्खुक अजानन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि !

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा उदके जातं उदके संवड्ढं[5] उदका अच्चुग्गम्म ठाति अनुपलित्तं उदकेन; एवमेव खो, भिक्खवे, तथागतो लोके जातो लोके संवड्ढो लोक अभिभुय्य विहरति अनुपलित्तो लोकेना" ति ।

---

१. मं – नी०, रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. पञ्ञपेति – म० ।
४. उत्तानीकयिरमाने – सी०, रो० । ५. संवद्धं – सी०, रो० ।

९५. फेणपिण्डूपमसुत्तं

१०४. एकं समयं भगवा अयुज्झाय[1] विहरति गङ्गाय नदिया तीरे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य। तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य। किं हि सिया, भिक्खवे, फेणपिण्डे[2] सारो? एवमेव खो, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ...पे०... यं दूरे
R. 141 सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति।
B 115 तस्स तं[3] पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति। किं हि सिया, भिक्खवे, रूपे सारो?

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकबुब्बुलं[4] उप्पज्जति चेव निरुज्झति च। तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य। किं हि सिया, भिक्खवे, उदकबुब्बुले सारो? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना ...पे०... या दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति। किं हि सिया, भिक्खवे, वेदनाय सारो?

"सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्हिके[5] काले मरीचिका[6] फन्दति[7]। तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य ..पे०... किं हि सिया, भिक्खवे, मरीचिकाय सारो? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि सञ्ञा ...पे०...।

---

१ अयोज्झाय–सी०, रो०। २ फेणपिण्डस्स–सी०। ३ स्या० पोत्थके नत्थि। ४. उदकपुब्बुळं–स्या०, म०, उदकबुब्बुळ–रो०। ५ मज्झन्तिके–सी०, स्या०, रो०। ६. मरीचि–सी०, स्या०। ७ रो० पोत्थके नत्थि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी[1] सारपरियेसनं चरमानो तिण्हं कुठारिं[2] आदाय वनं पविसेय्य। सो तत्थ पस्सेय्य महन्तं कदलिक्खन्धं उजुं नवं अकुक्कुकजातं[3]। तमेनं मूले छिन्देय्य; मूले छेत्वा अग्गे छिन्देय्य, अग्गे छेत्वा पत्तवट्टिं विनिब्भुजेय्य। सो तस्स[4] पत्तवट्टिं विनिब्भुजन्तो फेग्गुं पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सारं! तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य। किं हि सिया, भिक्खवे, कदलिक्खन्धे सारो? एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना ...पे० .. ये दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उप- B. 116
परिक्खति। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति। किं हि सिया, भिक्खवे, सङ्खारेसु सारो?

R. 142

"सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा चातुम्महापथे[5] मायं विदंसेय्य। तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य। किं हि सिया, भिक्खवे, मायाय सारो? एवमेव खो, भिक्खवे, यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ..पे०... यं दूरे सन्तिके वा, तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति। तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति। किं हि सिया, भिक्खवे, विञ्ञाणे सारो?

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा-अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति ... वेदनाय पि ... सञ्ञाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती"।

१०५. इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[6] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

१ सारगवेसि–रो०। २. कुवारिं–स्या०। ३ अवधुसजातं–सी०; अकुक्कजातं–रो०। ४. तत्थ–सी०। ५ चतुमहापथे–म०, महापथे–रो०। ६ वत्वा–सी०।

"फेणपिण्डूपमं रूपं, वेदना बुब्बुलूपमा[1] ।
मरीचिकूपमा सञ्ञा, सङ्खारा कदलूपमा ।
मायूपमञ्च विञ्ञाणं, देसितादिच्चबन्धुना[2] ॥

"यथा यथा निज्झायति, योनिसो उपपरिक्खति ।
रित्तकं तुच्छकं होति, यो नं पस्सति योनिसो ॥

R. 143 "इमञ्च[3] कायं आरब्भ[4], भूरिपञ्ञेन देसितं ।
पहानं[5] तिण्णं धम्मानं, रूपं पस्सथ छड्डितं ॥

B. 117 "आयु उस्मा च विञ्ञाणं, यदा कायं जहन्तिमं ।
अपविद्धो[6] तदा सेति, परभत्तं अचेतनं ॥

"एतादिसायं सन्तानो, मायायं बाललापिनी ।
वधको एस[7] अक्खातो, सारो एत्थ न विज्जति ॥

"एवं खन्धे अवेक्खेय्य, भिक्खु आरद्धविरियो ।
दिवा वा यदि वा रत्तिं, सम्पजानो पटिस्सतो ॥

"जहेय्य[8] सब्बसंयोगं, करेय्य सरणत्तनो ।
चरेय्यादित्तसीसो व, पत्थयं अच्चुतं पदं" ति ॥

---

९६. गोमयपिण्डसुत्तं

१०६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं यं रूपं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्ञा या सञ्ञा ...पे०... अत्थि नु खो, भन्ते, केचि सङ्खारा ये सङ्खारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि
R. 144 नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्ञाणं, यं विञ्ञाणं निच्चं धुवं सस्सतं
अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती" ति ?

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं, यं रूपं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि

---

१. बुब्बुळूपमा – रो०; पुब्बुळूपमा – स्या०, म० । २. दीपिता० – सी०, रो० । ३ यो इमं – सी० । ४. गारय्हं – सी० । ५ पहाना – रो० । ६ अपविट्ठो – स्या० । ७ एसो – सी०, रो०; एको – स्या० । ८. पजहे – सी०, स्या० ।

वेदना .. काचि सञ्ञा ... केचि सङ्खारा ... किञ्चि विञ्ञाणं, यं विञ्ञाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती" ति ।

अथ खो भगवा परित्तं गोमयपिण्डं पाणिना गहेत्वा तं भिक्खुं एतदवोच – "एत्तको पि खो, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तको चे पि, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो अभविस्स निच्चो धुवो सस्सतो अवि- B 118
परिणामधम्मो, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तको पि अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"भूतपुब्बाहं, भिक्खु, राजा अहोसिं खत्तियो मुद्धावसित्तो । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नगर-सहस्सानि अहेसुं कुसावती नाम राजधानिप्पमुखानि[1] । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पासादसहस्सानि अहेसुं धम्मपासादप्पमुखानि[2] । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति कूटागारसहस्सानि अहेसुं महाब्यूहकूटागारप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पल्लङ्कसहस्सानि अहेसुं दन्तमयानि सारमयानि सोवण्णमयानि रूपियमयानि[3] गोणकत्थतानि पटिकत्थतानि पटलिकत्थतानि कदलिमिगपवरपच्चत्थरणानि सउत्तरच्छदानि[4] उभतोलोहितकूप- R.145
धानानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नागसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि[5] हेमजालपटिच्छन्नानि उपोसथनागराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति अस्ससहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वलाहकअस्सराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति रथसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वेजयन्तरथप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो

१. कुसावतीनामराजधानिपमुखानि – रो० । २. धम्मपासादपमुखानि – रो० ।
३. म० पोत्थके नत्थि । ४. सउत्तरच्छदनानि – रो० । ५. सोवण्णधजानि – स्या०, रो० ।

ततो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति मणिसहस्सानि अहेसुं मणिरतनप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति इत्थिसहस्सानि अहेसुं सुभद्दादेविप्पमुखानि[1] । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति खत्तियसहस्सानि अहेसुं अनुयन्तानि[2] परिणायकरतनप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति धेनुसहस्सानि अहेसुं दुकूलसन्दनानि[3] कंसूपधारणानि[4] । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति वत्थकोटिसहस्सानि अहेसुं खोमसुखुमानि कोसेय्यसुखुमानि कम्बलसुखुमानि कप्पासिकसुखुमानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति थालिपाकसहस्सानि अहेसुं: सायं पातं भत्ताभिहारो अभिहरियित्थ ।

B. 119

"तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नगरसहस्सानं एकञ्ञेव तं नगरं होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – कुसावती राजधानी ।
R. 145 तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पासादसहस्सानं एको येव सो पासादो होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – धम्मो पासादो । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया कूटागारसहस्सानं एकञ्ञेव तं कूटागारं होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – महाब्यूहं कूटागारं । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पल्लङ्कसहस्सानं एको येव सो पल्लङ्को होति यमहं तेन समयेन परिभुञ्जामि – दन्तमयो वा सारमयो वा सोवण्णमयो वा रूपियमयो वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नागसहस्सानं एको येव सो नागो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि[5] – उपोसथो नागराजा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया अस्ससहस्सानं एको येव सो अस्सो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वलाहको[6] अस्सराजा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया रथसहस्सानं एको येव सो रथो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वेजयन्तो रथो । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया इत्थिसहस्सानं एका येव सा इत्थी होति या मं तेन समयेन पच्चुपट्ठाति – खत्तियानी[7] वा वेलामिका[8] वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया वत्थकोटिसहस्सानं एकञ्ञेव तं वत्थयुगं होति यमहं तेन समयेन परिदहामि – खोमसुखुमं वा कोसेय्यसुखुमं वा कम्बल-

१. सुभद्दा० – स्या० । २. अनुयुत्तानि – सी० । ३. दुकूलसन्दनानि – सी०; दुकुलसन्दनानि – स्या०. रो० । ४. कंसूपधरणानि – स्या०; कंसुप० – रो० । ५. अभिरूहामि – स्या०, रो० । ६. वलाहो – स्या० । ७. खत्तिया – सी०, स्या०; खत्तियानि – रो० । ८. वेलामिका – रो० ।

सुखुमं वा कप्पासिकसुखुम वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया थालिपाकसहस्सान एको येव सो थालिपाको होति यतो नाळिकोदन-परमं भुञ्जामि तदुपियं[1] च सूपेय्यं[2] । इति खो, भिक्खु, सब्बे ते सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता । एव अनिच्चा खो, भिक्खु, सङ्खारा । एव अद्धुवा[3] खो, भिक्खु, सङ्खारा[4] । एव अनस्सासिका खो, भिक्खु, सङ्खारा । यावञ्चिदं, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति । R. 147

---

९७ नखसिखासुत्तं

१०७. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं य रूप निच्चं धुवं सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्ञा ... पे०... केचि सङ्खारा, ये सङ्खारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्ञाणं, यं विञ्ञाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्म सस्सतिसमं तथेव ठस्सती" ति ? B. 120

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप, यं रूप निच्च धुव सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसम तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना .. काचि सञ्ञा . . केचि सङ्खारा ... पे०... किञ्चि विञ्ञाणं, य विञ्ञाण निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसम तथेव ठस्सती" ति ।

अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पंसु आरोपेत्वा तं भिक्खु एतदवोच – "एत्तक पि खो, भिक्खु, रूप नत्थि निच्चं धुव सस्सतं अवि-परिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तक चे[5] पि[5], भिक्खु, रूपं अभविस्स निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तकं पि रूपं

---

१ तदूपियं – रो० । २ सुपेय्य – रो०, सूपव्यञ्जनं – स्या० । ३ अधुवा – रो० । ४. सब्बे सङ्खारा – स्या० । ५–५ पि चे – सी०, स्या० ।

नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

R. 148 "एत्तका[1] पि खो, भिक्खु, वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तका चे पि, भिक्खु, वेदना अभविस्स निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"एत्तका पि खो, भिक्खु, सञ्ञा नत्थि ... पे०... एत्तका पि खो, भिक्खु, सङ्खारा नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति । एत्तका चे पि, भिक्खु, सङ्खारा अभविस्संसु निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि सङ्खारा नत्थि
B. 121 निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"एत्तकं पि खो, भिक्खु, विञ्ञाणं नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तकं पि खो, भिक्खु, विञ्ञाणं अभविस्स निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तकं पि विञ्ञाणं नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"तं किं मञ्ञसि, भिक्खु, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

R. 149 "अनिच्चं भन्ते" .. पे० . तस्मातिह एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

---

९८. सुद्धिकसुत्तं

१०८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं, यं रूपं निच्चं धुवं

---

१. एत्तिका – रो० ।

सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना . . पे० .. काचि सञ्ञा ... केचि सङ्खारा ... किञ्चि विञ्ञाणं, य विञ्ञाणं निच्चं धुव सस्सतं अविपरिणामधम्म सस्सतिसमं तथेव ठस्सती" ति ?

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप य रूपं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्म सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना ... पे०... काचि सञ्ञा . . केचि सङ्खारा ..किञ्चि विञ्ञाण, यं विञ्ञाणं निच्चं धुवं सस्सत अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती" ति ।

---

९९. गद्दुलबद्धसुत्तं

१०९. सावत्थिनिदानं । "अनमतग्गोयं[1], भिक्खवे, संसारो । पुब्बा[2] कोटि[2] न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरत । होति सो, भिक्खवे, समयो यं महासमुद्दो उस्सुस्सति विसुस्सति न भवति, न त्वेवाहं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासयोजनानं सन्धावत संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो य सिनेरु पब्बतराजा डय्हति[3] विनस्सति न भवति; B. 122 न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो यं R. 150 महापठवी[4] डय्हति विनस्सति न भवति; न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासंयोजनान सन्धावत संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो[5] दव्हे खीले वा थम्भे वा उपनिवद्धो[6] तमेव खीलं वा थम्भ वा अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति; एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... वेदन अत्ततो समनुपस्सति . सञ्ञं अत्ततो समनुपस्सति . सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । सो रूपञ्ञेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति, वेदनञ्ञेव ..पे०. सञ्ञञ्ञेव ... सङ्खारे

---

१ अनमतग्गाय – स्या०, रो० । २–२. पुब्बकोटि – रो० । ३ उडय्हति – सी० । ४ महापथवी – म० । ५ गद्दूलबन्धो – स्या० । ६ उपनिबन्धो – स्या० ।

येव ... विञ्ञाणञ्ञेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति । सो रूपं अनुपरिधावं अनुपरिवत्तं, वेदनं ...पे०.. सञ्ञं .. सङ्खारे . विञ्ञाणं अनुपरिधावं अनुपरिवत्तं न परिमुच्चति रूपम्हा, न परिमुच्चति वेदनाय, न परिमुच्चति सञ्ञाय, न परिमुच्चति सङ्खारेहि, न परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'न परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामि ।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो, न रूप अत्ततो समनुपस्सति..पे० .न वेदनं ... न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तानं । सो रूपं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति, वेदनं सञ्ञ ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति । सो रूप अननुपरिधावं अननुपरिवत्तं, वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं अननुपरिधावं अननुपरिवत्तं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

---

१००. दुतियगद्दुलबद्धसुत्तं

B. 123, R. 151

११०. सावत्थिनिदानं । "अनमत्तग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो[1] दळ्हे खीले वा थम्भे वा उपनिबद्धो । सो गच्छति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपगच्छति[2]; तिट्ठति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपतिट्ठति, निसीदति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपनिसीदति, निपज्जति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपनिपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । वेदनं सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । सो गच्छति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपगच्छति,

---

१. गद्दूलबन्धो–स्या० । २. उपनिगच्छति–सी० ।

तिट्ठति चे पि इमे[1] पञ्चुपादानक्खन्धे उपतिट्ठति; निसीदति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिसीदति; निपज्जति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिपज्जति। तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति। चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति।

"दिट्ठं वो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं" ति?

"एवं, भन्ते"।

"तं पि खो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं चित्तेनेव चिन्तितं[2]। तेन पि खो, भिक्खवे, चरणेन चित्तेन चित्तञ्ञेव चित्ततरं। तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति। चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति, चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति।

"नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकनिकायं पि समनुपस्सामि एवं चित्तं। R 152
यथयिदं, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा, ते पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा चित्तेनेव चिन्तिता, ते हि पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगतेहि पाणेहि चित्तञ्ञेव चित्ततरं। तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति। चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा B 124
लाखाय वा हलिद्दिया वा नीलिया वा मञ्जिट्ठाय[3] वा सुपरिमट्ठे[4] फलके वा भित्तिया वा दुस्सपट्टे[5] वा इत्थिरूपं[6] वा पुरिसरूपं वा अभिनिम्मिनेय्य सब्बङ्गपच्चङ्गिं[7], एवमेव[8] खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपञ्ञेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति। वेदनञ्ञेव .. सञ्ञञ्ञेव ... सङ्खारे येव . विञ्ञाणञ्ञेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

---

१. इमेव – सी०, स्या०। २ चिन्तितं – सी०, स्या०, रो०। ३. मञ्जेट्ठाय – सी०, स्या० मञ्जेट्ठिया – रो०। ४ सुपरिमट्ठे – सी०, स्या०। ५ दुस्सपटे – स्या०। ६ इत्थीरूपं – सी०, स्या०। ७ सब्बङ्गपच्चङ्गं – सी०, स्या०। ८. एव – स्या०।

"वेदना . सञ्ञा .. सङ्खारा ... विञ्ञाणं ... पे०... तस्मातिह, भिक्खवे, ...पे०... एवं पस्सं . पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१०१. वासिजटसुत्तं

१११. सावत्थिनिदानं । "जानतो अहं, भिक्खवे, पस्सतो आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो नो[1] अपस्सतो। किञ्च, भिक्खवे, जानतो कि पस्सतो आसवानं खयो होति ? 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो[2]; इति वेदना .पे०.. इति सञ्ञा . . इति सङ्खारा. .
R 153 इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति – एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होति ।

"भावनानुयोग अननुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ खवस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्नं सतिपट्ठानानं, अभावितत्ता चतुन्नं सम्मप्पधानान, अभावितत्ता चतुन्नं इद्धिपादान, अभावितत्ता पञ्चन्नं इन्द्रियानं, अभावितत्ता पञ्चन्नं बलान, अभावितत्ता सत्तन्नं बोज्झङ्गान, अभावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा । तानस्सु[3] कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया एव
B 125 इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो, वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु' ति, अथ खो अभब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितु । त किस्स हेतु ? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानि कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोग अननुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो, वत मे

---

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. अत्थगमो – सी०, रो० । ३. तानस्सु – स्या० ।

अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति। तं किस्स हेतु? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीयं। किस्स अभावितत्ता? अभावितत्ता चतुन्नं सतिपट्ठानानं ...पे०... अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स।

"भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो R. 154 किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति। तं किस्स हेतु? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं। किस्स भावितत्ता? भावितत्ता चतुन्नं सतिपट्ठानानं, भावितत्ता चतुन्नं सम्मप्पधानानं, भावितत्ता चतुन्नं इद्धिपादानं, भावितत्ता पञ्चन्नं इन्द्रियानं, भावितत्ता पञ्चन्नं बलानं, भावितत्ता सत्तन्नं बोज्झङ्गानं, भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि। किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य– 'अहो वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्युं' ति, अथ खो भब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितुं। त किस्स हेतु? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु[1] कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि। एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति। तं किस्स हेतु? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं। किस्स भावितत्ता? भावितत्ता चतुन्नं B. 126 सतिपट्ठानानं ..पे०... भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स[2] वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्ते अङ्गुलिपदानि[3] दिस्सन्ति अङ्गुट्ठपदं[4]। नो च ख्वस्स एवं[5] ञाणं होति – 'एत्तकं वत[6] मे अज्ज वासिजटस्स खीणं, एत्तकं हिय्यो[7],

१. तानि – रो०। २ फलगण्डस्स – रो०, फलभण्डस्स – स्या०। ३. अङ्गुलिपादानि – सी०। ४. अङ्गुट्ठपदानो – स्या०, अङ्गुट्ठपादा – सी०, रो०। ५. एवमस्स – स्या०। ६. वा – सी०, स्या०। ७ हीय्यो – सी०।

R. 155 एत्तकं परे'ति[1]। एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं ञाणं होति – 'एत्तकं वत मे अज्ज आसवानं खीणं, एत्तकं हिय्यो, एत्तकं परे' ति, अथ ख्वस्स खीणे खीणन्त्वेव[2] ञाणं होति। सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिकाय[3] नावाय वेत्तबन्धनबन्धाय वस्स-नासानि[4] उदके परियादाय हेमन्तिकेन थलं उक्खित्ताय वातातपपरेतानि वेत्तबन्धनानि[5] तानि पावुसकेन मेघेन अभिप्पवुट्ठानि[6] अप्पकसिरेनेव पटि-प्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ती" ति।

---

१०२. अनिच्चसञ्ञासुत्तं

११२. सावत्थिनिदानं। "अनिच्चसञ्ञा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं[7] समूहनति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको[8] महानङ्गलेन कसन्तो[9] सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति[10]; एवमेव खो भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं समूहनति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, बब्बजलायको[11] बब्बजं[12] लायित्वा अग्गे गहेत्वा ओधुनाति निद्धुनाति निच्छोटेति[13]; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्च-सञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति।

B. 127, R. 155 "सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय[14] यानि तत्थ[15] अम्बानि वण्टपटिबन्धानि[16] सब्बानि तानि तदन्वयानि[17] भवन्ति;

---

१. 'अथ ख्वस्स खीणा खीणन्तेव ञाणं होती' इति अधिको पाठो सी०, स्या०, कं० पोत्थकेसु दिस्सति। २. खीणन्तेव – सी०, स्या०, रो०। ३. समुद्दिकाय – रो०। ४. छम्मासानि – सी०, स्या०, रो०। ५. बन्धनानि – सी०, रो०। ६ अभिप्पवुट्ठानि – रो०। ७. अस्मिमानं परियादियति – सी०, रो०। ८. कस्सको – रो०। ९. कसन्तो – रो०, म०। १०. कसति – म०, रो०। ११. पब्बजलायको – स्या०, रो०, म०। १२. पब्बज – स्या०, रो०, म०। १३ निप्फोटेति – सी०, स्या०; निच्छोटेति – रो०। १४ वण्टच्छिन्नाय – स्या०, रो०, म०। १५. तत्र – सी०, स्या०, रो०। १६. वण्टूपनिबद्धानि – सी०; वण्टप्पटिबद्धानि – स्या०; वण्टपटिबद्धानि – रो०। १७. तदन्वयानि – स्या०।

एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूटं तासं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो[1] तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो[2] सब्बेते रञ्ञो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता[3] भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ति अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा . पे०. . सब्ब अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा सब्बा ता चन्दिमप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळसिं[4], चन्दप्पभा तासं अग्गमक्खायति; ऐवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा ...पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे[5] विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो[6] सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचते[7] च; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवराग परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमान समूहनति ।

"कथं भाविता च, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा कथं बहुलीकता R. 157
सब्ब कामरागं परियादियति .. पे०. सब्बं अस्मिमानं समूहनति ?

---

१. कालानुसारी – सी०, काळानुसारी – रो०, स्या० । २. फुड्ड० – सी०, रो०; कुट्ट० – स्या० । ३ अनुयुत्ता – सी० । ४ सोळसिं – रो० । ५. विसुद्धे – स्या० । ६. अब्भुस्सुक्कमानो – रो० । ७. विरोचति – सी०, रो० ।

B. 128 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना .. इति सञ्ञा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति – एवं भाविता खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा एवं बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं समूहनती" ति ।

पुप्फवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

नदी[1] पुप्फं च फेणं च, गोमयं च नखासिखं[2] ।
सुद्दिकं[3] द्वे च गद्दुला[4], वासीजटं[5] अनिच्चता[5] ति ॥

मज्झिमपण्णासको समत्तो ।

तस्स मज्झिमपण्णासकस्स वग्गुद्दानं

उपयो[6] अरहन्तो च, खज्जनी[7] थेरसव्हयं[8] ।
पुप्फवग्गेन पण्णास, दुतियो तेन वुच्चती[9] ति ॥

———o———

१०३. अन्तसुत्तं

११३. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, अन्ता । कतमे
R. 158 चत्तारो ? सक्कायन्तो, सक्कायसमुदयन्तो, सक्कायनिरोधन्तो, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो[10] । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायन्तो ? पञ्चुपादानक्खन्धा तिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं[11] – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो ? यायं तण्हा पोनोभविका[12] नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं – कामतण्हा, भवतण्हा,
B. 129 विभवतण्हा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधन्तो ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो

---

१. नदि – स्या० । २. नखसिख – सी०, स्या० । ३. सामुद्दकं – सी०, स्या० । ४. गद्दूला – स्या० । ५–५. नावसञ्ञाय ते दत्ता – सी०, स्या० । ६. उपायो – सी०, स्या०, रो० । ७. खज्जनि – सी०, स्या० । ८. थेरसम्भवं – रो० । ९. पवुच्चति – सी०, स्या०; वुच्चति – रो० । १०. ०गामिनीपटिपदन्तो – स्या०; ०गामिनिपतिपदन्तो – रो० । ११. सेय्यथिदं – म० । १२. पोनोब्भविका – स्या०, पोनब्भविका – रो० ।

चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्काय-निरोधन्तो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो। सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि। अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अन्ता" ति।

---

१०४. दुक्खसुत्तं

११४. सावत्थिनिदानं। "दुक्खं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] दुक्खसमुदयं च दुक्खनिरोधं च दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं च। तं सुणाथ। कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं? 'पञ्चुपादानक्खन्धा' तिस्स वचनीयं। कतमे पञ्च? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं। कतमो च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो? यायं तण्हा पोनोभविका ...पे०... विभवतण्हा– अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो। कतमो च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो। कतमा च, भिक्खवे, R. 159
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो। सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ..पे०... सम्मासमाधि। अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" ति।

---

१०५. सक्कायसुत्तं

११५ सावत्थिनिदानं। "सक्कायं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सक्कायसमुदयं च सक्कायनिरोधं च सक्कायनिरोधगामिनि च पटिपदं। तं सुणाथ। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायो? 'पञ्चुपादानक्खन्धा' तिस्स वचनीयं। कतमे पञ्च? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयो? याय तण्हा पोनोभविका ...पे० .. अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो? यो तस्सा येव तण्हाय ..पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो। B, 130

[1]. देनिस्सामि – सी०, स्या०, रो०।

कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ..पे० . सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा'' ति ।

१०६. परिञ्ञेय्यसुत्तं

११६. सावत्थिनिदानं । "परिञ्ञेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञं च परिञ्ञाताविं च पुग्गलं । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा ? रूपं, भिक्खवे, परिञ्ञेय्यो धम्मो । वेदना ..पे०.. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं परिञ्ञेय्यो धम्मो ।
R. 160 इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा । कतमा च, भिक्खवे, परिञ्ञा ? रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञा । कतमो च, भिक्खवे, परिञ्ञातावी पुग्गलो ? 'अरहा' तिस्स वचनीयं । य्वायं[1] आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञातावी पुग्गलो'' ति ।

१०७. समणसुत्तं

११७. सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ...पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती'' ति ।

१०८. दुतियसमणसुत्तं

११८. सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्प-

---

१. योयं–सी०, रो०; यो अयं–स्या० ।

जानन्ति ....पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

१०९. सोतापन्नसुत्तं

११९. सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । B. 131 कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च R. 161 यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

११०. अरहन्तसुत्तं

१२० सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु[1] इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्ञाविमुत्तो" ति ।

१११. छन्दप्पहानसुत्तं

१२१. सावत्थिनिदानं । "रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो या नन्दी[2] या तण्हा, त पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत अनभावङ्कतं[3] आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय ...पे०... सञ्ञाय .. सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एव तं विञ्ञाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयति अनुप्पादधम्मं" ति ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २. नन्दि – स्या०, रो० । ३. अनभावकतं – सी०, रो० ।

११२. दुतियछन्दप्पहानसुत्तं

१२२. सावत्थिनिदानं । "रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो
या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना[1] चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते
R 162 पजहथ । एवं त रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं . . पे० .. वेदनाय ...
सञ्ञाय ... सङ्खारेसु यो छन्दो ...पे०... एव ते सङ्खारा पहीना
B 132 भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पाद-
धम्मा । विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
पादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं विञ्ञाण
पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं
अनुपादधम्मं" ति ।

अन्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

अन्तो[2] दुक्खं च सक्कायो, परिञ्ञेय्या समणा दुवे[3] ।
सोतापन्नो अरहा[4] च, दुवे च[5] छन्दप्पहाना ति[5] ॥

---

११३. अविज्जासुत्तं

१२३. सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच– "'अविज्जा अविज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नप्पजानाति, रूपसमुदयं नप्पजानाति, रूपनिरोधं नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्प-
जानाति; वेदन नप्पजानाति, सञ्ञं ... सङ्खारे नप्पजानाति ... पे०...
R. 163 विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खु,
अविज्जा । एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

---

११४. विज्जासुत्त

१२४. सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

---

१. उपायुपादाना – सी०, स्या०, रो० । २ अन्ते – रो० । ३ द्वे – रो० । ४ अरहं – रो० । ५–५ छन्दरागिया ति – सी०, च छन्दरागियो ति – रो०, च छन्दप्पहीनाति – स्या० ।

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोध पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति। वेदन ... सञ्ञं ... सङ्खारे पजानाति ... पे०... विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति। अय वुच्चति, भिक्खु, विज्जा। एत्तावता च विज्जागतो होती" ति।

११५. धम्मकथिकसुत्तं

१२५. सावत्थिनिदान। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु B. 133
भगवन्तं एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती" ति?

"रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो[1] भिक्खू' ति अलं वचनाय। वेदनाय चे भिक्खु ...पे०.. सञ्ञाय चे भिक्खु .. सङ्खारानं चे भिक्खु ... विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो
भिक्खू' ति अल वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा R. 164
निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति।

११६. दुतियधम्मकथिकसुत्तं

१२६. सावत्थिनिदान। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होति, कित्तावता धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति, कित्तावता दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होती" ति?

"रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति. 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु,

१ दिट्ठधम्मं० – रो०, दिट्ठधम्मनिब्बाणप्पत्तं. – सी०।

निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाय। वेदनाय चे भिक्खु ...पे०... सञ्ञाय चे भिक्खु ... सङ्खारानं चे भिक्खु ... विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू'
B. 134 ति अलं वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाया" ति।

---

११७. बन्धनसुत्तं

१२७. सावत्थिनिदानं। "इध भिक्खवे अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी ...पे०... सप्पुरिसधम्मे[1] अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो[2] अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति[3] बद्धो मीयति[4] बद्धो
R. 165 अस्मा लोका परं लोकं गच्छति। वेदनं अत्ततो समनुपस्सति ...पे०... वेदनाय वा अत्तानं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो वेदनाबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति। सञ्ञं सङ्खारे विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति ...पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो विञ्ञाणबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी ...पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न रूपबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धन-

---

१. ० धम्मेसु – रो०। २. सान्तर० – सी०, रो०, सान्तरबाहिरबन्धनबद्धो – स्या०। ३. जिय्यति – स्या०; जायति – सी०, रो०। ४. मिय्यति – स्या०।

बद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी; 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामि । न वेदनं अत्ततो ... पे०... न सञ्ञं अत्ततो ..पे०... न सङ्खारे अत्ततो ... पे०... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे० .. अय वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न विञ्ञाणबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी, 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

---

११८ परिपुच्छितसुत्तं

१२८. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । B. 135

"वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ? R. 166

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्ञाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ... पे०... एवं पस्सं . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

११९ दुतियपरिपुच्छितसुत्तं

१२९. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, 'रूपं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । वेदनं .. सञ्ञं ... सङ्खारे .. विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्ञाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१२०. संयोजनियसुत्तं

१३०. सावत्थिनिदानं। "संयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामी संयोजनं च। तं सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, कतमं संयोजनं? रूपं, भिक्खवे, सयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, R. 167 तं तत्थ संयोजनं। वेदना ...पे०.. सञ्ञा ... सङ्खारा . विञ्ञाण संयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, इदं संयोजनं" ति।

---

१२१. उपादानियसुत्तं

१३१. सावत्थिनिदानं। "उपादानिये च[1], भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादानं च। तं सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतमं उपादानं? रूपं, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं। वेदना ...पे०. सञ्ञा ... सङ्खारा · विञ्ञाणं उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादान। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इदं उपादानं" ति।

---

१२२. सीलवन्तसुत्तं

B. 136 १३२. एकं समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको[2] बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं[3] पटिसल्लाना[4] वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि ...पे०... एतदवोच – "सीलवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसिकातब्बा" ति?

"सीलवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा। कतमे पञ्च? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। सीलवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा।

---

१. चे – रो०। २ महाकोट्ठितो – सी०, स्या०, रो०। ३ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। ४. पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो०।

ठानं खो पनेत, आवुसो, विज्जति यं सीलवा भिक्खु इमे पञ्चुपा- R. 168
दानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफलं सच्छिकरेय्या" ति ।

"सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"सोतापन्नेन पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो . पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफलं सच्छिकरेय्या" ति ।

"सकदागामिना पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"सकदागामिना पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति य सकदागामी[1] भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो . . पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अनागामिफल सच्छिकरेय्या" ति ।

"अनागामिना पनावुसो सारिपुत्त[2], भिक्खुना कतमे धम्मा B. 137
योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"अनागामिना पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०.. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेत, आवुसो, विज्जति यं अनागामी[3] भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अरहत्तं[4] सच्छिकरेय्या" ति ।

"अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"अरहता पि खो, आवुसो कोट्ठिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि, ख्वावुसो,

---

१ सकदागामि – रो० । २. सारीपुत्त – स्या० । ३ अनागामि – रो० । ४. अरहत्तफल – रो० ।

R. 169 अरहतो उत्तरि करणीयं कतस्स वा पतिचयो[1], अपि च इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव संवत्तन्ति सतिसम्पजञ्ञाय चा" ति ।

---

१२३. सुतवन्तसुत्तं

१३३. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ..पे०... एतदवोच –

"सुतवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"सुतवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ...पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो ... पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । सुतवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो . पे०. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति – य सुतवा भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ...पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफल सच्छिकरेय्या" ति ।

"सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

B 138 "सोतापन्नेन पि खो आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ...पे०.. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेतं, आवुसो, विज्जति य सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ...पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफल ..पे०.. अनागामिफलं ...पे०... अरहत्तफल सच्छिकरेय्या" ति ।

"अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"अरहता पि खावुसो कोट्ठिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि खावुसो,

---

१. पटिच्चयो – स्या०, रो० ।

अरहतो उत्तरि करणीयं, कतस्स वा पतिचयो, अपि च खो इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव संवत्तन्ति सतिसम्पजञ्ञाय चा" ति ।

---

१२४. कप्पसुत्तं

१३४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा कप्पो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ..पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ?

"यं किञ्चि, कप्प, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना ...पे०... या काचि सञ्ञा ...ये केचि सङ्खारा ..यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एवं खो, कप्प, जानतो एवं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

---

१२५. दुतियकप्पसुत्तं

१३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्तं एतदवोच – "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं[1] मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ? B. 139, R. 170

"यं किञ्चि, कप्प, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ..पे०.. सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना . या काचि सञ्ञा . ये केचि सङ्खारा . यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चु-

---

१ अहिङ्कारममिङ्कार० – सी० ।

पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति। एवं खो, कप्प, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति।

धम्मकथिकवग्गो दुतियो।

तस्सुद्दानं

अविज्जा[1] विज्जा[1] द्वे कथिका, बन्धना परिपुच्छिता[2] दुवे[3]।
संयोजनं उपादानं, सीलं सुतवा द्वे च कप्पेना ति॥

———o———

१२६. समुदयधम्मसुत्तं

R. 171 १३६. सावत्थिनिदानं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ..पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति। कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति?

B. 140 "इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं[4] नप्पजानाति[4]; वयधम्मं रूपं 'वयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति; समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति। समुदयधम्मं वेदनं 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं वेदनं 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति; समुदयवयधम्मं वेदनं 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति। समुदयधम्मं सञ्ञं ...पे०... समुदयधम्मे सङ्खारे 'समुदयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मे सङ्खारे 'वयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति। समुदयधम्मं विञ्ञाणं 'समुदयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं विञ्ञाणं 'वयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, समुदयवयधम्मं

१-१. द्वे भिक्खू – सी०। २. परिमुच्चिता – सी०, स्या०, रो०। ३. द्वे – स्या०। ४-४. यथाधम्मं न पजानाति – रो०।

विञ्ञाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एवं वुत्ते, सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, वयधम्मं रूपं 'वयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । R. 172 समुदयधम्मं वेदनं 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं वेदनं 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं वेदनं 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं सञ्ञं ... समुदयधम्मे सङ्खारे 'समुदयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति, वयधम्मे सङ्खारे 'वयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं विञ्ञाणं 'समुदयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं विञ्ञाणं 'वयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति, समुदयवयधम्मं विञ्ञाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

---

१२७. दुतियसमुदयधम्मसुत्तं

१३७. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको B. 141 वाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं पटिसल्लाना[1] वुट्ठितो ... पे० .. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो अस्सुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, वयधम्मं रूपं .पे० . 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं ... पे०... वयधम्मं

1. पतिसल्लाणा – रो०; पटिसल्लाणा – सी०, स्या० ।

वेदनं ... पे०... 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति। समुदयधम्मं सञ्ञं . पे०... समुदयधम्मे सङ्खारे . . पे०... वयधम्मे सङ्खारे ... पे०... समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति। समुदयधम्मं विञ्ञाणं ... पे० .. समुदयवयधम्मं विञ्ञाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्ञाणं' ति यथाभूत नप्पजानाति। अयं वुच्चति, आवुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति।

१२८ ततियसमुदयधम्मसुत्तं

R. 173 १३८. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्तं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति; आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको समुदयधम्म रूपं 'समुदयधम्म रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, वयधम्मं रूप . . पे०... समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, समुदयधम्मं वेदनं ... पे० .. समुदयवयधम्मा वेदना ... समुदयधम्मं सञ्ञ ... पे०... समुदयधम्मे सङ्खारे .. वयधम्मे सङ्खारे ... समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति। समुदयधम्मं विञ्ञाणं . . वयधम्म विञ्ञाण . समुदयवयधम्म विञ्ञाण 'समुदयवयधम्म विञ्ञाणं' ति यथाभूतं पजानाति। अयं वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती" ति।

१२९. अस्सादसुत्तं

B. 142 १३९. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत नप्पजानाति। वेदनाय .. पे०... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरणं च यथाभूत

नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ।

---

१३०. दुतियअस्सादसुत्तं

१४०. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे० ... । R. 174
"'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे० ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो होती'' ति ।

---

१३१. समुदयसुत्तं

१४१. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे० ... । "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय .. पे० ... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ।

---

१३२. दुतियसमुदयसुत्तं

१४२. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे० ... B. 143
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरण च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे० ... सञ्ञाय .. सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च

अस्सादं च आदीनवं च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

---

१३३. कोट्ठिकसुत्तं

R. 175 १४३. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं .. पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिक एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ..पे० . सञ्ञाय .. सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिकं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय पे० . सञ्ञाय . सङ्खारान ... विञ्ञाणस्स अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

---

१३४. दुतियकोट्ठिकसुत्त

B 144 १४४. बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ..पे०. । "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनवं च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्ञाय ... सङ्खारान . विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अय
R 176 वुच्चतावुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिकं एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्साद च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्ञाय ... सङ्खारानं ... विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा[1], एत्तावता च[1] विज्जागतो होती" ति ।

---

१३५. तितियकोट्ठिकसुत्तं

१४५. तञ्ञेव निदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिकं एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नप्पजानाति, रूपसमुदयं नप्पजानाति, रूपनिरोधं नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानाति । वेदन नप्पजानाति ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं नप्पजानाति, विञ्ञाणसमुदय नप्पजानाति, विञ्ञाणनिरोधं नप्पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानाति । अय वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिकं एतद- B. 145
वोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं R. 177
पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति । वेदनं ... सञ्ञ ... सङ्खारे .. विञ्ञाणं पजानाति, विञ्ञाणसमुदयं पजानाति, विञ्ञाणनिरोध पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपद पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

अविज्जावग्गो ततियो ।

१–१ रो० पोत्थके नत्थि ।

तस्सुद्दानं

समुदयधम्मे[1] तीणि, अस्सादो[2] अपरे दुवे।
समुदये[3] च[3] द्वे वुत्ता, कोट्ठिके[4] अपरे तयो ति ॥

———o———

१३६. कुक्कुळसुत्तं

१४६. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, कुक्कुळं[5], वेदना कुक्कुळा, सञ्ञा कुक्कुळा, सङ्खारा कुक्कुळा, विञ्ञाणं कुक्कुळं। एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

---

१३७. अनिच्चसुत्तं

१४७. सावत्थिनिदानं। "यं[6], भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो
R.178 पहातब्बो। किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो। वेदना अनिच्चा ... पे०... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो। यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो" ति।

---

१३८. दुतियअनिच्चसुत्तं

B.146 १४८. सावत्थिनिदानं। "यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो। किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं, तत्र वो रागो पहातब्बो। वेदना अनिच्चा ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो। यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो" ति।

---

१. ० धम्मेन – सी०, स्या०, रो०। २. अस्सादा – सी०, अस्सादेन – स्या०, अस्साद – रो०। ३–३. समुदयेन – सी०, रो०। ४. कोट्ठितं – स्या०; कोट्ठितेन सी०, रो०। ५. कुक्कुलं – सी०। ६. य हि – सी०।

१३९. ततियअनिच्चसुत्तं

१४९. सावत्थिनिदानं। "यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। वेदना अनिच्चा ... सञ्ञा ... सङ्खारा विञ्ञाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो" ति।

१४०. दुक्खसुत्तं

१५०. सावत्थिनिदानं। "यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो ... पे० ... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो" ति।

१४१. दुतियदुक्खसुत्तं

१५१. सावत्थिनिदानं। "यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो पहातब्बो ... पे० ... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो पहातब्बो" ति।

१४२. ततियदुक्खसुत्तं

१५२. सावत्थिनिदानं। "यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो .... पे० ... यं, भिक्खवे, दुक्खं, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो" ति।

१४३. अनत्तसुत्तं

१५३. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहातब्बो। को च भिक्खवे, अनत्ता? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहातब्बो। वेदना अनत्ता ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहातब्बो" ति।

१४४. दुतियअनत्तसुत्तं

१५४. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो रागो पहातब्बो। को च, भिक्खवे, अनत्ता? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो रागो पहातब्बो। वेदना अनत्ता ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं B 147, R. 179

अनत्ता; तत्र वो रागो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो राग पहातब्बो" ति।

---

१४५. ततियअनत्तसुत्तं

१५५. सावत्थिनिदान। "यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। को च, भिक्खवे, अनत्ता? रूप, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। वेदना अनत्ता .. सञ्ञा ... सङ्खारा विञ्ञाणं अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो" ति।

---

१४६. निब्बिदाबहुलसुत्तं

१५६. सावत्थिनिदानं। "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – यं रूपे निब्बिदाबहुलो[1] विहरेय्य। वेदनाय ... पे० .. सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य। यो रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय .. सञ्ञाय .. सङ्खारेसु विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूप परिजानाति। वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाण परिजानाति। सो रूपं परिजानं वेदन परिजानं सञ्ञ परिजानं सङ्खारे परिजान विञ्ञाण परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति।

---

१४७. अनिच्चानुपस्सीसुत्तं

१५७. सावत्थिनिदानं। "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – य रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य। वेदनाय .. सञ्ञाय ... सङ्खारेसु .. विञ्ञाणे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य ... पे०... परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति।

---

1. निब्बिदाबहुल – सी०, स्या०, रो०।

१४८. दुक्खानुपस्सीसुत्तं

१५८. सावत्थिनिदानं । "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – यं रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय .. सञ्ञाय .. सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ...पे०. B. 148
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति । R. 180

---

१४९. अनत्तानुपस्सीसुत्तं

१५९. सावत्थिनिदानं । "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । अनत्तानुपस्सी विहरन्तो वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो रूपं परिजानाति । वेदनं ...पे०.. सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाण परिजानाति । सो रूपं परिजानं वेदनं परिजानं सञ्ञं परिजानं सङ्खारे परिजानं विञ्ञाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि; 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

कुक्कुळवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

कुक्कुळा तयो अनिच्चेन, दुक्खेन अपरे तयो ।
अनत्तेन तयो वुत्ता, कुलपुत्तेन द्वे दुका[१] ति ॥

---

१५०. अज्झत्तसुत्तं

१६०. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... । R. 181

"रूपे खो, भिक्खवे, सति रूपं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । वेदनाय सति ...पे०... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... B. 149

---

१. दुका – सी०, स्या०, रो० ।

विञ्ञाणे सति विञ्ञाणं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना ... पे०.. सञ्ञा . सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"एवं पस्सं . . पे०.. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

१५१. एतंममसुत्तं

१६१. सावत्थिनिदानं। "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सती" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... ।

R.182 "रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स ... पे०... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं भन्ते" ...पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ..पे०.. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५२. सोअत्तासुत्तं[1]

१६२. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति– 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । वेदनाय ...पे०... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं B. 150
अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च R. 183
भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो" ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य–'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा .. सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

---

१. एसो अत्ता – रो० ।

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं . . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५३. नोचमेसियासुत्तं

१६३. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूप अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति –'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[१], न मे भविस्सती'
R 184 ति । वेदनाय सति .. सञ्ञाय सति . . सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स, एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा त सुख वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स[२], न मे भविस्सती" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाण निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

---

१ न भविस्सति – सी०, स्या०, न भविस्सामि – रो० । २. न भविस्सामि – सी०, रो० ।

"दुक्ख, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५४. मिच्छादिट्ठिसुत्त

१६४. सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, कि अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जती" ति ? B. 151

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति। वेदनाय सति. सञ्ञाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्चं ...पे०.. अपि नु त अनुपादाय मिच्छादिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा . विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" । R. 185

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते "।

"यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय मिच्छादिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ...पे० .. नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५५ सक्कायदिट्ठिसुत्तं

१६५ सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, किं अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जती" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे० . ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति .. सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना .. सञ्ञा . सङ्खारा .. विञ्ञाण निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च . पे० अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५६. अत्तानुदिट्ठिसुत्तं

१६६. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जती" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स
R 186 अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति . सङ्खारेसु सति .. विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स
152 अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना .... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"एवं पस्सं ... पे० .. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

१५७. अभिनिवेससुत्तं

१६७. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, किं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा[१]" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०...।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा। वेदनाय सति ... सञ्ञाय सति... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा। तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्यु संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"एव पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

१५८ दुतियअभिनिवेससुत्तं

१६८. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनवेसविनिबन्धाज्झोसाना" ति ? R. 187

१ सञ्ञोजनविनिवेसविनिबद्धा – सी०, सञ्ञोजनाभि० – स्या०।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० .. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना । वेदनाय सति ... सञ्ञाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्युं संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ... पे०. . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५९. आनन्दसुत्त

B. 153 १६९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ..पे०... भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति ।

"तं किं मञ्ञसि, आनन्द, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं ... पे० ... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति । R. 188

दिट्ठिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

अज्झत्तिकं एतंमम, सोअत्ता[1] नोचमेसिया ।
मिच्छासक्कायत्तानु द्वे[2], अभिनिवेसा आनन्देना ति[2] ॥

उपरिपण्णासको[3] समत्तो ।

तस्स उपरिपण्णासकस्स वग्गुद्दानं

अन्तो[4] धम्मकथिका विज्जा[4], कुक्कुळं[5] दिट्ठिपञ्चमं ।
ततियो पण्णासको[6] वुत्तो, निपातो ति[7] पवुच्चती[8] ति ॥

खन्धसंयुत्तं[9] समत्तं[9] ।

———:o:———

१. एसो अत्ता – सी०, स्या०, रो० । २–२ विनिवेसा अपरे द्वे, आनन्देन पूरितो वग्गो ति – सी०, स्या० । ३ चुल्लपण्णासको – सी०, स्या० रो० । ४–४ अन्त विज्जा समुदय च – रो० । ५. कुक्कुलो – सी०, कुक्कुत – रो० । ६ पञ्ञासको – सी०, स्या०, रो० । ७. तेन – सी० । ८ वुच्चतो – सी० । ८–९ खन्धवग्गस्स निपातके तिपञ्ञासक समत्त – सी० ।

२३. राधसंयुत्तं

१. मारसुत्तं

B. 154 १. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा
R 189 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच –

"'मारो मारो' ति, भन्ते, वुच्चति[1] । कित्तावता नु खो, भन्ते, मारो" ति ?

"रूपे खो, राध, सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति[2] । तस्मातिह त्वं, राध, रूपं मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघं ति पस्स, अघभूतं ति पस्स । ये नं एवं पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ति । वेदनाय सति . पे०.. सञ्ञाय सति . सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति । तस्मातिह त्वं, राध, विञ्ञाण मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघं ति पस्स, अघभूत ति पस्स । ये नं एवं पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ती" ति ।

"सम्मादस्सनं पन, भन्ते, किमत्थियं" ति ?

"सम्मादस्सन खो, राध, निब्बिदत्थं" ।

"निब्बिदा पन, भन्ते, किमत्थिया" ति ?

"निब्बिदा खो, राध, विरागत्था" ।

"विरागो पन, भन्ते, किमत्थियो" ति ?

"विरागो खो, राध, विमुत्तत्थो" ।

"विमुत्ति पन, भन्ते, किमत्थिया" ति ?

"विमुत्ति खो, राध, निब्बानत्था" ।

"निब्बानं पन, भन्ते, किमत्थियं" ति ?

"अच्चयासि[3], राध, पञ्हं, नासक्खि पञ्हस्स परियन्तं गहेतुं ।

---

१ वुच्चती ति – सी०, स्या० । २ मिय्यति – स्या० । ३ अच्चसरा – सी०, स्या०, अस्स – रो० ।

निब्बानोगधं हि, राध, ब्रह्मचरियं वुस्सति, निब्बानपरायनं[1] निब्बान-परियोसानं" ति ।

२. सत्तसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'सत्तो सत्तो' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, R. 190
भन्ते, सत्तो ति वुच्चती" ति ? B. 155

"रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी[2] या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विसत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु .. विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विसत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति ।

"सेय्यथापि, राध, कुमारका वा कुमारिकायो[3] वा पंस्वागारकेहि[4] कीळन्ति[5] । यावकीवञ्च तेसु पंस्वागारकेसु अविगतरागा[6] होन्ति अविगतच्छन्दा[7] अविगतपेमा अविगतपिपासा अविगतपरिळाहा[8] अविगततण्हा ताव तानि पंस्वागारकानि अल्लीयन्ति[9] केळायन्ति धनायन्ति[10] ममायन्ति । यतो च खो[11], राध, कुमारका वा कुमारिकायो वा तेसु पंस्वागारकेसु विगतरागा होन्ति विगतच्छन्दा विगतपेमा विगतपिपासा विगतपरिळाहा विगततण्हा, अथ खो तानि पंस्वागारकानि हत्थेहि च पादेहि च विकिरन्ति विधमन्ति विद्धंसेन्ति विकीळनियं[12] करोन्ति । एवमेव खो, राध, तुम्हे पि रूपं विकिरथ[13] विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । वेदनं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । सञ्ञं .. सङ्खारे विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । विञ्ञाणं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । तण्हाक्खयो हि, राध, निब्बानं" ति ।

३ भवनेत्तिसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'भवनेत्तिनिरोधो[14] भवनेत्तिनिरोधो[14]' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, भवनेत्ति, कतमो भवनेत्तिनिरोधो" ति ?

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ३ कुमारियो – सी०, रो० । ४ पंस्वागारकेसु – सी० । ५ कीळन्ता – सी०, स्या० । ६ अवीतरागा – सी०, स्या०, रो० । ७ अवीतच्छन्दा – स्या० । ८ ० परिलाहा – सी० । ९ आलयन्ति – स्या०, रो० । १० ममायन्ति – रो०, सी० । ११ खो ते – सी० । १२ विकीळनिक – सी०, स्या०, रो० । १३ विकिरेय्य – सी० । १४–१४ भवनेत्ति भवनेत्ती – सी०, स्या०; भवनेत्ति ० – रो० ।

R.191 "रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया – अयं वुच्चति भवनेत्ति ।
B.156 तेसं निरोधो[1] भवनेत्तिनिरोधो । वेदनाय . सञ्ञाय .. सङ्खारेसु . विञ्ञाणे यो छन्दो . पे० अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया – अयं वुच्चति भवनेत्ति । तेसं निरोधो भवनेत्तिनिरोधो" ति ।

४. परिञ्ञेय्यसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "परिञ्ञेय्ये च, राध, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञं च परिञ्ञाताविं पुग्गलं च । तं सुणाहि[2], साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो आयस्मा राधो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच – "कतमे च, राध, परिञ्ञेय्या धम्मा ? रूपं खो, राध, परिञ्ञेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्ञेय्यो धम्मो, सञ्ञा परिञ्ञेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्ञेय्यो धम्मो, विञ्ञाणं परिञ्ञेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, राध, परिञ्ञेय्या धम्मा । कतमा च, राध, परिञ्ञा ? यो खो, राध, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – अयं वुच्चति, राध, परिञ्ञा । कतमो च, राध, परिञ्ञातावी पुग्गलो ? 'अरहा' तिस्स वचनीय । य्वायं[3] आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो – अयं वुच्चति, राध, परिञ्ञातावी पुग्गलो" ति ।

५. समणसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो[4], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो[4], सङ्खारुपादानक्खन्धो,[5] विञ्ञाणुपादानक्खन्धो[5] । ये हि केचि, राध, समणा वा
R.192 ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च

१. निरोवा – सी०, स्या०, रो० । २ सुणोहि – सी०, रो० । ३ योय – सी०, रो०, स्वायं – स्या० । ४–४ रूपू० वेदनू० सञ्ञू० – सी०, स्या०, रो० । ५–५ सङ्खारू० विञ्ञाणू० – स्या० ।

निस्सरणं च यथाभूत नप्पजानन्ति । न मे ते, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति; ते खो मे, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो B 157 सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती'' ति ।

---

६. दुतियसमणसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ...पे०.. विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ...पे०... सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती'' ति ।

---

७. सोतापन्नसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध, R. 193 अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति – अयं वुच्चति, राध, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो'' ति

---

८. अरहन्तसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ...पे०... विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध,

भिक्खु इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति – अयं वुच्चति भिक्खु[1] अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्ञाविमुत्तो" ति ।

९. छन्दरागसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं
B. 158 अनभावङ्कतं[2] आयतिं अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सञ्ञाय ... सङ्खारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं
R 194 अनुप्पादधम्मा । विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं तं विञ्ञाणं पहीनं भविस्सति ...पे०... अनुप्पादधम्मं" ति ।

१०. दुतियछन्दरागसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना[3] चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सञ्ञाय ... सङ्खारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता

---

१. राधभिक्खु – सी०, स्या० । २. अनभावकता – सी०, रो० । ३. उपायुपादाना – सी०, स्या०, रो० ।

आयतिं अनुप्पादधम्मा। विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ। एवं तं विञ्ञाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं'' ति।

पठमो वग्गो।

तस्सुद्दानं

मारो सत्तो भवनेत्ति, परिञ्ञेय्या समणा दुवे।
सोतापन्नो अरहा च, छन्दरागापरे[1] दुवे[1] ति॥

---

११. मारसुत्तं

B. 159, R. 195

११. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'मारो मारो' ति, भन्ते, वुच्चति। कतमो नु खो, भन्ते, मारो'' ति?

"रूपं खो, राध, मारो, वेदना मारो, सञ्ञा मारो, सङ्खारा मारो, विञ्ञाणं मारो। एवं पस्सं, राध, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती'' ति।

---

१२. मारधम्मसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'मारधम्मो मारधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति। कतमो नु खो, भन्ते, मारधम्मो'' ति?

"रूपं खो, राध, मारधम्मो, वेदना मारधम्मो, सञ्ञा मारधम्मो, सङ्खारा मारधम्मो, विञ्ञाणं मारधम्मो। एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति।

---

१. छन्दरागिया ति – सी०।

१३. अनिच्चसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'अनिच्चं अनिच्चं' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, अनिच्चं" ति ?

"रूपं खो, राध, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाणं अनिच्चं । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१४. अनिच्चधम्मसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'अनिच्चधम्मो अनिच्चधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनिच्चधम्मो" ति ?

R 196 "रूपं खो, राध, अनिच्चधम्मो, वेदना अनिच्चधम्मो, सञ्ञा अनिच्चधम्मो, सङ्खारा अनिच्चधम्मो, विञ्ञाणं अनिच्चधम्मो । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५. दुक्खसुत्तं

B 160 १५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'दुक्खं दुक्खं' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, दुक्खं" ति ?

"रूपं खो, राध, दुक्खं, वेदना दुक्खा, सञ्ञा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्ञाणं दुक्ख । एवं पस्सं ..पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१६ दुक्खधम्मसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'दुक्खधम्मो दुक्खधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, दुक्खधम्मो" ति ?

R. 197 "रूपं खो, राध, दुक्खधम्मो, वेदना दुक्खधम्मो, सञ्ञा दुक्खधम्मो, सङ्खारा दुक्खधम्मो, विञ्ञाणं दुक्खधम्मो । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१७ अनत्तसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'अनत्ता अनत्ता' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्ता" ति ?

"रूपं खो, राध, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्ञा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्ञाणं अनत्ता । एवं पस्स ..पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१८. अनत्तधम्मसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'अनत्तधम्मो अनत्तधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्तधम्मो" ति ?

"रूपं खो, राध, अनत्तधम्मो, वेदना अनत्तधम्मो, सञ्ञा अनत्तधम्मो, सङ्खारा अनत्तधम्मो, विञ्ञाणं अनत्तधम्मो । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति । R.197

---

१९. खयधम्मसुत्तं

१९ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'खयधम्मो खयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, खयधम्मो" ति ?

"रूपं खो, राध, खयधम्मो, वेदना खयधम्मो, सञ्ञा खयधम्मो, सङ्खारा खयधम्मो, विञ्ञाणं खयधम्मो । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति । B 161

---

२०. वयधम्मसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'वयधम्मो वयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, वयधम्मो" ति ?

"रूपं खो, राध, वयधम्मो, वेदना वयधम्मो, सञ्ञा वयधम्मो, सङ्खारा वयधम्मो, विञ्ञाणं वयधम्मो । एवं पस्सं ...पे०.. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२१. समुदयधम्मसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'समुदयधम्मो समुदयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, समुदयधम्मो" ति ?

"रूपं खो, राध, समुदयधम्मो, वेदना समुदयधम्मो, सञ्ञा समुदयधम्मो, सङ्खारा समुदयधम्मो, विञ्ञाणं समुदयधम्मो । एवं पस्सं . पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२२. निरोधधम्मसुत्तं

२२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो
R 198 एतदवोच – "'निरोधधम्मो निरोधधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, निरोधधम्मो" ति ?

"रूपं खो, राध, निरोधधम्मो, वेदना निरोधधम्मो, सञ्ञा निरोधधम्मो, सङ्खारा निरोधधम्मो, विञ्ञाणं निरोधधम्मो । एवं पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन[1] अपरे[2] दुवे[3] ।
दुक्खेन[4] च दुवे[5] वुत्तो, अनत्तेन[5] तथेव[6] च[6] ।
खयवयसमुदयं,[7] निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

२३–३३. मारादिसुत्तएकादसकं

२३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो
B 162 भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं" ति ।

"यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो ? रूपं खो, राध, मारो,

---

१ अनिच्चेहि – सी०, स्या०, रो० । २ परे – रो० । ३ द्वे – सी० । ४ दुक्खेहि – स्या०, रो० । ५ द्वे – सी०, स्या०, रो० । ५ अनत्तेहि – सी०, स्या०, रो० । ६–६ अपरे द्वे – सी० । ७. खयधम्मो वयधम्मो समुदयधम्मो – सी० ।

तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। वेदना मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सञ्ञा मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सङ्खारा मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... विञ्ञाणं मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति।

२४. यो खो, राध, मारधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०.. ।

२५. यं खो, राध, अनिच्चं ... पे०... । R. 199

२६. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ... पे०... ।

२७ यं खो, राध, दुक्खं ... पे०.. ।

२८. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ... पे०... ।

२९. यो खो, राध, अनत्ता ... पे०... ।

३०. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ... पे०... । B. 163

३१. यो खो, राध, खयधम्मो ... पे०... ।

३२. यो खो, राध, वयधम्मो ... पे०... ।

३३. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

३४. निरोधधम्मसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं[1] निसिन्नो खो[1] आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति।

"यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। को च, राध, निरोधधम्मो? रूपं खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... वेदना निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो . पे०... सञ्ञा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो . पे० . सङ्खारा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... विञ्ञाणं निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध,

१-१ [illegible]

निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

आयाचनवग्गो ततियो

तस्सुद्दानं

R 200 मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन अपरे दुवे[1] ।
दुक्खेन[2] च[3] दुवे वुत्ता, अनत्तेन[4] तथेव[5] च[5] ।
खयवयसमुदयं[6], निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

३५–४५. मारादिसुत्तएकादसकं

B 164 ३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो ? रूपं खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ...पे०... विञ्ञाणं मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ..पे०... यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

३६. यो खो, राध, मारधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ...पे० .. ।

३७. यं खो, राध, अनिच्चं ...पे०... ।

३८. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ...पे०..

R.201 ३९. यं खो, राध, दुक्खं ...पे०... ।

४०. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ...पे०... ।

४१. यो खो, राध, अनत्ता ...पे०... ।

४२. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ...पे०... ।

४३. यो खो, राध, खयधम्मो ...पे०... ।

४४. यो खो, राध, वयधम्मो ...पे०... ।

४५. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो. छन्दरागो पहातब्बो ..पे०... ।

---

१ द्वे–सी० । २. दुक्खेहि–स्या०, रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ अनत्तेहि –सी०, स्या०, रो० । ५–५ अपरेद्वे – सी०, स्या०, रो० । ६. खयधम्मो वयधम्मो समदयधम्मो –सी० ।

४६. निरोधधम्मसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ? रूपं खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, B. 165
छन्दरागो पहातब्बो । वेदना ...पे०. सञ्ञा ... पे०... सङ्खारा ... पे०... विञ्ञाणं निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

उपनिसिन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन[1] अपरे दुवे[2] ।
दुक्खेन[3] च[4] दुवे[5] वुत्ता, अनत्तेन[6] तथेव च[6] ।
खयवयसमुदय[7], निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

राधसंयुत्तं समत्तं ।

———:o:———

१. अनिच्चा – रो०, अनिच्चेहि – स्या० । २ द्वे – रो० । ३ दुक्ख – रो०, दुक्खेहि – स्या० । ४. स्या० पोत्थके नत्थि । ५. द्वे – सी०, स्या०, रो० । ६–६ अनत्तेहि अट्ठम – रो०; अनत्तेहि अपरे द्वे – सी०, स्या० । ७ खयधम्मो वयधम्मो च समुदयधम्मो – सी० ।

२४. दिट्ठिसंयुत्तं

१ वातसुत्तं

B 166, R 202 १ एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने । भगवा एतदवोच – "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया[1] उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'' ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा। साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्ञेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति । वेदनाय सति . पे०... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"

"यं पनानिच्चं, दुक्ख वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-

---

१ चन्दिमसूरिया – रो०, म० ।

नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" । R. 203

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"य पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ? B. 167

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा त सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"य पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[१] ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

१ छनु – सी०, स्या०, रो० ।

२. एतंममसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, ि दाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'एतं मम, एसोह एसो मे अत्ता'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... ।

R 204 "रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस दिट्ठि उप्पज्जति –'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । वेदनाय ...पे०... सञ्ञाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'एतं मम, हमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . . पे०... वेदना . . सञ्ञा ... सङ्खारा विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उ ज्जेय्य – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरि मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'' ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

B 168 "यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्ख पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे० .. दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति

---

३. सोअत्तासुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-दाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... । R 205

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । वेदनाय सति . . पे०... सञ्ञाय सति... सङ्खारेसु सति . विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं भन्ते" ... पे० . अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता ... पे०.. अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं भन्ते" . . पे०... अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता .. पे०... अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठ सुतं मुतं विञ्ञात पत्तं परियेसित अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं भन्ते" . पे०... अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

४. नोचमेसियासुत्तं

४. सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[1], न मे भविस्सती'" ति ? B 169

१ न भविस्सामि – सी०, रो०, न भविस्सति – स्या० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०.. ।

R 206 "रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति.. सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . पे०.. अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स. न मे भविस्सती ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे० .. अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य– नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ..पे० . दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

५. नत्थिदिन्नसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ[1] नत्थि हुतं नत्थि सुकतदुक्कटानं[2] कम्मानं फलं विपाको; नत्थि अय लोको नत्थि परो लोको नत्थि माता नत्थि पिता नत्थि सत्ता ओपपातिका; नत्थि

---

१. इट्ठं – सी०, स्या०, रो० । २. सुकटदुक्कटानं – सी०; रो० ।

लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च B. 170 लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको अयं पुरिसो यदा कालं करोति पठवी[1] पठवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो R 207 आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति । आकास इन्द्रियानि सङ्कमन्ति । आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मत आदाय गच्छन्ति । याव आळाहना[2] पदानि पञ्ञायन्ति । कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति । भस्सन्ता[3] आहुतियो । दत्तुपञ्ञत्त[4] यदिदं[4] दान[5] । तेसं तुच्छ मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवाद वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० ... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं . पे० . . कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा' ति । वेदनाय सति . . पे० . सञ्ञाय सति .. सङ्खारेसु सति .. विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं .. पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते'' ... पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठ ... पे० ... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते'' ।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते'' ... पे० .. अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ ... पे० ... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति R 208 विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते'' ।

---

१ पथवी – म० । २ आह्ळना – स्या० । ३ भस्मन्ता – सी०, रो० । ४–४ दत्तुपञ्ञत्तमिद – सी०, स्या०, रो० । ५ दान नाम – सी०, स्या०, रो० ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ..पे०... ये केचि अत्थिकवादं वदन्ति; बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे० .. दुक्खनिरोध-
B. 171 गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

६. करोतोसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो[1] कारयतो[2] छिन्दतो छेदापयतो पचतो[3] पाचापयतो[3] सोचतो[4] सोचापयतो[5] किलमतो[6] किलमापयतो[7] फन्दतो[8] फन्दापयतो[8] पाणमतिपातापयतो[9] अदिन्नं आदियतो सन्धिं छिन्दतो निल्लोपं हरतो एकागारिकं करोतो[10] परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति[11] पापं । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया[12] पाणे एकमंसखलं एकमंसपुञ्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य; हनन्तो
R. 209 घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो[13] पाचेन्तो,[14] नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य, ददन्तो दापेन्तो

---

१. करतो – सी०, स्या०, रो० । २. कारापयतो – सी० । ३–३. पचतो पचापयतो – रो०, पच्चतो पाचयतो – सी०, पचतो पचापयतो – स्या० । ४. सोचयतो – सी० । ५. सोचयतो – रो० । ६. किलमयतो – सी० । ७. किलमपायतो – रो० । ८–८. फन्दतो फन्दापयतो – सी० । ९. पाणमतिपातयतो – रो०, म०, पाणमतिमापयतो – सी०, रो० । १०. करोन्तो – रो० । ११. करियति – स्या०, रो०; करिय्यति – सी० । १२ पथविया – म० । १३ पचेन्तो – सी० । १४. पचापेन्तो – स्या० ।

यजन्तो यजापेन्तो[1], नत्थि ततोनिदानं पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो। दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन[2] नत्थि पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो कारयतो ... पे० .. नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति। वेदनाय सति . पे०.. सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो कारयतो ... पे०.. नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति। तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो ... पे०.. नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना .. सञ्ञा .. सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा'' ति ।

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो ... पे०.. नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो .पे०.. नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ? B. 172

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ..पे० .. दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति।

---

१. याजेन्तो – सी०, रो० । २ सच्चवाचेन – सी० ।

७. हेतुसुत्तं

R 210 ७. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। अहेतू[1] अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति। नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया। अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति। नत्थि बलं नत्थि विरियं[2] नत्थि पुरिसथामो नत्थि पुरिसपरक्कमो। सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० ... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो ... पे० ... सुखदुक्ख पटिसंवेदेन्ती' ति। वेदनाय सति ... पे० ... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे० ... सुखदुक्ख पटिसंवेदेन्ती' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . पे० ... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे० ... सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना . सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो .. पे० .. सुखदुक्ख पटिसंवेदेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे० ... सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

---

१. अहेतु – सी०, रो० । २. वीरियं – म० ।

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[1] ठानेसु कङ्खा B. 173
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ...पे०... दुक्खनिरोध- R. 211
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

८. महादिट्ठिसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता[2], वञ्झा, कूटट्ठा, एसिकट्ठायिट्ठिता; ते न इञ्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति; नालं अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। कतमे सत्त? पठवीकायो[3], आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे[4]। इमे सत्त काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता, वञ्झा, कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता; ते न इञ्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति; नालं अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । यो पि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति न सो[5] पि [5]कञ्चि[6] जीविता वोरोपेति; सत्तन्नं त्वेव कायानमन्तरेन सत्थं विवरमनुपविसति । चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च कम्मुनो सतानि पञ्च च कम्मानि, तीणि[7] च कम्मानि, कम्मे च अड्ढकम्मे च द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठपुरिसभूमियो, एकूनपञ्ञासि आजीवकसते[8], एकूनपञ्ञास परिब्बाजकसते, एकूनपञ्ञास नागवाससते[9], वीसे इन्द्रियसते, तिंसे निरयसते, छत्तिंसरजोधातुयो,
सत्त सञ्ञीगब्भा, सत्त असञ्ञीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा, सत्त देवा[10], R. 212
सत्त मानुसा, सत्त पेसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा[11], सत्त पपाता, सत्त च पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो[12]
सतसहस्सानि यानि[13] वाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्ख- B. 174
स्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा

१. छसु – सी०, स्या०, रो० । २ अनिम्मितविधा – स्या० । ३. पथवीकायो – म० । ४ सत्तिमे – सी०, स्या०, रो० । ५–५ को चि – सी०, स्या०, रो० । ६ किञ्चि – सी०, स्या०, त – रो० । ७ तीनि – रो० । ८ आजीवसते – सी०, स्या० । ९ नागावाससते – सी० । १०. दिब्बा – सी०, रो०, स्या० । ११. पवुधा – रो० । १२ महाकप्पुनो – सी०, रो० । १३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्कं वा कम्मं परिपाचेस्सामि; परिपक्कं वा कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरिस्सामी[1] ति हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते[2] संसारे, नत्थि हायनवड्ढने[3], नत्थि उक्कंसावकंसे। सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति; एवमेव[4] बाले च पण्डिते च निब्बेठियमाना सुखदुक्खं पलेन्ती'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० ... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे० ... सुखदुक्खं पलेन्ती' ति। वेदनाय सति ... पे० ... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उपज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे० ... सुखदुक्खं पलेन्ती' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते'' ... पे० ... यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे० ... सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते'' ।

R.213 "यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते'' ... पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे० ... निब्बेठियमाना सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते'' ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे[5] पिस्स[5] कङ्खा पहीना होति .. पे० ... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति।

---

९. सस्सतदिट्ठिसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको' '' ति ?

---

१. ब्यन्तीकरिस्सामी – रो० । २. परियन्तकटे – सी० । ३. हायनवड्ढने – सी० । ४. एवमे – सी० । ५-५. दुक्खपिस्स – रो० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको' ति । वेदनाय सति .. पे०... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स B 175 एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . . पे०. . विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा .. सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्च वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . पे० . अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय R 214 एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'सस्सतो लोको'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे०.. दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

१०. असस्सतदिट्ठिसुत्तं

१०. सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'असस्सतो लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति ..पे० . विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुत विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०. अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ..पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो, नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

११. अन्तवासुत्तं

B. 176 ११. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अन्तवा लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०.. नियतो सम्बोधिपरायनो ति ।

---

१२. अनन्तवासुत्तं

R. 215 १२. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अनन्तवा लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. नियतो सम्बोधिपरायनो[1] ति ।

---

१. सम्परायनो – रो० ।

१३ तंजीवंतंसरीरंसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'तं जीवं तं सरीरं''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१४. अञ्ञंजीवंअञ्ञंसरीरंसुत्तं

१४ सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे० .. नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१५. होतितथागतोसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'होति तथागतो परं मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे० . नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१६. नहोतितथागतोसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न होति तथागतो परं मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१७. होतिचनचहोतितथागतोसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं B. 177
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'होति च न च होति R. 216
तथागतो परं मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१८ नेवहोतिननहोतितथागतोसुत्तं

१८ सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – नेव होति, न न होति तथागतो परं मरणा ति . पे० । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"यतो च[1] खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[2] ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

सोतापत्तिवग्गो[3] ।

अट्ठारसवेय्याकरणं निट्ठितं[3] ।

---

१. सी०, म० पोत्थकेसु नत्थि । २ छसु – सी०, स्या०, रो० । ३–३ सोतापन्नो (सोतापन्ना – सी०) अरियसावकाभवयोनि अट्ठारससुत्तन्त निट्ठित – सी०, रो० ।

तस्सुद्दानं[1]

वातं एतं[2] मम[2], सो अत्ता नो च मे सिया। B 178, R 217
नत्थि करोतो हेतु[3] च[3], महादिट्ठेन[4] अट्ठमं॥
सस्सतो लोको च[5], असस्सतो च अन्तवा च।
अनन्तवा च तं जीवं तं सरीर ति।
अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं ति च॥
होति तथागतो परं मरणा ति।
न होति तथागतो परं मरणा ति।
नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति॥

———o———

१६. वातसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया[6] उदेन्ति वा अपेन्ति वा, एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे० ..।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति .पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। वेदनाय सति ..पे० सञ्ञाय सति. पे० .सङ्खारेसु सति .विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति . पे०. एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। तं कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्च, भन्ते" . .पे० . विपरिणामधम्म, अपि नु तं अनुपादाय R.218
एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ..पे० .. एसिकट्ठायिट्ठिता ति?

"नो हेत, भन्ते"।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति .पे०.. एसिकट्ठा-

१. उद्दानम्भवति – रो०, उद्दान भवति – सी०, एत्थ स्या० पोत्थके उद्दानपाठो न विज्जति। २–२. एतम्ममं – रो०। ३–३ हेतुच्च – सी०। ४ महादिट्ठेन च – सी०, रो०। ५ सी० पोत्थके नत्थि। ६ चन्दिमसूरिया – रो०, म०।

यिट्ठिता' ति । वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे० . विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति . पे०.. एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ।

B. 179 २०–३५ (पुरिमवग्गे विय अट्ठारस वेय्याकरणानि वित्थारेतब्बानी ति ।)

---

३६. नेवहोतिनहोतिसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ..पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति । वेदनाय सति ... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति .. विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे०. विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"वेदना .. सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

---

१. उप्पज्जति – सी०, स्या०, रो० ।

"अनिच्चं, भन्ते" . पे० .. विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'' ति ।

---

३७. रूपीअत्तासुत्तं

३७. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति R 219
अरोगो परं मरणा'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति । वेदनाय सति .. पे०.. सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति .. विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, B. 180
रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा'' ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" . पे०. विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ? वेदना .पे० .. ।

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'' ति ।

---

३८. अरूपीअत्तासुत्तं

३८. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'' ति ? (पेय्यालो)

---

३६. रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं। "रूपी च अरूपी च अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४०. नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं

४०. "नेव रूपी नारूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा" ति।

४१. एकन्तसुखीसुत्तं

४१. "एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा" ति।

४२. एकन्तदुक्खीसुत्तं

R.220 ४२. "एकन्तदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा" ति।

४३. सुखदुक्खीसुत्तं

४३. "सुखदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा" ति।

४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं

B. 181 ४४. "अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा" ति?
भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०...।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति वेदनाय सति ... सञ्ञाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य[1] – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

---

१. उप्पज्जति – सी०।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा' ति। वेदना सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे०.. विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'" ति। (दुतियपेय्यालो)

दुतियगमनवग्गो।

तस्सुद्दानं

वातं एतं[1] मम[1], सो अत्ता नो च मे सिया।
नत्थि करोतो हेतु[2] च[2], महादिट्ठेन अट्ठमं॥

सस्सतो असस्सतो चेव, अन्तानन्तवा[3] च वुच्चति। R 221
तं जीवं अञ्ञं जीव च, तथागतेन चत्तारो॥

रूपी अत्ता होति अरूपी च अत्ता होति।
रूपी च अरूपी च अत्ता होति॥

नेव रूपी नारूपी अत्ता होति।
एकन्तसुखी अत्ता होति॥

एकन्तदुक्खी अत्ता होति।
सुखदुक्खी अत्ता होति॥

अदुक्खमसुखी अत्ता होति।
अरोगो पर मरणा ति।
इमे छब्बीसति सुत्ता, दुतियवारेन देसिता॥

———:०:———

४५. नवातसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं। "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, B 182

१ एतम्मम – रो० एत मम – सी०। २ हेतुयो – सी०, हेतुया – रो०। ३ अन्तानन्ता व – सी०, अन्तानन्ता च – रो०। * एत्थ स्या० पोत्थके उद्दानपाठो नत्थि।

न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे० .. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ...पे०... वेदनाय सति . सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ...पे०.. एसिकट्ठायिट्ठिता ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०.. विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ... पे०.. एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति, तदुपादाय, एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति । वेदना ... सञ्ञा .. सङ्खारा . विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ...पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ...पे०.. एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ... पे० .. एसिकट्ठायिट्ठिता" ति ।

४६–६९. (दुतियवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

---

७०. अदुक्खमसुखीसुत्तं

७०. सावत्थिनिदानं । "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं

R. 222 उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . . पे०... ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति। वेदनाय सति ...पे०... सञ्ञाय सति ... सङ्खारेसु सति . B. 183
विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ..पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्ख। तस्मि सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति –'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा' ति। वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा .. विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" .. पे० विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं। तस्मि सति तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'" ति। (ततियपेय्यालो)

ततियगमनवग्गो।

———:o:———

७१. नवातसुत्तं

७१. सावत्थिनिदानं। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, R. 223
न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०.. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूप अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति पे०.. एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। वेदनाय सति .पे०.. सञ्ञाय सति . सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति ...पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – B 184 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्ञा . सङ्खारा . विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनुपस्सितु – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्तं वा बहिद्धा वा, ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा .. ये केचि सङ्खारा . यं किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागत-पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ...पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती"ति ।

७२–९५. (दुतियवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

---

९६. अदुक्खमसुखीसुत्तं

९६. सावत्थिनिदानं । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० .. ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा' ति। वेदनाय सति ... सञ्ञाय सति . सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति। तं किं मञ्ञथ, R.224
भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं, दुक्खं वा त सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनु- B 185
पस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुम वा हीन वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। या कावि वेदना .. या कावि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागत-पच्चुप्पन्न अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुमं वा हीनं वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति। निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा

विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

चतुत्थगमनवग्गो ।

पुरिमगमने[1] अट्ठारस वेय्याकरणा ।
दुतियगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि ॥

ततियगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि ।
चतुत्थगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि[1] ॥

दिट्ठिसंयुत्तं समत्तं

———:o:———

१–१. एत्थ सी० पोत्थके तस्सुद्दानं विज्जति ।

२५. ओक्कन्तसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं। "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि[1] B 186, R.225
अञ्ञथाभावि; सोतं अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि; घानं अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि, जिव्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, कायो अनिच्चो विपरिणामि अञ्ञथाभावि, मनो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति – अय वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं य कम्म कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य[2]; अभब्बो च[3] ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति।

"यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्ञाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अयं वुच्चति – 'धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य; अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति[4] एव पस्सति, अयं वुच्चति – 'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति।

---

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं। "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो; सद्दा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो; गन्धा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो; रसा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, फोट्ठब्बा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो; धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो।
यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति – सद्धानु- R.226
सारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो

---

१ विपरिणामि – सी०, स्या०, रो०। २ उप्पज्जेय्य – सी०, रो०। ३ व – स्या०।
४ जानाति – सी०, स्या० रो०।

पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छान-
B. 187 योनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति ।

"यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्ञाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अयं वुच्चति – 'धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य; अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति – 'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

३. विञ्ञाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । "चक्खुविञ्ञाणं, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि; सोतविञ्ञाणं ... घानविञ्ञाणं ... जिव्हाविञ्ञाणं ... कायविञ्ञाणं ... मनोविञ्ञाणं अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि । यो भिक्खवे ... पे० .. सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

४. सम्फस्ससुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । "चक्खुसम्फस्सो, भिक्खवे, अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी; सोतसम्फस्सो ... घानसम्फस्सो ... जिव्हासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो .. मनोसम्फस्सो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

५. सम्फस्सजासुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । "चक्खुसम्फस्सजा, भिक्खवे, वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सोतसम्फस्सजा वेदना ... पे०... घानसम्फस्सजा वेदना .. पे० .. जिव्हासम्फस्सजा वेदना ... पे०... कायसम्फस्सजा वेदना ... पे०... मनोसम्फस्सजा वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

६. रूपसञ्ञासुत्तं

B 188, R. 227

६. सावत्थिनिदानं। "रूपसञ्ञा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी; सद्दसञ्ञा ... गन्धसञ्ञा ... रससञ्ञा ... फोट्ठब्बसञ्ञा ... धम्मसञ्ञा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी ..पे०.. सम्बोधिपरायनो'" ति।

७. रूपसञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं। "रूपसञ्चेतना, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी; सद्दसञ्चेतना ... गन्धसञ्चेतना .. रससञ्चेतना ... फोट्ठब्बसञ्चेतना .. धम्मसञ्चेतना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी ...पे०... सम्बोधिपरायनो'" ति।

८. रूपतण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं। "रूपतण्हा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी; सद्दतण्हा ... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोट्ठब्बतण्हा ... धम्मतण्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी ..पे०... सम्बोधिपरायनो'" ति।

९. पठवीधातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं। "पठवीधातु, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, आपोधातु ... तेजोधातु ... वायोधातु ... आकासधातु ... विञ्ञाणधातु[1] अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अय वुच्चति 'सद्धानुसारी ...पे०... सम्बोधिपरायनो'" ति।

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं। "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि; वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी; सञ्ञा

१. रो० पोत्थके नत्थि।

सङ्खारा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, विञ्ञाणं
B 189 अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं
R 228 सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-
नियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं, अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा[1] एवं पञ्ञाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अयं वुच्चति धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं, अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति 'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

ओक्कन्तसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, फस्सो च वेदनाय च ।
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु[2] खन्धेन[2] ते दसा ति ॥

---

१ धम्मं – सी०, रो० । २-२. धातुक्खन्धेन – सी०

२६. उप्पादसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो B 190
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सोतस्स उप्पादो ठिति . पे०... यो घानस्स उप्पादो ठिति .. यो जिव्हाय उप्पादो ठिति ... यो कायस्स उप्पादो
ठिति ... यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो R 229
उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च, भिक्खवे, चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सोतस्स निरोधो ...पे०... यो घानस्स निरोधो ... यो जिव्हाय निरोधो .. यो कायस्स निरोधो .. यो मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपानं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सद्दानं ... यो गन्धानं ... यो रसानं .. यो फोट्ठब्बानं ... यो धम्मानं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपानं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सद्दानं ... यो गन्धानं . यो रसानं . . यो फोट्ठब्बानं ... यो धम्मानं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

३. विञ्ञाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्स B 191
उप्पादो ठिति ..पे०... जरामरणस्स पातुभावो ..पे०... यो मनोविञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च

---

१. अत्थगमो—सी०, रो० ।

खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्स निरोधो ...पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ...पे०... यो मनोविञ्ञाणस्स निरोधो ...पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

४. सम्फस्ससुत्तं

R. 230 ४. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो ...पे०.. यो मनोसम्फस्सस्स उप्पादो ठिति ...पे०.. जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स निरोधो ...पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ...पे०... यो मनोसम्फस्सस्स निरोधो ...पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

५. सम्फस्सजसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो ...पे०... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो ...पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ...पे०... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

६. सञ्ञासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो ...पे०... यो धम्मसञ्ञाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय निरोधो ...पे०.. जरामरणस्स अत्थङ्गमो ...पे०... यो धम्मसञ्ञाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय उप्पादो B. 192
ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०. . यो धम्मसञ्चेतनाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे० . यो धम्मसञ्चेतनाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

८. तण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय उप्पादो ठिति ...पे०... जरामरणस्स पातुभावो ...पे०... यो धम्मतण्हाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
मरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय निरोधो .. पे०... R 231
जरामरणस्स अत्थङ्गमो . . पे०. . यो धम्मतण्हाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

९ धातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदान । "यो खो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो . पे०.. जरामरणस्स पातुभावो; यो आपोधातुया यो तेजोधातुया ..यो वायोधातुया ... यो आकासधातुया . यो विञ्ञाणधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो ..पे०.. जरामरणस्स अत्थङ्गमो; यो आपोधातुया निरोधो यो तेजोधातुया निरोधो . . यो वायोधातुया निरोधो यो आकासधातुया निरोधो यो विञ्ञाणधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

१०. खन्धसुत्तं

B. 193 १०. सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो वेदनाय .. यो सञ्ञाय यो सङ्खारान यो विञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो। यो वेदनाय .. यो सञ्ञाय . यो सङ्खारान . यो विञ्ञाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

उप्पादसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूप च विञ्ञाणं, फस्सो च वेदनाय च ।
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

———:o:———

२७. किलेससंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, चक्खुस्मि छन्दरागो, B 194, R 232
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो घानस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो जिव्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो कायस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो मनस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु[1] धम्मेसू" ति ।

---

२. रूपसुत्तं

२ सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्देसु ... यो गन्धेसु ... यो रसेसु ... यो फोट्ठब्बेसु ... यो धम्मेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं[2] खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

३. विञ्ञाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतविञ्ञाणस्मि .. यो घानविञ्ञाणस्मि .. यो जिव्हाविञ्ञाणस्मि .. यो कायविञ्ञाणस्मि ... यो मनोविञ्ञाणस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति,
नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं R.233
खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

१ सच्छि करणियेसु – रो० । २ कम्मनीयं – सी० ।

४.–सम्फस्ससुत्तं

B.195 ४. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यो सोतसम्फस्सस्मिं .. यो घानसम्फस्सस्मि ... यो जिव्हासम्फस्सस्मि ... यो कायसम्फस्सस्मि यो मनोसम्फस्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे० .. अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति।

५. सम्फस्सजसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यो सोतसम्फस्सजाय वेदनाय ... यो घानसम्फस्सजाय वेदनाय .. यो जिव्हासम्फस्सजाय वेदनाय ... यो कायसम्फस्सजाय वेदनाय ... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो . . पे०. अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति।

६. सञ्ञासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यो सद्दसञ्ञाय .. यो गन्धसञ्ञाय . यो रससञ्ञाय ... यो फोट्ठब्बसञ्ञाय . . यो धम्मसञ्ञाय छन्दरागो चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो . पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति।

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यो सद्दसञ्चेतनाय . . यो गन्धसञ्चेतनाय . यो रससञ्चेतनाय ... यो फोट्ठब्बसञ्चेतनाय . . यो धम्मसञ्चेतनाय
R.234 छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०... अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति।

८. तण्हासुत्तं

B.196 ८. सावत्थिनिदानं। "यो, भिक्खवे, रूपतण्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो। यो सद्दतण्हाय . . यो गन्धतण्हाय यो

रसतण्हाय ... यो फोट्ठब्बतण्हाय . . यो धम्मतण्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे० . . अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

९. धातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, पठवीधातुया[1] छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो आपोधातुया यो तेजोधातुया . यो वायोधातुया . यो आकासधातुया .. यो विञ्ञाणधातुया छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

१०. खन्धसुत्तं

१० सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो ... पे० ... यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु पञ्चसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

किलेससंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, फस्सो च वेदनाय च । R.235
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ।।

———:o:———

---

१ पथवीधातुया – सी०, म० ।

२८. सारिपुत्तसंयुत्तं

१. विवेकजसुत्तं

B. 197 १. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो[1] सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि। सावत्थियं[2] पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन अन्धवनं तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय। अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा[3] अञ्ञतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं[4] पटिसल्लाना[5] वुट्ठितो येन जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो। कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी" ति?

"इधाहं, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं[6] झानं[6] उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति – 'अहं पठमं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं पठमं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं पठमा झाना वुट्ठितो' ति वा" ति।

R. 236 "तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता। तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति – 'अहं पठमं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं पठमं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं पठमा झाना वुट्ठितो' ति वा" ति।

---

२. अवितक्कसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं। अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो . पे० आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त,

---

१. सारीपुत्तो – स्या०। २. सावत्थि – सी०, रो०। ३ अज्झोगहेत्वा – सी०, रो०। ४. सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। ५. पतिसल्लाणा – सी०, पटिसल्लाणा – स्या०, रो०। ६–६. पठमज्झानं – सी०, रो०।

इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी" ति ?

"इधाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति – 'अहं दुतियं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं दुतियं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं दुतिया झाना वुट्ठितो' ति वा" ति । B. 196

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति – 'अहं दुतियं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं दुतियं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं दुतिया झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

३ पीतिसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ...पे०... "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी" ति ?

"इधाहं, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहासि[1] सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेमि, यं तं अरिया आचिक्खन्ति 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं[2] झानं[2] उपसम्पज्ज विहरामि । R 237 तस्स मय्हं आवुसो न एवं होति – 'अहं ततियं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं ततियं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं ततिया झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति – 'अहं ततियं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं ततियं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं ततिया झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

४ उपेक्खासुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ...पे०.. "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी" ति ?

---

१. विहरामि – सी०, स्या०, रो० । २–२ ततियज्झानं – सी०, रो०

"इधाहं, आवुसो, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धि B. 199 चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति – 'अहं चतुत्थं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं चतुत्थं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं चतुत्था झाना वुट्ठितो' ति वा" ति।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-मानानुसया सुसमूहता। तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति – 'अहं चतुत्थं झानं समापज्जामी' ति वा 'अहं चतुत्थं झानं समापन्नो' ति वा 'अहं चतुत्था झाना वुट्ठितो' ति वा" ति।

---

५. आकासानञ्चायतनसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं। अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ...पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ...पे०... वुट्ठितो ति वा ति।

---

६. विञ्ञाणञ्चायतनसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं। अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ...पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म विञ्ञाण-ञ्चायतनं[1] उपसम्पज्ज विहरामि ...पे०... वुट्ठितो ति वा ति।

---

७. आकिञ्चञ्ञायतनसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ...पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतनं समतिक्कम्म, नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ...पे०... वुट्ठितो ति वा ति।

---

८. नेवसञ्ञानासञ्ञायतनसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ...पे०...
R. 238 इधाहं, आवुसो[2], आकिञ्चञ्ञायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञा-यतनं उपसम्पज्ज विहरामि ...पे०... वुट्ठितो ति वा ति।

---

१. अनन्त ० – सी०, स्या०, रो०। २ आवुसो सब्बसो – सी०, रो०।

९. निरोधसमापत्तिसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०... "इधाहं, आवुसो, सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति – B. 200 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधं समापज्जामी' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नो' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधा वुट्ठितो' ति वा" ति ।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति – 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधं समापज्जामी' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नो' ति वा 'अहं सञ्ञा वेदयितनिरोधा वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

१०. सूचिमुखीसुत्तं

१०. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहे[1] पिण्डाय पाविसि । राजगहे सपदानं पिण्डाय चरित्वा तं पिण्डपातं अञ्ञतरं कुट्टमूलं[2] निस्साय परिभुञ्जति[3] । अथ खो सूचिमुखी[4] परिब्बाजिका[5] येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच –

"किं नु खो, समण, अधोमुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, उब्भमुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी" ति ? R 239
"न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी" ति ।

---

१. राजगह – सी०, स्या० । २. कुट्टमूल – म०, कुड्ड – रो० । ३. भुञ्जति – स्या० । ४ सुचिमुखी – म०, रो० । ५ परिब्बाजका – स्या० ।

"किं नु, समण, अधोमुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी' ति वदेसि । 'तेन हि, समण, उब्भमुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो भुञ्जामी' ति वदेसि । 'तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी' ति वदेसि । 'तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं,
B. 201 भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी' ति वदेसि । कथञ्चरहि, समण, भुञ्जसी" ति ?

"ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'अधोमुखा भुञ्जन्ती' ति । ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'उब्भमुखा भुञ्जन्ती' ति । ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय[1] मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'दिसामुखा भुञ्जन्ती' ति । ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'विदिसामुखा भुञ्जन्ती' ति ।

"सो ख्वाहं, भगिनि, न वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि । धम्मेन भिक्खं परियेसामि, धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा भुञ्जामी" ति ।

R. 240 अथ खो सूचिमुखी परिब्बाजिका राजगहे रथियाय रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमारोचेसि – "धम्मिकं समणा सक्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति; अनवज्जं समणा सक्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति । देथ समणानं सक्यपुत्तियानं पिण्डं" ति ।

सारिपुत्तसंयुत्तं निट्ठितं ।

---

१. ० पहीनगमनानुयोगा – सी०; ० पहीणगमनानुयोगा – रो०, ० योगा – स्या० ।

तस्सुद्दानं

*विवेकजं[1] अवितक्कं[2], पीति उपेक्खा[3] चतुत्थकं[3] ।
आकासञ्चेव विञ्ञाणं, आकिञ्चं नेवसञ्ञिना ।
निरोधो[4] नवमो[4] वुत्तो, दसमं सूचिमुखी चा ति* ।।

———:o:———

१. विवेकं—स्या०, रो० । २. ० च—स्या०, रो० । ३–३ उपेखा च आकासं—सी० ।
४–४. निरोधेनगहे—रो० ।

– एत्थ सी० पोत्थके अय गाथा दिस्सति –

विवेकजं अवितक्कं पीति उपेखा च आकान ।
विञ्ञाणञ्चेव आकिञ्चञ्ञा
नेवसञ्ञा च निरोधो सूचिमुखी चा ति ।।

२९. नागसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 202 १. सावत्थिनिदानं। "चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो। कतमा चतस्सो? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, संसेदजा नागा, ओपपातिका[1] नागा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो" ति।

---

२. पणीततरसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं। "चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो। कतमा चतस्सो? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, संसेदजा नागा,
R. 241 ओपपातिका नागा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि नागेहि जलाबुजा च संसेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च नागेहि संसेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च संसेदजेहि च नागेहि ओपपातिका नागा पणीततरा। इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो" ति।

---

३. उपोसथसुत्तं

३. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं[2] अभिवादेत्वा[2] एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति?

"इध, भिक्खु, एकच्चानं अण्डजानं नागानं एवं होति – 'मयं खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो। ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो, कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं[3] उपपन्ना। सचज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय सुचरितं चरेय्याम, मनसा सुचरितं चरेय्याम,

---

१. उपपातिका – स्या०। २–२. म० पोत्थके नत्थि। ३. सहब्यत – सी०, रो०।

एवं मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्याम । B 203
हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय सुचरितं चराम, मनसा सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ।

---

४. दुतियउपोसथसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा R 242
...पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ? (सब्बं वित्थारेतब्बं)

"अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ।

---

५. ततियउपोसथसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ?

(सब्बं वित्थारेतब्बं)

"अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ।

---

६. चतुत्थउपोसथसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे ओपपातिका नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चानं ओपपातिकानं नागानं एवं होति – 'मयं खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्हा, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो । ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं
उपपन्ना । सचज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय ... मनसा B. 204, R 243
सुचरितं चरेय्याम, एवं मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्याम । हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय ... मनसा

सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे ओपपातिका नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति ।

---

७. सुतसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी होति, मनसा द्वयकारी होति । तस्स सुतं होति – 'अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जेय्य'[1] ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

---

८. दुतियसुतसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति .पे०..

R. 244 अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती ति ।

---

९. ततियसुतसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं

B. 205 एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति .पे०... अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती ति ।

---

१. उपपज्जती – सी० ।

१०. चतुत्थसुतसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'ओपपातिका नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

११–२०. अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

११–२०. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ? R.245

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजान नागानं सहब्यत उपपज्जेय्यं' ति। सो अन्नं देति। सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागान सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु .. पे० . उपपज्जती ति ...पे०... सो पानं देति ...पे०... वत्थं देति .पे०. . यानं देति .. पे०... मालं देति ... पे०... गन्धं देति ... पे०... विलेपनं देति . . पे०. . सेय्यं देति . . पे०... आवसथं देति ... पे०.. पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजान नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजानं नागानं सहब्यत उपपज्जती" ति । B. 206

२१–५०. जलाबुजादिदानूपकारसुत्तत्तिसकं

२१–५०. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच –"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं ... पे०... संसेदजानं नागानं ..पे०... ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति– 'ओपपातिका नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति .पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु,
R 246 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति । (इमिना पेय्यालेन दस[1] दस सुत्तन्ता कातब्बा । एवं चतूसु योनीसु चत्तालीस[2] वेय्याकरणा[3] होन्ति[4] । पुरिमेहि पन दसहि सुत्तन्तेहि सह होन्ति पण्णाससुत्तन्ता ति ।)

नागसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दानं

*सुद्धिकं[5] पणीततरं, चतुरो च उपोसथा ।
तस्स सुतं चतुरो च, दानूपकारा च[6] तालीस[6] ।
पण्णास[7] पिण्डतो सुत्ता[7], नागम्हि सुप्पकासिता ति* ॥

———•———

१. सह – स्या०; सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. चत्तारीस – सी०; चत्तारीस – रो०; चत्ताळीस – स्या० । ३. वेय्याकरणानि – सी०, रो० । ४. कातब्बानि – सी०, रो०, कातब्बा – स्या० । ५. सुद्धक च – स्या०, सुद्धिक च – रो० । ६–६ चतुरो – स्या०, रो० । ७–७ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । *–*. एत्थ सी० पोत्थके अय गाथा दिस्सति –
मुद्धिक पणीततर चत्तारो उपोसथ पुच्छका ।
तस्स सुत चत्तारो चतुरो सुत्तन्तेन ।
दानुपकारा चत्तारो नागे सुप्पकासिता ॥

३०. सुपण्णसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- B. 207
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा सुपण्णा, जलाबुजा सुपण्णा, संसेदजा सुपण्णा, ओपपातिका[1] सुपण्णा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो" ति ।

---

२. हरन्तिसुत्तं

२ सावत्थिनिदान । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- R 247
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा .. पे०... इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो । तत्र, भिक्खवे, अण्डजा सुपण्णा अण्डजे[2] व[2] नागे हरन्ति न जलाबुजे न ससेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, जलाबुजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च नागे हरन्ति न संसेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, संसेदजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च संसेदजे च नागे हरन्ति न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, ओपपातिका सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च ससेदजे च ओपपातिके च नागे हरन्ति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो" ति ।

---

३. द्वयकारीसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यत[3] उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो कायस्स भेदा

१. उपपातिका – स्या० । २ २ अण्डजे – सी०, स्या०, रो० । ३ सहब्यत – सी०, रो० ।

परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, B. 208 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

४–६. दुतियादिद्वयकारीसुत्तत्तिकं

४–६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु R. 248 भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं ...पे०... संसेदजानं सुपण्णानं ...पे०... ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति – 'ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

७–१६. अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

७–१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति – 'अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति ...पे०... पानं देति ... वत्थं देति ... यानं देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति ... आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

१७–४६. जलाबुजदानूपकारसुत्तं

१७–४६. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु B. 209
भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो R. 249
कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं ...पे०... संसेदजानं सुपण्णानं ..पे०.. ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी। तस्स सुतं होति – 'ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एवं होति –'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति। सो अन्नं देति ..पे०.. पानं देति ..पे०.. पदीपेय्यं देति। सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति। अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती" ति।

(एवं पिण्डकेन छचत्तालीसं[1] सुत्तन्ता होन्ति।)

सुपण्णसंयुत्तं समत्तं।

तस्सुद्दानं

सुद्धिकं[2] हरन्ति चेव, द्वयकारी च[3] चतुरो[3]।
दानूपकारा तालीसं[4], सुपण्णे[5] सुप्पकासिता[6] ति॥

---

१ छत्ताळीस – स्या०, छचत्तालीस – रो०। २ सुद्धकं – सी०, स्या०, रो०। ३–३ चतुरो च – सी०, रो०, चतुरो पि च – स्या०। ४ च चत्तारो – रो०, चत्तारि – सी०, चत्तारो – स्या०। ५ सुपण्णा – सी०, रो०, सुपण्णेहि – स्या०। ६ सुप्पकासिता – रो०।

३१. गन्धब्बकायसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 210 १. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
R 250 पिण्डिकस्स आरामे ..पे०.. भगवा एतदवोच – "गन्धब्बकायिके वो, भिक्खवे, देवे देसेस्सामि । तं सुणाथ । कतमा[1] च, भिक्खवे, गन्धब्बकायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, मूलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, सारगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, फेग्गुगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, तचगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पपटिकगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पत्तगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पुप्फगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, फलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, रसगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, गन्धगन्धे अधिवत्था देवा । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, गन्धब्बकायिका देवा" ति ।

२. सुचरितसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – गन्धब्बकायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

३. मूलगन्धदातासुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
R 251 वन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

१. कतमे – सी०, स्या०, रो० ।

कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ? B 211

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति। तस्स सुतं होति – 'मूलगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति। सो दाता होति मूलगन्धानं। सो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति। अयं खो, भिक्खु, हेतु .. पे०... येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति।

४–१२. सारगन्धादिदातासुत्तनवकं

४–१२. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे० .. फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. तचगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पपटिकगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पुप्फगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु[1], एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति। तस्स सुतं होति – 'सारगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे० .. फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. तचगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पपटिकगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पुप्फगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति। सो दाता होति सारगन्धानं .. पे० .. सो दाता होति फेग्गुगन्धानं .. सो दाता होति तचगन्धानं ... सो दाता होति पपटिकगन्धानं ... सो R. 252 दाता होति पत्तगन्धानं .. सो दाता होति पुप्फगन्धानं ... सो दाता होति फलगन्धानं ... सो दाता होति रसगन्धानं ... सो दाता होति गन्धगन्धानं।

---

१ भिक्खवे भिक्खु – स्या०।

सुगे कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उप- B 212 पज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

१३–२२. मूलगन्धदानूपकारसुत्तदसकं

१३–२२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उप-पज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'मूलगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति . . पे०.. पानं देति . . वत्थं देति .. यानं देति ... मालं देति ... गन्धं देति . . विलेपनं देति ... सेय्यं देति .. आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

२३–११२. सारगन्धादिदानूपकारसुत्तनवुतिकं

R. 253 २३–११२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पे० फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... तचगन्धे अधिवत्थानं देवानं पपटिकगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पुप्फगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'गन्धगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो

वताहं कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति . . वत्थं देति ... यानं देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्य देति ... B 213
आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

(एवं पिण्डकेन एकसतं च द्वादस च सुत्तन्ता होन्ति ।)

गन्धब्बकायसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

सुद्धिकं[1] च सुचरितं, दाता हि अपरे दस[2] ।
दानूपकारा[3] सतधा[4], गन्धब्बे[5] सुप्पकासिता[6]" ति ।।

———:o ———

१ सुद्धक–सी०, स्या० । २ तयो–स्या० । ३ दानुपकार–सी०; दानुपकारा–रो० । ४. दसधा–स्या०, दसमा–रो०, दसम–सी० । ५. गन्धब्बा–स्या०, रो० । ६ सुप्पकासितं–सी०; सुपकासिता–रो० ।

३२. वलाहकसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 214, R. 254 १. सावत्थिनिदानं । "वलाहककायिके वो[१], भिक्खवे, देवे देसेस्सामि[२] । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, वलाहककायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, सीतवलाहका देवा; सन्ति उण्हवलाहका देवा, सन्ति अब्भवलाहका देवा; सन्ति वातवलाहका देवा; सन्ति वस्सवलाहका देवा – इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, 'वलाहककायिका देवा'" ति ।

---

२. सुचरितसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं[३] उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'वलाहककायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति –'अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यत उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती" ति ।

३–१२. सीतवलाहकदानूपकारसुत्तदसकं

३–१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
R. 255 भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहव्यत उपपज्जती" ति ?

"इध भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'सीतवलाहका देवा
B 215 दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य'

---

१. रो० पोत्थके नत्थि । २ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । ३ सहब्यत – सी०, रो० ।

ति । सो अन्नं देति .पे० पदीपेय्य देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवान सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती'' ति ।

१३–५२. उण्हवलाहकदानूपकारसुत्तं

१३–५२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा उण्हवलाहकानं देवानं ..पे० अब्भवलाहकानं देवानं ..पे० . वातवलाहकानं देवानं . पे० वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती'' ति ?

"इध, भिक्खु एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'वस्सवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति . पे० .. पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती'' ति ।

---

५३. सीतवलाहकसुत्तं

५३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा सीतं होती'' ति । R.256

"सन्ति, भिक्खु, सीतवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा[१]'' ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय सीतं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा सीतं होती'' ति ।

---

१ रमेय्यामा – सी०, स्या०, रो० ।

५४. उण्हवलाहकसुत्तं

B. 216 ५४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा उण्हं होती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, उण्हवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति– 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय उण्ह होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा उण्हं होती" ति ।

---

५५. अब्भवलाहकसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा अब्भं होती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, अब्भवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एव होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय अब्भं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा अब्भं होती" ति ।

---

५६. वातवलाहकसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा वातो होती" ति ?

R. 257 "सन्ति, भिक्खु, वातवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एव होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेस तं चेतोपणिधिमन्वाय वातो होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा वातो होती" ति ।

---

५७. वस्सवलाहकसुत्तं

५७. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, वस्सवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेसं तं चेतोपणिधि-मन्वाय देवो वस्सति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती" ति । B 217

वलाहकसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

सुद्धिकं[1] सुचरितं च[1] दानूपकारपञ्ञासं[2] ।
सीतं उण्हं च अब्भं च वातवस्सवलाहका ति ॥

———:o:———

१–१. देसना सुचरितञ्च – सी०, रो०, देसना सुचरिता – स्या० । २ दानुपकारी पञ्चकं – सी०; पञ्च दानूपकार पञ्चमं – स्या०; दानुपकारा पञ्चकं – रो० ।

३३. वच्छगोत्तसंयुत्तं

१. रूपअञ्ञाणसुत्तं

P. 218 १. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[1] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
R. 258 वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं ति वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

"रूपे खो, वच्छ, अञ्ञाणा, रूपसमुदये अञ्ञाणा, रूपनिरोधे अञ्ञाणा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि[2] अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ..पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ।

---

२. वेदनाअञ्ञाणसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

"वेदनाय खो, वच्छ, अञ्ञाणा, वेदनासमुदये अञ्ञाणा,
B. 219 वेदनानिरोधे अञ्ञाणा, वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा

---

१. साराणीयं – सी०, स्या०, रो० । २. एवमानि – सी० ।

एवमिमानि अनकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा . पे०.. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ।

---

३. सञ्ञाअञ्ञाणसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०.. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ? R 259

"सञ्ञाय खो, वच्छ, अञ्ञाणा, सञ्ञासमुदये अञ्ञाणा, सञ्ञानिरोधे अञ्ञाणा, सञ्ञानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ..पे०.. नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ..पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ।

---

४. सङ्खारअञ्ञाणसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, अस्ससतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

"सङ्खारेसु खो, वच्छ, अञ्ञाणा, सङ्खारसमदये अञ्ञाणा, सङ्खारनिरोधे अञ्ञाणा, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा

B 220 एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति। अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति।

---

५. विञ्ञाणअञ्ञाणसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो R 260 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

"विञ्ञाणे खो, वच्छ, अञ्ञाणा, विञ्ञाणसमुदये अञ्ञाणा, विञ्ञाणनिरोधे अञ्ञाणा, विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति। अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ..पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति।

६–१०. रूपअदस्सनादिसुत्तपञ्चकं

६–१०. सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ..पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

रूपे खो, वच्छ, अदस्सना ...पे०.. रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना ...पे०... वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु खो, वच्छ,

अदस्सना ...पे०... विञ्ञाणे खो, वच्छ, अदस्सना . पे० . विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना . पे०.. ।

११–१५. रूपअनभिसमयादिसुत्तपञ्चकं

११. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनभिसमया ...पे० B 221 रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अनभिसमया ...पे०.. ।

१२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अनभिसमया ...पे०... ।

१३. सावत्थिनिदानं । सञ्ञाय खो, वच्छ, अनभिसमया ...पे० .. ।

१४. सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अनभिसमया ...पे०... ।

१५. सावत्थिनिदानं । विञ्ञाणे खो, वच्छ, अनभिसमया ...पे०...।

१६–२०. रूपअननुबोधादिसुत्तपञ्चकं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि- R 261 ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो ..पे० .. ?

रूपे खो, वच्छ, अननुबोधा ...पे०... रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अननुबोधा ...पे०... ।

१७. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ ...पे०... ।

१८. सावत्थिनिदानं । सञ्ञाय खो, वच्छ ...पे०... ।

१९. सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ ...पे० . ।

२०. सावत्थिनिदानं । विञ्ञाणं खो, वच्छ अननुबोधा .. पे०... विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अननुबोधा ।

२१–२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्तपञ्चकं

२१–२५. सावत्थिनिदानं । को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो . पे०... रूपे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा ...पे०... विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा .पे०... ।

२६–३०. रूपअसल्लक्खणादिसुत्तपञ्चकं

२६–३०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असल्लक्खणा ... पे० .. विञ्ञाणे खो, वच्छ, असल्लक्खणा ... पे० . ।

३१–३५. रूपअनुपलक्खणादिसुत्तपञ्चकं

B 222 ३१–३५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा . . पे०... विञ्ञाणे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा . पे० .. ।

३६–४०. रूपअप्पच्चुपलक्खणादिसुत्तपञ्चकं

३६–४० सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा ... पे०. . विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा ... पे०... ।

४१–४५. रूपअसमपेक्खणादिसुत्तपञ्चकं

४१–४५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असमपेक्खणा ... पे०. . विञ्ञाणे खो, वच्छ, असमपेक्खणा . . पे०... ।

४६–५०. रूपअप्पच्चुपेक्खणादिसुत्तपञ्चकं

R. 262 ४६–५०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा ... पे०... विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा .. पे०. ।

५१–५४ रूपअप्पच्चक्खकम्मादिसुत्तचतुक्कं

५१. सावत्थिनिदानं । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि. उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[1] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा .. पे०. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, रूपसमुदये अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा .. पे०.. ।

---

१. साराणीयं – सी०, स्या०, रो० ।

५२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा ..पे० वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा ..पे० . ।

५३. सावत्थिनिदान । सञ्ञाय खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा पे० ..सञ्ञानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा ..पे०... ।

५४. सावत्थिनिदान । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अप्पच्चक्ख- B 223
कम्मा .पे० . सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा . पे० . ।

---

५५. विञ्ञाणअप्पच्चक्खकम्मसुत्तं

५५ सावत्थिनिदानं । "विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणसमुदये अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा। एवमिमानि[1] अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो R. 263
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .पे० .. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अय खो, वच्छ, हेतु अय पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, त जीवं त सरीर ति वा, अञ्ञं जीव अञ्ञ सरीर ति वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ।

वच्छगोत्तसंयुत्त समत्तं ।

तस्सुद्दानं

अञ्ञाणा अदस्सना[2] चेव[2], अनभिसमया अननुबोधा ।
अप्पटिवेधा असल्लक्खणा, अनुपलक्खणेन[3] अप्पच्चुपलक्खणा ।
असमपेक्खणा अप्पच्चुपेक्खणा, अप्पच्चक्खकम्मं ति ।।

— o —

१ एवमानि – सी० । २–२ अदस्सनञ्चेव – स्या०, अदस्सन चेव – रो० ।
३ अनुपलक्खणा – सी० ।

३४. झानसंयुत्तं

१. समाधिमूलकसमापत्तिसुत्तं

B 224 १ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे
R 264 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अय इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो[1] च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अयं इमेस चतुन्नं झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

---

२. समाधिमूलकठितिसुत्तं

२. सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च
R 265 पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा

---

१ पामोक्खो – स्या० ।

नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति; B. 225
एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अय इमेसं चतुन्न झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

---

३ समाधिमूलकवुट्ठानसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं .. पे०.. पवरो चा" ति ।

---

४. समाधिमूलककल्लितसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो[1] । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध R. 266
पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च अय इमेसं चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे० .. पवरो चा" ति ।

---

१ फल्लकुसलो – रो० ।

५. समाधिमूलकआरम्मणसुत्तं

B. 226 ५. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे. गवा खीरं ..पे०. पवरो चा" ति ।

---

६. समाधिमूलकगोचरसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी
R. 267 समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं . पे० पवरो चा" ति ।

---

७ समाधिमूलकअभिनीहारसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।

इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति B. 227
न च समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ...पे०.. पवरो चा" ति ।

---

८. समाधिमूलकसक्कच्चकारीसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च
समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी R 268
समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०.. पवरो चा" ति ।

---

९. समाधिमूलकसातच्चकारीसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मिं सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मिं सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी

च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा" ति ।

---

१०. समाधिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

B. 228 १० सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न
R 269 च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं . पे०.. पवरो चा" ति । (समाधिमूलक)

---

११. समापत्तिमूलकठितिसुत्तं

११ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठिति कुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे० .. पवरो चा" ति ।

---

१२. समापत्तिमूलकवुट्ठानसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो

होति, न समाधिस्मिं वुट्ठानकुसलो। इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी B. 229 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च। R. 270 तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी ..पे०.. पवरो चा" ति।

---

१३. समापत्तिमूलककल्लितसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं। "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मिं कल्लितकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च। तत्र ..पे०.. पवरो चा" ति।

---

१४. समापत्तिमूलकआरम्मणसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं। "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च। तत्र ..पे०. पवरो चा" ति।

---

१५. समापत्तिमूलकगोचरसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं। "चत्तारोमे, भिक्खव, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R. 271 होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी

समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी
B. 230 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र ...पे०... पवरो चा" ति ।

---

१६. समापत्तिमूलकअभिनीहारसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति. न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र ...पे०... पवरो चा" ति ।

---

१७. समापत्तिमूलकसक्कच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र ...पे०... पवरो चा" ति ।

---

१८. समापत्तिमूलकसातच्चसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध

पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र पे० . पवरो चा" ति ।

---

१९ समापत्तिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

१९ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे B 231
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R 272
होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति । (समापत्तिमूलक)

२०–२७. ठितिमूलकवुट्ठानसुत्तादिअट्ठकं

२०–२७ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि ठितिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे,
य्वायं झायी ..पे०.. उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव R 273
सत्तवीसतिमा ठितिमूलकसप्पायकारीसुत्ता अट्ठ सुत्तानि पूरेतब्बानि । ठितिमूलकं)

२८–३४ वुट्ठानमूलककल्लितसुत्तादिसत्तकं

२८–३४. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी ।
कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो
B 232, R 274 होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति,
न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । नेव समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति न च
समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च होति समा-
धिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी पे० .. उत्तमो
च पवरो चा" ति । (अट्ठवीसतिम पुरिममूलकानि विय याव चतुत्तिंसतिमा
वुट्ठानमूलकसप्पायकारीसुत्ता सत्तसुत्तानि पूरेतब्बानि । वुट्ठानमूलक)

३५–४०. कल्लितमूलकआरम्मणसुत्तादिछक्कं

R 275 ३५–४० सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति,
न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति,
न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । नेव समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति
न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो च होति
समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी पे० ..
उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव चत्तालीसमा कल्लित-
मूलकसप्पायकारीसुत्ता छ सुत्तानि पूरेतब्बानि । कल्लितमूलक)

४१–४५. आरम्मणमूलकगोचरसुत्तादिपञ्चकं

४१–४५. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि आरम्मणकुसलो
होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो होति,
न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । नेव समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति
न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च होति
समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी . पे०.
R. 276 उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव पञ्चचत्तालीसमा
आरम्मणमूलकसप्पायकारी सुत्ता पञ्च सुत्तानि पूरेतब्बानि । आरम्मणमूलक)

४६–४९ गोचरमूलकअभिनीहारसुत्तादिचतुक्कं

४६. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न
B. 233 समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति,

न समाधिस्मिं गोचरकुसलो । नेव समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति न च समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मिं गोचरकुसलो च होति समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मिं गोचरकुसलो च होति समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं पे०... उत्तमो च पवरो चा" ति ।

४७. समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मिं सक्कच्च-कारी पे०... । (वित्थारेत-ब)

४८. समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मिं सातच्च-कारी पे०... ।

४९. समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मिं सप्पाय-कारी ...पे० . । (गोचरमूलकं)

५०–५२. अभिनीहारमूलकसक्कच्चसुत्तादितिकं

५०. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मिं सक्कच्चकारी । समाधिस्मिं सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो । नेव समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो होति न च समाधिस्मिं सक्कच्चकारी । समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो च होति समाधिस्मिं सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी ... पे०.. उत्तमो च पवरो चा" ति । R.277

५१. समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मिं सातच्चकारी ...पे०.. ।

५२. समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मिं सप्पायकारी ...पे०... । (अभिनीहारमूलकं)

५३–५४. सक्कच्चमूलकसातच्चकारीसुत्तादिदुकं

५३. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मिं सक्कच्चकारी होति, न B. 234
समाधिस्मिं सातच्चकारी । समाधिस्मिं सातच्चकारी होति, न समाधिस्मिं

सक्कच्चकारी । नेव समाधिस्मिं सक्कच्चकारी होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सक्कच्चकारी च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय ..पे०... उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५४ समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी ...पे० ।

---

५५ सातच्चमूलकसप्पायकारीसुत्तं

५५ सावत्थिनिदानं । "चतारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि सातच्चकारी होति न च
R.278 समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेसं चतुन्नं झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत[1], नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेस चतुन्न झायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो[2] च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५६ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दुं ति । (यथा पञ्चपञ्ञास वेय्याकरणानि होन्ति तथा वित्थारेतब्बानि)

झानसंयुत्त, समत्त ।

तस्सुद्दान

समाधि समापत्ति ठिति च[3], वुट्ठान कल्लितारम्मणेन च ।
B 235 गोचरा[4] अभिनीहारो सक्कच्च, सातच्चकारी[4] अथो पि सप्पाय[5] ति ॥

खन्धवग्गो ततियो ।

---

१ नोनात–स्या० । २ पामोक्खो – स्या० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि । ४ गा.चर. – स्या०, रो० । ४ सकच्च सातच्च–सी०, म० । ५ सप्पाया–सी० ।

तस्सुद्दानं

*खन्धराधसंयुत्तं च, दिट्ठि ओक्कन्त[1] उप्पादा ।
किलेससारिपुत्ता च, नागा सुपण्णगन्धब्बा ।
वलाहवच्छझानं ति, खन्धवग्गम्हि तेरसा ति* ॥ R.279

१

खन्धवग्गसंयुत्तपालि निट्ठिता ।

———:o:———

१. ओक्कन्ति – रो० ।

– एत्थ स्या० पोत्थके इमा गाथायो दिस्सन्ति –

तत्र वग्गुद्दान

नकुलपिता अनिच्चञ्च, भारं नतुम्हाकेन च ।
अत्तदीपेन पञ्ञासो, पठमो ति पवुच्चति ॥
उपायो अरह खज्जनियो, थेर पुप्फेन पञ्चमं ।
मज्झेपण्णानकोसलो, सम्बुद्धेन पकासितं ॥
अन्तं धम्मकथिकाविज्जा, कुक्कुल दिट्ठिपञ्चमं ।
ततियो पण्णासको वुत्तो, निपातो ति पवुच्चती ति ॥
गन्धराधदिट्ठि च ओक्कन्ति, उप्पादेन किलेसेन च ।
सारीपुत्तो च नागो च, सुपण्ण गन्धब्बकायिका ।
वलाहो वच्छगोत्तो च, झा न भवन्ति तेरसा ति ॥

विसेसपदानं

अनुक्कमणिका

अ

अकटविधा ४२३
अकालिको ५६,१६७
अकुप्पा मे विमुत्ति १४४,२६४
अकुसलवितक्का ३१८
अग्गबीज २८४
अग्गमहेसी, कलिङ्गस्स रञ्ञो २१६
अघमूलं २६६
अचेलो, कस्सपो १८, २०
अजातसत्तुकुमारो, देवदत्तस्स २०१
अजातसत्तु, मागधो राजा २२३
– वेदेहिपुत्तो २२३
अजितपञ्हे, पारायने ४१
अज्झत्तं सम्पसादनं ४५१
अञ्ञातितिथियपुब्बो २०
अञ्ञातितिथियान, परिब्बाजकान आरामो २६
अञ्ञातितिथिया, परिब्बाजका १०२,३३७
अञ्ञाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय ५
– दुक्खनिरोधे ५
– दुक्खसमुदये ५
– दुक्खे ५
अञ्ञो करोति, अञ्ञो पटिसवेदयति ६४
अञ्ञ जीवं अञ्ञं सरीर ति वा ५३,४७२
अट्ठकवग्गिये, मागण्डियपञ्हे २४८,२५१
अट्ठङ्गिको, अरियो ३७
– मग्गो ३७,५०,२८६,२६०
अट्ठ पुरिसभूमियो ४२३
अट्ठिकङ्कलो १५६
अट्ठिपुञ्जो १५६
अट्ठिरासि १५६
अतिचारिनी, राजगहे २१५
अत्तदीपा २७४
अत्तवधाय २००
अत्तवादुपादान ५
अत्ता होति, अदुक्खमसुखी ४३३–४३६
– एकन्तदुक्खी ४३२
– एकन्तसुखी ४३२
– सुखदुक्खी ४३२
अत्थसहित १८६
अत्थिकवाद, वदन्ति ४१६
अत्थिता, लोके १७
अत्थिसम्मत, लोके पण्डितान ३५६
अदुक्खमसुखा, वेदना ४६
अदुक्खमसुखी, अत्ता होति ४३३–४३६
अदुक्खमसुखं, उपेक्खासतिपारिसुद्धि ४५२
अधिच्चसमुप्पन्ना, जाति ६६
अधिच्चसमुप्पन्नं, जरामरण ६६
– दुक्ख १६,२०,३१, ३२, ३६
– सुखदुक्ख, असयकार ... २१, ३५
अधिवचनपथा २६६
अधिवत्था देवा, गन्धगन्धे ४६४
– तचगन्धे ४६४
– पत्तगन्धे ४६४
– पपटिकगन्धे ४६४
– पुप्फगन्धे ४६४
– फलगन्धे ४६४
– फेग्गुगन्धे ४६४
– मूलगन्धे ४६४
– रसगन्धे ४६४
– सारगन्धे ४६४
अधोमुखो, भुञ्जसि ४५३
अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि ११
अनन्तवा, लोको ४७२
अनमतग्गोय, संसारो १५१,१५२,१५६–१५६,३६५
अनागामिना ३८१
अनाथपिण्डिकस्स आरामे,जेतवने ३, १२, ६६, १११, ११५, १४३, १५१, १८०, १८७, १८६, २०३, २१६, २२३, २२७–२२६, ३३१, ४५०, ४५६, ४६४, ४७२

अनाथपिण्डिको, गहपति ५८
अनिकेतसारी २४९
अनिमित्तो, समाधि ३१८
अनिम्माता ४२३
अनिम्मिता ४२३
अनुत्तरो ३११
अनुराधो, आयस्मा ३३७,३३८
अनुरुद्धो, आयस्मा १३२
अनोकसारी २४८
अन्तर सम्मस ९२
अन्तवा लोको ४२६,४७२
अन्ते, उभो २०
अन्वये, ञाणं ५१
अपुरक्खरानो २५०
अप्पच्चया ४२२
अब्याकत १८६
अब्यापादच्छन्दो १३०
अब्यापादपरियेसना १३०
अब्यापादपरिळाहो १३०
अब्यापादवितक्को १२९
अब्यापादसङ्कप्पो १३०
अब्यापादसञ्ञा १३०
अभिनीहारकुसलो ४८१,४८७
अभिसङ्खत, कम्म ५५
अभिसमयो, पञ्ञाय ८९
अयुञ्ञाय विहरति, भगवा ३५८
अरञ्ञकुटिकायं ३३७
अरञ्ञायतने, महासरसी २२४
अरहता ३८१
अरियसावको ४१७, ४१८, ४२०,४२१, ४२३–४२५,४२८
–दिट्ठिसम्पन्नो ३८, ५०, ५१
अरियो, अट्ठङ्गिको मग्गो ३७, २८९,२९०
–तुण्हीभावो २२७
अरूपभवो ४
अरूपी, अत्ता होति ४३१
अवक्कन्ति, नामरूपस्स ८९
अवन्तीसु विहरति, महाकच्चानो आयस्मा २४८,२५१
अविचारं ४५१
अविज्जा ५
अविज्जाधातु १३१
अविज्जानिदाना, सङ्खारा १३
अविज्जानिरोधा, सङ्खारनिरोधो १०, ३९
अविज्जानीवरणान, सत्तान १५१,१५७
अविज्जापच्चया, सङ्खारा ३, ५, ८, ११, ५३
अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा, सङ्खारनिरोधो ३
अविज्जासमुदया, सङ्खारसमुदयो ३९
अविज्जूपनिसा, सङ्खारा २८
अवितक्कं ४५१
अविनिपातधम्मो ४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३–४२५, ४२८
अविहिंसाछन्दो १३०
अविहिंसावितक्को १२९
अविहिंसासङ्कप्पो १३०
अविहिंसासञ्ञा १३०
अवेच्चप्पसादेन, समन्नागतो ५९
असञ्ञीगब्भा ४२३
असनिविचक्क १९२
असयकार अपरकार, अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख १९
असयकार अपरकार, अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्ख २१
असस्सतो, लोको ४२५,४७२
अस्सजि, आयस्मा ३४४,३४५
अस्सराजा, वलाहको ३६२
अस्सादानुपस्सिनो ७३, ७८
अस्सादो २६३,२६५
–पठवीधातुया १४४,१४५
अस्सु, पस्सन्न पग्घरित १५२
अहेतू ४२२

आ

आकासधातु २०७,२०९,४४५
आकासानञ्चायतनधातु १२७,१२८
आकासानञ्चायतन १७७,४५२
आकिञ्चञ्ञायतनधातु १२७,१२८
आगतिगति ५७
आजीवकसते ४२३
आणिसङ्घाटो २२२
आतापी १६५
आदीनवो २६३,२६५
–पठवीधातुया १४४,१४५

आनन्द, आवुसो १८१
आनन्दो, आयस्मा ३१, ३४, ७६, ६२, ६८, १०३,१३२,१८०,१८२,१९६, २२८,२७१,३१६,३२७,३५३, ४००,४५०–४५२
आपोकायो ४२३
आपोधातु १४३,१४८,१४६,२०७,२०६
आभाधातु १२७,१२८
आयतनान पटिलाभो ४
आयुसङ्खारा, खिय्यन्ति २२१
आरम्मणकुसलो ४८०,४८३
आरम्मणमेतं ५६, ५७
आविभावं १०४
आसन्दिपञ्चमा, पुरिसा ४१६
आसवान खयो होति, एव पस्सतो २७
आहारनिरोधा, रूपनिरोधो २८६
आहारसमुदया, रूपसमुदयो २८६,२६१
आहारा, चत्तारो १२, १३, ८४
– तण्हानिदाना १२
आहारो, कबळीकारो ८४
आहुनेय्यो ५६
आळवको १६७

इ

इक्खणिका, राजगहे २१५
इद्धाभिसङ्खारं, अभिसङ्खासि ३१७
इद्धिविधं पच्चनुभोमि १०४,१७८
इदं उप्पज्जति, इमस्सुप्पादा २६
इदं न होति, इमस्मिं असति २६
इद निरुज्झति, इमस्स निरोधा २६
इद होति, इमस्मिं सति २६
इन्द्रियसते ४२३
इन्द्रियान पञ्चन्न ३६६
इसिगिलिपस्सं ३४२
इसिपतने, बाराणसियं ८६
– मिगदाये ८६,१६४,१८५,२६५,३५१, ३८०,३८२,३८५–३८८

उ

उक्कण्डकेन, नाम रोगजातेन फुट्ठो १६२,२२६
उच्छेद, एत २०

उट्ठानकुसलो ४८३,४८५
उण्हवलाहका, देवा ४६८
उत्तानकुत्तानको, विय खायति ७६
उत्तानो, धम्मो २६
उपनिसा, निब्बिदाय २८
उपवाणो, आयस्मा ३६
उपादानक्खन्धा २६४,२८८,३७४,४०४
उपादाननिरोधा, भवनिरोधो ३, ६, ३३
उपादाननिरोधो, तण्हानिरोधा ३, १५, ३३
उपादानपच्चया, भवो ३, ७
उपादानूपनिसो, भवो २६
उपादान ५, २८
– किंपच्चया ७
– तण्हापच्चया ३७
– तण्हूपनिसं २६
उपादापरितस्सना २५४
उपादियमानो ३०१
उपालि, आयस्मा १३२
उपेक्खको सतिमा सुखविहारी १५१
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं, अदुक्खमसुख ४५२
उपोसथो, नागराजा ३६२
उपोसथं, उपवसन्ति ४५६,४५७
उप्पलवण्णा १६७
उप्पादो, पठवीधातुया १४६
उब्भमुखो, भुञ्जसि ४५३
उभो अन्ते अनुपगम्म २०, ४२

ए

एकन्तदुक्खा, अभविस्स १४७
एकन्तदुक्खी, अत्ता होति ४३२
एकन्तसुखी, अत्ता होति ४३२
एको अन्तो १७
एव पस्सतो, आसवान खयो होति २७
एसिकट्ठायिट्ठिता ४२३
एहिपस्सिको ५६,१६७

ओ

ओकसारी २४८
ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम ४३६
ओक्कमनिया धम्मा, सद्धम्मस्स सम्मोसाय १८७

ओत्तप्पी १६५
ओपनेय्यिको ५६
ओपपातिका, नागा ४६०
ओपपातिकानं, नागानं सहव्यत ४५६
ओपपातिका, सत्ता ४१८
— सुपण्णा ४६२
ओरब्भिको, राजगहे २१३
ओरम्भागियानि, सयोजनानि २८५
ओळारिको वा सुखुमो वा, कबळीकारो आहारो १२

क

ककुसन्धस्स, भगवतो १०
कच्चानगोत्तो, आयस्मा १७
कच्चानो, आयस्मा १३०
कपिलवत्थुस्मि, निग्रोधारामे ३१६
कप्पा अब्भतीता १५५
कप्पो, आयस्मा ३८३
कबळीकारो, आहारो १२, १३, ८३, ८४
कम्मवादा, समणब्राह्मणा ३०, ३२, ३४, ३५
कम्मानं फलं विपाको ४१८
कम्मासधम्मं नाम, कुरून निगमो ७६
कम्म अभिसङ्खत ५५
कलन्दकनिवापे, राजगहे १७४
— वेळुवने १८,१०२,१८२,२०१, २११,२२८,२३५,२७६, २८१,३४०,३४४,४५३
कलिङ्गरूपधाना २२३
कलिङ्गस्स रञ्ञो अग्गमहेसी २१६
कस्सपकारामे, विहरति ३४४
कस्सपसदिसो १६६
कस्सपस्स, भगवतो ११
— सम्मासम्बुद्धस्स पावचने, पापभिक्खु २१६
कस्सपो २०,१६३,१६६–१६८, १७६–१७६
— अचेलो १८,२०
— आयस्मा २१
— पूरणो २६७
— भगवा १६१
कळारखत्तियो, भिक्खु ४३, ४४, ४७
कामतण्हा २६७
कामभवो ४
कामवितक्को १२८,३१८
कामुपादान ५
कामं तचो च नहारु च २६
कायपरियन्तिकं, वेदनं ७१
कायविञ्ञाण ५,२०४,२०६
कायसङ्खारो ५, ३५, ३६, ५०
कायसञ्चेतनाहेतु ३५
कायसम्फस्सजा, वेदना ५,२०५
कायसम्फस्सो ५,२०५,२०६
कायस्स, चातुम्महाभूतिकस्स ८०, ८२
कायायतन ५
काया सत्तिमे, अकटा ४२३
कारणिको, राजगहे २१३
काळसिला ३४२
कुरून निगमो, कम्मासधम्मं नाम ७६
कुरूसु विहरति, भगवा ७६
कुलगण्ठिकजाता ७६
कुलवरे, पपाते पब्बते २४८,२५१
कुलूपघात १८३
कुसावतीराजधानिप्पमुखानि ३६१
कुसावती राजधानी ३६२
कूटट्ठा ४२३
कूटागारसालाय, महावने २२२,२८७,३३७
कूटागारं, महाब्यूह ३६२
कोणागमनस्स, भगवतो ११
कोसम्बियं विहरति, भगवा ३१६
— विहरन्ति, आयस्मा च आनन्दो . ६८,३५३
— विहरन्ति, आयस्मा च मुसिलो ६८
— विहरन्ति भिक्खू ३४६

ख

खत्तियानी ३६२
खन्धबीजं २८४
खन्धानं पातुभावो ४
खीणा जाति २१
खुज्जुत्तरा उपासिका १६६
खेमको, आयस्मा ३४६,३५१
— भिक्खु ३४७,३४६
खेमा, भिक्खुनी १६७

ग

गङ्गाय तीरं ३५८,४२०
गद्दुहनमत्तं, मेत्तचित्तं भावेय्य २२०
गन्धगन्धे. अधिवत्था देवा ४६४
गन्धतण्हा ५,२०६
गन्धब्बकायिका, देवा ४६४
गन्धसञ्चेतना २०६,२९०,४४१
गन्धसञ्ञा २०६,२८९,४४१
गम्भीरावभासो, पटिच्चसमुप्पादो ७९
गानकूटको, राजगहे २१४
गिज्झकूटा पब्बता, ओरोहन्तो २१२,२१३,२१६
गिज्झकूटे, पब्बते १३२,१५९.१९०,
२००,२११,३४२
गिञ्जकावसथे ६३
गोघातको, राजगहे २१२
गोचरकुसलो ४८०
— समाधिस्मि होति ४८४
गोतमो, आयस्मा ३२

घ

घाणविञ्ञाणं ५,२०४,२०९
घाणसम्फस्सजा, वेदना ५,२०५
घाणसम्फस्सो ५,२०५,२०९
घाणायतनं ५
घोसितारामे ९८,३४६,३५३

च

चक्खायतने ५
चक्खुना, दिब्बेन १७९
चक्खुविञ्ञाण ५,६३,२०४,२०९
चक्खुसम्फस्सजा, वेदना ५,२०५ २०९
चक्खुसम्फस्सो ५ २०५,२०९
चक्खु उदपादि, अननुस्सुतेसु धम्मेसु ११
चतस्सो, धातुयो १४३
चतुत्थं झानं १७७,४५२
चतुपरिवट्टं २८८
चत्तारो आहारा १२, १३, ८८
— मासे, परिवसति २०
चन्दिमसुरिया, न उदेन्ति ४२४,४२६,३८५
चन्दूपमा १६५

चातुमहाभूतिकस्स, कायस्स ८०, ८२
चातुम्महाभूतिको, अयं पुरिसो ४१६
चित्तसङ्खारो ५, ३९, ५०
चित्तो, गहपति १९६
चित्तं ८०–८२
चुतूपपातो ५७
चेतना ५
— हीना १३१
चेतोविमुत्ति, मेत्ता २२०

छ

छन्दनानत्त १२३,१२५
छन्दरागो ४४७
छन्नो, आयस्मा ३५१–३५३
छळाभिजातियो ४२३
छिन्नपिलोतिको २६

ज

जनपदकल्याणी १९६
जरसिङ्गालो १९२,२२६
जरा ४, ३८
जरामरणनिरोधगामिनी, पटिपदा ३७
जरामरणनिरोधो, जातिनिरोधा ३७
जरामरणसमुदयो, जातिसमुदया ३७
जरामरणस्स, पातुभावो ४४५
जरामरण ४,६,३७,३८, ४६, ५२
— अधिच्चसमुप्पन्न ९६
— जातिनिरोधा ४, ३३
— जातिपच्चया ३
— परङ्कतं ९६
— सयङ्कत ९६
जाणुस्सोणि, ब्राह्मणो ६५
जाति ४, ३८, ५२
— अधिच्चसमुप्पन्ना ९६
— किंपच्चया ७
— खीणा ३१
जातिनिरोधा, जरामरणनिरोधो ८, १२, ३७
— जरामरण ४, ३३
जातिनिरोधो १७
— भवनिरोधा ३, १३

जातिपच्चया, जरामरण ३,११
जाति, परङ्कता ६६
– भवपच्चया ३,७
– भवूपनिसा २६
जातिसमुदया, जरामरणसमुदयो ३७
जाति, सयङ्कता ६६
जातूपनिसं, दुक्खं २६
जिव्हायतनं ५
जिव्हाविञ्ञाणं ५,२०४,२०६
जिव्हासम्फस्सजा वेदना ५,२०५
जिव्हासम्फस्सो ५,२०५,२०६
जीवितपरियन्तिकं, वेदनं ७१
जीवे ४२३
जेतवने ४१४
– अनाथपिण्डिकस्स आरामे ३, १२, ६६, १११, ११५, १४३, १५१, १८०, १८७, १८६, २०३, २१६, २२३, २२७–२२६, ३०१, ३३१, ४५०, ४५६, ४६४, ४७२
– तिणकट्ठसाखापलासं २६७

झ

झायी ४७८–४८५

ञ

ञाणवत्थूनि, चतुचत्तारीसं ४८, ४६
ञातिके विहरति, भगवा ६३,१३०
ञायप्पटिपन्नो ५६

ठ

ठितिकुसलो ४७८,४८५

त

तच्चगन्धे, अविवरया देवा ४६४
तण्हा ५, २८
– किंपच्चया ७
तण्हानिदाना, आहारा १२
तण्हानिरोधा, उपादाननिरोधो ६,३३, ३६
तण्हानिरोधो १५
– वेदनानिरोधा ३, ३३
तण्हापच्चया, उपादानं ३, ७, १४
तण्हा, पोनोभविका ३७३
– वेदनानिदाना १३
– वेदनापच्चया ३,७
– वेदनूपनिसा २६
तण्हासयोजनानं, सत्तानं १५१,१५७
तण्हूपनिसं, उपादानं २६
ततियं, झान १७७,४५१
तथागतो २५
तदाहारनिरोधा ४२
तन्ताकुलकजाता ७६
तिण्ण सङ्गति, फस्सो ६१, ६३
तिम्बरुको, परिब्बाजको २१
तिरोकुड्ड १०४
तिरोपब्बतं १०४
तिरोपाकार १०४
तिरोभावं १०४
तिविधूपपरिक्खी २६१,२६४
तिस्सो, आयस्मा ३२८
तिस्सो वेदना ४६
तुण्हीभावो, अरियो २२७
तेचीवरिको १५८,१७०,१७५
तेजोकायो ४२३
तेजोधातु १४३,१४८,१४६,२०७,२०६,४४५
तं जीव तं सरीरं ति वा ५२,४७२

थ

थालिपाकसतानि २०१
थुल्लतिस्सा, भिक्खुनी १८१,१८३
थेरनामको, भिक्खु २३५

द

दक्खिणागिरिस्मिं १८२
दसबलसमन्नागतो २५, २६
दसारहानं आनको, मुदिङ्गो २२२
दस्सनसम्पन्नो ३८, ५१
दासको, आयस्मा ३४७–३४६
दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो १८, ६८, ३७७
दिट्ठि, उप्पज्जति ४१७–४३६
दिट्ठिगतानि, लोके उप्पज्जन्ति ४७२, ४७३

दिट्ठि, पणीता १३१
– मज्झिमा १३१
दिट्ठियो ३१८
दिट्ठिसम्पन्ना पुग्गला ११५
दिट्ठिगतो, पच्छिमारको ३८,४०, ४१
दिट्ठि, हीना १३१
दिट्ठुपादान ५
दिब्बचक्खु २२६
दिब्बचक्खुका, भिक्खू १३२
दिब्बानि, नानायुधा १७८
दिब्बेन, चक्खुना १७९
दिसामुखो, भुञ्जति ४५३
दीघरत्तं १५२
दुक्खक्खन्धस्स, निरोधो होति ९,३३, ५३
– समुदयो होति ३,४,४९,५०, ९०
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय, अञ्ञाणं ५
दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं ३७३
दुक्खनिरोधे, अञ्ञाणं ५
दुक्खनिरोधं ३७३
दुक्खसमुदये, अञ्ञाणं ५
दुक्खसमुदयं ३७३
दुक्खा, वेदना ४६
दुक्खूपनिसा, सद्धा २९
दुक्खे, वप्पा ४२३
– अञ्ञाणं ५
दुक्खं २८
– अधिच्चसमुप्पन्नं १६,३०–३२, ३६
– जातूपनिसं २९
– परंकतं १६, ३६
– सयंकतं १६, ३६
दुतियो, अन्तो १७
दुतियं, झानं १७६,२२७,४५१
देवदत्तस्स, अजातसत्तुकुमारो २०१
देवदत्ते, अचिरपक्कन्ते २००
देवदत्तो १३२
देवदहं, सक्यानं निगमो २४५
देवा, उण्हवलाहका ४६८
– गन्धब्बकायिका ४६४
– वलाहककायिका ४६८
– वस्सवलाहका ४६८
– सीतवलाहका ४६८
द्वट्ठुल्लरक्खा ४२३
द्वट्ठिपटिपदा ४२३
द्वयकारी ४५६–४६२
द्वयनिस्सितो, लोको १७

ध

धम्मकथिको १८,१३३,३७७
धम्मचक्खुपटिलाभो ११५,११९
धम्मच्छन्दो १२६
धम्मट्ठितिञाणं १०६
धम्मतण्हा ५,२०६
धम्मदीपा २७४
धम्मधातु ८८
धम्मपरियेसना १२६
धम्मपरिळाहो १२६
धम्मलाभो १२६
धम्मसङ्कप्पो १२५
धम्मसञ्चेतना २०६,२६०,४४१
धम्मसञ्ञा १२५,२०६,२६०,४४१
धम्मसम्फस्सजा, वेदना १२५
धम्मसम्फस्सो १२५
धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो १८
धम्मा, पटिच्चसमुप्पन्ना २४
– भगवंनेत्तिका १६६
धम्मे, ञाणं ५१
धम्मो, उत्तानो २६
– सन्दिट्ठिको १६७
धातुनानत्त १२१,१२३,१२५
धातुयो, चतस्सो १४३
– सत्त १२७
धातुसो व १३१,१३३–१३५
धुतवादा, भिक्खू १३२

न

नकुलपिता, गहपति २४१,२४२,२४४
नखसिखाय पंसु आरोपेत्वा ११५,२१९
नति ५७
नत्थिता लोके १७

नन्दमाता १६६
नन्दिक्खया, रागक्खयो २८२
नन्दो, आयस्मा २३३
न होति तथागतो पर मरणा ति वा ४७२
नागयोनियो, चतस्सो ४५६
नागराजा, उपोसथो ३६२
नागवाससते ४२३
नागा २२४
नागान सहव्यत, ओपपातिकान ४५९
नामरूपनिदान, सळायतन १३
नामरूपनिरोधा, सळायतननिरोधो ३, ६
नामरूपनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा ३
नामरूपपच्चया, सळायतन ३, ७
नामरूपस्स, अवक्कन्ति ८६
नामरूपूपनिस, सळायतन २९
नामरूप ५
– किंपच्चया ७
– विञ्ञाणनिदान १३
– विञ्ञाणपच्चया ३, ८
– विञ्ञाणूपनिसं २९
नामं ५
नारदो, आयस्मा ९८,१००
निकेतसारी २४९
निगण्ठिगब्भा ४२३
निग्रोधारामे, कपिलवत्थुस्मि ३१६
निब्बान ४०२
निब्बिदा ४०२
– यथाभूतञाणदस्सनूपनिसा २९
निब्बिदाय, उपनिसा २८
निब्बिदूपनिसो, विरागो २९
निब्बिन्द, विरज्जति १०८
निब्बेधिकपञ्ञो ५१
नियतिसङ्गतिभावपरिणता ४२२
नियतो ४१७,४१८,४२०,४२१,४२३–४२५,४२८
निरयसते ४२३
निरुत्तिपथा २९९
निरोधो, दुक्खक्खन्धस्स ५७
निस्सरण १४४,२६३,२६५
– पठवीधातुया १४५
नेक्खम्मच्छन्दो १२९
नेक्खम्मधातुं १२९
नेक्खम्मपरियेसना १२९
नेक्खम्मपरिळाहो १२९
नेक्खम्मवितक्को १२९
नेक्खम्मसङ्कप्पो १२९
नेक्खम्मसञ्ञा १२९
नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु १२७,१२८
नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं, समतिक्कम्म १७७,४५३
नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न च समाधिस्मि समापत्तिकुसलो ४७८
नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ४७२
नो कल्लो, पञ्हो १४, ५२

प

पच्छाभूमगामिका २४५
पञ्चवग्गिये, भिक्खू २९५,२९७
पञ्चिन्द्रियानि २७८
पञ्चुपादानक्खन्धा २७९,३२३,३७३
पञ्ञत्तिपथा २९९
पञ्ञाय, अभिसमयो ९९
पञ्ञाविमुत्तो १०६,२९४
पञ्हो, नो कल्लो १४, ५२
पटिच्चसमुप्पन्ना, धम्मा २४, २५
पटिच्चसमुप्पादो ३,४, २४, २५
– गम्भीरावभासो ७९
पटिपदा, रूपनिरोधगामिनी २८९
– सक्कायनिरोधगामिनी २७६
– सक्कायसमुदयगामिनी २७६
पठमं, झानं ७६,४५०
पठवीकायो ४२३
पठवीधातु १४३,१४८,१४९,२०७,२०९
पठवीधातुया, अस्सादो १४५
– आदीनवो १४५
– उप्पादो १४८,४४५
– निस्स र्णं १४५
पणिधि, हीनो १३१
पणीता, दिट्ठि १३१
– सञ्ञा १३१

पत्तगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
पत्थना, हीना १३१
पपटिकगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
पपातसतानि ४२३
पपाता ४२३
पब्बते, गिज्झकूटे १३२,१५६,१६०
परङ्कता, जाति ६६
परङ्कत, जरामरण ६६
पराभवाय २००
परिब्बाजकसते ४२३
परिब्बाजका, अञ्ञतित्थिया १०२,३३७
परिब्बाजकानं आरामो, अञ्ञतित्थियान २६
परिब्बाजको, तिम्बरुको २१
— सुसिमो १०३
परियेसनानानत्त १२३,१२५
परिवसति, चत्तारो मासे २०
परिवीमंसमानो, भिक्खु ६६
परिळाहनानत्त १२३,१२५
परङ्कत, दुक्ख १६, ३६
पविट्ठो, आयस्मा ६८
पवुटा ४२३
पस्सद्धि २८
— पीतूपनिसा २६
पस्सद्धूपनिस, सुख २६
पाचीनवंसो १६२
पात्वाकासि, सितं २११
पापभिक्खु, कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने २१६
पापभिक्खुनी २१६
पापसामणेरो २१७
प सिक्ख ॥ २१६
पञ्छा, भिक्खू १३३
पामोज्जूपनिसा, पीति २६
पामोज्ज २८
— सद्धूपनिस २६
पारदारिको, राजगहे २१५
पारायने, अजितपञ्हे ४१
पालिलेय्यक ३१६
पावेय्यका भिक्खू, तिंसमत्ता १५८
पाहुणेय्यो ५६
पिण्डपातिको १५८,१७०,१७५
पिण्डाय चरित्वा, सपदानं ४५३
पिण्डोल्यं ३१७
पितुच्छापुत्तो ३२८
पीति २८
— पामोज्जूपनिसा २६
पीतिसुख, विवेकज ४५०
— समाधिजं ४५१
पीतूपनिसा, पस्सद्धि २६
पुग्गलो, हीनो १३१
पुञ्ञक्खेत्त, लोकस्स ५६
पुण्णो आयस्मा, मन्ताणिपुत्तो १३२,३२७
पुनब्भवाभिनिब्बत्ति ५६, ८७, ८८
पुप्फगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
पुब्बा कोटि, न पञ्ञायति १५१,१५७,३६५
पुब्बारामे, मिगारमातुपासादे ३२३
पुब्बेनिवास, अनुस्सरामि १०५,१७६
पुरक्खरानो २५०
पुरिसदम्मसारथि ५६,३११
पुरिसपुग्गला, अट्ठ ५६
पुरिसयुगानि, चत्तारि ५६
पूतिकायेन दिट्ठेन, किं ते इमिना ३४१
पूरणो, कस्सपो २६७
पेसाचा, सत्त ४२३
पोनोभविका, तण्हा ३७३
पंसुकूलिको, भिक्खु १७०,१७५
पंसु ओरोपेत्वा, नखसिखायं २१६

फ

फलगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
फलबीज २८४
फस्सनानत्त १२१,१२५
फस्सनिदाना, वेदना १३
फस्सनिरोधा, वेदनानिरोधो ३, ६, ३३
फस्सनिरोधो १५
— फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा ३३
— सळायतननिरोधा ३
फस्सपच्चया, वेदना ३, ७, १४
फस्सायतनान असेसविरागनिरोधा, फस्सनिरोधो ३३

फस्साहारो, दट्ठब्बो ८४
फस्सूपनिसा, वेदना २९
फस्सो ५
– किंपच्चया ७
– तिण्ण सङ्गति ६१–६३
– दुतियो १२, १३, ८३
– सळायतननिदानो १३
– सळायतनपच्चया ३, ७, १४
– सळायतनूपनिसो २९
फेग्गुगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
फोट्ठब्बतण्हा ५,२०६
फोट्ठब्बसञ्चेतना २०६,२९०,४४१
फोट्ठब्बसञ्ञा २०६,२८६,४४१

ब

बदरिकारामे ३४६
बहुस्सुता, भिक्खू १३३
बाराणसियं, इसिपतने ९६
– विहरति भगवा १६४,१८५,२९५, ३८०
– विहरन्ति ३८२,३८५–३८८
– विहरन्ति भिक्खू ३५१
बालो, मातुगामो १८१
बाळिसिको १८९
बिळारो, सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो २२५
बीजजातानि २८४
बीजबीजञ्ञेव पञ्चमं २८४
बेलुवलट्ठिकाय मूले, दिवाविहार निसीदि ३१६
बोधिसत्तस्स, विपस्सिस्स ६, ८
ब्याकत १८६
ब्यापादच्छन्दो १२९
ब्यापादपरियेसना १२९
ब्यापादपरिळाहो १२९
ब्यापादवितक्को १२९,३१८
ब्यापादसङ्कप्पो १२९
ब्यापादसञ्ञा १२९
ब्रह्मचक्क, पवत्तेति २५, २६
ब्रह्मचरियपरियोसानं २९९
ब्रह्मचरियवासो ५३,३६३
ब्रह्मचरियं, वुसितं २१
ब्रह्मञ्ञत्थ ४०
ब्रह्मलोका १७८
ब्रह्मा, सहम्पति ३१६,३१७

भ

भगवन्नेत्तिका, धम्मा ९९,१६६
भगवम्पटिसरणा, धम्मा ९९,१६६
भगवम्मूलका, धम्मा ९९,१६६
भग्गेसु विहरति, भगवा २४१
भयानि, पञ्च ५८
भवतण्हा २९५
भवदिट्ठि ३१८
भवनिरोधा, जातिनिरोधो ३, ८, ३३
भवनिरोधो १५
– उपादाननिरोधा ३, ३३
भवनेत्तिनिरोधो ४०३
भवपच्चया, जाति ३, ७
भवूपनिसा, जाति २९
भवो ४, २८
– उपादानपच्चया ३, ७
– उपादानूपनिसो २९
– किंपच्चया ७
भारनिक्खेपन २९१
भारहारो २९१
भारादान २९१
भारो २९१
भिक्खुनुपस्सयो १८०
भिक्खू, दिब्बचक्खुका १३२
– धम्मकथिका १३३
– धुतवादा १३२
– पापिच्छा १३३
– बहुस्सुता १३३
– महापञ्ञा १३२
– महिद्धिका १३२
– विनयधरा १३३
भूमिजो, आयस्मा ३३, ३४
भेसकळावने, मिगदाये २४१
– सुसुमारगिरे २४१

म

मग्गञ्ञू २९५

मग्गो, अट्ठङ्गिको ३७,२८६
मज्झिमा, सञ्ञा १३१
मधुरकजातो विय, कायो ३२८
मनसिकारो ५
मनायतन ५
मनो, इति पि ८०
मनोविञ्ञाण ५,२०४,२०६
मनोसङ्खार ३६
मनोसञ्चेतना ततिया १२, १३, ८३
मनोसञ्चेतनाहारो ८५
मनोसञ्चेतनाहेतु ३५
मनोसम्फस्सजा, वेदना ५,२०५
मनोसम्फस्सो ५,२०५,२०६
मन्ताणिपुत्तो, पुण्णो आयस्मा ३२७
मरण ४, ३७, ३६
महाकच्चानो आयस्मा, अवन्तीसु विहरति २४८,२५१
महाकप्पिनो, आयस्मा २३५
महाकस्सपो, आयस्मा १३२,१६४, १६६,१७०,१७२, १७४,१८०–१८२,१८५,१८७
महाकोट्ठिको, आयस्मा ६६,३८५,३८६,३८०,३८२
महापञ्ञा, भिक्खू १३२
महाव्यूह, कूटागार ३६२
महाभूता, चत्तारो ५,२८६,२६१
महामोग्गल्लानो, आयस्मा १३२,२११,२२६
महालि, लिच्छवि २६७
महावने, कूटागारसालाय २२२,२६७,३३७
महावन ३१६
महासमुद्दो उस्सुस्सति ३६५
महासरसी, अरञ्ञायतने २२४
महिद्धिको, भिक्खु १३२,२३६,२३७
मागण्डियपञ्हे, अट्ठकवग्गिये २४८,२५१
मागधका १६२
मागधो राजा, अजातसत्तु २२३
मागविको, राजगहे २१३
मातुगामो, वालो १८१
मातुच्छापुत्तो, भगवतो २३३
मारवम्मो ४०७
मारस्स, बद्धो ३०१,३०३
मारो ४०२
मिगदाये, इसिपतने ६६,१६४,१८५,२६५,३११, ३८०,३८२,३८५–३८८
— भेसकळावने २४१
मिगराजा, सीहो ३१०,३११
मिगारमातुपासादे, पुब्बारामे ३२३
मिच्छापटिपदा ६
मुञ्जबब्बजभूता ७६
मुसिलो, आयस्मा ६८
मूलगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
मूलबीज २८४
मेत्ता, चेतोविमुत्ति २२०
मोळियफग्गुनो, आयस्मा १३, ४३

य

यथाभूतञाणदस्सनूपनिसा, निब्बिदा २६
यथाभूतञाणदस्सन २८
— समाधूपनिस २६
यमको, आयस्मा ३३२
योनिपमुखसतसहस्सानि ४२३

र

रजोधातुयो ४२३
रथो वेजयन्तो ३६२
रसगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
रसतण्हा ५,२०६
रससञ्चेतना २०६,२६०,४४१
रससञ्ञा २०६,२८६,४४१
रागक्खया, नन्दिक्खयो २८२
राजगहे, अतिचारिनी २१५
— इक्खणिका २१५
— ओरब्भिको २१३
— कलन्दकनिवापे १७४
— कारणिको २१३
— गामकूटको २१४
— गोघातको २१२
— पटिवसति १०३
— पारदारिको २१५
— पिण्डाय चरित्वा ३१
— मागविको २१२

राजगहे, विहरति १७२,१८२,२०१,४५३
– विहरति भगवा १८,१३२,१५६,१६०,२००,
२३५,२७६,२८१,३४०,३४४
– विहरति, वेळुवने २६,१५५,१५८
– वेळुवने १६६,१७०,२१४
– साकुणिको २१२
– सूकरिको २१३
– सूचको २१४
– सूतो २१३
– हारिको नाम चोरघातको २१६
राजगहे पिण्डाय पाविसि २६
राधो, आयस्मा ४०२–४०४,४०७,४०६,४१०
राहुलो, आयस्मा २०३,२०५,२०६,२१०,३५४
रूपच्छन्दो १२५
रूपतण्हा ५,२०६,२०६
रूपनिरोधगामिनी, पटिपदा २८६
रूपनिरोधो, आहारनिरोधा २८६,२६१
रूपपरियेसना १२५
रूपपरिळाहो १२५
रूपभवो ४
रूपलाभो १२५
रूपसङ्कप्पो १२५
रूपसञ्चेतना २०६,२०६,२६०,४४१
रूपसञ्ञा १२५,२०५,२०६,२८६,४४१
रूपसमुदयो, आहारसमुदया २८६,२६१
रूपसम्फस्सजा, वेदना १२५
रूपी अत्ता होति ४३१
रूपं ५
रोहितस्सा त्वेव समञ्ञा १६१

ल

लकुण्डकभद्दियो, आयस्मा २३१
लक्खणो, आयस्मा २११
लाभनानत्त १२५
लिच्छवि, महालि २६७
लोकविदू ५६,३११
लोकस्स, समुदयो ६२
लोकायतिको, ब्राह्मणो ६५
लोके अत्थिता १७
– नत्थिता १७
लोको, अनन्तवा ४७२
– अन्तवा ४२६,४७२
– असस्सतो ४२५,४७२
– सस्सतो ४२५,४७२

व

वक्कलि, आयस्मा ३४०,३४२,३४३
वङ्को १६२
– त्वेव समञ्ञा १६१
वचीसङ्खारो ५,३५, ३६, ५०
वचीसञ्चेतनाहेतु ३५
वच्छगोत्तो, परिब्बाजको ४७२–४७४
वञ्झा ४२३
वलाहककायिका, देवा ४६८
वलाहको, असुरराजा ३६२
वस्सवलाहका, देवा ४६८
वाचा, हीना १३१
वायोकायो ४२३
वायोधातु १४३,१४८,१४६,२०७,२०६,४४५
विज्जाचरणसम्पन्नो ५६,३११
विञ्ञाणञ्चायतनधातु १२७,१२८
विञ्ञाणञ्चायतनं १७७
विञ्ञाणधातु २०७,२०६
विञ्ञाणधातुया, उप्पादो ४४५
विञ्ञाणनिदान, नामरूपं १३
विञ्ञाणनिरोधा, नामरूपनिरोधो ३, १०
विञ्ञाणनिरोधो, सङ्खारनिरोधा ३
विञ्ञाणपच्चया, नामरूप ३, ८
विञ्ञाणस्स, ठितिया ५६, ५७
विञ्ञाणाहारो १४, ८५
विञ्ञाणूपनिसं, नामरूपं २६
विञ्ञाण ५,८
– अपुञ्ञूपगं होति ७०
– आनेञ्जूपगं होति ७०
– किंपच्चया ८
– चतुत्थं १२, १३, ८४
– पुञ्ञूपगं होति ७०
– सङ्खारनिदानं १३
– सङ्खारपच्चया ३,८
– सङ्खारूपनिसं २६

वितक्कविचारान, वूपसमा ४५१
वितक्को, हीनो १३१
विदिनामुखो, भुञ्जसि ४५३
विनयधरा, भिक्खू १३३
विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स ६
विभवतण्हा २६७
विभवदिट्ठि ३१८
विमुच्चते, विरागा १०८
विमुत्ति २७,४०२
– अकुप्पा २६४
– विरागूपनिसा २९
विमुत्तूपनिसं, खये ञाणं २९
विमोक्खा ४६
विरज्जति, निब्बिन्दं १०८
विरागा, विमुच्चति १०८
विरागूपनिसा, विमुत्ति २९
विरागो २७,४०२
विरागो, निब्बिदूपनिसो २९
विवट्टकप्पे १७९
विवेकज, पीतिसुख ४५०
विसाखो, पञ्चालपुत्तो २३३
विहिंसापरियेसना १२९
विहिंसापरिळाहो १२९
विहिंसावितक्को १२८,३१८
विहिंसासङ्कप्पो १२९
विहिंसासञ्ञा १२९
वुट्ठानकुसलो ४७९
वेजयन्तो, रथो ३६२
वेदना ५
– अदुक्खमसुखा ४६
– कायसम्फस्सजा ५,२०५
– किंपच्चया ७
– घानसम्फस्सजा ५,२०५
– चक्खुसम्फस्सजा ५,२०५,२०९
– जिव्हासम्फस्सजा ५,२०५
– तिस्सो ४६
वेदनानानत्तं १२५
वेदनानिदाना, तण्हा १३
वेदनानिरोधा, तण्हानिरोधो ३, ८, ३३
वेदनानिरोधो १५
– फस्सनिरोधा ३, ३३
वेदनापच्चया, तण्हा ३, ७, १४
– फस्सनिदाना १३
– फस्सपच्चया ३, ७
– फस्सूपनिसा २९
– मनोसम्फस्सजा ५,२०५
– सुखा ४६
– सोतसम्फस्सजा ५,२०५
वेदनूपनिसा, तण्हा २९
वेदन, कायपरियन्तिक ७१
– जीवितपरियन्तिक ७१
वेदेहिपुत्तो, अजातसत्तु २२३
वेपुल्लो पब्बतो १५६,१६१,१६२
वेरम्भा, वाता वायन्ति १६३
वेलामिका ३६२
वेसालियं विहरति, भगवा २२२,२६७,३३७
वेस्सभुस्स, भगवतो १०
वेळुकण्डकिया १६६
वेळुवने, कलन्दकनिवापे १८,१०२,१८२,२०१, २११,२२८,२३५,२७६, २८१,३४०,३४४,४५३
– राजगहे २९,१६६,१७०,१७२,२१४

स

सकदागामिना ३८१
सक्कपञ्हे २५१
सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ३३२
सक्कायनिरोधगामिनी, पटिपदा ३३८
सक्कायनिरोधन्तो ३३२
सक्कायनिरोधो ३३३
सक्कायन्तो ३३२
सक्कायपरियापन्ना ३११
सक्कायसमुदयगामिनी, पटिपदा ३३८
सक्कायसमुदयन्तो ३३२
सक्कायसमुदयो ३३१
सक्केसु विहरति, भगवा [illegible]
सक्यान निगमो, देवदह [illegible]
सञ्ञानानत्त [illegible]
[illegible] ६०

सङ्खारनिदान, विञ्ञाणं १३
सङ्खारनिरोधगामिनी, पटिपदा ५०
सङ्खारनिरोधा, विञ्ञाणनिरोधो ३, १०
सङ्खारनिरोधो, अविज्जानिरोधा ३६
– अविज्जाय त्वेव असेस-
विरागनिरोधा ३
सङ्खारपच्चया, विञ्ञाण ३, ८, ११
सङ्खारसमुदयो, अविज्जासमुदया ३६
सङ्खारा ३, ३६, ५०,२६०
– अविज्जानिदाना १३
– अविज्जापच्चया ८
– अविज्जूपनिसा २८
– किंपच्चया ८
सङ्खारूपनिस, विञ्ञाण २८
सञ्ञा ५,२६०
सञ्ञानानत्त १२३,१२५
सञ्ञा, पणीता १३१
– मज्झिमा १३१
सञ्ञावेदयितनिरोधधातु १२७,१२८
सञ्ञावेदयितनिरोध, उपसम्पज्ज
विहरामि १७८,४५३
सञ्ञा, हीना १३१
सञ्ञीगब्भा ४२३
सतिपट्ठानेसु ३१८
सतट्ठानकुसलो २६१
सत्त, धातुयो १२७
सत्तसत्तरि, ञाणवत्थूनि ५१
सत्ता, ससन्दन्ति समेन्ति १३१,१३३–१३५
सत्तान, अविज्जानीवरणान १५१,१५७
– तण्हासंयोजनान १५१,१५७
सद्दतण्हा ५,२०६
सद्दसञ्चेतना २६०,४४१
सद्दसञ्ञा २०६,२८६,४४१
सद्धा २८
– दुक्खूपनिसा २६
सद्धानुसारी ४३६
सद्धापब्बजितस्स ३६२
सद्धूपनिसं, पामोज्ज २६
सन्धवजातो २४६
सन्दिट्ठिको, धम्मो ५६,१६७
सन्विसमलसङ्कटीरे ठितो, विळारो २२५
सब्बमत्थि १७, ६५
सब्बमेकत्तं ६६
सब्ब नत्थि १७
सब्ब पुथुत्त ६६
सपदान, पिण्डाय चरित्वा ४५३
समणब्राह्मणा, कम्मवादा ३२
समाधि, अनिमित्तो ३१८
समाधिकुसलो ४७६–४८१
समाधिज, पीतिसुख ४५१
समाधि २८
– सुखूपनिसो २६
समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति,
समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च ४७८
– समापत्तिकुसलो होति न समाधिस्मिं
समाधिकुसलो ४७८
समाधूपनिस, यथाभूतञाणदस्सन २६
समुदयो, दुक्खक्खन्धस्स ५६, ५७, ६०
– लोकस्स ६२
सम्पसादन, अज्झत्तं ४५१
सम्बोधिपरायनो ४१५–४१८,४२०,४२१,
४२३–४२५,४२८
सम्मग्गता ४१६
सम्मस, अन्तर ६२
सम्माआजीवो ३७
सम्माकम्मन्तो ३७
सम्मादस्सन ४०२
सम्मादिट्ठि १७, ३७,२६०,३७३
सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना १७६
सम्मादिट्ठिका १७६
सम्मापटिपदा ६
सम्मावाचा ३७
सम्मावायामो ३७
सम्मासङ्कप्पो ३७
सम्मासति ३७
सम्मासमाधि ३७,२६०,३७३
सम्मासम्बुद्धो ५६,३११
सयकता, जाति ६६

सयंकत, दुक्ख १९, ३६
— जरामरण ९६
सरा, सत्त ४२३
सविचार ४५०
सवितक्क ४५०
सस्सघात ३१८
सस्सतो लोको ४२४, ४२५, ४७२
ससंयोजना १५८
सहम्पति, ब्रह्मा ३१६, ३१७
सळायतननिदानो, फस्सो १३
सळायतननिरोधा, फस्सनिरोधो ३, ९
सळायतननिरोधो, नामरूपनिरोधा ३
सळायतनपच्चया, फस्सो ३, ७, १४
सळायतनूपनिसो, फस्सो २९
सळायतन ५
— किंपच्चया ७
— नामरूपनिदानं १३
— नामरूपपच्चया ३, ७
— नामरूपूपनिसं २९
साकुणिको, राजगहे २१२
सामञ्ञत्थ ४०
सामीचिप्पटिपन्नो ५९
सारगन्धे, अधिवत्था देवा ४६४
सारिपुत्त, आवुसो ९८
सारिपुत्तमोग्गल्लानं १६२, १९६
सारिपुत्तो, आयस्मा २९–३१, ३३–३५, ४१–४३, ४६, ४८, ९६, १३२, १६४, १८५, १८६, २२८, २२९, २४२, २४४, २४५, २४८, ३३१, ३३२, ३८०, ३८२, ३८५, ३८९, ४५०–४५३
सावकयुग १६१
सावत्थिनिदानं २५३, २५४, २५६, २६०, २६२–२७१, २७३, २७४, २७६–२७८, २८२–२८५, २८८, २९१, २९४, २९९, ३०२–३१०, ३१२, ३२७, ३२८, ३५४–३५६, ३६०, ३६३, ३६५, ३६६, ३६८, ३७०, ३७२, ३७३–३८०, ३८३, ३८४, ३९०–४००, ४०२–४१३, ४१७, ४१८, ४२०, ४२२–४३६, ४३९–४४१, ४४३, ४४४, ४४७–४५१, ४५६–४५९, ४६१–४६३, ४६५, ४६६, ४६९, ४७०, ४७२–४८०, ४८५–४८७
सावत्थियं विहरति ३, १२, २२, २५, २७, ३३, ३६–४१, ४३, ४८, ५१, ५२, ५४–५८, ६०–६२, ६५–६७, ६९, ७३–७८, ८०, ८२, ८३, ८६, ८९, १०२, १११, ११२, ११५, ११९, १२१–१२८, १३१, १३५, १३७–१४१, १४३, १४४, १४५, १४७–१४९, १५१–१५३, १५७, १६३, १६५, १६७, १७६, १८०, १८७, १८९–१९९, २०२, २१०, २१९–२२३, २२५–२२८, २३०–२३४, २३६, २३७, २५२, २६१, ३०१, ३२३, ४१४, ४५०, ४५६, ४६४, ४७२
सिखिस्स, भगवतो १०
सिङ्गीनिक्खसा १९५
सित, पात्वाकासि २११
सिनेरु, पब्बतराजा उब्बूहति ३६५
सीतवलाहका, देवा ४६८
सीलब्बतुपादान ५
सीहनाद, नदति २६
सीहो, मिगराजा ३१०, ३११
सुखदुक्खी, अत्ता होति ४३२
सुखदुक्ख, अधिच्चसमुप्पन्न ३५
— असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न २१
सुखा, वेदना ४६
सुखूपनिसो, समाधि २९
सुख २८, ४२३
— पस्सद्धूपनिस २९
सुजातो, आयस्मा २३१
सुत्तक १९०

सुत्तन्ता, कविकता २२२
सुपण्णयोनियो, चतस्सो ४६१
सुपस्सो १६२
– त्वेव समञ्ञा १६१
सुपिनसतानि ४२३
सुपिना ४२३
सुप्पिया, त्वेव समञ्ञा १६१
सुभधातु १२७,१२८
सुवण्णनिक्खसतस्स १९५
सुसिमो, आयस्मा १०६
– परिब्बाजको १०३
सुसुमारगिरे, भेसकळावने २४१
सूकरिको, राजगहे २१३
सूचको, राजगहे २१४
सूचिकारो १८१
सूचिवाणिजको १८१
सूतो, राजगहे २१३
सेक्खो ४२
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ३
सो करोति सो पटिसवेदयति ६४
सोणो, गहपतिपुत्तो २७९,२८१
सोतधातु २२९
सोतधातुया, दिब्बाय १७८
सोतविञ्ञाण ५,२०४,२०९
सोतसम्फस्सजा, वेदना ५,२०५
सोतसम्फस्सो ५,२०५,२०९
सोतापत्तियङ्गेहि, चतूहि ५९
सोतापन्नो ३८१,४१७–४२८
सोतायतन ५
सोमनस्सदोमनस्सान, अत्थङ्गमा ४५२
स्वाक्खातो १६७
सयोजनानि, ओरम्भागियानि २८५
ससन्दन्ति समेन्ति, सत्ता १३१,१३३–१३५
ससारो, अनमतग्गोय १५१,१५२,१५६–१५९,३६५

ह

हत्थको १९६
हारिको नाम चोरघातको, राजगहे २१६
हालिद्दिकानि, गहपति २४८,२५१
हीना, चेतना १३१
– दिट्ठि १३१
– पत्थना १३१
– वाचा १३१
– सञ्ञा १३१
हीनो, पणिधि १३१
– पुग्गलो १३१
– वितक्को १३१
होति च न च होति तथागतो प मरणा ति वा ४७२
होति तथागतो पर मरणा ति वा ४७२

गाथायो

असमाहित दुस्सील . . १४३
अस्सद्धमूलका पञ्च . १४०
एकस्सेकेन कप्पेन . . १५७
एवं कुसीतमागम्म . . . १३५
कुसीतं एककं वुत्तं . . १४०
नयिदं सिथिलमारब्भ . . २३१
पविवित्तेहि अरियेहि १३५
यतो च अरियसच्चानि . . १५७
ये च सङ्ख्यातधम्मासे . ४१, ४२
सत्तिमा सनिदान च . . . १४०
स सत्तक्खत्तुपरम . १५७
सो खो पनाय अक्खातो . . १५७
ससग्गा वनथो जातो . . १३५

उपमायो

सेय्यथापि, अस्सजि, तेल च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य ३४६
सेय्यथापि आकासे . १०४,१७८
सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा ३२७
सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पदुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा गन्धो ३४६
सेय्यथापि, आवुसो, कन्तारमग्गे उदपानो। तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको . १०१
सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकलापियो अञ्ञमञ्ञं निस्साय तिट्ठेय्युं ९७
सेय्यथापि, आवुसो, महतिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्खराय यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय . २३०
सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो ३३४
सेय्यथापि, आवुसो, वत्थ सङ्किलिट्ठं मलग्गहितं। तमेन सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जुं ३५०
सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पब्बतराजस्स परित्ता पासाणसक्खरा यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय २३०
सेय्यथापि उदके . १०४,१७८
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी ति . ३१३
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामी ति ३१३
सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधानं होति याव न जातरूपप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति . १८७
सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव ओपिलवति १८७
सेय्यथापि, तिस्स, द्वे पुरिसा – एको पुरिसो अमग्गकुसलो, एको पुरिसो मग्गकुसलो . ३३०
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य ३१६
सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो . ३१६
सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो . ३१६
सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति ४२४
सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचिं विक्केतब्बं मञ्ञेय्य . १८१
सेय्यथापि पक्खी सकुणो .. १०४,१७८
सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति आरोहपरिणाहेन .. १७३,१७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं . ८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय यानि तत्थ अम्बानि वण्टपटिबन्धानि सब्बानि तानि तदन्वयानि भवन्ति ३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्झति . १६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य ३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गब्भं गण्हाति, पराभवाय गब्भं गण्हाति २०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो रससम्पन्नो। सो च खो विसेन संसट्ठो ९४,९५
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोधातु . २८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति २६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा उदके जातं उदके संवड्ढं उदका अच्चुग्गम्म ठाति अनुपलित्तं उदकेन ... ३५७

सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति . २००

सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि . ३६८

सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि . ३६९

सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूटं तासं अग्गमक्खायति ३७१

सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घातं गच्छन्ति २१६

सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारं वा कूटागारसालं वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा क्वास्स पतिट्ठिता . ८८

सेय्यथापि, भिक्खवे, खीरं खीरेन ससन्दति समेति, तेलं तेलेन ससन्दति समेति १३४

सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति ४७८

सेय्यथापि, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा कुट्टं चे निस्साय तिट्ठेय्य । ये कुट्टनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्यु . ८४

सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्हिके काले मरीचिका फन्दति . ३५८

सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्तं भिन्देय्युं, एवं हि सो, भिक्खवे, कुक्कुरो भिय्योसोमत्ताय चण्डतरो अस्स २०१

सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दळ्हधम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कतूपासना चतुद्दिसा ठिता अस्सु २२१

सेय्यथापि, भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रञ्ञो दस्सेय्युं – अयं ते देव, चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेहि ८५

सेय्यथापि, भिक्खवे, छवालातं उभतो पदित्तं मज्झे गूथगतं नेव गामे कट्ठत्थं फरति नारञ्ञे कट्ठत्थं फरति . ३१८

सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय . ७७

सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन कालं मूलानि पलिमज्जेय्य, कालेन कालं पंसुं ददेय्य, कालेन कालं उदकं ददेय्य . ७७

सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य वट्टिं उपसंहरेय्य . ७४

सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्टिं उपसंहरेय्य ७४

सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति सकिं पि मज्झेन निपतति, सकिं पि अन्तेन निपतति . १५६

सेय्यथापि, भिक्खवे, दसमत्तं वा कट्ठवाहानं वीसाय वा कट्ठवाहानं तिंसाय वा कट्ठवाहानं चत्तारीसाय वा कट्ठवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य ७३

सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एळका कण्टकगहनं पविसेय्य . . १६१

सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्ठानं सङ्घट्टनसमोधाना उस्मा जायति तेजो अभिनिब्बत्तति . ८३

सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमग्गं पटिपज्जेय्युं . ८४

सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पब्बतेय्या ओहारिनी दूरङ्गमा सीघसोता ३५५
सेय्यथापि, भिक्खवे, नळो अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति .. २००
सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि . २८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवी धातु . २८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्ते अङ्गुलिपदानि दिस्सन्ति अङ्गुट्ठपद ३६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्ञे पवने चरमानो पस्सेय्य पुराण मग्ग पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयात ६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुक्क सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, तमेन हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य १३०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुक्क सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, नो च हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य १२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्ह कुम्भ उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य ७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपान वा ओलोकेय्य पब्बतविसम वा नदीविदुग्ग वा — अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्त १६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापठविया सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य .. ११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य . ११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्ठसाखापलास त छेत्वा एकज्झ संहरित्वा चतुरङ्गुल घटिक कत्वा निक्खिपेय्य १५१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो साररथिको सारगवेसी सारपरियेसनं चरमानो तिण्ह कुठारिं आदाय वनं पविसेय्य ३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य . ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य .. ११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्ञासयोजनानि आयामेन पञ्ञासयोजनानि वित्थारेन पञ्ञासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या .. ११५
सेय्यथापि, भिक्खवे, बब्बजलायको बब्बज लायित्वा अग्गे गहेत्वा ओधुनाति निद्धुनाति निच्छोटेति ... ३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरिसो दळ्हाय वाळरज्जुया जङ्घ वेठेत्वा घसेय्य १६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आमिसगत बळिस गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य १८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरञ्ञे पवने चरमानो साख गण्हति, त मुञ्चित्वा अञ्ञ गण्हति .. ८१
सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिक्खयं परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका ... ११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय ७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति ७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दो परिक्खय परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि . ११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा चातुम्महापथे मायं विदसेय्य ३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हका गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो १६१

सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद – गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद – गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, त उदक परिक्खयं परियादान गच्छेय्य . . ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपान पभा सब्बा ता चन्दिमप्पभाय कल नाग्घन्ति सोळसि ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पित्थिकानि वहुपुरिसानि तानि दुप्पधंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि २२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि वहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि तानि सुप्पधंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि २१९
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो सब्बे ते रञ्ञो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति, राजा तेस चक्कवत्ति अग्गमक्खायति ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिक तेस अग्गमक्खायति . ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो तेस अग्गमक्खायति ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेस अग्गमक्खायति . . ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा लाखाय वा हलिद्दिया वा नीलिया वा २६७
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा सति रजनाय वा लाखाय वा हलिद्दिया वा नीलिया वा ८७
सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळु अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फलं देति . २००
सेय्यथापि, भिक्खवे, सन्ति तिण्हफला २२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको महानङ्गलेन कस्सन्तो सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति ३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकवुब्बुल उप्पज्जति चेव निरुज्झति च ३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभ अब्भुस्सक्कमानो सब्ब आकासगतं तमगत अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च ३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलवद्धो दळ्हे खीले वा थम्भे वा उपनिवद्धो तमेव खील वा थम्भ वा अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति ३६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन संसन्दति समेति, मुत्तं मुत्तेन संसन्दति समेति १३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिक्खय परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा ११९
सेय्यथापि, भिक्खु, आयसं नगरं योजनं आयामेन योजन वित्थारेन योजनं उब्बेधेन, पुण्ण सासपान गुळिकाबद्ध १५४
सेय्यथापि, भिक्खु, महासेलो पब्बतो योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजन उब्बेधेन अच्छिद्दो असुसिरो एकग्घनो . १५३
सेय्यथापि, राव, कुमारका वा कुमारिकायो वा पस्वागारकेहि कीळन्ति ... ४०३
सेय्यथापि, सुसिम, चोर आगुचारिं गहेत्वा रञ्ञो दस्सेय्यु – अयं ते, देव, चोरो आगुचारी ... ११०

———०———

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१२	६	प्रविज्जा ०	अविज्जा ०
१६	१८	इम धम्म	इमं धम्मं
१७	१७	सब्बे	सब्बं
२५	२	० समुपन्ना	० समुप्पन्ना
३०	१६	० समुपन्नं	० समुप्पन्नं
४२	१२	यथाभूत	यथाभूत
४५	२८	एव व्याकरेय्यं	व्याकरेय्य
४८	२२	सत	सत्त
५६	२३	अच्छिद्दहि	अच्छिद्देहि
७१	२७	पञ्ञापेथा	पञ्ञायेथा
७७	६	एवमेवतस्स	एवमेतस्स
८७	१३	ह्यलिद्दिया	हलिद्दिया
८८	६	अनुपायासे	अनुपायासं
६६	१५	अञ्ञानेव	अञ्ञनेव
१०५	२८	त	तं
१११	१	द्व	द्वे
,,	,,	पुत्तमंसन	पुत्तमसेन
,,	७	जरामरनिरोधं	जरामरण०
११२	(सिरो)	सत्थुसत्तं	सत्थुसुत्तं
१२६	२८	वदना	वेदना
१३०	१	परियसमानो	परियेसमानो
१८६	२७	० चरियक	० चरियकं
१६८	१७	घसेय्य	घंसेय्य
२१४	७	यव	येव
२१६	१८	वहुतरा	बहुतरा
२६७	१	भिक्खवं	भिक्खवे
२७८	२६	खन्व	खन्वे
२८५	२८	अचि०	अवि०
२६४	२२	भिक्खव	भिक्खवे
२६८	२०	सहेत	सहेतू
२६६	१७	विञ्ञाणस्मि	विञ्ञाणस्मिं
३०८	१	कन्चि	कञ्चि
३१७	२७	उपायसेहि	उपायासेहि
३४७	१	भिक्ख	भिक्खू
३६२	१०	एकञ्ञव	एकञ्ञेव
३७५	(सिरो)	साता०	सोता०
३७६,३६०	,,	तस्सुद्दान	तस्सुद्दानं
४१०	(सिरो)	निरोधम्मसुत्तं	निरोध-धम्मसुत्तं
४१२	(अवो)	समदयधम्मो	समुदयधम्मो
४२०	१४	कार	कार-
४७३	१	अनक०	अनेक०
४८३	२३	भिक्खव	भिक्खवे
४८७	१३	गोचरमलकं	गोचरमूलकं

———:०:———

प्रकाशक · भिक्खु जगदीश काश्यप, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना)

मुद्रक : श्री कृष्णचन्द्रबेरी, विद्यामन्दिर प्रेस प्राइवेट लिमिटेड,
डी० १५।२४, मानमन्दिर, वाराणसी–१.